

İktisat dergisi

Eylül 1993

Sayı: 341

25.000 TL (KDV Dahil)

Dosya: Kapitalizm nereye gidiyor? **Avrupa:** Küreselleşmenin hali
bör melali: Berksoy, Kabaalioğlu ve Güzel. **Eğilimler:** C. Julien
ve A. Insel; elit otoriterizmi üzerine. **Söyleşi:** Gündüz Vassaf.
Korumacılık: Gümrük Birliği'nin 'hassas' noktası. **Tartışma:** Hiç
ni özelleştirme olmayacak? **İrkçilik:** Her yerde sorun.

Avrupa'da ve Türkiye'de

Sosyal Demokrasi krizde

Günay, Gürkan, Karakaş
ve Karayalçın ile sosyal
demokrasi üzerine...

"BİLGİ RENAULT-MAİS" i aradığınızda, konuşan bilgisayarlar sizi öğrenmek istediğiniz bilgiye yönlendirecek. Siz, sadece konuşan bilgisayarların belirttiği rakamı telefonunuzun tuşlarına * basarak girecek ve çok kısa bir zamanda bilgiye ulaşacaksınız. "

BU NUMARA, SİZE BİLGİNİN KAPILARINI AÇACAK: (1) 293 26 26

ANTALYA'DAKİ
RENAULT-MAİS
SERVİSLERİNİ
ÖĞRENMEK
İSTİYORUM...

LÜTFEN,
6 (HURARLI)
TUŞA
BASINIZ...

T Ü R K O T O M O T İ V S E K T Ö R Ü N D E B İ L G İ Ç A Ğ I B A Ş L A D I .

TÜRK OTOMOTİV SEKTÖRÜ'NÜN ÖNCÜSÜ RENAULT-MAİS, BÜYÜK MARKA OLMANIN, ULUSLARARASI MARKA OLMANIN SORUMLULUĞUYLA TÜM OTOMOBİLSEVERLERE BİR BÜYÜK YENİLİK DAHA SUNUYOR.

İLK ADIMI YİNE ÖNCÜ RENAULT-MAİS ATİYOR, OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE "BİLGİ ÇAĞI"NI BAŞLATIYOR. BİLGİYE DOĞRUDAN ULAŞIM MERKEZİ, BİLGİ RENAULT-MAİS...

EN İLERİ OTOMOBİL TEKNOLOJİLERİNİ İNSANIN HİZMETİNE SUNAN RENAULT, ŞİMDİ DE BİLGİ RENAULT-MAİS İLE İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNİN EN SON OLANAKLARINI, KONUŞAN BİLGİSAYARLARI HİZMETİNİZE SUNUYOR.

BİLGİ RENAULT-MAİS İLE RENAULT MODELLERİNDEN ÖZELLİKLERİNE, RENAULT-MAİS SERVİSLERİNDEN YETKİLİ SATICILARINA KADAR

AKLINIZA GELEBİLECEK HER TÜRLÜ

BİLGİYE 24 SAAT, KESİNTİSİZ,

TEK TELEFONLA ULAŞABİLECEKSİNİZ...

ÖĞRENMEK İSTEDİĞİNİZ BİLGİ

DİLERSENİZ ANINDA FAX'INIZA

GÖNDERİLECEK. ÜSTELİK TÜM

İSTEKLERİNİZ KONUŞAN BİLGİSAYARLAR

TARAFINDAN MUTLAKA BİR HIZLA VE

HATASIZ OLARAK KARŞILANACAK

OTOMOBİLİNİZ OLSUN OLMASIN, YA DA MARKASI MODELİ NE OLURSA OLSUN, BİLGİ RENAULT-MAİS HİZMETİNİZDE İSTEDİĞİNİZ BİLGİ TELEFONUNUZUN UCUNDA, DİLERSENİZ FAX'INIZDA... ARAYIN, BİLGİYE DOĞRUDAN ULAŞIN, "BİLGİ ÇAĞI"NIN İNANILMAZ OLANAKLARINDAN YARARLANIN.

RENAULT 21
MANAGERİN
TEKNİK
ÖZELLİKLERİNİ
ÖĞRENMEK
İSTİYORUM...

7 NUMARALI
TUŞA
BASINIZ

İSTANBUL'DAKİ
TİYATROLARDA
HANGİ
OYUNLAR
OLDUĞUNU VE
SAATLERİNİ
ÖĞRENEBİLİR
MİYİM?

ÇOK YAKINDA
ONU DA
ÖĞRENEBİRSİNİZ

BİLGİ

RENAULT-MAİS

(1) 293 26 26

"BİLGİYE DOĞRUDAN ULAŞIM MERKEZİ"

YENİ

İSTANBUL 2000
DESTEK PROGRAMI
RESMİ ÜYESİ

RENAULT
YASANACAK
OTOMOBİLLER

* BİLGİ RENAULT-MAİS'ten yararlanabilmek için kullandığınız telefon cihazının tonlu olması gerekmektedir.

Sermayesi en büyük 3 bankayı tahmin edin.

.....
.....
.....

ÖDENMİŞ SERMAYE 2.000.000.000.000 TL.

Garanti, ödenmiş sermayesini 2 trilyona çıkardı. Bu sermaye ile Türk bankacılığında 3. sıraya yerleşti. Bankacılıktan kazandığını yine bankacılığa yatırmayı ilke edinmiş bir banka olarak, bu sonucun gururunu müşterilerimiz ve henüz Garanti'yi tanımayanlarla paylaşmak isteriz.

Abone kampanyamıza katılın !

Dergimizin yeni biçim ve içeriğine ilişkin epey olumlu eleştiriler aldık.

"Çok güzel", "Elinize sağlık", "Harika" ve "Mükemmel" ile başlayan, bu arada gözden kaçmayan eksiklikleri de samimi biçimde dile getirip önerilerde bulunan mektup, telefon ve sözlü değerlendirmelerin tümünü, daha iyi bir İktisat Dergisi için bize gösterilen sıcak ilgi ve desteğin somut ifadesi olarak değerlendiriyoruz.

Dergimizin yeni haline ilişkin aldığımız olumlu tepkil ve övgüleri daha iyiye özendirici ve sıcak iltifatlar olarak kabul ediyoruz. Zira, geçen sayımızda sizlere 'Yeniden merhaba' derken belirttiğimiz gibi, en güzel söz henüz söylenmeyendir. Öyleyse en güzel İktisat dergisi de henüz yapılmamıştır.

Aldığımız bütün eleştiri ve öneriler ile gösterilen ilgiyle, hep birlikte çok daha güzel dergiler yapabileceğimize inanıyoruz. Bir de şu parasal olanaksızlıklar olmasa.

Ama, parasal olanaksızlıkların da aşılmaz olmağına inanıyoruz. Başlattığımız abone kampanyasına göstereceğiniz ilgi, başta kağıt olmak üzere hergün biraz daha artan maliyetler karşısında bir parça olsun kendimizi koruyabileceğimize, dolayısıyla İktisat dergisinin kalitesini düşürmeden yayınıımızı uzun süreli güvenceye alabileceğimize inanıyoruz. Manevi katkılarınızın yanında sizden beklediğimiz en büyük katkı İktisat dergisini almanızdır.

İktisat Dergisi'ne abone olarak hem dergiyi düzenli izleyebilecek hem de meydana gelebilecek maliyet artışından korunmuş olacaksınız. Bu arada biz de daha uzun süreli bir planlama yapma ve dergiyi yeni eklerle daha da iyileştirme olanağına kavuşabileceğiz.

Abone kampanyamıza göstereceğiniz ilgiye şimdiden teşekkür ederiz.

Ufuk URAS

Bu sayıda

Kapak Resim: Gürcan Özkan

Sosyal demokrasi krizde.

Yeni dönemde özgün proje üretemeyen sosyal demokrasinin krizi tartışılıyor. (Hazırlayan: Saruhan Oluç)

Güller neden soluyor?.....55

Sosyal demokrasinin varoluş bunalımı

Ahmet İnsel.....59

"Boşa koydum dolmuyor".....61

"Kriz, muhafazakarların iddiasıdır"

Aydın Güven Gürkan.....65

"Sorunlara rağmen umut bizdedir."

Murat Karayalçın.....66

"Farkımızı ortaya koymalıyız"

Ercan Karakaş.....69

"Sorunlarımız Avrupa'dan farklı"

Ertuğrul Günay.....71

Artık solda siyaset yapmak da paralı adamın işi

Doç. Dr. Sencer Ayata.....74

"Olanla olmayan"

Yücel Göktürk.....76

İFMC

İ. Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti yayın organıdır.

İktisat Dergisi, aylık olarak yılda II sayı yayımlanır. Temmuz ve Ağustos aylarında ortak sayı hazırlanır.

Dergideki yazılar Cemiyeti bağlamaz. Görüşle yazarlarına aittir.

Olaylar ve Yorumlar.....	4
Ekonomik ve Sosyal Göstergeler.....	7
Ayın İçinden.....	12
Nereye payidar? Yücel Göktürk.....	16

Kapitalizm nereye gidiyor?

Son 18 yılda üç kez resesyona giren dünya kapitalizmi ABD'den Pasifik'e kadar çeşitli boyutlarıyla tartışılıyor. Hakan Güldağ'ın hazırladığı dosyanın 1. bölümü Avrupa

Küreselleşme Avrupa'ya kaldıysa.....	18
Elveda "küçük Avrupa"	
Saruhan Oluç.....	24
Gonzales'in vaadettikleri ve yapamadıkları	
M. Şehmus Güzel.....	28
Refah şovenizmi ve kültürel ayrımcılık	
Tanıl Bora.....	31
Almanya'da Türk mezarlığı	
Hüseyin Hasançebi.....	33
Avrupa daha ne kadar bölünebilir?.....	34
Para, üretimi boğuyor	
Taner Berksoy.....	36
"High-tec elit" imparatorluğu	
Claude Julien.....	40
Elit otoriterizmi liberalizmin tahtına göz dikti	
Ahmet İnsel.....	47

Hiç mi özelleştirme olmayacak?	
Mustafa Sönmez.....	52
Söyleşi:	
"Bireysel esaretin adı özgürleşiyoruz oldu"	
Gündüz Vassaf.....	79
Gümrük birliğinin "hassas" noktası	
Fehmi Köfteoğlu.....	83
"Kurallara uyalım, haklarımızı da isteyelim"	
Haluk Kabaalioglu.....	87
Apoletli medyamız	
Ragıp Duran.....	92
Parahistorya:	
"Karaderililerle ticaret iyiydi ama..."	
Osman Şenkul.....	94

İktisat

Aylık Dergi Yılı 29 Sayı 341 EİGİ 1993

Sahibi: İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti adına Yönetim Kurulu Başkanı Ufuk Uras

• Genel Yayın Yönetmeni: Fehmi Köfteoğlu • Sorumlu Yazışları Müdürü: Hakan Güldağ

• Redaksiyon: Saruhan Oluç • Yazışları: Belgin Demirer, İrfan Akgündüz, Siren İdemen, Yücel Göktürk

• Akademik Bölüm Sorumlusu: Eser Karakaş • Reklam Sorumlusu: Remziye Özcan

• Tasarım Uygulama: İrfan Yalçın • Montaj: Turgay Tekatan Yönetim Yeri: Cumhuriyet Cad. No: 27/6 Taksim/İSTANBUL

• Tel: 250 44 11 - 250 50 34 • Fax: 250 16 42 • Ofset Hazırlık: Stüdio Mac 513 88 58 • Basıldığı Yer: Can Ofset • Dağıtım: YAY-SAT

Siyaset nasıl temizlenir?

Siyaset, ummadığımız bir hızla kirleniyor. İSKİ olayı, onbeş gündür Türkiye'nin neredeyse tek gündem maddesi. İSKİ skandalının gölgesinde kalan, Devlet Bakanı ve Çiller'in "sağ kolu" Necmettin Cevheri'nin bir arkadaşının borcunu değeri hayli düşük bir arsayla kapatmadığı için Vakıfbank Genel Müdürü'nü görevinden alması ya da Orman Bakanı'nın orman yağmasında doğrudan yer alması, Tansu Çiller'in malum Kilyos hikayeleri ayın diğer yolsuzlukları arasında yer aldı. Üstelik, her ay, bunlar gibi, en az üç dört tane, birçok ülkede bakan götürecektir hükümet düşürecek çapta yolsuzluklara şahit oluyoruz.

Siyasi kirlenmenin etik temellerinin Turgut Özal zamanında atılmış olduğu oldukça yaygın ve bence doğru bir kanı. Bu konuda yüzlerce örnek sayılabilir. Ama, sadece "benim memurum işini bilir" sözü bile, başlıbaşına bir kanıt. Bu sözle, Türkiye Cumhuriyeti'nde ve muhtemelen dünyada ilk kez, bir başbakan, rüşvetin meşru olduğunu açıklıyor, dahası memurlarını bu faaliyette teşvik ediyordu.

Ama, kirlenmenin hukuki çerçevesi, Özal döneminde daha önce, 12 Eylül yönetimi tarafından oluşturuldu. Türk hukuk sistemine hayli "radikal" değişiklikler getiren Kenan Paşa ve arkadaşları, siyaseti kitleden kopartılar ve paralı vatandaşlarımızın tekeline bıraktılar. Sendikalar, üniversitelerden kopuk, gençlik örgütleri, kadın kolları vs. olmayan, dolayısıyla vatandaşların sadece seçim zamanı giderek oylarını atıkları bir siyasi yapı oluştu Türkiye'de. Siyaset, neredeyse, bir "business"

faaliyetine dönüştü. Milletvekili olmak veya bir kurumda önemli bir yer kapmak için milyarlar yatıran adaylar, hedeflerine vardiktan sonra "bu yatırımı nasıl finanse edebilir, nasıl kara geçebilirim?" diye düşünmeye başladılar. Kirliliği önlemenin tek yolu var gibi görünüyor. Siyasi faaliyeti ucuzlatmak, siyasete para girişini denetlemek ve böylelikle hem katılımı, hem de denetimi sağlamak. Fransa'da iki yıl kadar önce sosyalistlerin hazırladığı ve meclisteki bütün partilerin onayıyla kabul edilen yasa bu konuda en ilginç örneklerden birini oluşturuyor. Yasayla, siyasi partilere bağış yapılması yasaklanıyor. Dahası, partilerin tek geliri, son seçimde aldığı oy başına devletin yaptığı para yardımı oluyor. Böylelikle, hem ihalelerde büyük yolsuzlukların yaşanması, hem de zenginlerin desteklediği partilerin güçlenmesi önleniyor.

Elbette, Türkiye'de bu konuda yapılacak çok şey var. En azından, herşeyden önce, siyasi katılımın önündeki bütün engellerin kaldırılması ve 12 Eylül öncesi düzenlemeye geri dönülmesi gerekiyor. İSKİ skandalıyla hayli yıpranan SHP'nin, toplumda kendisi için oluşmuş olan "belki beceriksiz adamlar ama en azından dürüstler" imajı da sarsıldı. Bütün imajını yenilemek durumunda olan SHP, hiç olmazsa bundan sonra, Türkiye'de yeni bir siyaset için girişimlerde bulunmalıdır. Hukukun ve bütün bir değer sisteminin alt üst olduğu bir ülkede, sosyal demokratların yapabileceği çok şey var.

Aydın DEMİREL

Kürt çalar, Çiller oynamaz!

Kur'an-ı Kerim ve ezan sesinden söz edip, "Yenilik" ve "Değişiklik" stratejileri çizmişti. Ülkenin en önemli ve en acil sorunu olan Kürt meselesine radyo-televizyon-eğitim üçlüsü ile balıklama daldı. ANAP'lı Yılmaz "Aman yapma, MGK ne der?" diye debriyajladı. Demirel ve beklenmedik bir şekilde Cindoruk da "milli birlik ve beraberlik, Anayasa, tüzük" filan gibi gerekçelerle "Olmaz" dediler. Sonra Genel Kurmay dersinden bir yıl daha beklemeye kalan Orgeneral Güreş, basını karartma toplantısında "Kürt meselesi yoktur" dedi. Yeni Başbakan Çiller de bu deyişi çok sevdi. Hakkari, Batman ve Diyarbakır'da ilk kez haritadan değil gerçek boyutlarıyla gördü. Gözlüğünü televizyona görücüye çıkardığı ilk konuşmasında "milletimiz" dedi başka bir şey demedi. Semiyoloji uzmanı

kesilen haber-boy'lar. "Hanımefendi, Kürt kelimesini kullanmadı ama Türk kelimesini de hiç kullanmadı. Amerika'daki gibi bir milletin söz ediyor" diyerek bilimsel açıklamalarda bulundular. Bayan Çiller, gerçekten de, Kennedy'den de tımaksız alıntılar yaptığı konuşmasında ülkeyi Amerika'ya kendisini de ABD Başkanı'na benzetiyordu. Ama işin kötüsü bu halk pek Amerikalıya benzemiyordu.

Hanımefendinin uzmanlık alanı ekonomiydi. Bu nedenle Kürt meselesine ekonomik yaklaştı ve Demirel-İnönü koalisyon hükümetinin bilmem kaç trilyonluk iyileştirme paketini yeniden gündeme getirdi. Mera yasağı olan köyler hayvancılık cenneti yapılacak, kurak köylerde pirinç ekimine hız verilecekti. Fırat ve Dicle'de düzenli olarak yüzme şampiyonaları düzenlenecek. Çu-

kurca'da her yıl Open Tenis turnuvaları düzenlenecek, Şemdinli'de kayak merkezi kurulacak. Uludere'de de gece rugby maçları yapılacaktı. Ancak spor ve benzeri eğlence faaliyetleri tüm Kürt, pardon güneydoğulu yurttaşlarımızı meşgul edemeyeceği için, yanına ek olarak bir profesyoneller ordusu kurulacaktı. Kara ve Jandarma Kuvvetleri komutanından başlayıp, Olağanüstü Hal Bölge Valisi'nden geçip sınır karakollarındaki teğmenlerin bile değiştirildiği bir dönemde Çiller, sömürge ordusu çağrışımı yeni profesyonel silahlı gücü böceğe benzetiyordu. Zaten daha önce de PKK'yi sivrisineğe, kahraman Türk ordusunu da file benzetmişti. Şimdi bölgede böceğe karşı böcek yetiştirilecekti. Çiller'in bu değişimi sayesinde Ülkücülere gün doğmuştu. NATO'nun ikinci büyük ordusunun 1984'den

bu yana yapamadığını ülkücü ordu yapacaktı. Muğlalı ve Alpdoğan Paşalar dirilmiş, yenilik rüzgarları Kürtlere 1925'ten bu yana çözüm olarak dayatılan inkar ve şiddeti güncelleştirmişti. Çiller bu yeniliğin halk içinde, hem bölgede hem de Batı'da, Türk-Kürt düşmanlığını körükleyeceğini hesaba katamıyordu. Devlet, 1984'den bu yana asker, jandarma, özel, tim, korucu, kontrgerilla, Hizbullah, itirafçı gibi çeşitli özel yöntemlerle bastıramadığı Kürt ayaklanmasını, bu kez ülkücü orduyla engellemeye çalışacaktı. Anlaşılan Çiller ekibi, ayrıntılı bir arşive sahip olduğu halde, Vietnam Savaşı'nın derslerini de iyi çalışmamıştı.

PKK lideri Öcalan, "Tansu Çiller, Kürt meselesine biraz siyasi yaklaşırsa yıldızı parlar, yok yine askeri yöntemleri sürdürürse o da diğer Başbakanlar gibi mevkiiini kaybeder" demişti. Çiller'in yönetime gelmesiyle birlikte bölgede kan gövdeyi götürüyordu. Birinci ateş-kes döneminin ardından başarılı bir siyasi

manevrayla tüm Kürt örgütlerini kendi önderliği altında toparlayan Öcalan, PKK'nın, resmi şiddet karşısında, hem Kürt halkı içinde hem de Avrupa ve Güney Kürdistan'da (K. Irak) giderek artan bir şekilde destek sağlayacağını biliyordu. PKK de, resmi ya da özel, asker ya da ülkücü, karşısına kim çıkartılırsa onun yöntemleriyle savaşılmaya devam ediyordu. "Topyekün savaş" a karşı PKK de "Topyekün direniş" altında bir strateji geliştirmişti. Yeni bir ateş-kes ortamı sağlamak için PKK'nın de direnmesi gerekiyordu.

"Kürt realitesini tanıyoruz" dan "Kürt meselesi yoktur" a geçmek Çiller'e nasip olmuştu. Çiller'in bakanları Kürt meselesini görmezden geldikleri gibi, Van ve Sivas'taki otelcilerini birbirine karıştıran liderlerine layık olmak için, kantarın topuzunu kaçırpı PKK'yi Ermeni örgütü olarak nitelemekten de kaçınmadılar.

Şimdi bir sorunu yok sayarak o sorunu çözmeye çalışmak moda. Kürt meselesi 1925'ten bu yana

sadece asayiş sorunu mu? Öyleyse neden hala çözüm bulunamadı?

Şefkatli Ana fotoğrafları çektiren Çiller, iktidara geldiğinden bu yana her gün can veren ortalama 40 Türk ve Kürt gencinin ailelerinin hayır duasını mı alıyor? Ayrıca beş bin şehit torbası siparişi ne kadar trajik! Çiller, Kürt realitesini kabul eden Baba'sından bir adım ileri atamayacak mı? Futbol sahası değil, Kürt kimliğinin yasal olarak kayda geçirilmesini isteyen milyonlarca Kürdün de Başbakanı olabilecek mi? Bomba, kurşun, gözaltı, işkence değil demokrasi ve özgürlük talep eden şehirdeki ya da dağdaki gençlerin sorunlarını çözebilecek mi? Çiller bu sorulara olumlu yanıtlar verir ve uygulamaya geçirebilirse, Türklerle Kürtler arasındaki mesafeleri kısaltabilir. Aksi takdirde Güney Kürdistan'ın kuzeyinde de hakiki değişim rüzgarları esmeye başlayabilir...

Ragıp DURAN

Yerel seçimlerin ertelenmesi ve "sivil" politikacılar

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in gazete yöneticilerini ayrı ayrı kabul ile başlayıp siyasi parti yöneticileriyle devam eden bir dizi görüşmeden basına yansayanlar daha çok Demirel ile Çiller arasındaki anlaşmazlıklar ile ilgiliydi. Ancak Demirel'in bu ani "PR" atağının başka nedenleri de vardı. Neydi o "Başka nedenler?" kahvaltı ve akşam yemekli toplantılara katılan gazete yöneticilerinin aktardıklarından ve görüşmelerden çıkan, siyasi parti yöneticilerinin Çankaya çıkışı yaptıkları açıklamalardan öğrenmek mümkün olmadı.

Görüşmeleri basın "Demirel ilk kez bize anlattı" gibi başlıklarla aktarıırken, daha çok Demirel-Çiller çatışması "nı öne çıkarıyor. Görüşmelerden özel ordu konusunu manşete çıkarırlar bile konuyu daha çok Demirel-Çiller anlaşmazlığı merkezli veriyordu. Oysa bu temas ve meşveretlerin bir de basına pek yansımayan bir konusu vardı. Demirel, gazete parti yöneticileri ile yaptığı görüşmelerde "Devam eden terör nedeniyle mart ayında yapılacak yerel seçimlerin ertelenmesi" konusunda nabız yokluyordu. Basın ve parti yöneticilerinin tavrı ise her zamanki gerekçe ile aynıydı. "Ülkenin bölünmez bütünlüğü" sözkonusu ise bölgede yerel seçimler ertelenebilirdi."

Peki, ülkenin bölünmez bütünlüğü tehlikede ise yerel seçimlerin ertelenebileceğine aklı yatan Radyo, TV ve gazetelere sormak gerekmez mi, "Her gün verdiğiniz hü-

kümet açıklamaları ve kendi "Özel" haberleriniz ile "Terör örgütünün çökertildiğini, sonunun geldiğini" söylemiyor musunuz? Öyleyse sonu gelen bu terör örgütü karşısında seçim sandıklarını bile koruyamama ihtimalini nasıl izah edeceksiniz? Seçim sandığının güvenliğini bile koruyamayan bir hükümetin "Terörün belini kırıyoruz" açıklamalarına kim nasıl inansın?

Daha da acı olanı ise, seçimlerin ertelenebileceğine "sivil" politikacıların sıcak bakmasıydı. Yoksa varolan parlamento, hükümet ve diğer anayasal kurumların bugün artık tümüyle "MGK'ya bağlı kurumlar haline geldiğine ilişkin tezler iddia olmaktan çıkıp gerçek mi oluyor? Eğer bu iddia doğru ise o zaman da parlamento dışı muhalefetin bir kesimince dile getirilen "Her kurum ve kuruluşun iddia ettiği biçimiyle değil gerçek kimliği ile ortaya çıkması, gerçekleri örten şalların kaldırılması, sınıf mücadelesini daha da hızlandıracağı "için iyi mi oluyor?"

Şimdi şu kerameti kendinden menkul başyazarlar ve telefon gazetecileri ile bunlarla iyi geçinmeyi yegane siyaset sayan partilere sormak gerekmez mi, "Efendiler, yoksa sizin temel varlık nedeniniz seçimler değil mi? Seçimleri kimin kazanabileceğine ilişkin korku seçimlerin kendisinden korkuya dönüştüğünde artık siyasi partilere de gerek yoktur!

Fehmi KÖFTEOĞLU

BİR SİGORTACILIK FELSEFESİ...

**Sigortacılıkta tanımlar üstü
bir hizmet anlayışı.**

Hizmetin boyutu
tanıma getirilecek yorumla,
daha ötesi hizmetin
sınırlarını zorlamaklar genişler.

Türkiyede Batı Sigorta,
Sigortacılık hizmetine
tanımlar üstü

bir boyut kazandırıyor.

Batı Sigorta, Sigortacılığı

"sizin için" hergün yeniden yorumlayarak

"öncü"lüğünü sürdürüyor.

BATI SİGORTA

■ **VERİM ARTIŞINDA KİT'LER ÖNDE** Son yıllarda devlet eliyle sürekli işlenen "Kamu sektörünün verimsiz" olduğuna ilişkin iddia, yine bir devlet kuruluşu tarafından çürütüldü. Güvenilirliğine kimsenin itirazı olmayan Milli Prodüktivite Merkezi (MPM)'nin Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin "İmalat Sanayi Yıllık Anket Sonuçları" üzerinde yaptığı araştırmaya göre kamunun verim artış hızı özel sektörden daha yüksek.

MPM'nin imalat sanayiinde, aralarında gıda maddeleri, içki, tütün, ayakkabı, ana kimya, petrol rafinerileri, lastik ürünleri, elektrik makineleri ve aygıtları ile metal eşyanın da bulunduğu toplam 29 sanayi kolu üzerinde yaptığı araştırmaya göre 1987-1990 arasında kamu sektöründe çalışan her işçinin yarattığı katmadeger yüzde 28.6 artarken özel sektördeki artış yüzde 15.9'da kaldı.

MPM'nin araştırmasına göre, 1987'de kamu sektörünün gıda maddeleri sanayiinde çalışan işçiler kişi başına 6.667 dolarlık katmadeger yaratırken, bu rakam 1990 yılında 9.126 dolara yükseldi. Aynı dönemde özel sektörün aynı sanayiinde çalışan işçilerin kişi başına yarattığı katmadeger 12.903 dolardan 15.588 dolara yükseldi. Buna göre gıda maddelerinde verim artışı kamu sektöründe yüzde 36.8 olarak gerçekleşirken özel sektörde verim artışı yüzde 20.8'de kaldı. İçkide ise bu fark daha da artıyor. 1987 yılında kamunun içki sanayiinde kişi başına katmadeger 54.541 dolar iken, 1990'da 58.888 dolara yükseldi. Aynı dönemde özel sektörde kişi başına katmadeger 25.072 dolardan 34.623 dolara yükseldi. İçki sanayiinde verim artışı kamu sektöründe yüzde 79.7 olarak gerçekleşirken özel sektörde yüzde 38'de kaldı.

İmalat Sanayi ve alt Kollarında Kişi Başına Emek Verimliliği (\$)

MPM Verimlilik Dergisi 93/2

Sektörler	Kamu			Özel		
	1987	1990	artış(%)	1987	1990	artış (%)
Gıda maddeleri	6.667.8	9.126.2	36.8	12.903.8	15.588	20.8
İçki	54.541.8	58.888.1	79.7	25.072.4	34.623.8	38.0
Tütün	26.421.7	31.201.5	18.0	-	-	-
Ayakkabı	6.313.7	5.157.5	18.3	6.361.7	11.086.9	74.2
Ana kimya	31.609.0	39.576.2	25.2	35.124.0	50.831.2	44.7
Petrol rafineri.	325.425.4	497.719.7	52.9	-	-	-
Lastik ürünleri	-	-	-	20.066.5	27.851.8	38.7
Metal eşya	14.112.4	19.037.7	34.8	18.797.2	15.929.5	-15.2

■ **SANAYİCİLER RANTİYE** İstanbul Sanayi Odası (ISO) Başkanı Memduh Hacıoğlu'nun sık sık dile getirdiği "Sanayicilerin rantıyeye dönüştüğü gerçeği." Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu" araştırmasında bir kez daha görüldü. ISO'nun her yıl gerçekleştirdiği araştırmanın 1992 yılına ilişkin sonuçlarını açıklayan Hacıoğlu, 500 büyük özel ve kamu kuruluşunun geçen yıl toplam 20 trilyon net bilanço karı elde ettiklerini, ancak bunun yüzde 38.9'unu oluşturan 7.8 trilyonluk bölümünün "Sanayi faaliyetleri dışı" karlardan oluştuğunu söyledi.

Hacıoğlu'nun "Sanayi faaliyetleri dışı karlar" dediği, sanayicilerin repo ve faizden elde ettiği karları ifade ediyor. Bir anlamda 10 yıldır izlenen ekonomi politikalarının da özeti olan bu durum, faizden giderek üretimin yerini aldığı gerçeğini gözler önüne seriyor. Zira, bu dönemde sanayinin temel özelliği olan üretimin karlılık oranı düşerken üretim dışı faaliyetlerin payı yükseliyor.

Nitekim, liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya başladığı 1982 yılında sanayi faaliyetleri dışı karlar olarak tanımlanan repo ve faiz gelirleri toplam bilanço karı içinde yüzde 15.3 iken bu oran her yıl biraz daha artarak 1991 yılında yüzde 51.1'e ulaştı. Oysa aynı yıl 500 büyük sanayi kuruluşunun yarattığı katma değer in faktörler itibarıyla dağılımında karlılık payı en düşük düzeye inmişti.

ISO araştırmasının bir diğer ilginç sonucu da özel sektör kuruluşlarının toplam gelir içindeki karlılıklarını bir önceki yıla göre yüzde 88 artırdıklarının görülmesi.

Özel sektör kuruluşlarında katma değer in faktör gelirleri itibarıyla dağılımında 1991 yılında kârın payı yüzde 12.5 iken 1992 yılında yüzde 23.5'e yükseldi. Aynı dönemde ücretin payı ise yüzde 55.8'den yüzde 50.3'e düştü.

■ **GAZETE TİRAJLARI** Gazetelerin Temmuz ayında 3.599.102 olan tirajları Ağustos'ta 3.549.300 adede düştü. Milliyet, Sabah ve Hürriyet'in toplam satıştaki payı %67 oldu.

(Bin) Temmuz Ağustos Fark

Milliyet	904	889	-15
Sabah	835	820	-15
Hürriyet	705	698	-7
Türkiye	276	276	-
Meydan	164	157	-7
Fotomaç	177	186	9
Zaman	114	112	-2
Bugün	113	112	-1
Gün	89	91	2
Cumhuriyet	72	70	-2
Fotospor	67	63	-4
Yeni Asır	50	54	4
Milli Gazete	32	32	-
S.Tan	32	33	1
Ö.Gündem	29	28	-1
Aydınlık	14	12	-2
Y.Günaydın	14	15	1
Tercüman	13	13	-

500 büyük firmada üretim dışı gelirlerin bilanço kârı içindeki payı (%)

1982	15.3
1983	19.6
1984	20.8
1985	24.1
1986	30.8
1987	17.9
1988	25.4
1989	31.0
1990	33.3
1991	51.1
1992	38.9

■ TEMEL EKONOMİK VERİLER

	1992	1993
GSMH (1987 fiyatlarıyla artış hızı)		
1. Üç aylık dönem	6.8	5.8
2. Üç ay	5.4	
3. Üç ay	5.6	
4. Üç ay	6.2	
Yıllık	5.9	

Fiat Artışı

(Temmuz itibarıyla yıllık)

DİE Toptan	57.1	65.2
DİE Tüketici	65.8	73.1

Bütçe Dengesi

(Ocak-Haziran milyar TL)

Gelirler	69.396	142.486
Harcamalar	86.420	187.703
Açık	17.026	45.237

Dış Ticaret Dengesi

(Ocak-Haziran milyon \$)

İhracat	6.853	7.151
İthalat	10.427	13.696

İç Borç Stoku (milyar TL)

(1993 Haziran, 1992 yıl sonu)

Cari İşlemler Dengesi	-490	-2.365
(Ocak-Mayıs milyon \$)		

Dış Borç Stoku (Milyon \$)

(1993 Mart Sonu, 1992 yıl sonu)

Borç/GSMH (%)	45.8	46.3
----------------------	------	------

■ PARASAL GÖSTERGELER

	1992 31 Temmuz	1993 30 Temmuz
Para Arzı (milyar TL)		
M1	53.933	97.981
M2	150.093	234.805
M3	160.339	255.901

Toplam Mevduat

(milyar TL)

Vadeli Tasarruf	87.474	126.886
Mevduat Sertifikası	3.913	3.050
Vadesiz Tasarruf	12.634	20.659
Vadeli Ticari	4.773	6.888
Vadesiz Ticari	15.601	30.474
Resmi Mevduat	6.636	14.664

Kredi Stoku (Milyar TL)

Tüm Banka Kredileri	128.335	240.530
M. Bankası Kredileri	33.783	53.503

■ "PİYASA DURGUN" A KİM İNANIR. İş dünyasında kiminle hangi dönemde konuşulsa, hal hatırdan sonra "İşler nasıl" diye sorulduğunda hep o klasik, alışılmış yanıt alınır: "Piyasa durgun", "Esnaf ağzı" olarak nitelenen bu yanıt bu dönemde inanmamak gerekir. Çünkü yılın ilk 6 aylık üretim endeksi ve kapasite kullanım oranları sanayinin oldukça iyi olduğunu gösteriyor. 1993 yılının ilk 6 ayında tekstil dışında bütün sektörlerde üretim artışı var.

Kapasite kullanım oranı da geçen yıla göre bütün sektörlerde arttı. Toplam imalat sanayiinde üretim artışı yüzde 71'i bulurken, kapasite kullanım oranı da geçen yıla göre ortalama yüzde 6.2 arttı. İmalat sanayiinde ilk 6 aylık üretim artışı enflasyondan arındırıldığında reel yüzde 11'lik bir artışa karşılık düşüyor.

1993'ün ilk 6 ayında üretim artışı ve kapasite kullanım oranları

Sektörler	Reel üretim artışı (%)	kapasite kullanım oranı	
		1992	1993
Gıda,içki,tütün	7.4	75.7	79.9
Tekstil,deri,ayakkabı	0.0	79.3	79.5
Orman ürünleri	12.2	70.8	78.1
Kağıt ve basım	16.3	81.0	91.0
Kimya,petrol,lastik,plastik	7.1	71.1	80.2
Taş, toprak sanayi	7.4	84.4	91.5
Metal ana sanayi	29.8	76.4	70.5
Metal eşya, makine	13.5	63.6	75.3
Otomotiv	28.5	—	—
Diğer imalat	8.9	67.3	44.5
İmalat sanayi toplamı	11.0	73.2	79.4

■ İÇ BORÇLAR 240 TRİLYON İç borçlar yılın ilk yarısında 57.8 trilyon liralık bir artışla 240 trilyon liraya yükseldi. Hazine ve Dış Ticare Müsteşarlığı'nın verilerine göre geçen yılın sonunda 181.8 trilyon lira düzeyinde olan iç borç stoku, Ocak ayında 13.1 trilyon, Şubat ayında 11.9 trilyon, Mart ayında 13.3 trilyon, Nisan'da 5.2 trilyon, Mayıs'ta 8 trilyon Haziran ayında da 6.3 trilyon liralık net artışlar gösterdi. Ocak-Haziran döneminde toplam 211.7 trilyon liralık iç borç anapara geri ödemesi yapar Hazine, aynı sürede 269.5 trilyon lira da yeni borç almak zorunda kaldı. Böylece net olarak 57.8 trilyon liralık bir artış gösteren borç stoku, Haziran sonunda 239.6 trilyon liraya yükseldi.

Hazine iç borçlanmanın büyük bölümünü bonolar yoluyla gerçekleştirdi. Yılbaşındaki hedefin aksine Hazine, bonolar yoluyla net 38.4 trilyon lira borç aldı. Bu artışla beraber bono stoku 80.6 trilyon liraya çıktı. Devlet tahvil stokunda ise net olarak 17.3 trilyon liralık bir artış gerçekleşti. Tahvil stoku Haziran sonunda 91.2 trilyon lira olarak belirlendi. Hazine konsolide borçlar için 8 trilyon liralık bir ödeme yaptı. Hazine'nin yılın ilk altı ayında iç borçlar için yaptığı toplam faiz ödemesi ise 34.2 trilyon lira oldu. İç borç stokunun yılın ilk yarısında 240 trilyon liraya ulaşması, 251.8 trilyon lira olaral hedeflenen yıl sonu hedefinin tuturulmasını olanaksız kılıyor.

İç Borç Stoku (Milyar TL)

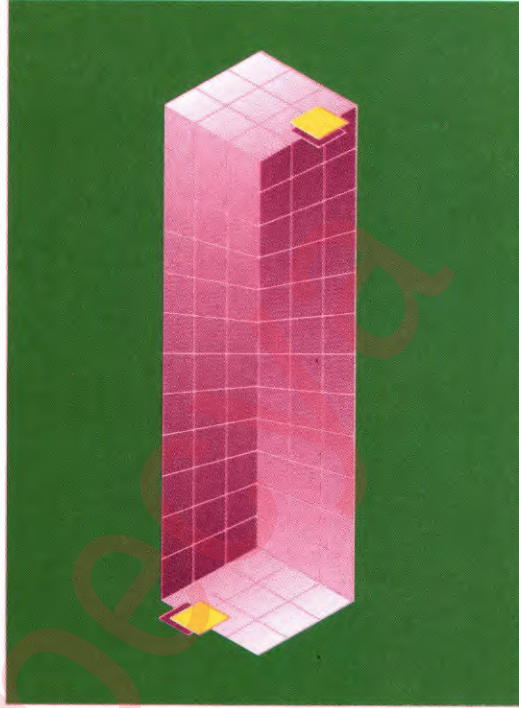
1993 Ocak-Haziran	Ödemeler			Borçlanma (2)	Fark (2-1)	Borç Stoku
	Anapara (1)	Faiz	Toplam			
Tahviller	21092.1	17760.3	38852.4	38373.2	17281.1	91241.8
Kur Farkları	8000.0	0.0	8000.0	0.0	-8000.0	26602.2
Bonolar	73074.8	15878.2	88953.0	111452.9	38378.1	80624.8
Avans	109510.6	520.0	110030.6	119675.3	-4528.2	41164.7
Toplam	211677.5	34158.5	245835.9	269501.3	57823.8	239633.6

Kaynak: ANKA

BU BÜYÜK BİR RANDEVU... YERİNİZİ ALIN!

TİMDER'93

3. Yapılarda
Yenilikler Fuarı

Tesisat, İnşaat
Malzemecileri Derneği
TİMDER'in ve Sektör
Temsilcilerinin Kararıyla
Düzenlenen
TİMDER'93, Bu Yıl Çok
Geniş Bir Katılımcı ve
Ziyaretçi Yelpazesine
Sesleniyor.
İnsan Yaşamını
Kolaylaştırıp,
Güzelleştirmeye Dönük
Tüm Çağdaş Kaba ve
İnce Yapı
Malzemelerinde Konfor
ve Estetiği Biraraya
Getiriyor TİMDER'93.
Sektörünüzle Bütünleşmek
İçin TİMDER'93
Büyük Bir Fırsat.
Bu Fırsatı Değerlendirin...
Yerinizi Alın...

15 - 19 EYLÜL

FM SERGİ MERKEZİ • MECİDİYEKÖY • İSTANBUL

AFEKS

Tel: 243 15 46 (3 Hat) Fax: 251 61 59

■ **DÜNYA KIZIŞIYOR** Temmuz-Ağustos tarihli 340. sayıda 'Hani dünyaya barış gelecekti?' başlıklı yazının iki tablosu teknik hatalar sonucunda yer almadı. Tablo I, 1990-92 arasında dünya silah ticaretine ilişkin SIPRI raporunun verilerini içeriyor. Bu tabloya göre, ABD silah ticareti içindeki payı bakımından dünya liderliğini koruyor. Silah ticaretinin başını çekenlerden biri olan eski SSCB'nin yerini alan Rusya Federasyonu'nun silah ticareti içindeki payı ise oldukça düşmüş durumda. Ancak Rusya silah ticareti içindeki payı bakımından hala ikinci sırada. Askeri harcamalarda meydana gelen düşüşün nedeni de dünya üzerindeki silahlanma yatırımlarının azalmasından değil, eski Sovyetler Birliği'nin karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunlardan kaynaklanı-

yor. Eski SSCB cumhuriyetlerinden Rusya ve Ukrayna ekonomik sıkıntıları nedeniyle askeri harcamalarını yarı yarıya indirmiş durumdadır. AT ülkeleri arasında ise Fransa yerini Almanya'ya kaptırmış durumda. Almanya, AT silah ihracatının yüzde 41'ini gerçekleştiriyor. Fransa yüzde 24 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 20 ile üçüncü sırada.

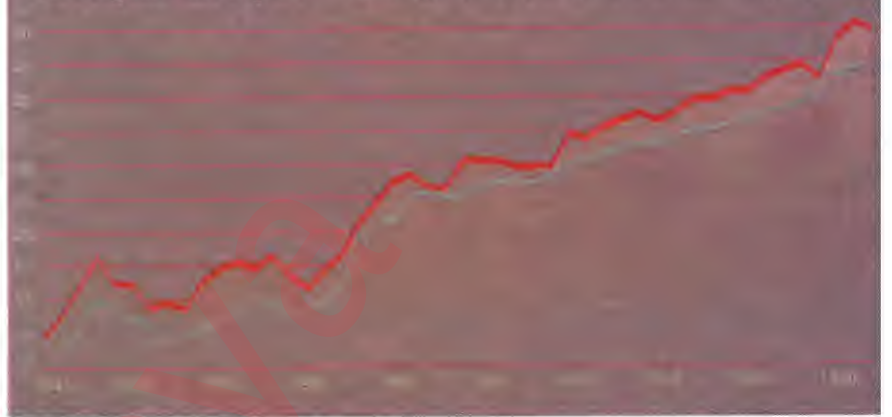
Tablo II ise, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana çıkmış olan savaş, iç savaş ve çatışmaların dökümünü içeriyor. 50'li ve 60'lı yıllarda düşüş görülürken, 70'li ve 80'li yıllarda ciddi bir artış ortaya çıkıyor. 90'lı yılların başlarındaki artış ise özellikle eski SSCB ve Yugoslavya başta olmak üzere etnik çatışmaların ve iç savaşların yoğunlaşmasından kaynaklanıyor.

Dünya silah ticareti, milyar mark

	1992	1991	1990
ABD	13.7	18.9	17.5
Rusya (SSCB)	3.3	6.7	15.7
Almanya	3.1	4.1	2.7
Çin	2.5	2.8	2.0
Fransa	1.9	1.3	3.4
İngiltere	1.5	1.4	2.4
Çekoslovakya	1.3	0.2	1.1
İtalya	0.5	0.3	0.3
Hollanda	0.5	0.6	0.4
İsveç	0.2	0.2	0.4
İsviçre	0.1	0.6	0.3
İsrail	0.1	0.2	0.2

Kaynak: SIPRI

Savaşlar artıyor Yıllara göre dünya üzerindeki silahlı çatışmalar

■ **BÜYÜK ŞİRKETLER** Tokyo Borsa'sının yeniden canlanması Japon firmalarını piyasa değeri bakımından yeniden dünyanın en büyük firmaları sıralamasında ilk sıralara taşıdı. "En değerli" 20 firmanın 12'si Japon firması.

Dünyanın en büyük 20 şirketi

Piyasa değerlerine göre, milyar \$

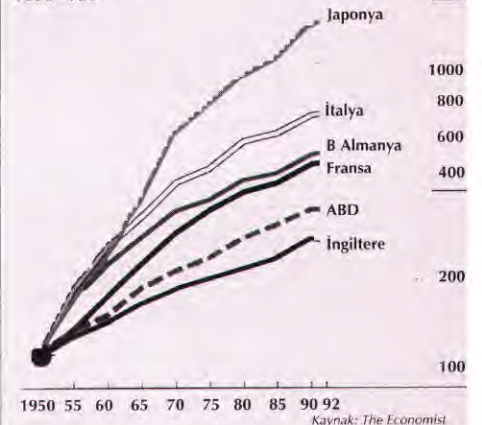
Kaynak: The Economist

■ **UZUN DÖNEMDE BÜYÜME** Dünyanın önde gelen endüstrileşmiş ülkeleri arasında Japonya 1950-1992 arasında en hızlı büyüyen ülke. Japonya'nın reel olarak GSMH'si 1950'den geçen yıl sonuna kadar geçen sürede yaklaşık olarak yüzde 1600 büyüdü. Buna göre, Japonya'nın büyüme hızı 1950-92 arasında ortalama olarak yılda yüzde 7 arttı. İtalyan ekonomisi ise ortalama yıllık yüzde 5'lik GSYH artışı ile endüstrileşmiş ülkeler arasında en hızlı büyüyen ikinci ekonomi oldu. Almanya (Batı) ile Fransa 1950-92 arasında benzer bir büyüme gösterdiler. Avrupa'nın bu iki güçlü ekonomisinin GSYH'lar bu dönemde yaklaşık yüzde 600 büyüdü. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana dünyanın en büyük ekonomisi olarak nitelenen ABD ise 1950-92 döneminde yüzde 400'ün altındaki büyüme hızıyla, Japonya'nın dörtte biri oranında büyümüş oldu. ABD bu dönemde yılda ortalama yüzde 3'lük GSYH artışı kaydederken, bir zamanların "en büyük" ekonomisi İngiltere'nin bu dönemdeki büyüme oranı yılda yüzde 2.3'le diğer endüstrileşmiş ülkeler arasında oldukça düşük kaldı.

Bütün endüstrileşmiş ülkelerin büyüme oranlarında 1970'ten sonra "keskin" bir düşüş görülüyor. Büyümede en yüksek performansı gösteren Japonya dahi 1950-70 arasında yılda yüzde 9.9 büyürken, 1970-92 arasında yılda ortalama olarak yüzde 4.3 büyüdü.

Reel GSYH

1950=100

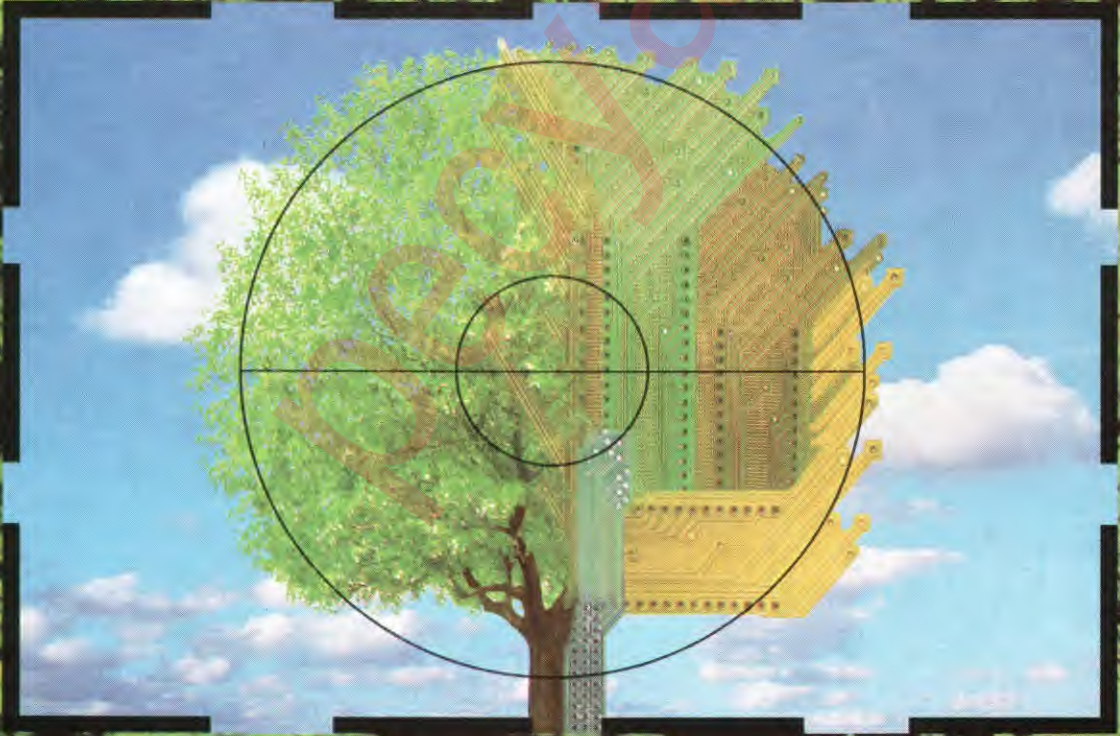

Kaynak: The Economist

DOĞA MÜKEMMELİ YARATIR

Doğanın mükemmelliği
ayrıntılarda gizlidir.

Arçelik teknolojisinde de mükemmellik
ayrıntılara verilen önemden başlar.

Olmayana Ergi: Özel ordu

Demirel'in ünlü lafıdır: Nelerin mümkün olduğunu görebilmek için nelerin mümkün olmadığını görmek gerekir..." Ama, konu sosyal olunca, nelerin mümkün olmadığı görülene dek, bir baraj projesi gibi rafta durmuyor; karmaşılaşıyor, içinden çıkılmaz bir hale geliyor." Mümkün olmayaan" yollar denenirken "mümkün olan" giderek menzilden çıkıyor. Tıpkı Güneydoğu sorunda olduğu gibi. Artık kimse "dağ Türkleri"nden bahsetmiyor.

Özel bir ordunun kurulup kurulmaması tartışılıyor. MHP Genel Başkanı Yardımcısı Rıza Müftüoğlu, bize bıraksınlar, bir yılda temizleriz" diyor. MHP kökenli Büyük Birlik Partisi'nin Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu ise "iti ite kırdırmak" di-

ye bilinen bir başka "mümkün olmayan"ın yollarından geçen bir ülkücü olarak özel orduya karşı çıkıyor: "Bu Kürt-Türk savaşına yol açar. Kimse bu yolda ülkücüleri kullanmaya kalkmasın. Biz bunun acısını geçmişte çok çektik..."

Demirel ise, Kurtuluş Savaşı'ndan yaptığı bir benzetmeyle uya-

yor: "Yeni bir Çerkes Ethem olayı yaratırsınız..." Çerkes Ethem, adı üstünde çerkes. Peki, özel ordunun "yeni Ethemler"i hangi azınlıktan gelecek? Ergenekon Türklerinden elbette. Geçmişte Tanrı dağıni eritebildiklerine göre, bugün de Türkiye'yi kurtarabilirler, Güneydoğu'yu eriterek...

Dondurma parası ve asgari ücret

Geçtiğimiz ayın sansasyonel olaylarından biri de Sabah yazarı Güneri Cıvaoglu'nun Show TV'den ATV'ye transfer olmasıydı. Mehmet Barlas ve Cıvaoglu'nun dev fotoğrafları gazete sayfalarında ATV reklamı olarak yer alıyordu.

Bu transfer, basın camiasında kelimenin tam anlamıyla şok tesiri yaptı, zira zengin malı züğürdün çenesi misali, Barlas ve Cıvaoglu'nun ATV'ye transfer olurken "götürdükleri malı" duyan züğürt gazetecilerin

hayretten ağızları açılmıştı.

Kimisi gıpta ile, kimisi de "Ayıp denen bir şey var"la tepki göstermişti. Kayıtsız kalınacak gibi değildi doğrusu.

Nokta'nın haberine göre Güneri Cıvaoglu'nun aylık ücreti 75 bini dolardı. (Yaklaşık 800 milyon TL) Üstelik bazı özel harcamalar bunun dışındaydı. ATV, Cıvaoglu'nun dondurma parasını da karşılayacaktı.

Eskiden fındık fıstık parası denirdi, şimdi dondurma parası: ayda 15 milyon Türk Lirası. Ne dondurmasıymış bu diyenlerin merakını Cıvaoglu'nun açıklaması gideriyor: "Elbette Baskın Robbins, Maraş dondurması yiyecek halim yok ya..."

Ağustos ayının bir diğer önemli olayı da asgari ücretlere yapılan zammın 1 Ağustos'tan itibaren geçerli olmasıydı. Bu, asgari ücret kazananların ceplerine ayda 1 milyon 563 bin lira girmesi demekti. Demirel'in 1 kilo patatesin kaç litre benzin ettiği hesapları gibi, bir hesap yapmak mümkün:

10 vatandaşın asgari ücreti bir başka vatandaşın dondurma parasını ancak karşılıyor. Ya da, bir vatandaş 10 vatandaşın asgari ücreti kadar dondurma yiyebiliyor. Demirel, muhalefetteyken, "memleketin yarısı Belçikalı gibi yaşıyor, yarısı Habeşistan'lı gibi." demişti.

Cıvaoglu Belçikalı gibi yaşayanlardan. Bir Belçikalı'nın da aylık gelirinin küçük bir parçasını dondurmaya ayırması ve Maraş'ı değil, Baskın Robbins'i tercih etmesi normal. Tıpkı bir Habeşli'nin 1 milyon 563 bin lirayla geçinmesinin normal olmadığı gibi.

Temiz Toplum ve Papağının öyküsü...

İSKİ skandalı patlak verince Mehmet Barlas Sabah gazetesindeki köşesinde, yolsuzlukların sebebinin "devletçilik" olduğunu bir kez daha vurguladıktan sonra, kesin çareyi de söylüyordu.

Reçete eski reçeteydi ama, ifadesi yeniydi: "Herkes liboş olmalı..." Evet, Barlas kelimesi kelimesine böyle diyordu.

Aynı günlerde, Barlas'ın Cavit Çağlar'la bir gazinoda eğlenirken çekilmiş fotoğrafı Sabah gazetesinin birinci sayfasını süslüyordu. Cavit Çağlar'a bugüne dek dediğini bırakmayan "temiz toplumcu" Barlas'ın asker hatırası gibi poz vermesi biraz tuhaftı. Hürriyet yazarı Emil Çölaşan, Barlas-Çağlar fotoğrafına fena halde takılmış, eski öyküleri bir kez daha yazmıştı:

"Barlas'ın Mehmet Ali Yılmaz, (o gün Güneş gazetesi sahibi, bugün bakan) tarafından Dalan'a ihale takibi için gönderildiğini... siyasi iktidara gösterdiği yakınlık sayesinde kısa zamanda köşe döndüğünü, ENKA'ya ortak olduğunu, vatan haini diye suçladığı Dinç Bilgin'in en has yazarlarından biri olduğunu..."

Bütün bunlar Çölaşan'ın hep yazdığı şeylerdi. Ama, bu arada, anlattığı bir öykü vardı ki, devletle "liboşlar" arasındaki ilişkinin sürrealist bir özetiydi:

"Parti verilen evde kafeste bir papağan var. Özal papağanın karşısına geçip 'Allah de bakıyım, Allah de' demeye başlıyor. Papağan bir türlü Allah demiyor, bunun üzerine bizim liboş 'Sayın Cumhurbaşkanı, papağan kendisine kimin hitap ettiğini bilse, şimdiye kadar bin defa derdi' diyor..."

Çölaşan'ın Evren ve Ali Baransel'i tanık göstererek anlattığı bu öyküyü, Mehmet Barlas tezip etti. Ama, itirazı sadece mekana dairdi.

Mehmet Barlas'a göre "temiz toplum"a giden yol, herkesin liboş olmasından geçiyor.

Parti verilen ev, kendi evi değil, Rauf Tamer'in eviydi.

Ama, papağan da Cumhurbaşkanı da, Barlas da oradaydı. Ve Barlas'ın dediği gibi, eğer papağanın kendisine hitap edenin devlet olduğunu bilseydi Turgut Bey'in söylediklerini aynen tekrar ederdi...

Tarihin sonu... "Sittin sene" daha...

"Geçen ay Kopenhag'da Avrupa İşverenler Konfederasyonu'nun bir konferansı olmuştu. Ekonomi konusunda büyük bir sıkıntıdan bahsediliyordu. O toplantıda gözünüzü kapayıp, nerede olduğunuzu bir an unutsanız telaffuz edilen problemlerin Türkiye'deki problemlerden hiç bir farkı yoktu. Ama, tabii boyutları çok farklıydı. O bakımdan 2010'da olsa 2050'de olsa ekonomi konuşurken yine aynı sornular üzerinde konuşacağımızı söylemek pek kehanet olmayacaktır..."

TÜSİAD Başkanı Halis Komili 11.8.1993 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan demecinde böyle diyor. "Yandı gülüm keten helva" derler, öyle bir durum. 2000'li yıllara girerken konu-

TÜSİAD Başkanı Halis Komili'ye göre 2050 yılında da ekonomi konuşurken aynı sorunlar konuşacağız.

tuğumuz şeyleri 2050'de de konuşacağız. Yani, pek bir şey değişmeyecek. Şiddetle esen değişim rüzgarlarına rağmen! Tarihin ilerlemesi durdu galiba. Zaten içinde bulunduğumuz zamana "tarihin sonu" denmiyor mu?

Ama, tarih sınıfların mücadelesi olduğuna göre, sonu da yok galiba. Ayrıca, illa da ilerlemesi gerekmiyor, olduğu yerde de durabilir, geriye de gidebilir.

Halis Komili'ye bakılırsa bugünkü noktasına demir atacak, 2050 yılına kadar. Bugünden memnun olanlar için, bugüne demir atmanın bir zararı yok, aksine faydası var. Halis Komili'nin de bugünden şikayeti yok.

Tek şikayeti Batı'yla aramızdaki saat farkı: vergide, özelleştirmede, serbest piyasada...

Bugünden memnun olmayanlara gelince: TÜSİAD'ın simgelediği iktidar sürdükçe, 2050'de de aynı şeyleri konuşacağız...

Toplum ve Bilim'in bahar '93 sayısı: **Kapitalizmin krizi ve yeni üretim örgütlenmesi**

1977'den beri yayınlanan Toplum ve Bilim, Türkiye'nin sosyal bilimler alanındaki en köklü dergilerinden biri. Derginin Temmuz sonunda yayınlanan Bahar 1993 sayısı, "Kapitalizmin ekonomik yeniden yapılanmasının krizi ve bu bağlamda post-Fordizm ve üretim örgütlenmesindeki gelişmeler" konusuna ayrıldı. Dergide Erol Taymaz'ın kapitalizmin krizini ve yeni örgütlenme dinamiğini global düzeyde değerlendiren kapsamlı bir makalesi var. Bu dinamiğin Üçüncü Dünya ülkelerindeki sonuçlarına ilişkin Nurhan Yentürk'ün; tarımdaki görünümüne ilişkin Deniz ve Zafer Yenel'in; sanayi mekânına

yansımalarına ilişkin Murat Güvenç'in yazıları yer alıyor. Aydın Uğur, kapitalizmin üretim örgütlenmesindeki yönelimleri, iletişim/enformasyon ve işletmecilikteki gelişmeler çerçevesinde yorumluyor. Literatürün öncü kuramcılarından Alain Lipietz, David Harvey, P. Hirst ve J. Zeitlin'den çeviriler, dosyayı zenginleştiriyor. Kitap eleştirisi ve kitap tanıtımı bölümlerinde, post-Fordizme ve kapitalizmin üretim örgütlenmesine ilişkin önemli kitaplar sunuluyor. Sayı konusu dışında da Dinç Alada'nın, Adam Smith'in yanılma faktörünü değerlendiren ilginç bir makalesi var. Derginin bu sayısının editörlüğünü üstlenen Erol Taymaz, "Bu Sayıda..." yazısında şöyle diyor: "Kriz, aynı zamanda karar anı demek. Yeni oluşumlar, gelecekte ne olacağı, toplumsal ilişkilere konu olan aktörlerin şimdiki (bilinçli) yapılanmaların açıklanması ve anlaşılması özellikle daha özgür ve eşitlikçi bir gelecek özleyenler için önemli olmalı".

Macit Gökberk'in ardından

Sessiz sedasız bir ayrılıştı Macit Gökberk'in ölümü. İki gazetede çıkan iki üç sütunu aşmayan ailesi ve öğrencileri tarafından verilen üç başsağlığı duyurusu, Edebiyat Fakültesi girişindeki kara tahtada iki gün boyunca duran "acı bir kayıp" ilanı, İstanbul Üniversitesi ana binasında gerçekleştirilen ve çoğu profesör olan öğrencilerinin katıldığı kısa bir tören sonrasında çoğunluğunu felsefecilerin oluşturduğu yüz kişilik bir kalabalıkla uğurlandı. Teşvikiye Camii'nin avlusundan Türkiye'nin ilk felsefe profesörlerinden "Hocaların hocası" Macit Gökberk.

Ne gazetelerde çıkan çarşaf çarşaf ölüm ilanları ne de "medya vaizleri"nden birkaç satır. Sadece Cumhuriyet Gazetesi'nde İlhan Selçuktan bir yazı: "Macit Gökberk'i Uğurlarken". Büyük puntolu hay huy içinde büyük çoğunluğun gözünden kaçan bir ölüm. Öğrencilerinden profesör Nermin Uygur'un dediği gibi "ülkemizde düzmeceliklere bulaşmayan nice aydının çileli, mutlu oluşumunda, aydına yaraşır o güzellikte, Macit Gökberk'in oylu payı var. Pırıl pırıl bir aydın söndü."

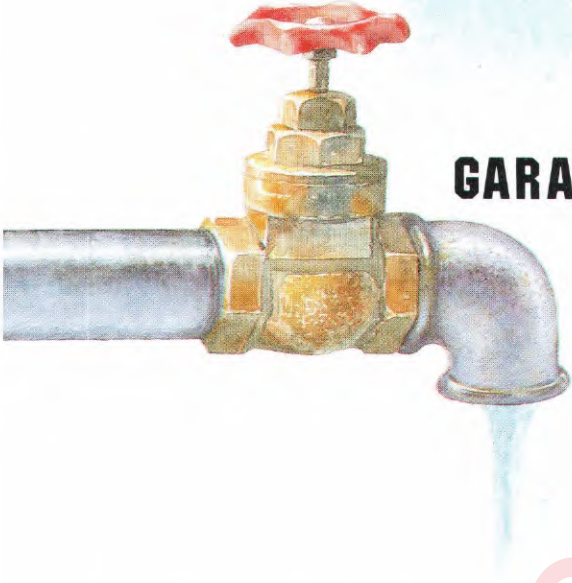
Macit Gökberk 1933'de yapılan üniversite reformlarının hemen sonrasında, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde asistan olarak göreve başladı. Macit Gökberk Nazi Almanyası'ndan kaçarak ülkeye gelen Alman hocaların öğrencisi oldu. Hans Reichenbach'ın asistanlığı sonrasında uzun süre Von Aster'in doçenti ve çevirmeni olan Gökberk, Astar'ın başlattığı felsefe tarihi derslerini öğretim hayatı boyunca sürdürdü. Bu çalışmaların bir ürünü olan Felsefe Tarihi kitabı bütün felsefe öğrencilerinin başucu kitabı olduğu gibi, felsefenin üniversite dışına taşmasında da etkili oldu. Dil felsefesi üzerinde de çeşitli çalışmaları olan Gökberk aynı zamanda felsefe kavramlarının Türkçeleştirilmesinde meslek yaşamı boyunca etkin bir rol aldı.

Macit Gökberk, Türkiye'deki felsefe ve düşünüşümü üzerinde silinmeyecek kalıcı izler bırakarak ayrıldı aramızdan. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğretim üyelerinin verdikleri ölüm ilanında belirttikleri gibi, "hocaların hocası" arkasında bıraktığı ürünlerle düşünmeyi sürdürenlerle beraber olmaya devam edecek.

Yurdaer ERKOCA

KREDİYİ GERİ ÖDERKEN...

GARANTİ LEASING'E KİRA ÖDERKEN.

Garanti Leasing'den kiralayacağınız yatırım mallarında, vade süresini ve ödeme planını kendi nakit akışınıza göre düzenleyebileceğinizi biliyor muydunuz? Bu ve diğer birçok avantajdan yararlanmak için yapacağınız şey çok basit: 274 17 68'i arayarak ya da en yakın Garanti Bankası Şubesi'ne uğrayarak Garanti Leasing ile bağlantı kuracaksınız. Ve "Garanti finans dünyası"nın yaygın ilişkilerinden, Garanti Leasing'in size sunduğu büyük kolaylıklardan dilediğiniz gibi yararlanacaksınız.

Üstelik, kiraladığınız yatırım malı, dönem sonunda sizin olacak...

Neo Jön Türkler ve neo liberalizm

Nereye payidar?

"Jön Türklerin yeni kuşağı iktidarda..."

The Guardian

*"Türkiyenin sanayileşememesi
1830'ların meselesidir..."*

Süleyman Demirel

YÜCEL GÖKTÜRK

"Jön Türklerin yeni kuşağı..." Ağırbaşlılığıyla ünlü İngiliz gazetesi The Guardian, Tansu Çiller'in önce DYP Genel Başkanı, ardından da Başbakan olmasını böyle değerlendiriyordu. Batı dünyası, Çiller'in iktidarından ziyadesiyle memnundu.

İçerdeki hava da pek farklı değildi. Büyük basın, imaj meselesine ağırlık veriyor; ana dili gibi İngilizce konuşan, ekonomiyi bilen, üstelik kadın, hem de sarışın bir kadın başbakan, Türkiye'nin "kara bıyıklı Türkler" imajını değiştirecekti.

Ama değişen sadece imaj olmayacak, Özal'la yakalanan değişim rüzgarı Çiller'le daha süratli esecek, Demirel'in vurguladığı "dünyayla kucaklaşma" gerçekleşecekti. Dünya, batı demekti; Batı'yla kucaklaşmak için, öncelikle imaj engelini aşmak gerekiyordu. Ama, bir de sanayileşme, daha doğrusu sanayileşememe meselesi vardı.

Demirel, iktidarı ANAP'tan devralmaya hazırlandığı günlerde, şu saptamayı yapıyordu: "Sanayileşememe 1830'ların meselesidir..." 1830'ların, yani Jön Türkler döneminin. Bu dönemde ne olmuştu da, "sanayileşememe meselesi" ortaya çıkmıştı.

1830'larda Jön Türklerin birinci kuşağı iktidardaydı, başbakan (sadrızam) Mustafa Reşit Paşa'ydı. Fransız devlet adamı ve tarihçi François Guizot, Reşit Paşa'yı şöyle tarif ediyordu:

"Reşit Paşa ülkesinde giriştiği hareketin başarılı olması için en gerekli niteliklerin birinden yoksundu. Türkiye'de reformcu olamayacak kadar az Türk'tü. Genç yaşlardan

itibaren Türkiye ile Avrupa ilişkilerinde yetişen ve bu konulara angaje olan Reşit Paşa, özellikle bir Avrupa diplomatu oldu. Türkiye'yi Avrupa'da tutabilmek için Avrupa'yı Türkiye'de tatmin etmek: Hakim düşüncesi devamlı bu oldu..."

Jön Türklerin birinci kuşağının temsilcisi Reşit Paşa'nın Türkiye'nin kaderini belirleyen iki büyük icraatı olmuştu. Biri, Tanzimat Fermanı'ydı. 1839'da top atışlarıyla ilan edilen ferman Batı'nın medeni hukukunu getiriyordu. Reşit Paşa'nın öteki büyük icraatı ise, Tanzimat'tan bir yıl önce yapılan Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşmasıydı. Bu, Osmanlı imalat sanayini çökerten liberal bir "devrim"di.

1838'de, Reşit Paşa'nın Baltalimanı'ndaki (Yeniköy-Dolmabahçe hattında) yalısında imzalanan anlaşmayı Britanya İmparatorluğu'nun Dışişleri Bakanı Lord Palmerston, "Copa d'opera!... Şaheser!..." diye yorumlamıştı.

İngiliz bakan haklıydı, 1838 anlaşması İngilizler açısından şaheserdi. Osmanlı'nın yerli tekel sistemi Yeddi Vahid kaldırılıyor; İngiliz tüccar-

ları yüzde 5'lik sembolik bir gümrük resmi ödeyerek istedikleri malı Osmanlı ülkesine sokup satma hakkını elde ediyordu. Ayrıca, Osmanlı ülkesinde üretilen malları da diledikleri yerde satma yetkisine sahip oluyordu.

1838 anlaşması bir başka açıdan da şaheserdi: Döneminin en liberal anlaşmasıydı. Sanayi devriminin ve liberalizmin öncüsü İngiltere'de bile, "İthalat Tahditleri Kanunu" (ünlü Corn Law) o tarihte yürürlükteydi.

Corn Law, büyük toprak sahibi aristokratların şiddetli muhalefetine rağmen, dışardan ucuz gıda maddesi getirilmesiyle emek maliyetini düşürmek isteyen sanayicilerin baskısıyla 1846'da kaldırılacaktı. Yani, Osmanlı-İngiliz Ticaret anlaşmasından sekiz yıl sonra!.. Üstelik Corn Law'ın kaldırılması İngiltere'de büyük gürültüler koparmış, Osmanlı'nın ithalat tahditlerine son vermesi sessiz sedasız gerçekleşmişti.

Liberallikte çağın öncüsü İngiltere'yi bile sollayan "ilerici" bürokrat paşalar bir yandan yerli üretim güçlerini tasfiye ederken, bir yandan da dış borçlanmaya gidiyor, Osmanlı İngiliz sterlingi üzerinden borçlanıyordu. Bu "devrim" 40-50 yıl içinde Osmanlı imalat sanayini tamamen çökerttiği gibi, Osmanlı'yı Batılı finans baronlarının vesayeti altına sokuyor ve 1881'de ünlü Muharrem Kararnamesi ile devletin iflası ilan ediliyor, imparatorluk Düyun-u Umiye'nin emrine giriyordu.

Üst yapıdaki reformlarla eşzamanlı olarak yerli üretim güçlerinin tasfiyesi ve bu tasfiyenin yol açtığı işsizlik ve yoksulluk, halk kitlelerini batıcı-laik bürokratlarla karşı karşıya getirmişti.

Halk kendi aleyhine olan bu "ilerici"liğin yanında olamazdı. Yenileşmeyle, batılılaşmayla birlikte, aydının altındaki toprağın kaymaya başladığını gören halk eskiye, geçmişe tutunmaya çalışıyor; "yeniçeri-lonca esnaf-ulema"nın önderliğinde oluşan "doğucu-İslamcı" cephe de yer alıyordu. Bu cepheye daha sonra Tanzimatla birlikte toprak sahibi bir sınıf kimliğini kazanan ayanlar da katılıyordu.

Böylece, bugünlere de miras kalan bir toplumsal iktidar ortaya çıkıyordu. Bir yanda, Batıcı-laik bürokratlardan oluşan yenilikçi, "ilerici" cephe... Diğer yanda, büyük çoğunluğu yoksul halk kitlelerinden oluşan muhafazakar, "gerici" bir cephe: "Doğucu-İslamcı" cephe.

Bu Türkiye'nin siyasi hayatına damgasını vuran bir tarihi bölünmeydi. Kurtuluş Savaşı, üst yapıdaki laik-İslamcı/ Batıcı-doğucu çelişkisini geçici olarak çözmüş bu çelişki çözülünce Anadolu halkıyla emperyalizm arasındaki çelişki de ortaya çıkmıştı. Ancak, savaş sonrasında, Cumhuriyet döneminde hem üst yapıdaki çelişki bir kez daha öne çıkmış, hem de emperyalizmle Anadolu halkı arasındaki çelişki aşılamamıştı. Mustafa Kemal'in, "siyasi bağımsızlık yetmez, önemli olan ekonomik bağımsızlıktır" demesine rağmen.

Üretici güçler ve toplumun çoğunluğu doğucu-İslamcı cephegedeydi ama, iktidar azınlıkta olan batıcı-laik bürokratların elindeydi. Açık sınıf çelişkileri görülmemiş, sanayi sermayesi birikimi oluşmamış, emek gücünü ücret karşılığı arzeden bir sınıfın gelişmediği, üst yapıdaki

laik-İslamcı çelişkisinin mülklü-mülsüz çelişkisini gizlediği bir ülkede sıçranarak iktidara gelinebilirdi

Batıcı-laik bürokratlar da sıçrayarak iktidara gelmişlerdi. Ama, bunu yaparken kendi aralarında kıyasıya bir iktidar mücadelesi yapmışlar ve kaçınılmaz olarak bölünmüşlerdi. Jön Türkler, önce İttihad Terakki ve Hürriyet İtilaf olarak iki gruba ayrılmışlardı.

İki taraf da "jakoben"di, despotikti, seçkinciydi ama, aralarında önemli bir fark vardı. Hürriyet ve İtilafçılar klasik liberal düşüncüyü benimsemişlerdi; İttihatçılar ise, zaman zaman sosyalizme meyleden, zaman zaman da faşizmin paraleline düşen, genelde devlet kapitalizmi yörüngesinden çıkmayan bürokratik merkezîyetçi bir anlayışa sahipti.

Bu Türkiye'nin siyasi tarihine damgasını vuracak bir ayrılıktı. İttihad Terakki çizgisi çeşitli kırılmalara da uğrayarak CHF-CHP-Ortancı solu CHP'sine ve sonra da demokratik sol-sosyal demokrat harekete dönüşmüş; Hürriyet ve İtilaf çizgisi ise, Serbest Fırka-Demokrat Parti-AP-Milletçi Cephe-ANAP/DYP güzergahını izlemişti.

Birinci grup, üretici güçlere dayanmadan, toplumsal sınıflardan herhangi biriyle organik bir bütünlük kurmadan iktidar olmak, bu yolla bağımsız bir Türkiye, kurmak istemişti. Ama, emek-sermaye çelişkisini görmeyen, sınıf temeli olmayan bir iktidar ne böyle bir hedefe ulaşabilirdi, ne de kalıcı olabilirdi.. Olmadı da...

İkinci grup ise yerli-yabancı sermaye ile bütünleşmiş, sermayeci sınıfların temsilciliğini üstlenmişti. Ancak, bunu büyük çoğunluğu yoksul halk kitlelerinden oluşan doğucu-İslamcı cepheye yaslanarak gerçekleştirmişlerdi. Onları temsil etmiyorlardı, ama bu cephenin geleneksel ideolojik motiflerini kullanıyorlardı. Ne var ki, üretici güçleri geliştirdikleri için de iktidarları birinci gruba kıyasla daha "ilerici" konumdaydı.

Bu bölünmelerle birlikte ekonomik düzeydeki yerli sermaye-yabancı sermaye-Batıcı bürokrasi koalisyonu siyasi düzeyde de gerçekleşiyor, ideolojik düzeydeki Atatürk-Türk-İslam senteziyle sermayenin egemenliği pekiştiriliyordu. Batıcı-laik bürokratlar yine tepedeydi, yönetici elitti, büyük çoğunluğu Doğucu-İslamcı cephe de yer alan yoksul halk kitleleri ise aşağıdaydı, avamdı.

Bugün Jön Türklerin ikinci kuşağı iktidarda: Euro Türkler ve Neo-Osmanlılar... Aşağıdakiler ise kırolar, magandalar, kara bıyıklılar... Ve Türkiye yeni bir batılılaşma hamlesi içinde. Reşit Paşa gibi, Tansu Çiller de, Türkiye'yi batı içinde tutabilmek için batıyı Türkiye'de tatmin etmek zorunda. Batı kapitalizmi 19. yüzyılın kapitalizmi değil elbette. Ama kapitalizmin hiç değişmeyen bir yüzü var: Sömürü ve sömürgecilik.

Jön Türklerin birinci kuşağının kimi temsilcileri Amerikan ya da İngiliz mandasının memleket için hayırlı olduğunu söylüyorlardı. Jön Türklerin yeni kuşağı, "manda" demiyor, "Yeni Dünya Düzeni" diyor. Ama, bu yeni "düzen" yeni bir Tanzimat, Gümrük Birliği yeni bir 1838 olmasın!..

Avrupa'nın sorunları resesyona sınırlı değil

Küreselleşme Avrupa'ya kaldıysa...

Ekonomik sorunlarla boğuşan Avrupa'lı hükümetler telaşlı. "Globalizmin en güçlü kalesi" AT, birliğe doğru gidebilecek mi, yoksa Avrupa birliği bir düş olarak mı kalacak?

Hazırlayan:
HAKAN GÜLDAĞ

Geçen yazdan bu yana Avrupa'nın "lokomotifi" olarak değerlendirilen Alman ekonomisi büyümüyor. Üstelik bu yıl yüzde 2 gerileyeceği tahmin ediliyor. Fransız ekonomisi de resesyonda. 1930'lardan bu yana en derin resesyonu yaşamış olan İngiltere'de görülen küçük büyüme dışında bütün belli başlı AT ekonomileri durgunluk içinde. Avrupa Komisyonu'nun bir kez daha revize ettiği son tahminlerine göre, 1975'ten bu yana ilk kez bu yıl Topluluk'un büyüme hızı negatif olacak.

Ekonomik gerileme işsizlikle el ele gidiyor. Avrupa Topluluğu'nda bu yılın sonunda en iyimser tahminlere göre 19 milyon işsiz olacak. Bu AT'nin toplam işgücünün yüzde 11'i demek. 1994'te ise işsizliğin daha da yükselerek yüzde 12'nin üstüne çıkması bekleniyor. Bu ise 1985'ten bu yana en yüksek işsizlik oranı olacak.

Avrupa'lı hükümetler telaşlı. Eğer yukarıda saydığımız veriler basit bir büyüme-daralma çemberinin sonuçları olsaydı belki bu kadar telaşlanmayacaklardı. Ama Avrupa'nın önemli yapısal sorunları var ve bunların bazıları giderek derinleşiyor.

The Economist'e göre iki Almanya'nın birleşmesi ilk şoktu. Birleşmenin finanse edilmesi yüksek faiz oranlarına yol açtı. Almanya'da faiz oranlarının yükselmesi tüm Topluluk'a sıçradı. Bu durum Topluluk genelinde ekonomik büyümenin üzerinde baskı yarattı, durgunluğa yol açtı. Yükselen faize ters orantılı bir biçimde karlılık oranları düştü. Bu ise parasal konularda giderek artan anlaşmazlıklara, sonunda da Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'nın üyeleri arasında zaten zorlukla sürdürülen centilmenliğin bir kenara bırakılmasına kadar uzanan bir sorunlar zincirinin halkalarını oluşturdu.

Üstelik bu gelişmeler tam da AT hükümetlerinin, Avrupa Birliği'nin "kalbi" olarak kabul ettikleri parasal birlik'i 1990'ların sonunda sağlamak için kamu harcamalarına çeki düzen vermeyi hedefledikleri bir dönemde oldu. Gelirler düştü, ama artan işsizliğin etkilerini hafifletmek için harcamalar arttı. Şimdi Avrupa'daki tüm hükümetler kamu açıkları ve borçlarını kontrol etmekte giderek zorlanıyor. Lüksemburg dışında bütün AT üyelerinin bütçe açıkları Maasticht'te belirlenen koşulların epey üstünde.

Rekabet yoksulu Avrupa

Avrupalı liderleri telaşlandıran yalnızca bunlar da değil. Daha yapısal, dolayısıyla belki daha

KAPİTALİZM

NEREYE GİDİYOR?

1.

da rahatsız edici olanı Avrupa Topluluğu'nun başta ABD ve Japonya karşısında olmak üzere dünya çapında rekabet gücünün giderek düşüyor olması. Topluluk'un mamül mallarda dünya ihracatı içindeki payı 1980'den bu yana 5'te 1 oranında azaldı. AT'nin yüksek teknoloji ticaretindeki açığıda iyiden iyiye genişliyor. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan bir araştırmaya göre 1982 ile 1990 arasında AT'nin kendi içindeki ticareti dışında "high-tec" ihracatı yılda sadece yüzde 2 büyürken, ithalatı yüzde 7.7 büyüdü.

Uzun vadeli bir perspektiften bakıldığında verimlilik açısından da AT üyelerinin durumu "tatsız" görünüyor. Britanya Sanayi Konfederasyonu'na göre 1979-1990 arasında imalat sanayiinde çalışan işçi başına düşen katma değer Japonya'da yılda yüzde 4.6, ABD'de yüzde 3.5 iken, Topluluk'ta bu oran sadece yüzde 2.5 oldu.

Öte yandan, kimi ekonomistlere göre, Amerika'da yüzde 7, Japonya'da yüzde 2.3 olan işsizlik oranının AT'de yüzde 10'un üzerinde olması da, diğer bazı faktörlerin yanı sıra, sermayenin üretim için daha ucuz ve etkili işgücüne yöneldiğinin ve Avrupa'yı bu açıdan terçih etmediğinin bir göstergesi.

Bu görüş tartışılmalı olsa da Avrupa'da işgücünün hiç de ucuz olmadığı kesin. Ücretlerin yanı sıra Avrupa ülkelerinin birçoğunda sosyal ödemeler de görece yüksek. Alman işçileri saatte 25 doların üzerindeki ücretleriyle dünyanın en pahalı işçileri. İtalyanlar ise ücret dışı ödemelerde dünya şampiyonluğunu şimdilik kimseye bırakmıyorlar.

İşsiz Avrupa

Sermaye çevrelerinin iddiasına göre işsizliğe neden olan bu işgücü pahalılığı. Sendikalara göre ise işsizliğin nedeni, verimlilik peşinde koşarken çalışanı hiçe sayan patronların bilinçli tercihi. Ancak Avrupa'nın boğuştuğu en önemli sorunlardan birini işsizliğin oluşturduğu tartışılmaz bir gerçek.

Bugün BBC, Londra televizyonuna alacağı bir eleman için iş ilanı verdiğinde 6000'den fazla başvuru ile karşılaşılıyor. İspanya'da her gün 1000 kişi işsizler ordusuna katılıyor. Bu sonbaharda Fransa'da iş aramaya başlayan 650 bin gencin en az dörtte biri yılbaşında da hala iş arıyor olacak. Mezunlarının iş bulma sorunu olmaması ile ünlü Cambridge Üniversitesi'nin hukuk bölümü mezunları için bugünlerde en parlak iş olanığı Tokyo'da İngilizce öğretilmesi.

Avrupa Topluluğu'nda bu yıl işsizlik oranı 1992'deki yüzde 9.5'lik düzeyinden yüzde 11'e fırladı. Bugün Av-

rupa'da işsizlerin yarısından fazlası 12 aydır veya daha uzun bir süredir işsiz. ABD'de ise bu oran yalnızca yüzde 6. Geleceğe ilişkin tahminler daha da korkutucu. Önümüzdeki yılın sonuna kadar 8.3 milyon Amerikalı işten çıkartılacak. Avrupa'da ise 23 milyon kişi. Bu rakam Portekiz, İsviçre ve Danimarka'nın toplam nüfuslarının üstünde.

Daha da kötüsü, Avrupa'da ekonomik durgunluk yarın sona erse bile iş yaratma krizi sona ermeyecek. 1960'tan bu yana Avrupa'nın iş yaratabilme kapasitesi, iyi zamanlar da dahil olmak üzere hep "güdük" kalıyor. Fortune Dergisi'nin araştırmasına göre, ABD ve Kanada'da 1960'tan bu yana iş imkanları ikiye katlanırken, Avrupa'da sadece yüzde 10 arttı ve bu iş imkanlarının çoğu da kamuda sağlananlardı.

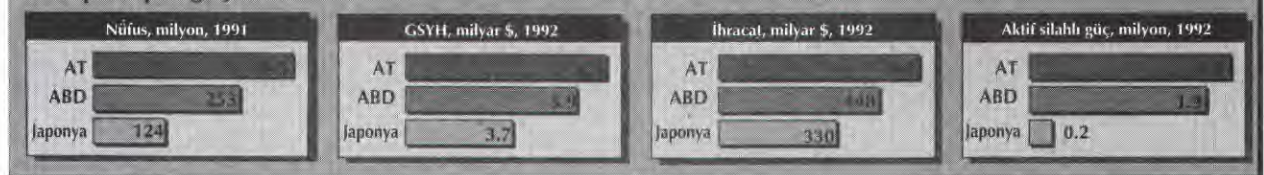
Avrupa'da en yüksek işsizlik yüzde 20.9'la İspanya'da. Geçen yıl Expo Fuarı'nın yapıldığı Sevilla keninde işsizlik yüzde 30'la endüstrileşmiş ülkeler arasında en yüksek olanı. Diğer önde gelen AT ekonomileri arasında Fransa, İtalya ve İngiltere'de işsizlik oranı yüzde 10'un üstünde. Almanya'da henüz yüzde 8 civarında, ama hızla artıyor.

Öte yandan, Avrupalı ekonomistler işsizlik sorununu daha da ağırlaştırabilecek, deyim yerindeyse "zıvanadan çıkartabilecek" bir tehlikeye dikkat çekiyorlar. Bu, Avrupalı patronların işsizlikten çok verim artışı ve rekabet edebilme güçlerini artırma çabalarıyla doğrudan bağlantılı.

ABD'nin tersine, reel ücretlerin geçen 10 yılda Avrupa'da sürekli arttığına dikkat çeken kapitalistler, global rekabette güç kazanmak isteyen firmaların bu trendi devam ettiremeyeceği uyarısında bulundular. İngiltere, Almanya, Hollanda, Belçika ve İrlanda'da işsizlik güvenceleri, Fransa ve İskandinav ülkelerinde ücretsiz çocuk bakımı ve birçok Avrupa ülkesinde ücretsiz sağlık hizmetleri de bu tür sosyal harcamaları daha fazla kaldıramayacaklarını öne süren hükümetler tarafından bu-
danmaya başlandı.

Dahası, ücretleri ve ücret dışı sosyal ödemeleri çok yüksek bulan kimi Avrupalı firmalar üretimlerini işgücünün daha ucuz olduğu bölgelere kaydırıyorlar. Örneğin Volkswagen yatırımlarını işçi ücretlerinin Almanya'nın 6'da biri olduğu Çek Cumhuriyeti'ne yöneltti. BMW yeni fabrikasını Güney Carolina'da kurarken, Mercedes de otomobil başına işçi ücretlerinin Almanya'ya göre üçte bir oranında olduğu bu bölgede yatırım yapmayı planlıyor. Özellikle imalat sanayiinde yatırımların ve üretimin Doğu Avrupa, Asya ve hatta ABD'nin

Avrupa süper güç mü?

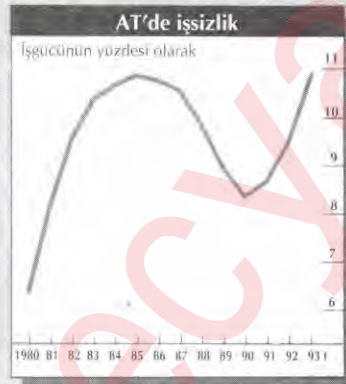
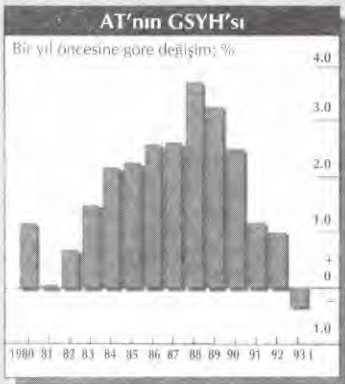

güney eyaletlerine doğru kaçışının hızlanması durumunda ise Avrupa'da işsizliğin tam bir felaket halini alacağı şüphesiz.

Dünyanın en büyük güç santralleri üreten grubu olan ABB'nin Başkanı Percy Barnevik'e göre işsizlik sorunu resesyondan değil, verimlilikte yaşanan "acımasız" rekabetten kaynaklanıyor. Barnevik'e göre, Avrupa'nın toplam işgücünün yüzde 35'ini oluşturan imalat sanayi ve hizmetler sektöründe çalışanların oranı 10 yıl sonra yüzde 25'e, bir 10 yıl sonra ise 15'e gerileyecek. "Peki bu kadar insan nereye gidecek?" sorusunu soran Barnevik cevabını da kendisi veriyor; "Tabii ki, dışarıya. Çünkü eğer Avrupa'yı gerçekten tek pazar halinde bütünleştirmek istiyorsak, onlara ihtiyacımız olmayacak." Avrupa'da yeni iş alanlarının açılacağını pek inandırıcı bulmayan Barnevik, "Bana iki-üç yıl daha bekle işgücüne yine ihtiyaç olacak diyenlere, nerede diye sorarım. Hangi şehirde, hangi işlerde, hangi şirketlerde? Bugün yüzde 10 olan işsizliğin çok kolaylıkla yüzde 20 ya da yüzde 25'e fırlaması çok açık bir risk" diyor.

Zor zamanlar

Avrupa için bir başka tehlikeye dikkat çeken Barnevik şunları söylüyor; "Hizmet sektörüne baktığınızda iki tip çalışan görüyorsunuz. Bir, son derece yüksek ücret alan avukat, yatırım bankeri gibileri, bir de fabrika işçisinin dahi üçte biri oranında ücret alan temizlik gibi işlerde çalışanlar. Dolayısıyla iki noktadan birine varacağız; biri sürekli ve gizli işsizlik, diğeri iki ayrı düzeyde ödeme yapılan iki sınıfın ortaya çıkması. Bu sonuçların her ikisi de sosyal birer dinamit. İşte eninde sonunda Avrupa Kalesi'nin yaratacağı kesinlikle bundan başka birşey değil."

Bütün bunlara ek olarak, kamu açıkları sürekli artan Avrupalı hükümetler, kamu kuruluşlarından büyük bir partiyi daha elden çıkarmaya hazırlanıyorlar. Önümüzdeki birkaç yıl içinde uygulamaların zaten başlamış olduğu Fransa, İngiltere ve İspanya'da 150 milyar dolarlık özelleştirme yapılması bekleniyor. İtalya ve Almanya ise sırada.

Bu özelleştirmeler sonrasında işsizliğin boyutları konusunda ise şimdilik bir tahminde bulunulmuyor.

Paranın krizi

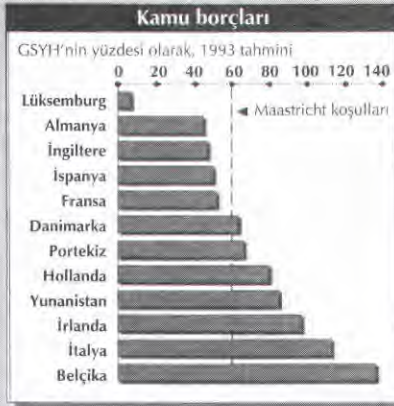
Avrupa'daki sorunların büyüdüğünü en iyi anlatan gelişmelerden biri ise önce 1992 Eylül'ünde, ikincisi ise üzerinden bir yıl bile geçmeden '93 Temmuz-Ağustos'ta yaşanan para krizleriydi. Avrupalı teknokratlara göre "basit birer ayarlama" olarak nitelenen Avrupa Para Sistemi'nin belkemiği olan Avrupa Döviz Kurları Mekanizması'nı darmadagan eden krizlerin, basit teknik ayarlamaların dışında Avrupa Birliği'ni tehlikeye düşürecek veya en azından önemli ölçüde erteletecek çok ciddi sonuçları olacağı görünüyor. Bundesbank'ın 29 Temmuz'da Almanya'da durgunluğa rağmen artış eğilimi gösteren enflasyonu körüklememek için diğer AT üyelerini feda edersesine kilit durumdaki faiz oranını piyasalarda beklenenin aksine düşürmeyeceğini açıklaması zaten '92 sonbaharından bu yana derin bir kriz yaşayan para sisteminin çivisini yerinden çıkartmaya yetti de arttı. Krizin merkezinde para, hem de oldukça bol para (sadece krizin etkilerini hafifletebilmek için Avrupa merkez bankaları piyasalara bir iki gün içinde 80 milyar dolar pompaladılar) yatıyordu, ama aslında yaşanan "para krizi" Avrupa'nın karşı karşıya olduğu sorunlar gözönüne alındığında iceberg'in su üstüne çıkmış küçük kısmıydı. Döviz kurlarında ucu görünen kriz çok daha derinlere iniyor. Çünkü ERM, EMS, parasal birlik hedefi, siyasal birlik ve nihayetinde Avrupa Birliği hedefleri hepsi birbirine sıkıca bağlı. Bu sıkılık ise paradoksal biçimde Avrupa Birliği hedefini konjonktürel gelişmelere pamuk ipliğiyle bağlı bir hale getiriyor. İşte o nedenle sık sık yaşanmaya başlandığı gibi, Avrupa Döviz Kurları Mekanizması'nda oluşan bir deprem kurulmaya başlanan "Avrupa Kalesi"nin temellerini sarsıveriyor. Dahası "Kale"nin inşaatı, "harç bitti, yapı paydos" misali, bir dönem için de olsa erteleniveriyor.

Belki de bu nedenle Time dergisi "Sadece para sorunu değil" başlığıyla kapak yaptığı Avrupa'daki krize ilişkin, "2 Ağustos 1993 tarihinden sonra Avrupa'nın artık eskisi gibi olamayacağı" yorumunu yapıyordu. Time yorumcuları, 1999'da ortak paranın oluşturulmasını hedefleyen Maastricht Anlaşması'nın ana parçası olan parasal birliğin rayından çıktığına dikkat çekiyorlardı. Artık bundan sonra 12 üyeli Avrupa Topluluğu'nun ekonomi ve ticarete tek bir ses oluşturabileceği düşüncesi büyük yara almıştı. AT üyelerinin aralarındaki çıkar çekişmeleri yüzünden Bosna konusunu ellerine yüzlerine bulaştırmaları ile birlikte dış politikadaki birlik görüntüsü de bozuluyordu. Ve belki de daha önemlisi, 1950'deki birleşmeye yönelik ilk adımdan bu yana Topluluk'un omurgasını oluşturan Paris-Bonn eksenini hem para hem de dış politika nedeniyle fazla zorlanarak fena halde incinmişti. Bu ise Avrupa Birliği rüyasına bir "ölüm vuruşu" demekti.

Avrupa Birliği'nin gerçekleşemeyeceğini söylemek ve bunu yalnızca para krizine bağlamak biraz zorlama bir

Avrupa Topluluğu üyeleri Maastricht koşullarına uymakta zorlanıyor

yorum olsa da, bunun böyle olmasına duacı olanlar, hatta krize sevinenler de yok değil. Örneğin Almanya'nın en çok satan günlük gazetesi Bild, kriz günü "Yaşasın mark savaştan galip çıktı" diyerek Almanlar için tek önemli olan şeyin markın gücünün korunması olduğunu, Avrupa parası düşüncesinin ise "paslı bir kapı çivisi kadar ölü" olduğunu yazıyordu.

Ulusal çıkarlar sözkonusu olunca Patriotluklarından birşey kaybetmemiş kimi Fransızlar da Almanlar'dan aşağı kalmadılar. Aşırı sağcı lider Le Pen kriz sonrasında sevincini saklamayarak "Sonunda Maastricht mezara gönderildi, Fransa kendi işine bakmalı" yorumunu yapıyordu. Bu kadar karşı cepheden olmasa da, kriz karşısında diğer Fransız liderler de kendi mevzilerinden saldırıya geçti. Eski savunma bakanı sosyalist Jean-Pierre Chevenement, Avrupa Para Sistemi'nin amacını aştığından şikayet ediyordu. Başbakan Eduard Balladur'un De Gaulle'cü çevresinden Bernard Debre de "Maastricht'in temeli olan tek para birimi hedefi hızla çöküyor" diyordu.

Korumacılık

Etkisi hızla artan korumacılık rüzgarı Avrupa birliğini hedefleyenlerin korkulu rüyası. "Globalizmin düş dünyasının en güçlü kalesi" AT giderek daha fazla Avrupa sermayesinin ABD, Japonya ve hatta Uzakdoğu'nun sanayileşmekte olan ülkelere karşı bir savunma örgütü haline dönüşüyor. Topluluk'un kendi içindeki ticareti hızla artarken, Topluluk dışı ülkelere karşı uygulanan kotalar ve diğer ticaret engelleri bugün 1980'e göre çok daha fazla artmış durumda. Şimdi gündemdeki soru, Avrupa serbest ticaret ve rekabete hız verecek ve bu yönde değişimi zorlayacak mı, yoksa yeni engeller koyarak sanayilerine uyum için zaman mı tanyacak? Korumacılık rüzgarlarının en fazla etkisinde kalmış görünen Fransa'nın tercihi sorunun ikinci kısmına daha yakın. Avrupa'daki korumacılık eğilimlerinin en güçlü olduğu yer Fransa. Ancak kendisine yandaş bulmakta hiç de zorlanacak gibi görünmüyor. İtalya ve İspanya, Fransa'nın ilk eldeki destekçileri olmaya hazır. Öte yan-

dan dışı karşı "Preference Europeenne" diyen, yani Avrupa'nın korunmasını "tercih" eden Fransa'nın, AT içi rekabette de "tercih Fransa" demesi pek zor değil.

Fransa'nın "akut korumacılık nöbeti"ne tutulduğunu söyleyen Fransız Liberation gazetesi yayın yönetmeni Serge July, hastalığın nedeninin Avrupa entegrasyonu olmadığı, ancak faturanın buraya kesildiği görüşünde. July'e göre bunun en önemli nedeni, ilk ortaya atıldığı zaman Japonları ve Amerikalıları telaşa düşürüp, Boston'dan Osaka'ya alarm zilleri çaldırtan tek pazar ve parasal birlik yönündeki çalışmaların ikisinin de teklemesi, dolayısıyla "Avrupa Kalesi" mitinin çöküşünün yarattığı hayal kırıklığı.

"Bunalım nöbeti"

Eğer "büyüme çemberleri teorisi"ne inanacak olursanız, ortada fazlaca telaşa kapılacak birşey yok. Avrupa basitçe "bunalım nöbetleri"nden birini daha yaşıyor. Teoriye göre, "AT Daireleri" ekonomik gelişmelerle paralel bir seyir izliyor; hızlı büyüme dönemlerinde Avrupa birliğinin inşasına yönelik çabalar (Eurobuilding), ekonomik gelişmenin zayıf ya da durgun olduğu yıllarda ise Avrupa'nın birleşmeyeceği (Euroclerosis) düşüncesi egemen oluyor. Öyleyse 1984-91 yılları arasında yaşanan ekonomik genişleme döneminde Avrupa'da entegrasyon yönünde, ortak serbest pazar ve tek para birimi oluşturulması gibi adımlar atılması şaşırtıcı değil. Ne de, şu anda Avrupa'yı etkisi altına alan resesyonun şüphesiz ve bölünme rüzgarlarını estirmesi beklenmeyen bir gelişme olmalı.

Ancak The Economist'e göre, bugün yaşanan sıradan bir "Euro-cycle"a benzemiyor. Bunun iki nedeni var. Birincisi, Avrupa ekonomileri durgunluğun üstesinden gelmedikçe hedeflerine doğru yürüyemeyecekler ve parasal birlik bir hayal olmaktan öteye geçemeyecek. Üstelik şimdiden giderek güçlenen bir eğilim olan korumacılık ve milliyetçilik "cinleri" kıtayı etkisi altına alacak. İkincisi ise, Avrupa dekorunun Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla birlikte temelden değişikliğe uğramaması.

Kohl haklı mıydı?

1990'ın sonuna doğru ekonomik durgunluk ABD'yi ve Avrupa'da İngiltere'yi etkisi altına almıştı. Ancak Kıta Avrupa'sı ve özellikle yüzde 4.5'in üstünde büyüme oranıyla Almanya hala bir ekonomik canlılık yaşıyordu.

Batı Alman ekonomisi Avrupa'nın en büyük ekonomisiydi ve AT'nin toplam imalat sanayi üretiminin 5'te 2'sini sağlıyordu. 1980'li yıllarda verimlilik artış hızıyla ABD, hatta Japonya ile boy ölçüşüyor, diğer Avrupa ülkelerine göre ekonomik başarı yönünden tartışılmaz biçimde önde gidiyor, Japonya'yla beraber teknolojik süper karları topluyordu.

Bu özelliği Almanya'nın bir süper güç olarak nitelenmesine yol açtı. Özellikle 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra bu yöndeki yakıştırmalar iyice güçlendi. Berlin Duvarı'nın yıkılması yeniden dünyanın başına dert olacak bir süpergücün doğmasına mı neden olmuştu? İki Almanya'nın birleşmesinin anlamı neydi?

Kimilerine göre Almanya'ya olduğundan fazla güç vehmediliyordu. Sonuçta Alman ekonomisi ABD ekonomisinin 4'te 1'i kadardı. Japon ekonomisi ise Alman ekonomisinin iki katıydı. Hatta Batılı ekonomilerin krizde olduğu son 18 yılda, Alman ekonomisinin büyüme hızı ABD'nin biraz, Japonya'nın ise epey altındaydı ve Kıta Avrupası'ndaki birçok AT üyesinden daha düşüktü. Dolayısıyla ortada abartılacak, Almanya'yı alelacele süpergüç kolтуğuna oturtacak bir gelişme yoktu.

İki Almanya'nın birleşmesi konusuna gelince, bunun Almanlar için "Büyük Almanya" idealinin yanısıra çok pratik bir yanı vardı. Batılı yayın organlarına bakılırsa, yapılan kamuoyu yoklamalarına göre bugün oy oranı yüzde 27'ye gerilemiş olan Kohl'ün birleşme yönündeki ısrarı "pek de iyi bir fikir değildi" ama, gerçekte Kohl Alman ekonomisi için çok önemli bir fırsatı değerlendirmişti. International Socialism'in önde gelen yazarlarından Chris Harman'a göre Kohl, Alman ekonomisinin içine girmekte olduğu krizin semptomlarını görüp iki Almanya'yı birleştirerek Alman firmalarının çok önemli bir avantaj sağladığı ve Almanya'nın resesyona girmesini geciktirdi. Çünkü, 1989'da büyüme "sorun" olmaya başlamıştı bile. Fiyatlar artmış, sıfır olan enflasyon yüzde 3'e çıkmıştı.

İmalat sanayinde işçi maliyeti yüzde 4'ün üzerinde artış göstermişti. Alman Merkez Bankası Bundesbank, ekonomiyi "soğutacak" tedbirler arıyordu. Tam bu sırada imdadına Doğu Alman ekonomisinin çöküşü yetişti. Kohl fırsatı değerlendirerek önce parasal ve ekonomik, hemen ardından da politik birlik için Doğu'yu ve söz sahibi diğer ülkeleri zorlamaya başladı. Alman Şansölyesi birleşme ile içerde ekonomiyi canlandırmayı, dışarda da birleşmeyi bir Almanya'nın yaratacağı avantajlardan yararlanmayı umuyordu. Bunda da önemli ölçüde başarılı oldu.

Almanya'da pişen AT'a düşer

80'li yıllarda ihracata dayalı bir ekonomik büyüme gösteren Almanya'da iç talepteki artış düşüktü. Almanya'nın reel imalat ürünleri pazarı 1970-85 arasında yalnızca yüzde 9.1 büyüdü. Aynı dönemde Fransa ve İtalya'da büyüme yüzde 33'ün üstündeydi. Bu diğer AT üyelerinin, Almanya'nın kendilerine sürekli ihracat yaptığı, ama pazarlarını diğer AT üyelerinin imalat ürünlerine yeterince açmadığı eleştirilerini yöneltmelerine yol açıyordu.

Kohl, birleşme yönünde bir politika izleyerek hem Almanya'nın hem de diğer birçok Avrupa ülkesinin resesyona girmesini geciktirdi. Batı Alman firmaları Doğu'daki pazarları ele geçirmekte zorlanmadılar. Batı Almanya'nın ekonomik büyümesi 1988 ve 89'a göre '90 ve '91'de daha hızlı oldu. Almanya son 20 yılda ilk kez gerçekten Batı Avrupa'nın "lokomotifi" olmuştu. İki

Almanya'nın birleşmesinin getirdiği hareket diğer Avrupa ülkelerinin de Almanya'ya ihracatını canlandırdı.

Ancak bu değişimin oldukça yüksek bir diyeti oldu. Berlin Duvarı'nın yıkıldığı 1989'da cari ödemeler dengesi 108 milyar mark fazla veren Almanya, 1992'de 40 milyar mark açık verdi. Batı Alman şirketlerinin gelirleri arttı, ama Doğu Alman sanayiinin çöküşünün faturası Alman hükümetine kesildi. Yalnızca geçen yıl Doğu'nun Batı'yla entegrasyonu için yapılan transfer harcamalarına 130 milyar mark (yaklaşık 80 milyar dolar) gitti. Alman hükümeti de topladığı verginin epey üstünde harcama yapmaya başladı. Bu gelişme kamu açığının 1992'de yüzde 6.5'e yükselmesine neden oldu. Bir zamanların net sermaye ihracatçısı Almanya, sermaye ithal eden bir ülkeye dönüştü. Hatta yüzde 3'lük enflasyondan tetelanan Alman yetkililer, 1992 başında yüzde 5'e yakın bir enflasyonla karşı karşıya kaldılar. **H.G.**

345 milyon insanı, 7 trilyon dolara varan GSYH'sı, 565 milyar dolarlık ihracatı ile iktisadi olarak birleşmiş Avrupa dünyanın en büyük üretim ve ticaret alanı. Avrupa parası ECU, doların mali piyasalardaki hakimiyetini önemli ölçüde azaltmaya aday. Dahası, Avrupa 2.2 milyonluk aktif silahlı gücü ile dünyanın "en büyük" askeri gücü. Ancak bütün bu büyüklükler, Avrupa ülkelerinin ekonomik ve siyasi birliği gerçekleştirmeleri halinde anlamlı. Avrupa Komisyonu Başkanı Jaques Delors, 1988'de parasal birlik için start verirken yaptığı tahminde, 10 yıl içinde ekonomik düzenlemelerin, hatta vergi ve sosyal düzenlemelerin yüzde 80'inin Brüksel'den yapılacağını söylüyordu. O gün hemen bütün Avrupalı liderlerden destek bulan Delors,

bugün ise Avrupa birliğinin ilerletilmesi için aradığı desteği bulamıyor. AT için 80'li yıllar, Komisyon'un ön plana geçtiği yıllar olduysa, 90'lar hükümetlere bağlı olacak. Hükümetler ise artan sorularla beraber iç sorunlarına daha fazla eğilecekler.

Belki de Avrupa Topluluğu'nun durumunu en güzel anlatan örnek APS krizi sırasında yaşandı. Tam krizin bütün Avrupa ve dünya borsalarını altüst ettiği ve herkesin Avrupa Birliği'nin tamamen çöktüğü hakkında derhal fikir birliğine vardığı sırada, gerçeğin uçlarda değil, daha ortada bir yerlerde olduğunu kanıtlarcasına, Avrupa birliği konusunda en fazla ayak direyen İngiltere, Maastricht Anlaşması'na katıldığını bildiren belgeyi onaylıyordu.

ADRIYATİK DENİZİ 1989

ANKARA 1992

ERZİNCAN 1992

AKSIGORTA FARKLIDIR

İnsanları derinden sarsan olaylar yaşandığında

sigorta kavramının önemi büyür. Aksigorta ise

bu kavramı en çağdaş boyutlarıyla yaşatır.

"Zaman" ve "Güç" Aksigorta'da "Hız" ve

"İmkan" demektir... Bu anlamda halkın yanında

olup, onlara güvencede olduklarını hissettirmek

Aksigorta'nın insana duyduğu saygının ifadesidir.

Yılların kazandırdığı deneyim, sağlam temellere

oturmanın verdiği güven ve çağa uymanın

getirdiği dinamizm ile sigortacılığı en gelişmiş

boyutlarda yaşatan Aksigorta'ya gelin,

güçlü bir kuruluş tarafından sigortalanmanın

ayrıcılığına yaşayın.

GERÇEK HASARI TAM OLARAK HEMEN ÖDER.

AKSIGORTA

"Canınıza, Malınıza Güvence"

Elveda "Küçük Avrupa"...

'Küçük, ama güçlü Avrupa' Soğuk Savaş döneminin bir ürünü idi. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa artık 'Küçük Avrupa' olamaz. Buna biç olmazsa eski tarafsızlar, Norveç, Polonyalılar, Çekler ve Macarlar da dahil edilmeli.

SARUHAN OLUC

Avrupa Para Sistemi APS'de yaşanan son Ağustos krizi Avrupa Birliği sürecini iyice tıka-
dı. 'Küçük Avrupa' süreci 40 yıl önce Kömür Birliği ile başlamıştı. bunun son döneminin adı ise Maastricht Anlaşması oldu. Maastricht Anlaşması'nın en önemli koşullarından biri Avrupa para birliği idi. Bu

süreçte giderek tek Avrupa Merkez Bankası tarafından yönlendirilen bir Avrupa Para Birimi'ne ulaşılması hedefleniyordu. APS bu yoldaki ilk adım olarak kurulmuştu.

APS ilk sarsıntısını 1992 Eylül'ünde yaşadı. Derinleşen ekonomik durgunluk ve uluslararası para piyasalarında yaşanan krizin etkisiyle İngiltere ve İtalya paralarını büyük ölçüde devalüe etmek ya da APS içinde kalabilmek için faizlerini yükseltmek seçenekleri ile karşı karşıya kaldılar. Her ikisi de devalüasyonu seçerek APS'yi terketti. Ardından İspanyol Peseta'sı, Portekiz Eskudo'su, İr-

landa Paundu da APS içinde kalabilmek için devalüasyon yapmak zorunda kaldılar. Böylelikle Almanya, Fransa, Belçika, İngiltere, İtalya, Portekiz, İspanya ve Portekiz diğer tarafta olmak üzere APS güçlü ve güçsüz paralar olarak ikiye bölündü. Ardından 1993 Ağustos ayında güçlü paralardan sayılan Fransız Frankı devalüasyon tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Fransız Merkez Bankası ve Bundesbank'ın müdahaleleri ile frank APS sınırları içinde durabildi.

APS'nin yaşadığı bu son kriz bu sistemin işlevsiz hale geldiğini bir kez daha gösterdi. Bu

Fransa-Almanya eksenini kırılıyor (mu?)

Almanya ile Fransa arasında yüzyıldan fazla bir zamandır süren düşmanlığın sona ermesi ve bir dostluğun başlaması 1950'li yıllarda Konrad Adenauer'in hedefleri arasındaydı. 1958 yılında Fransızların efsanevi lideri Charles de Gaulle ile Almanların savaş sonrası 'ulusal babası' Konrad Adenauer bir dostluk anlaşması imzalıyor. Almanya'nın üç talebi vardı: Diğer ulusların saygısını ve güvenliğini yeniden kazanmak için destek; Sovyet bloku karşısında güvence; Almanya'nın yeniden birleşme hakkının tanınması.

Bu isteklerin karşılığında Bonn'un ödemesi gereken bedel ise Ortak Pazar'da Fransa'nın tarım politikalarını desteklemek ve Fransızlara 'büyük güç' rolü oynayabilmeleri için yardım etmek.

İşte 1990 yılında bu anlaşma zemininin geçerliliğini yitirmesine kadar, iki ulus devlet arasında ne kadar dostluk olursa, Almanya ile Fransa arasında da o kadar oldu. Anlaşma zemininin ortadan kalkmasının nedenini ise esas olarak 1989-1990 arasında Doğu Avrupa ve eski SSCB'de yaşananlar oluşturdu.

Artık Sovyet tarafı karşısında Batı'nın doğu sınırını oluşturan Almanya'nın güvenliğinin sağlanması sorunu kalmamıştı. Bonn, iki Almanya'nın yeniden birleşmesi konusunda da yardıma ihtiyaç duymuyordu, çünkü 1990'da Almanya'nın birliği beklenmedik bir kolaylıkla ve hızla sağlandı. Ayrıca Almanya aradan geçen yıllarda diğer ulusların güvenliğini ve saygısını da büyük ölçüde kazanmıştı.

Artık Almanya Fransa'ya yönelik bağımlılıklarından kurtulmuş durumdaydı. Sonuç olarak o zamanki anlaşma zemini ya da pazarlık temeli artık yoktu.

Şimdi yıllar süren detant politikasının ürünlerini toplama zamanı gelmişti. Almanya gerek Doğu Avrupa ülkelerinde, gerekse eski Sovyetler'in bazı cumhuriyetlerinde en yaygın yatırımlara ve ticari ilişkilere sahip Batı ülkelerinin başını çekiyordu. Parçalanmakta olan Yugoslavya'nın belirli bölgeleri için de benzer bir durum söz konusuydu. Bu koşullarda Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan politik ve ekonomik istikrarsızlık Almanya'yı eskisinden daha fazla etkiliyordu. Üstelik Almanya Doğu'dan gelen bir mülteci ve göçmen akınına karşı eski Doğu Avrupa ülkelerinin doğu sınırlarında yeni bir demirperde oluşturma gerekliliğini de inkar etmiyor ve bunun pazarlıklarını sonuçlandırmanın ötesinde atılan adımları da denetliyordu.

Almanya, bu koşulları da gözönünde bulundurarak Avrupa Topluluğu'nun genişletilmesini isterken, Fransa AT'nin derinleştirilmesini ve ABD karşısında küçük ama güçlü bir Topluluk olmasını istemeye başladı.

İki Almanya'nın birleşmesi ise Fransa ile Almanya arasındaki sorunları artırdı. Çünkü Bonn hükümeti uyguladığı faiz politikaları ile birleşmenin mali yükünü Avrupalı komşularının sırtına yıkmaya çalıştı. İçerde vergileri arttırarak değil, para basarak bu maliyeti karşılamaya çalıştı. Enflasyon baskısı arttı, Bundesbank frene bastı, faizler yükseldi.

olgunun ardında tüm dünyada yaşanan ekonomik durgunluk, sermaye kontrollerinin kalkmış olması ve günlük mali sermaye cirosunun 1 milyar dolar civarında gerçekleşmesi bulunuyor. Artık bu alanda her ülke kendi parasının çaresine bakmak durumunda kalıyor.

Maastricht ne olacak?

Avrupa birliğinin ilk mimarlarından Jean Monet, Avrupa'yı 'büyük değil, küçük tahtalarla' inşa edelim diyordu. Yani birlik için adımlar atmaya Avrupa Anayasası ve parlamentosu ile değil, tek tek sektörlerin, örneğin kömür ve çelik gibi, birliği ile başlanmalıydı. Gerisi ken-

diliğinden olurdu. Bugün çelik sektöründe sınırlar düşerse, yarın otomobil, ertesi gün hizmetler ve sonra da parada benzer gelişmeler yaşanırdı. Sonunda ulus devlet sadece formalite olarak kalırdı ve siyasi birlik de sağlanırdı.

Ancak gelişmeler küçük çocuğun yürümeyi adım adım öğrenmesi gibi olmaktan ziyade, dağa tırmanış gibi idi. Her adım daha güçlü, yol dikleşiyordu, hava azalıyordu, aşağı düşme tehlikesi artıyordu.

11 Aralık 1991'de Hollanda'nın Maastricht kentinde imzalanan anlaşmanın giriş paragrafında ifade edilen "Avrupa'nın insanları arasında daha sıkı bir birliğin oluşturulması" hedefi bu birliğin oluşmasının önündeki çeşitli sorunları da açığa çıkardı.

Çünkü o güne kadar İngiltere dışında Avrupa birliği yoluna engel çıkaran yok gibi algılanıyordu. Sıra parlamentoların Maastricht'i onaylamalarına geldiğinde ardarda so-

runlar çıkmaya başladı. Önce küçük Danimarka'nın halkı referandumda 'hayır' dedi. İrlandalıların yüzde 64'lik 'evet'i ilk şoku atlattıya yetmemişti ki, bu kez de Fransa'da sadece yüzde 0.95'lik bir farkla Maastricht onaylandı. Tüm bu gelişmeler Avrupa birliğini en fazla isteyen ülkelerde bile ulusalcı eğilimlerin güçlenmesine ve Maastricht sürecinin tartışılmasına yol açtı.

Maastricht Anlaşması'nın başlangıcında umulan tempo ve plan doğrultusunda gelişmeler olmadı. Bu durumda Avrupa için yeni senaryolar üretilmeye başlandı: 'İki veya üç farklı hızla ilerleyen Avrupa', 'Bene-lüks ülkeleri, Almanya ve Fransa'dan oluşan çekirdek Avrupa Birliği' gibi... Bu noktada dile getirilen Maastricht Anlaşması'nın üçüncü aşamasında gerekli olan ekonomik kriterlerin zaten birçok ülke tarafından yerine getirilemeyeceği idi.

Tüm bu tartışmalarla birlikte Maastricht oluşturulurken yaşanan Av-

Fransa'da enflasyon oranı yüzde 3'ün altında iken, bu oran Almanya'da yüzde 4'ün üstünde seyrediyordu.

Markın değerinin düşmesi gerekirken, tersi oldu ve frankın mali Majino hattı kırıldı.

Fransızlar, Almanların sınırsız güçlenmelerini engellemek için, onları AT içinde denetlemenin anlamlı ve yapılabilir olduğunu savunuyorlardı. Bunun yolu ise Fransız-Alman eksenini güçlü tutmak ve Almanların Fransızlardan kopuk hareket etmesini engellemektir. Ancak bu hesap tam tutmadı ve şimdi bu hat kırılıyor.

Soğuk Savaş döneminde oluşturulmuş olan tüm bağlar 1989'dan bu yana ya kopuyor ya da gevşiyor. Artık Avrupa'daki her ulus devlet kendini daha özgür ve bağımsız hisediyor ve böyle davranıyor. Yeni ortaklar ve çıkarlar peşinde koşarken rekabet artıyor, Batılı gelişmiş sanayi ülkeleri arasında liderlik ve hegemonya mücadelesi kızışıyor.

Bugün AT içinde dünya ticaretinin serbestleştirilmesi, AT'nin genişletilmesi ve NATO'nun korunması gibi konularda İngilizler Almanlara, Fransızlar'dan daha yakın gibi. Fransızlar ticaret politikalarında AT'ı daha fazla korumayı hedefliyorlar. Almanlar ise Ludwig Erhard'dan bu yana serbest ticareti ve sübvansiyonsuz rekabeti hedefliyorlar.

Fransa'da haftalardır tartışılan konuların başın-

da, Almanlar ve İngilizler tarafından savunulan ticaret liberalizminin sona erdirilmesi geliyor. Kamuyu yoklamaları, Fransızların üçte ikisinin işyerlerinin korunabilmesi için ithalat sınırlamaları istediklerini gösteriyor.

Yani Fransa'da AT içi korumacılık eğiliminin arttığı görülüyor. Mitterrand da "AT ortak kurallarla yabancı ürünlere karşı kendi sanayiini korumalıdır" derken, esas olarak eşit olmayan sosyal koşullarda üretim yapan ülkeleri hedefliyor. Kastedilen ülkelere kimi Batılı merkezler, kimi ise çevre kapitalist ülkeler arasında.

Almanlarla Fransızlar arasındaki ilişkiler soğumaya başlasa da, AT içindeki birlik eksenini ve özel ittifak bir süre daha devam edecek, arasına her iki taraf da kendi başının çaresine bakacak, ama ilişkiler kopmayacak.

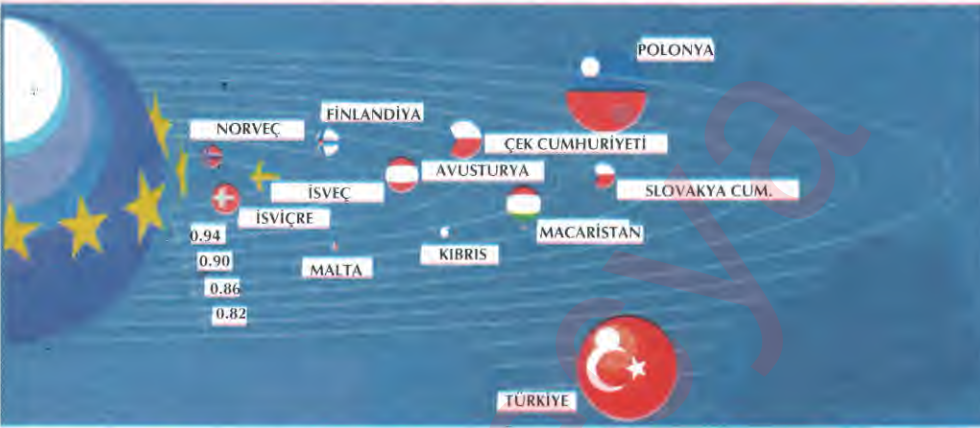
Sorunun püf noktası Avrupa liderliği konusunda. Ama bunun belirleneceği günler ekonomik resesyonun her iki ülkede de sürdüğü dönemde olmayacak. Şimdi resesyondan çıkış günlerine hazırlık yapıyor. Ancak 'Avrupa'nın liderliğini kim üstlenecek?' sorusunun cevabı yönündeki gelişmelerden biri olarak değerlendirilmesi gereken frankın devalüasyonu tehlikesi sadece APS tabutuna son çiviye çakmadı, aynı zamanda Almanya'nın da Fransa safrasından kurtulmak için ilk adımları attığını gösterdi.

Alman-Fransız dostluğunun mimarlarından Charles de Gaulle, ittifakları 'solana kadar duran güllere veya kızlara' benzetiyordu. Henüz güller kurumadı, ama uçları kararmaya başladı.

AT'a tam üyelik için resmi başvuruda bulunmuş olan ülkelerin sosyo ekonomik profilleri AT'a yakınlık uzaklıklarını da yansıtıyor. Ticari ilişkiler açısından değerlendirildiğinde, Finlandiya dışındaki EFTA ülkeleri AT'ın yörüngesine girmiş görünüyor. Eski Doğu Avrupa ülkelerinin ise önlerinde katetmeleri gereken önemli bir mesafe var. Gezegenerin büyüklükleri ise ülkelerin GSMH'lerinin (milyar dolar) hacmine göre değişiyor. (Üstte).

Bu ülkelerin sosyokültürel yakınlıkları açısından değerlendirildiğinde (eğitim, sağlık sistemi ve kültürel altyapı) Macaristan ve Türkiye dışındaki ülkeler AT'a daha yakın görünüyorlar. Gezegenerin büyüklükleri ise ülkelerin nüfuslarına göre değişiyor (altta).

rupa coşkusu bir Avrofobiye dönüştü. Üstelik 'Brüksel'deki Avrokratlara siyasi irademizi teslim etmek istemiyoruz' başlıklı bir tartışma da kamuoyunu en fazla ilgilendiren konuların başında gelmeye başladı.

Maastricht Anlaşması'nın metninde olmasa da ruhunda artık önemli bir değişikliğin ortaya çıktığı görülüyor. Artık son onaylayan ülke olarak İngiltere parlamentosunun bir farce niteliğindeki kararı bile bu durumu değiştirmede gibi. Danimarkalıların yeni bir referandumda anlaşmayı onaylamış olmaları bile heyecan yaratmadı.

'Küçük, ama güçlü Avrupa' Soğuk Savaş döneminin bir ürünü ve hedefi idi. Soğuk Savaş'ın sonunda ortaya çıkan durum ise şunları gösteriyor: Birincisi, Avrupa artık 'Küçük Avrupa' olamaz. Buna hiç olmazsa eski taraflar, Norveç, Polonyalılar, Çekler ve Macarlar da dahil edilmeli.

İkincisi, tüm batı Avrupa ülkeleri blok disiplininin sona ermesinden sonra biraz daha özgürleştiler ve uyum baskısının azalmasından sonra ulusal çıkarlar ön plana geçmeye başladı.

Aslında bugün Avrupa'ya uygun olan elbise nasıl? so-

rusuna isabetli yanıt verebilecek pek fazla kimse yok gibi. Avrupa birliğinin geleceğini Maastricht Anlaşması garanti etmiyor. Dağa tırmanış devam ediyor ve nefesler iyice kesilmiş durumda. Herşeyden önce Maastricht Anlaşması'nın orijinal metninin değiştirilmesi gerekiyor. Bu yapılmaya başlandığında ise nerede durulacağı belli değil.

Üstelik bu kez farklı tartışmalar da gündemi belirleyecek. Fransızların korumacı eğilimleri, Almanların ve İngilizlerin gernişlemeci eğilimleri ile nasıl uyusacak?

Tüm bu soruları arttırmak mümkün. Bilinen bir tek şey var ki, o da Avrupa birliğinin gelecekte alacağı şeklin ve içeriğin ne olacağının bilinmediği. Şimdi, özellikle de ekonomik reseyonun devam ettiği, herhangi bir ülke ekonomisinin bu koşullardan kurtulup ekonomik atılım yapma ihtimalinin henüz belirmediği bir dönemde Avrupa birliği ve Maa-

stricht gibi konuları pek fazla karıştırmanın ve derinleştirmenin anlamı yok gibi görünüyor. Çünkü her atılan adım değiştirilmek zorunda kalabilir.

12'ler birarada nasıl kalacaklar? Fakir AT üyelerinin geleceği ne olacak? İskandinav ülkelerinin yanısıra Avusturya, İsviçre ve Finlandiya'nın da içinde bulunduğu ülkeler grubu tam üyelik sürecini ne zaman tamamlayacak? Orta ve doğu Avrupa ülkeleri bu sürecin neresine ve nasıl dahil olacaklar? Farklı hızlarda ilerleyen Avrupa Birliği ve çemberler oluşturma tezi mi ağır basacak, yoksa derinleştirilmiş ve daraltılmış bir Avrupa mı?

Maastricht süreci tıkanı, çünkü geline nokta Avrupa tek para birimi hedefi ulus devletin odağına da vuruyordu. Ulus devletler ise kendi varlıklarını reddetmek durumunda olmadıklarının tüm işaretlerini verdiler. Zaten paradoks burada. Devletler üstü bir birlik oluşturma hedefine ulus devletler sahip oldukları müddetçe, ulusal çıkarların ön plana geçmesi ve ulusçuluğun ağır basması engellenemiyor. Çünkü bu ulus devletler aynı zamanda kendi sınırları içinde toplumsal egemenliğin de sürdürülmesinin araçları olarak işliyorlar.

Çağdaş, atılcı Bankacılık

Dev projelerin finansmanı

Menkul değerler ve portföy yönetimi

En düşük faizli

En kolay ödeme koşullu

Yuva kredisiyle halkımıza büyük destek

Konut yapımında titizlik

Konut pazarlamasında uzmanlık

İnşaat sektöründe güçlü öncülük

Köklü geçmiş, tecrübe, gelenek

Geleceğin dünyasına bugünden hazırlık

Hizmette uzmanlığın ve güvenin ayrıcalığı

RENK DEVRİMİ

Dünyada Bankacılık, cari hesap cüzdanı sınırlarını aşan... Kompüterize ve evrensel

bir kavramdır bugün... Türkiye'de Emlak Bankası, Bankacılık boyutlarını yeni ufuklara

taşıyan... Yeni ve genç bir kadroyla güvenli bir geleceğe yatırım yapan kurumdur bugün...

EMLAK BANKASI

"Daha Uygar Bir Yaşam İçin"

İspanya AT üyeliğinden kârlı mı, zararlı mı?

Gonzales'in vaadleri ve yaptıkları

AT ilk üyelik yıllarında, balayı yılları diyelim, kesenin ağzını açtı: Milyarlarca ECU, İspanya ekonomisine aktarıldı. Ama zaman içinde ilk coşku yerini umutsuzluğa bıraktı. İspanyol çilekleri Fransa sınırını geçemez oldular.

M. ŞEHMUS GÜZEL

Avrupa'nın en eski sosyalist partisi, kuruluşundan tam yüzüç yıl sonra seçimleri kazandı. 1982'de PSOE'nin kazanması o sırada bütün Avrupa'da yaşanan sosyal demokrat dalgalının yükselişe geçmesiyle yakından ilgiliydi. Yunanistan'da PASOK, İsveç'te SDP, İtalya'da PSI... En ilginç elbette Mayıs 1981'de Fransa'da önce François Mitterrand'ın cumhurbaşkanı olması, peşinden partisi PS'nin seçimleri kazanmasıydı. Bir yıldan biraz fazla bir zaman sonra PSOE Madrid'de hükümet kurmakla görevlendirildi.

O dönemde Felipe Gonzalez'in seçim kampanyasının sihirli sözcüğü cambio (değişim) idi. Yolsuzluklar önlenecek, işsizlik giderilecek, yatırımlar arttırılacaktı. Onbir yıl hükümet ettikten sonra varılan nokta vaadlerin çok gerisinde kaldı. Yolsuzlukların önüne geçilemedi, dahası PSOE ve kimi yöneticileri bile ellerini "kasaya" daldırdılar. İşsizlik bir kat daha katlandı. Yatırımlar, AT'ın ilk yıllardaki "pompalamasından" sonra, son bir yıldır durma noktasında. İspanya ekonomisi durgunluk içinde.

PSOE, sanki bu durumun sorumlusu kendisi değilmiş gibi davrandı. Bu, seçim sloganlarında da görüldü: "Vota Futura/Vota PSOE" (Geleceği seçiniz/PSOE'ye oy veriniz). Ya da daha uzun: "Par el progreso de la mayoria vota futuro" (Çoğunluğun ilerlemesi için geleceği seçiniz). Ve nihayet "El cambio necesario" (Değişim zorunlu).

"Değişim" ve "modernleşmek" için, PSOE'nin şimdiye kadar yaptığı, ülkesini AT treninin arkasına takmak. AT'la bütünleşmek, AT'laşmak. İşte İspanyol "sosyalistlerinin", "biz başarılı olduk" diyebilecekleri tek konu bu.

Gonzalez, son seçim kampanyasında da aynı konuları işledi. Avrupa'nın inşası, Avrupa Birliği'nin gerçekleştirilmesi; demokratikleşmede yeni bir atılım, yeni bir nefes; yeni ve genç kuşaklara bağlanan umut... Aslında PSOE "sermaye-

1982'de büyük oy desteğiyle iktidara gelen Gonzales şu sıralarda "sermayeden yiyor"

den yiyor". PSOE, ideolojik açıdan "devrimci reformist" çizgiden, "sosyalizm"den kalan bazı ilerici temalarla, neo-liberal bir çizgiye çekildi.

Kuruluşundan 1982'ye dek UGT tarafından desteklenen, işçi sınıfı ve kitle partisi niteliğini yitirdi; seçimleri kazanabilmek için "geleni yakalayan" bir seçim makinasına dönüştü. Bir anlamda "ruhunu" kaybetti. Devlet partisine dönüştü. Yöneticileri hep en üstte kalmak arzusuyla yapıp tutuşuyorlar. Oysa "taban"daki işçiler ve sosyalizme inananlar onlardan koptular. Bugün PSOE'nin yaşadığı gerçek sorunlar bunlar.

**AT'laşmak ya da AT'laşmamak:
"AT=açıklı"**

1 Ocak 1986'da İspanya, kimi aday ülkeyle kıyaslanırsa, yıldırım hızıyla, AT'a üye oldu. AT'ın temel referans belgelerinde "federatif yapı"dan söz ediliyor olması, Bask ve Katalan'lar başta, özerklik ve giderek bölgesel bağımsızlık için uzun yıllardır mücadele eden halkların da AT'a üyeliği desteklemesine yol açtı. Nihayet Maastrecht Antlaşması'nı parlamentoda oybirliğiyle benimseyen tek ülke İspanya'dır.

1982'de işsizliği önlemek amacıyla iktidara aday olan PSOE'nin onbir yıllık hükümet döneminde işsiz sayısı ikiye katlandı. Mayıs ortasında yayınlanan istatistiklere göre işsiz sayısı 3 milyon 370 bine ulaştı. Bu oran çalışan nüfusun yüzde 22'si.

ve Fransız balıkçılar okyanusu paylaşamıyorlar: Her yıl, mevsimi gelince, "Sen benim balığımı avladın" kavgası veriliyor. İspanyol çiftçiler sık sık "Brüksel bizi yaktın. Bizi mahvettin" ya da "AT=Açlık" sloganlarıyla, gösteriler düzenliyorlar. Bu tür "yeşil yürüyüşler" AT'ın ve Brüksel'de alınan kararların tarımı etkin ülkeler açısından sorunlar yarattığını ispat ediyor.

AT'a üyelik sonucu İspanya'daki fiyatlar Avrupa düzeyine çekildi. Ve İspanya, birçok Avrupalı için artık "ucuz ülke" konumundan çıktı. Bu, ülkeye artık daha az turist gelmesi demektir. 1992'deki Barcelona Olimpiyatları ve Expo '92 Sevilla Evrensel Fuarı öncelikle inşaat ve turizm sektörüne ve bütün İspanyol ekonomisine büyük yarar sağladı. Ancak bunlar her yıl yinelenemez ki. Nitekim yüksek kalkınma oranları dönemi kapandı. Bütün ekonomiler gibi, sorun üretim kapasitesini arttırmak; geçici şırıngalarla kalıcı çözümler elde edilemiyor. Toplam 40 milyon nüfusu doyurmak. Her yurttaşın insanca yaşayabileceği ve çalışabileceği koşulları yaratmak. İşte bunlar ihmal edildi.

1982'de işsizliği önlemek amacıyla iktidara aday olan PSOE'nin onbir yıllık hükümet döneminde işsiz sayısı ikiye katlandı. Mayıs ortasında yayınlanan istatistiklere göre işsiz sayısı 3.370.000'e ulaştı. Bu oran çalışan nüfusun yüzde 22'si. Ve Avrupa'da rekor düzeyde. Bu rakamlar günde 2.935 işçinin işsiz bırakıldığını gösteriyor. 1993'ün ilk üç ayında 253.000 işçi sokağa atıldı. Dahası iş sözleşmelerinin yüzde 35'i geçici. Bugün işçileri en çok ilgilendiren konu iş güvencelerinin olmaması. İşçi bir günden öbürüne, işinden atılma korkusuyla yaşıyor. Ailesini geçindirememeye ihtimali korkulu rüyaları. İşsizlik oranı 16-19 yaş grubu için yüzde 31. Kimi eski sanayi bölgesinde işsizlik gerçek bir toplumsal felaket.

PSOE, sosyal güvenlik sistemini yaygınlaştırdı. Sosyal güvenlik gelirlerini ve yardım ödentilerini arttırdı. İşsizlik ödentilerine de benzer bir uygulama yaptı. Muhafazakar PP ödentileri azaltmayı, hatta kaldırmayı öneriyor. PP, patronların isteğine uyup, sosyal güvenliği özelleştirmeyi bile hedefliyor.

13 Mayıs 1993'te hükümet, AT makamlarının onayı ile yüzde 3 oranında devalüasyon yaptı. Geçen yılın ey-

AT ilk üyelik yıllarında, balayı yılları diyelim, kesenin ağzını açtı: Milyarlarca ECU, İspanya ekonomisine aktarıldı. Ama zaman içinde ilk coşku yerini umutsuzluğa bıraktı. İspanyol çilekleri Fransa sınırını geçemez oldular. Çünkü sınırda, Fransız çiftçiler çilek taşıyan TIR'ları durdurup, yerlere saçtılar. Domatesler, et ve benzeri ürünleri de... Öte yandan İspanyol

lül ayından bu yana bu üçüncü devalüasyon. Ülke ekonomisinin sağlıksızlığını gösteren bir ölçü. Hükümet böylece, kısa dönemde İspanya'yı turistler için daha çekici kılmak istedi. Dahası AT bünyesinde GATT ile ilgili görüşmelerde göreceli olarak İspanyol tarım ürünlerinin fiyatlarını arttırma olanağı buldu. Peseta'nın ECU karşısında değeri düştü, ama İspanyol çiftçiler eti 100 peseta yüksek fiyatla satabilecek. Ceplerine daha çok peseta girecek. Köylü için önemli olan bu; cepte para olsun, gerisi kolay. 1950'lerde Türkiye'de uygulanan ekonomik politikayı anımsatan bir uygulama. Hükümetin düşüncesi, yüzü gülen köylünün memnuniyetini seçim sandığına yansıtması. Avrupa Para Sistemi'nin son krizinde peseta daha da değer yitimine uğradı.

Mayıs ayında açıklanan rakamlara göre enflasyon oranı yüzde 5 civarında. Avrupa bağlamında yüksek bir oran. Yaşamın pahalılandığını ispat ediyor. Sözün özü, onbir yıllık PSOE hükümeti sonucu İspanyollar fakirleşti. İşsiz sayısı arttı. Bugün işi olanların yarın için iş güvencesi yok. Yatırımlar durdu. Kamu harcamaları azaldı. Yirminci yüzyılın sonunda kapitalizmin yol açtığı üç büyük yıkım, yani yoksulluk, işsizlik, umutsuzluk bugün İspanya'da da kol geziyor.

Dahası, vergi reformunu yap(a)mayan PSOE, çok ciddi boyutlardaki gelir dağılımı adaletsizliğine de çözüm bulamadı. İspanya'da vergi kaçakçılığı ulusal spor. O yüzden İspanya'da küçük büyük kentlerde vergi dairelerinin görünür cephelerinde şu sözler okunuyor: "Hacienda somos todos" (Vergi hepimizin işidir). Kişi başına gelir AT ülkelerindeki ortalamanın ancak yüzde 79'u. Dış borçlar şu an yaklaşık 80 milyar dolar. Çevre kirlenmesi, sanayi yıkıntıları, terk edilen madenler, betonlaştırılan kıyılar... sorunlar yığılma.

PSOE, hükümete işçi ve sendikaların desteğiyle geldi. Bu destek son seçimlerde bir kez daha yinelandı. Ama hükümet, büyük patronların, ihracatçı, toprak sahiplerinin, bankacıların ve uluslararası finans kümelerinin ekonomi politikasını uyguladı. Faturayı işçilere ödetti. Bu kez, işçiler son krediyi verdiler PSOE'ye.

Yıllarca PSOE'yi neredeyse gözü kapalı destekleyen UGT bile artık ikircikli. UGT Genel Sekreteri Bask kökenli Nicolas Redondo, Felipe'yi ve ekonomi yönetimini eleştiriyor. PP ile ilişkilerinin "olumlu" olduğunu vurguluyor. İşçilere PSOE'yi desteklemeleri için bu kez çağrıda bulunmadı. Bu arada büyük patronlar ikili oynadılar: "Ateşte iki maşamız olsun, kestaneleri her durumda elimiz yanmadan yiyebilelim", hesabı yaptılar. PP'yi daha açık bir biçimde desteklediler. Ama bir gözleri de PSOE'deydi.

1992'deki Barcelona Olimpiyatları ve Expo '92 Sevilla Evrensel Fuarı öncelikle inşaat ve turizm sektörüne ve İspanyol ekonomisine büyük yarar sağladı. Ancak bunlar her yıl yinelenemez ki.

T Ü M İ H T İ Y A Ç L A R I N I Z İ Ç İ N

TOPRAKBANK A'DAN Z'YE BİREYSEL KREDİ VERİYOR.

Toprakbank hayatınızı kolaylaştırıyor.
Tüm ihtiyaçlarınız için A'dan Z'ye Bireysel
Kredileri uygun koşullarla hizmetinize
sunuyor.

KONUT KREDİSİ

İster kullanılmış ister yeni olsun,
hayalinizdeki konut için...

OTOMOBİL KREDİSİ

Yerli veya ithal istediğiniz marka sıfır Km.
otomobil için...

MESLEK KREDİSİ

Atılım yapmak, işini geliştirmek isteyen
serbest meslek erbabı için...

NAKİT KREDİ

Buzdolabından, fırına, tatil masraflarınıza
kadar tüm kişisel ihtiyaçlarınız için...

Toprakbank'a gelin kredi yetkimizden
detaylı bilgi alın. En uygun koşullarla A'dan
Z'ye Bireysel Krediler sizleri bekliyor.

TOPRAKBANK

“Bugün ve Gelecekte”

Genel Müdürlük: Büyükdere Caddesi Nilüfer Han No: 103 80300 Gayrettepe/İstanbul Tel: 288 41 20 (15 Hat) Faks: 272 56 19 Teleks: 270 46 ttps tr
Beşiktaş Şubesi: Ortabahçe Caddesi No: 40 80690 Beşiktaş Tel: 259 69 10 - 259 20 47 (Direkt) Faks: 259 07 34
Göztepe Şubesi: İstasyon Caddesi No: 100 81060 Göztepe/İstanbul Tel: 386 19 70 (5 Hat), Faks: 386 07 68 Teleks: 29183 tpbk tr
Nişantaşı Şubesi: Rumeli Caddesi No: 7 80220 Nişantaşı/İstanbul Tel: 231 49 00 (5 Hat), Faks: 230 39 85

Avrupa'da yeni ırkçılık

Refah şovenizmi ve kültürel ayrımcılık

Kapitalizmin yeniden yapılanma sürecinde dünyadan "out" olan bölgelerin yoksulları "dünyanın kapılarına" dayanıyor. Kuzey'in yoksulları ise pastadan pay kaptırmak istemiyor. Refah şovenizmi, "homo economicus"un gayet tabii bir tepkisi...

TANIL BORA

Kapitalist sistemin merkez ülkeleri, kapsamlı bir yeniden yapılanma süreci geçiriyorlar. Bu sürecin bir vechesi, üretim örgütlenmesindeki (esnekleşme, post-Fordizm vs. yönünde) yeniden yapılanmadır. 'Düz' işgücünü lüzumsuzlaştırıp 'açığa çıkartan' bu süreç, sosyal refah devletinin tasfiyesiyle ve işsizliğin yapılaşmasıyla beraber gidiyor. Sürecin diğer bir vechesi, global ölçekteki yeniden yapılanmadır. Kapitalizmin merkezi yeniden üretiminde, 'Üçüncü Dünya' tabir edilen sahanın işlevi gerek hammadde gerek işgücü gerekse pazar olarak marjinalleşmektedir. Yani kimi ülkeler, daha doğrusu bölgeler lüzumsuzlaşıp 'açığa çıkıyorlar'. Bu eğilim, kapitalizmin gelişkin merkez ülkelerinin kendilerini dünyanın yoksullarından tecrit etmesini getiriyor. Çünkü dünyadan "out" olan bölgelerin yoksulları, yurtlarında yitirdikleri refahı bulabilmek, hatta sadece hayatlarını sürdürbilmek için, "dünyanın kapıları"na dayanıyorlar. Korkuluyor ki, daha da dayanacaklar.

Bu tehlike karşısında dünyanın zenginleri, yani aşağı yukarı Kuzey yarımküre, sınır duvarlarını yükseltiyor. "Gemi doldu, yükünü tuttu" deniyor. Zira, malum, zenginlerin de 'kendi' yoksulları var. Ve "dünyanın kapıları"ni zorlayanlar, öncelikle bu Kuzeyli yoksulların azalan ekmek (pardon, pasta!) dilimlerine ortak çıkıyor; dolaşısıyla onların düşmanlığını celbediyorlar.

Avrupa'da yeni ırkçılığın üzerinde serpişildiği toprağın, kabaca özetlediğim, kapitalizmin bu

global dinamiğiyle oluştuğunu düşünüyorum. Bu, esasen bir refah şovenizmi dinamiğidir.

İnsanların "homo economicus" (İktisadi insan) haline gelmesinin eşyanın tabiatı icabı olduğu bir zamanda ve nizamda, refah şovenizmi, gayet 'insani' ve 'meşru' bir tepkidir. Böyle bir meşruiyet, refah şovenizminin ve ırkçılığın Batı medyası ve "sokaktaki adam"ı nezdinde kabul veya anlayış görmesini sağlıyor.

Kapitalist uygarlık kültüründe evrensel ve 'insani' bir tepki olan refah şovenizmi, ırkçı nitelikli ideoloji ve hareketlere, Kuzey dünyası içinde bilhassa Avrupa'da -ki "Batı Avrupa" demektir- inkılâp ediyor. Bunda, tarihi etkenlerin payı önemlidir. Irkçılık tarihen 'Avrupalı' bir olgudur ve Avrupa'da ırkçılığa-şovenizme yatkın potansiyelleri 'değerlendirmeye' amâde zengin bir düşünsel birikim mevcuttur. Sadece Almanya'nın düşünce mirası, yeterlidir....

Avrupa'da 'kadim' ırkçılığı yeniden işleyen anakronik hareketler ile, hakikaten 'yeni' olan yeni ırkçılığı ayırtetmek anlamlı olacaktır. Adıyla sanıyla ırkçı olan, Almanya'da neonazi örgütler, Fransa'da Le Pen'in Milli Cehpe'si, İtalya'da İtalyan Sosyal Hareketi gibi hareketler, ilk öbektedir.

Bunlar, ülkelerinin veya Avrupa'nın ırkçı-faşist hareketlerinin mirasına sahip çıkan 'klasik' hareketler. Ne kadar büyürlerse büyüsünler politik yelpazenin uç unsurları sayılıyorlar; kamuoyu oluşturuçu odakların gözünde muteber olamıyorlar. Zaten bunlar, işsizlik, yabancı göçmenler sorunu gibi konjonktürel gelişmelere tabi olmayan, onları olsa olsa 'kullanan', kendi sabit gündemlerini takip eden 'katı' ideolojik hareketler. Kuşkusuz konjonktürel gelişmeler ve hal-i hazırda refah şovenizmi bu hareketlere kan veriyor; ancak onlar 'eski modalıkları' nedeniyle bu 'modern' tepkiye uyarlanmakta hantal kalabiliyorlar.

Yeni ırkçılık: Kültürel ayrımcılık

Yeni ırkçılık ise, Avrupa'nın dışa kapanıp Üçüncü Dünya'yı/Güney'i dışlama eğilimini ve bunlara refakat eden refah şovenizmini daha 'modern' bir biçimde, etnisist değil kültürel temelde bir ırkçılıkla telif ederek yansıtıyor. Ayrım çizgisi, belirtik bir ırki-millî önyargı vaz'edilmeksizin, uygar ve modern yaşama uygun (lâ-yık), insan hakları, demokrasi gibi değerleri 'sindirmiş' kültürlerle diğerleri arasında çekiliyor.

Söz konusu değerlere uygunluk, reform geçirmiş Katolik ve Protestanlık, Aydınlanma, parlamenter demokrasi ve belirli seviyede gayrisafî millî hasılâ gibi, Avrupa'ya/Batı'ya özgü addedilen şartları içeriyor - ama sadece zımnî olarak. Yeni ırkçılığın fikri mümessilleri, bu ayrımı, Avrupalı/Batılı kimliğine üstünlük atfedecek şekilde de yapıyorlar.

Çoğulcu, çokkültürlülük yanlısı bir söylemle, hoşgörülmesi gereken "farklılıkları" tanımlıyorlar. Postmodernizm tartışmalarının da önünde geniş bir ufuk açtığı, "farklılıkları"ı vurgulayan söylem; "farklı" kültürlerin birbirine karışmamasını, birbirinden ayrılığını telkin eden 'kibar', 'hürmetkâr' bir dışlayıcılığa dayanak oluşturuyor.

Fransız düşünür de Benoist'nin en saygın ve ünlü temsilcisi olduğu, Avrupa Yeni Sağ'ının entelektüel ideologları, bu kültürel ayrımcılığın (diferansiyalizm) rafine örneklerini veriyorlar. ırkçılığı lâfzen reddeden bu yeni ırkçılık, Avrupa'da hiç de radikal veya "aşırı" sağla sınırlı kalmayan; daha ziyade merkez sağ, medya erbâbını, bürokrasiyi, giderek sosyal demokrat çizgideki politikacı ve aydınları etkisine alan bir hegemonik etki oluşturuyor.

Yeni ırkçılık, Avrupa'nın dışa kapanıp Üçüncü Dünya'yı/Güney'i dışlama eğilimini ve bunlara refakat eden refah şovenizmini daha 'modern' bir biçimde, etnisist değil kültürel temelde bir ırkçılıkla telif ederek yansıtıyor.

Eskisi sokakta, yenisi salonda...

Refah şovenizmine dayalı tepkileri Batılı kimliğini öne çıkartan bir kültürel ırkçılık temeline seferber eden hareketler, Avrupa'da ırkçılık dalgası içindeki yeni tip ve yükselen akımdır. 'Klasik' faşizan-ırkçı hareketlerin sıkı örgütlü partilerinden farklı olarak bu yeni ırkçı akım, gevşek bir örgütsel yapıya sahip; medyatik çalışmaya hasrettiği enerji ağır basıyor. İdeolojik yapı da gevşek, sağ popülist bir söylem kullanılıyor. Yine 'klasik' faşizan-ırkçı partilerden farklı olarak, alt sınıfların veya kırların tepkisel anti-kapitalist öfkesinden ziyade, refahına, imtiyazlarına düşkün kentli orta sınıflara hitap ediliyor.

İsviçre'de Yeşillerin otoyol kampanyalarına karşı, "tüketici"nin arabasını dilediğince sürme hürriyetini savunarak, politikaya giren Otomobil Partisi, yeni ırkçı bileşimin mükemmel bir örneğidir. Münferit bir alanda - otomobil/otoyol- tüketici/refah şovenizminin temsilcisi olarak vaaza başlayan bu parti, piyasanın serbestisini kısıtlayan sosyal devlet uygulamalarına karşı çıkarak ta-

leplerini genişletti ve bununla beraber İsviçre'ye mültecilerin sokulmamasını savunmaya başladı. Aşağılamayan ama dışlayan kültürel ayrımcı/ırkçı zihniyeti çok iyi özetleyen ironik bir sloganları vardı: "Asya Asyalılarındır". Sonradan adına "Hürriyetçiler" ekini getiren Otomobil Partisi, İsviçre'nin Alman kantonlarındaki yerel seçimlerde yüzde 10'un üstüne çıkıyor.

Otomobil Partisi, marjinal değilse de küçük bir parti; ama adıyla ve gelişimiyle, refah şovenizmi ile kültürel ırkçılık arasındaki bağlantıyı sarîh bir şekilde ortaya koyması bakımından ilginç. Yeni ırkçı akımın parlamenter politikada Otomobil Partisi'nden daha 'büyük' örnekleri de var: Örneğin Avusturya'da Haider'in Avusturya Hürriyetçi Partisi, Hollanda'da Flaman Bloku... Ama yeni ırkçılığın en has temsilcileri, İtalya'daki "Leghe" (Ligler/Birlikler); Kuzey Birliği (Legha Nord) ve Lombardiya Birliği (Legha Lombarda). Bu birlikler, son yerel seçimlerde Kuzey İtalya'da pekçok bölgede birinci parti oldular. Kuzey İtalyan Birlikleri, refah şovenizmine dayalı kültürel ırkçılığın bir başka vechesinin de tipik örneğini oluşturuyorlar.

Bölgecilik, veya mevcut ülkeler ve millî devletler içinde kültürel ayrımcılık. Kuzey Birliği ve Lombardiya Birliği'nin, yine ağırlıklı kültürel etmenlere dayanarak dışladığı "yabancılar", Asyalılar, Müslümanlar vs. değil, Güney İtalyalılar. Birlikler, iktisaden ve toplumsal ola-

rak gelişkin Kuzey'in Avrupa'nın doğal parçası olduğunu; buna kaşılık Güney İtalya'nın bütün bu bakımlardan geri kalmış yapısıyla Avrupa'ya 'yakışmayan' bir başka ülke olduğunu işliyorlar.

İktisadi ve toplumsal-kültürel gelişkinlik bakımından Avrupa'ya 'daha' yakın olan

bölgelerin, aynı millî devlet çatısı altında yaşadıkları görece 'geri' bölgelerden 'kurtulma' hamlelerine, daha ılımlı görünümle İspanya'nın Katalonya'sında, veya Hırvatistan'ın Dalmaçya'sında da rastlanabiliyor. (Unutmayalım: Slovenya ile Hırvatistan Yugoslavya'dan 'kaçarken' de refah şovenizmine ve kültürel ırkçılığa dayalı motifler kullanmışlardı). İtalya'daki Kuzey Birlikleri, Avrupa'nın içinde de bir 'Has Avrupacılığın', Kuzey'in içinde de bir Kuzeyli kültürel ırkçılığın mümkün olabileceğinin işaretidir.

Özetlersek, Avrupa'da ırkçılık akıntısının sürüklendiği iki meca saptamak mümkün görünüyor: Birincisi, daha ziyade işsizleri, yoksulları, alt sınıfları seferber eden, 'kriminal' boyutları öne çıkan, 'klasik' ırkçı-faşist harekettir. İkincisi, daha ziyade modern/profesyonel orta sınıfları seferber eden, reel politika üzerinde hegemonik etkisi olan, kültürel ayrımcı yeni ırkçılıktır. "Sokakta" ilki, "salonda" ikincisi korkutucu. Ve uzun vadede, galiba ikincisinin iyice rafineleşip serpilmesinden korkmalı...

Yabancı düşmanlığı ve kapitalizm

Almanya'da Türk Mezarlığı

manlar mı yabancı düşmanı, yoksa yabancılar mı Alman düşmanı? "Konuk işçi" ne yapacak?

SEYİN HASAÇEBİ

Almanya'da çalışan Türk topluluğuna karşı, arkasında gamalı haç izi bırakıp kaybolan saldırgan dikkatleri Alman toplumunun üzerinde topladı. Almanya'nın ırkçı ruhu üzerine değişik düşünceler söylendi. Acaba Nazizm yeniden hortluyor mu diye kuşkuyla dile getirildi. Alman toplumu bir bütün olarak suçlandı. Sanki ırkçılık ve bencillik sadece Almanlara mahsus bir özellikmiş gibi komik görüşler bile ileri sürüldü. Kapitalizm hiç kimsenin aklına gelmedi. Şu sıra zaten kapitalizmin eleştiriden muaf tutulduğu bir dönemi yaşamaktayız.

Önce Alman toplumu için bir parantez açmamız gerekiyor. Almanlar yabancılar değil, onların kendilerine olan yabancılığına tepki gösteriyorlar. Yani "yabancı düşmanlığı" denilen şeyden önce yabancıların Almanlara karşı düşmanlığı geliyor. Özellikle Türklük ve müslümanlık sözkonusu olduğunda Alman düşmanlığı daha da artıyor. Yanyana yaşayan iki ayrı dinin sürüşmesini aşan bir durum yaşanıyor. Almanya'daki Türkler kırsal kökenli bir topluluktur. Kapitalizmin ortasında bir benlik ve kimlik savaşı veriyor. Bunu ancak kapanarak yapıyor, çünkü taşıdığı herhangi bir kültürel kimliği bulmuyor. İstanbul'un kenar semtlerinde yaşayacağı trajediyi başka bir toplumun içinde yaşıyor ve ne kadar sivilliği varsa silah olarak kullanıyor. Kapanmayıp açıldığında durumu daha da vahim oluyor. Alman toplumunun tortusu arasına katılıyor. Oysa Alman toplumu insanların insan yanına hala bakabilen ender topluluklardan biri olarak kalabilmiştir. Tüm olumsuz özelliklerine rağmen, Almanların bu özelliğini de önemle kaydetmek gerekir.

Türklerle dönük saldırı işsiz Almanlar'dan oluşan sokak çetelerinden geliyor, ama bu sadece bir sonuç. Sebebi işsizlik değil. Sebebi işsizlik olsaydı, Türkler gidince sorun çözülseydi, Almanya'nın bir yıllık dış ticaret fazlasının beşte biri yeterli olurdu, bir kez denenmiş, 340 bin Türk ülkesine geri dönmüştü.

Şöyle bakılabilir: Avrupa, emperyalist sömürüye dayalı refahın karşılığı olarak "Güney" ülkelerinin insanlarına bir "bedel" ödüyor, bu bedel göç oluyor. Göç Avrupa'nın kaldıramayacağı kadar ağır bir yük oldu. Önlemler alıyor.

Ama karşı önlem alınması hayli zor gelişmeler de oldu. Dünya dengeleri değişti, iki Almanya birleşti ve başka bir Avrupa tanımı çıktı ortaya. Alman kapitalizmi bu yeni Avrupa için yeniden yapılanmak zorunda. Eski birikim ölçüleri yetersiz kalıyor. Sosyalizmin varlığı ile geçen yılların oluşturduğu kapitalist yapı yeni dünyanın sorunlarına yanıt veremiyor. Geçmişin kapitalizm içinde yarattığı "sosyal boyutlara" karşı rövanş şimdi başlıyor. "Devletin küçültülmesi" olarak sunulan ama aslında devlet aracılığıyla gerçekleşen "sosyal boyutun" küçültülmesi olan eğilim bu rövanşın bir parçasını oluşturuyor.

"İşsizlik" kapitalizmin, kendi doğal sonucu olduğu için, birlikte olmaya alıştığı bir olgudur. Ama son dönemde işsizliğin yüceltilmesi ve kapitalizmin arkasında "işsizlik cennetinin" geleceği gibi bir felsefe üretiliyordu. Bu felsefe orada, sosyalizmin çöktüğü söylenen noktada kaldı. İşsizliğin yüceltilmesi terkedildi, tembelliğe saldırı yeniden başladı. Üçte ikiden fazlası "işsizlik yardımı" veya "sosyal yardım" alan Türk topluluk göze batmaya, Alman siyasetinin boy hedefi olmaya başladı.

Kendini Alman toplumunun modern ilişkilerinden sakınarak korumaya çalışmış, otuz yıl boyunca "uyum" için tek bir adım atmamış ve "Alman karşıtı" bir kimlik geliştirmiş olan Türk topluluğu ne yapacak? "Konuk işçi" olduğuna ve konukluk da çok fazla uzadığına göre!... Dönemez. Kemikleşmiştir, entegre olamaz. Kapitalizmin ortasında "izole" kalamaz. İnsanlığını ileri süremez, çünkü kapitalizm -Alman toplumu anlasa bile- böyle şeylerden anlamaz. Çözülüp gidecek, kuşaklar boyu önce dejenere olup sonra eriyecek.

Belki Türk devleti bu kaçınılmaz trajedinin bir aşamasında bir "Almanya'daki İşçilerimiz Bakanlığını" kurar da gidişatı düzeltir.

AVRUPA BÖLGELER VİZYONU HEINEKEN MODELİ

- 2 Norveç
- 3 İsveç
- 4 Finland
- 5 Danimarka
- 6 İskoçya
- 7 İrlanda
- 8 Kuzey U
- 9 Lancast
- 10 Galler
- 11 Mercia
- 12 Doğu A
- 13 Essex
- 14 Wessex
- 15 Kent
- 16 Hollan
- 17 (Deniz)
- 17 İsselan
- 18 Flander
- 19 Henne
- 20 Schles
- Holstei

Avrupa daha ne kadar bölünebilir?

1992 Avrupa'sındaki devletleri seçebilmek için büyük formatlı haritalar hazırlamak gerekiyor. Çünkü Avrupa'da eskisi gibi sadece büyük devletler yok artık. 1989-1992 arasında eski Avrupa'da birçok yeni ve küçük devlet oluştu.

1991 Eylül'ünde Estonya, Letonya ve Litvanya'nın bağımsızlığı Moskova tarafından kabul edildi. 8 Aralık 1991'den sonra, parçalanmakta olan eski Sovyetler Birliği

cumhuriyetlerinden Rusya Federasyonu'nun en büyük üyesi olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu oluştu. Baltık devletleri ve Gürcistan BDT'ye katılmadı. BDT, başşehri Minsk olan Beyaz Rusya'da kuruldu. Eski SSCB'nin Avrupa bölümünde, BDT'ye dahil olan Ukrayna'nın dışında Moldavya'da var.

Yine 1992 yılında eski Yugoslavya'nın parçalanması ile birlikte 5 yeni devlet oluştu: Slovenya, Hırvatistan,

Bosna-Hersek, Makedonya ve Sırbistan. 1992 sonunda ise eski Çekoslovakya, Çek ve Slovakya cumhuriyetleri olarak ikiye bölündü.

1989 ile 1991 yılları arasında Orta-doğu Avrupa'da ve eski Sovyetler'de yaşananlar bir taraftan Soğuk Savaş döneminin sonuna, diğer taraftan da yeni ve güvensiz bir dönemin başlangıcına işaret ediyordu.

Eski Sovyetler Birliği'nin ya da Yugoslavya'nın Lübnanlaşması teh-

ndernburg	42	Merkezi Fransa	42	Napoli
sonya	43	Burgund	43	Sicilya
ı Falya	44	Nostriya	44	Macaristan
ey Ren	45	Aquitanya	45	Hırvatistan
esi	46	Overk	46	Bosna-Hersek
iringen	47	Provans	47	Sırbistan
i-Mossel	48	Galiçya-Asturya	48	Arnavutluk
nkenland	49	Kastilya	49	Transilvanya
yera	50	Novara-Aragon	50	Moldavya
len-rttemberg	51	Katalonya	51	Valaçya
an	52	Valensiya	52	Bulgaristan
zya	53	Endülüs	53	Üsküp
zig	54	Portekiz	54	Yunanistan
şova	55	İsviçre		
içya	56	Piemont	A	Monaco
imen	57	Lombardiya	B	Liechtenstein
hren	58	Venedik		
vakya	59	Toskana		
isturya	60	Umbriya		
rikum				

likesine işaret edenler haklı çıktılar. "Komsundan nefret et!" sloganının geçerlilik kazandığı bu bölgelerde halklar ve azınlıklar birbirlerine girdiler. Artık ideolojik çelişkiler dönemi yerini etnik, ırkçı ve dini çelişkiler arenasına terketti.

Kıyıci ordular, faşist çeteler, toplama kampları, çaresiz politikacılar, göç dalgaları, kapalı sınırlar, işgal edilmiş veya sarılmış şehirler... Bunlar da Avrupa'nın bir parçası haline geldiler. Kıtanın çocukluk hastalığı olarak değerlendirilen ve aşıldığı sanılan milliyetçilik hayaleti yeniden dünyanın üzerinde gezinmeye başladı.

Üstelik sorun sadece Balkanlar'da eski Yugoslavya ile sınırlı da değil. Kazak çeteleri Moldavyalılar karşısında Ruslara ve Ukraynalılara yardım etmek üzere harekete geçiyorlar. Karpatlar'da Kosice şehrinin Slovakya'dan ayrılması için imza toplanırken, Istri yarımadası Slovenler ve Hırvatlar'dan ayrılmak istiyor. İtalya'daki neo faşistler Trieste'ye yönelik hayallerini yeniden kurmaya başlıyorlar. Üstelik İtalya'da zengin kuzey ile fakir güney arasında alevlenmeye başlayan çelişkiler bölgeselciğin, yeni milliyetçiliğin ve bölünmenin izlerini de içeriyor. Belçika'da Flamanlar ile Valonlar, Çekoslovakya'nın bölünmesinin kendileri için de bir örnek teşkil edip etmeyeceğini tartışıyorlar.

Yüzyılın başında olduğundan 4 kat fazla, toplam 192 devlet bugün dünya üzerinde varlığını sürdürüyor. 1991'den bu yana 23 yeni devlet kurulmuş.

Sorun sadece devletlerin kurulması ile de sınırlı değil. Geçmişin kahramanı olarak değerlendirilen ve tarihe hayırdan çok şerhleri ile geçmiş olanlar yeniden hatırlanıyor. Ustaşa faşisti ve Sırp katili Ante Pavelic Hırvatistan'da yeniden değer kazanıyor. Romanya'da Yahudileri ve Çingenele-ri ezmiş olan demir

Mareşal Ion Antonescu aziz haline getiriliyor. Slovakya'da klerikal faşist diktatör Tiso örnek olarak anılmaya başlanıyor. Polonya'da Pilsudski, Macaristan'da Amiral Horthy yeniden hatırlanıyor. Ukrayna'da ise antisemit milliyetçi Banderanın anısına heykeller yapılıyor.

Bu tablo oldukça karanlık. Çünkü bütün bu olanları yaşanmakta olan ekonomik resesyon, yapısallaşan işsizlik, ırkçı hareketlerin hızla güçlenmesi ve kitleselleşmesi, silahlanma harcamalarının yeniden yükselmeye başlaması gibi faktörlerle beraber değerlendirdiğimizde sorunların geçici ya da konjonktürel olmadıklarına, 'yeni dünya düzeni'nin çerçevesini oluşturmaya başladıklarına ilişkin değerlendirmeler de yapılabilir.

Biraciya göre kurtuluş bölünmede

Gelişmeler bu tür bir eğri üzerinde sürerse Avrupa ne hale gelebilir? Bu yönde ilginç öneriler ve vizyonlar da yok değil. Avrupa'daki bölünme eğilimi sorununun nasıl aşılacağına dair tartışmalar sürerken, Hollandalı ünlü bira imalatçısı Alfred Henry Heineken, insanlığın milliyetçiliğin belalarından kurtulmasının yollarını bulduğunu ileri sürüyor. Heineken, Avusturyalı ekonomist ve filozof Leopold Kohr'un ve İngiliz tarihçi Cyril Northcote Parkin-

son'un fikirlerine dayanarak Amsterdam'daki bir vakfa bir 'Avrotopya', yani Avrupa ütopyası hazırlanmış. Bu Avrotopya Birleşik Avrupa'da ulusal devletleri ortadan kaldırıyor. Ancak halkları da özellikle Maastricht birliği sürecine ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı son dönemde, çekindikleri, denetlenemeyen ve seçilmemiş, halklardan uzak oldukları belirtilen, teknokrat olan Brükselli Avrokratlara teslim etmiyor.

Heineken'nin Avrupa'sı 75 bölgeye bölünüyor ve her biri orada yaşayan yurttaşlara yakın yönetimlere sahip. İzlanda, İskandinav ülkeleri, İsviçre, Portekiz, Yunanistan, Bulgaristan ve Macaristan ulusal devletler olarak varlıklarını koruyorlar. Bunun nedeni de bu ülkelerin hiçbirinin 10 milyondan fazla bir nüfusa sahip olmamaları. Heineken'e göre fazlası zarar.

Bu plana göre Birleşik Almanya 11 bölgeye ayrılıyor. İngiltere 10 ülkeye bölünüyor. Küçük Avusturya bile Tuna ve Alpler bölgelerine ayrılıyor.

Baskılar, Katalanlar, Sicilyalılar, Lombardiyalılar ve Frizyalılar öz-yönetime sahip oluyorlar. Arnavutlar Kosova'daki kardeşleri ile birlikte yaşama imkanına sahip olurlarken, Macarların, Romenlerin, Almanların ve Çingenele-ri de içinde bulunduğu Siebenbürger bölgesinde çokkültürlü ve çokuluslu bir yaşam gerçekleşiyor.

Hollandalı bira kralı Heineken, bu bölünme ve bölgeleşme ile birlikte şövenizmden ve milliyetçilikten hatta silahlanma yarışından kurtulacağına inanıyor. Heineken, bu öneriye tepki duyanlara ve sınızm suçlamasında bulunanlara kıyor. Çünkü kimsenin vizyonunun olmadığı bir dönemde, Heineken bir vizyona sahip. ABD, Rusya ya da Avrupa başkentlerinde çaresizlik içinde oturup olanları seyredenlere karşılık Heineken, çözüm yolları öneriyor. Kimbilir belki de bu öneri en 'gerçekçi' olanıdır. Bunu tespit etmenin bir yolu var. Heineken'in biralarından şişe şişe, kutu kutu alıp haritanın karşısına oturup düşünmeye başlayın. Biraz şişkinlik yapsa da, çoğunuzun birer harita çizeceğinden hiç şüphem yok.

Taner Berksoy;

Para, üretimi boğuyor

Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Taner Berksoy'la küreselleşen ekonominin sorunlarını konuştuk.

- Dünya ekonomisinde önümüzdeki dönemde nasıl bir gelişme olabilir?

BERKSOY: Şimdi en çok konuşulan eğilim, küreselleşme. Gerçekten öyle bir eğilim var, ama onunla çelişen taraflar da var. Büyük blok ortağı olabilecek ülkelerin hepsinde benzer sorunlar var. Buralardaki gelişmeleri anlamak için 1970'lerdeki o büyük ekonomik krizin aşılmasına dönmek lazım. Krizi aşmak için ne tür bir reçete getirildi?

1970'lerin krizinin iki yönü var; hem enflasyon var krizin içinde, hem de durgunluk. Durgunluk biraz daha uzun dönemli bir eğilimden kaynaklanıyordu. Batı ülkelerinde hem kar hadleri düşüyor, hem verimlilik, hem de produktivite düşüyor idi. Buna karşılık, 30 yıllık, refah dönemi dediğimiz, 2. Savaş sonrası dönemde örgütlenmiş olan sendikalar ücretleri, dolayısıyla maliyetleri yükseltiyordu. Bu da kar hadlerini iyice daraltıyordu. Dolayısıyla şöyle bakabilirsiniz; yani 70'li yılların başında, hatta petrol olayı öncesinde bile kapitalizmin bir sorunu var. 30 yıllık bir genişleme, bir refah döneminin sonunda gerçekten beklendiği gibi yatırım alanları daralıyor, kar oranları düşüyor ve dolayısıyla bir kriz var.

Şimdi kriz böyle ikili bir nitelikte gelince, o tarihe kadar alışık olduğunuz Keynesyen reçete de gündemden düştü. Sanıyorum bu küreselleşme dediğimiz şeyin başlangıç noktasını bu krize karşı yazılan reçetede aramak lazım.

Bu reçetenin belli özellikleri var ve 3 tane de hedefi olduğunu düşünmek mümkün. Diyoruz ki, verimlilik düşüyor, kar hadleri düşüyor, ücretler de bastırıyor, dolayısıyla verimliliği ve karlılığı, rekabeti artıracak bir şey olması lazım. Dolayısıyla serbestleşme olması lazım. Üç, rekabeti ve uluslararası ilişkileri kontrol altında tutan devlet regülasyonunu azaltmak lazım, yani deregülasyon olması lazım. Ve gerçekten de krizin aşılmasında bunları görüyorsunuz. Ne oluyor? Üretimde çok ciddi bir değişim var, yeni teknolojiler var, yeni ürünler getiriyor, yeni süreçler

getiriyor ve verimi artırıyor. En azından makine hızını artırmak suretiyle verimliliği artırıyor. Ve görüyorsunuz işte, Batı ülkelerinde gerçekten bu teknolojik dönüşümle birlikte verimlilik ve karlılık yükselmeye başlamış.

Şimdi üretimi çok hızlandırdığınız, dünyaya çok yaymaya başladığınız zaman iki şeyi sınırlandırmanız, yani devlet regülasyonu altında tutmanız çok zordur. Bir tanesi ticarettir, bir tanesi uluslararası sermayedir. Dolayısıyla bu ikisi de beraber geliyor. Yani o üretimdeki hızlanma eğilimi teknolojinin itici gücüyle birlikte gerçekten ticarette bir yoğunlaşma, artma yaratıyor. Artı belki de son dönemin en önemli olgusu; bugünkü krizin temelinde de o yatıyor; sermaye hareketlerinin liberalleşmesi var. Sermaye hareketlerinin liberalleşmesi bugün için hem ticareti hem üretimi aşmış vaziyette. Bugün dünyada her gün mal hareketinden bağımsız 1 milyar dolarlık bir para hareketi var.

- Dünya ticaret hacminin bir kaç katı...

BERKSOY: Evet, fazlasıyla aşmış vaziyette. Dolayısıyla şöyle bir hiyerarşi içinde bakarsanız; ticaret serbestleşiyor, liberalleşiyor; üretimde bir hızlanma, verim artışı var, rekabeti zorluyor, artı sermaye hareketlerinde böyle bir hareket var. Buna miktar olarak, yani parasal olarak baktığınızda şu anda sermaye hareketleri fazlasıyla ön plana geçmiş vaziyette. Hiç yerinizden kıpırdamadan herhangi bir parayı 24 saat dolaştırıp, onunla para kazanmak mümkün. Üstelik, üretimden veya ticaretten kazanacağınızdan daha mümkün. Ve bugünkü sıkıntının da temelinde yatan o.

Şöyle toparlamak mümkün; şu anda dünya ekonomisinde belirgin olan eğilim, küreselleşme. Yani, üretimin uluslararası plana, ulusal sınırlar ötesine taşınması. Bunu ne anlamda söylüyorum? Üretimde gerekli olan girdileri dünyanın herhangi bir yerinden temin etmeniz mümkün. Yönetimi dünyanın herhangi bir yerinde kurmanız mümkün. Finansmanı herhangi bir başka yerden temin etmeniz mümkün. Bunların hepsini biraraya getirip, bir yerde üretim yapmanız mümkün. Ve tamamen başka bir yerde satmanız mümkün. Dolayısıyla şimdi üretim kararından ticaret kararına kadar bütün kararları

artık küre doğrultusunda düşüneceksiniz.

Dolayısıyla böyle genel bir krize karşı yazılan reçete kapitalizmi yeni bir boyuta, yeni bir düzene taşıyor. Aynen 20'lerde, 30'lardaki krize Keynesyen reçeteler bulunduğu gibi. Ama bu kriz çok daha farklı nitelikte. Onun için yeni bir reçetesi ve farklı bir takım sonuçları var.

- Bu sürecin böyle sürüp gideceğini mi düşünüyorsunuz, yoksa engelleyici faktörler var mı?

BERKSOY: Engelleyici faktörler var. Bunu da iki şekilde düşünmek mümkün. Bir, bu gerçekten reel bir eğilimse, yani hakikaten üretim sürecinden gelen bir eğilimse devam eder. Yok, parasal bir olaysa, bu parasal dengelerin değişmesine göre devam etmeyebilir de. Kapitalizmin içine düştüğü bir krizi çözüp, onu alıp başka bir platforma taşıma reçetesidir, diye bakarsanız, o zaman bunun kalıcı olduğunu düşünmek zorundasınız. Şu anda küreselleşme dediğimiz süreç çok nettir dünyada, çok genel ve herhangi bir engelleme olmaksızın sürüyor, çok da hızlanıyor dersiniz, orada yanılırsınız. Bunu engelleyen şeyler de var, o da sürecin kendi içinde doğuyor.

Bakın, mesela üretimi gerçekten üretim kararlarının ulusal boyutunun dışına çıkardığınız zaman, uluslararası ticaretin de niteliklerini değiştiriyorsunuz. Şimdi, üretimi uluslararası boyuta taşıyan ulusal firmalar değil, çokuluslu dediğimiz şirketler. Dolayısıyla bugün dünya ticaretine baktığımız-

da, dünya ticaretinde gördüğümüz en ciddi eğilimlerden bir tanesi; eskiden sektörler arası ticaret yapıldı, şu anda tamamen firma içi, endüstri içi ticaret yapılıyor. Yani bir firmanın birçok üretim birimleri var, dünyaya yayılmış vaziyette, onlar belirliyor üretim boyutunu. Dolayısıyla üretimdeki değişme dünya ticaretinin niteliğini değiştiriyor. Buradan bakınca, çok önemli bir sonuç çıkıyor: bizim eskiden düşündüğümüz uluslararası ticarete uzmanlaşma kurallarının tamamen değiştiğini görüyoruz. Artık bilgi ve teknoloji neyin nerede yapılacağını belirlemeye başlıyor.

- Ekonomiye uluslararası şirketler mi belirliyor?

BERKSOY: Üretimin nerede yapılacağını, nerede ticaret yapılacağını belirlemeye başlıyor. Türkiye ve bizim türümüzde ülkeler açısından çok ciddi bir gelişme var. Artık dünyada ucuz işçiliğin rekabet üstünlüğü taşıması, getirmesi, kazandırması diye bir şey yok. Şimdi bu hem ticaretin yoğunluğunu hem de rekabeti artırıyor.

- Rekabet artıyor ama, bir yandan da korumacı eğilimler boy gösteriyor...

BERKSOY: Eski dönemde yapılanmış sanayileri var ülkelerin. Üretim bazındaki değişmelere, yeni ürünler

üretmeye, bu üretimde yeni teknolojileri kullanmaya beklendiği kadar hızlı uyum gösteremiyorlar. Ulusal bazda bakarsak, ülkelerin küreselleşme süreci içinde şöyle tuhaf bir konumları ortaya çıkıyor; teknolojinin hızına ayak uyduramayan sanayiler ne olacak?... Tasfiye edilecekler, ama tasfiye süreci için şu anda ortam uygun değil, durgunluk sürecinde onları tasfiye edip yerine yeni bir şey kurmanız mümkün değil. Dolayısıyla koruyacaklar. Dolayısıyla yeni korumacılık diye bir eğilim çıkıyor.

Bir taraftan da ticaretin serbestleşmesi krize karşı olan reçeteye yazılmış. O zaman ne oluyor? Ticarete korumacılığın elbisesi değişmeye başlıyor. Açık ticareti engelleyen tarifeler konusunda kimsenin tereddüdü yok, onların hepsi azalıyor ama, bakıyorsunuz ulusal bazda bir sürü engel var. Yeni korumacılık dediğimiz şey bu. Dolayısıyla yeni korumacılık küreselleşme eğiliminin önemli frenlerinden biri. İkincisi şimdi hem küreselleşmeyi besliyor gibi görünen, hem de onunla çelişen ve yeni korumacılıktan da kaynaklanan bir eğilim daha var. Dünya küresel hale geliyor derken, bakıyorsunuz o kürenin belli yerlerinde bloklar oluşmaya başlıyor...

- Ne tür bloklar?

Ticarete korumacılığın elbisesi değişmeye başlıyor. Açık ticareti engelleyen tarifeler konusunda kimsenin tereddüdü yok, onların hepsi azalıyor ama, bakıyorsunuz ulusal bazda bir sürü engel var. Yeni korumacılık dediğimiz şey bu. Ve yeni korumacılık küreselleşme eğiliminin önemli frenlerinden biri.

BERKSOY: İktisadi bloklar. Avrupa'da bir blok var, sorunlarını çözebilirse genişleyecek. Kuzey Amerika'da NAFTA dediğimiz blok var, o da becerebilirse, büyük ihtimalle aşağı doğru genişleyecek, yani bütün Amerika kıtasına. Bir de Pasifik'te var, onun şu anda çok net bir irade beyanı yok, hazırlıkları var. Ama Japonya etrafında bir gruplaşma var.

Dolayısıyla şu anda baktığınızda üç tane blok oluşuyor.

Şimdi bakın, bunun çelişik tarafı şu; bu tür bloklaşma bir taraftan küreselleşme denilen şeye hizmet ediyor. Mesela büyük bir pazar oluşturulması ulusal pazarların, ulusal üretim alanlarının yerine daha büyük ölçekli karar düzeylerinin gelmesini kolaylaştırıyor. Bunun küreselleşmeyi frenlediği taraf şu; diyorlar ki, ufak ekonomi korunamaz. Dolayısıyla blok korunsun. Mesela bu AT'da çok nettir. Yani tek tek İ2 ekonomiyi koruyacağımıza, bunları bir araya getirelim, iki işi birden yaparız. Hem pazar ölçeğini büyütürüz, dolayısıyla iktisadi karar alıcılara büyük ölçekte karar alma imkanı veririz.

Şimdi bundan geleceğe yönelik iki projeksiyon çıkabilir; bloklar ve blokların kendilerini korumaları gerçekten küreselleşmedeki geçişleri kolaylaştırabilir. Ama öte yandan, bloklaşmada en önemli tehlike, ülkelerin birbiriyle yapamayacağı ticaret savaşını bu bloklar daha kolaylıkla yaparlar. Bloklaşma rekabeti öyle bir hale getirir ki, birbirlerine karşı büyük duvarlar örerler. Kendi içlerine kapanırlar. Ve dolayısıyla bu dünya ticaretini de, üretimi de yavaşlatır. Kendi içine dönük üç tane blok bulursunuz neticede.

Sinem Demirdöven - Yaş: 11
Özel Meralcan İlkokulu, Samsun
Başak Sigorta Resim Yarışması
3. Ödül

ÇOCUKLAR FARKINDA.

Kendilerine yaşanacak bir çevre bırakılmazsa nereye giderlerdi? Geceleri gökyüzündeki gülümseyen Ay'a mı? Çizgi filmlerden çok iyi tanıdıkları Mars'a mı? Rengârenk kuşağıyla onları büyüleyen Satürn'e mi?

Çocuklar farkında; onlar için hâlâ bir Dünya var. Büyükleriyle elele verip kazanacakları bir Dünya.

BAŞAK SİGORTA

T.C. ZİRAAT BANKASI ORTAKLIĞIDIR

Yarın için, bugünden.

Dünya ekonomisinin faiz-kur kısılcasına düşmüş olduğunu belirten Berksoy, ulusal ve makro iktisat politikası yapma imkanının çok daraldığına dikkat çekiyor.

- Globaleşmenin önünde başka ne tür engeller var sizce?

BERKSOY: Şu anda dünyada üzerinde en çok konuşulan şey; sermaye hareketi. Üretim kararları dünya üzerine yayılma eğilimi taşıdığı müddetçe, ticareti ve sermaye hareketlerini dizginleyemezsiniz. Katı kambiyo kuralları uygulayamazsınız. Sermaye hareketleri de serbestleşiyor ve beklenmedik bir şekilde sermaye piyasaları bir anda entegre oluveriyor.

Bu olgunun iki enteresan sonucu var. Bir, '70 krizi öncesi dönemde sermaye piyasaları birbirinden kopuk, çok ciddi kambiyo kontrolleri vardı. Bunun sonucu olarak da bir ülkenin finans piyasasında olup biten öteki ülkeye çok zor yansiyordu.

Şimdi '70'lerde, krizden çıkışla birlikte yazılan reçete çerçevesinde sermaye hareketleri serbestleştiği zaman bunun iki tane önemli sonucu oldu. Bir, daha önce ulusal düzeyde belirlenen temel değişkenler, bunlar faiz ve döviz kuruydu, şimdi uluslararası düzeyde belirlenmeye başlıyor.

Daha önce faizin ulusal düzeyde para dengesini sağladığı, döviz kurunun da bir ülkenin ulusal ekonomisiyle uluslararası ticaret arasında dengeyi sağladığı düşünülürdü, böyle de olurdu. Uluslararası sermaye çok hızlı dolaşmaya başladığı zaman, neyin hangi ülkeden hangi ülkeye gideceğine karar veriyor, hangi ülkede faiz daha yüksekse, hangi ülkede kur daha uygunsa oraya gidiyor. Dolayısıyla faiz içindeki para büyüklüklerinden kopmuş bir değişken haline geliyor, döviz kuru da ülkenin uluslararası ticaret veya dış ticaret ilişkilerinden kopmuş bir hale geliyor.

Bu makro iktisat politikalarının uygulanmasını fevkalade güçleştiren bir şey. Bunu elden kaçırdığınız zaman hemen enflasyon etkisi var. Dünyada, özellikle de Avrupa'da en önemli kaygılardan bir tanesi, enflasyon. Çünkü '70'lerde enflasyonu yaşadılar. Buralarda enflasyon yüzde 12-13'ü geçtiği zaman ciddi siyasi sonuçları oluyor. Enflasyonu kontrol için ellerinde olan faiz aletine şimdi çok hakim değiller. Dolayısıyla faizi yüksek düzeyde tutup, hem uluslararası sermaye hareketinin etkilerinden kaçınmaya, hem de enflasyonu baskı altında tutmaya çalışıyorlar. Bugün Avrupa'da, Amerika'da, Japonya'da bu böyle. Kapitalizmi çok yapısal bir krizden çıkarttınız, ama sanıyorum daha ciddi bir problem yaratınız.

Şu anda konuşulan bu sermaye hareketlerinin dere-

güle edildiği, serbestleştirildiği, ancak aynı zamanda bir sürü kontrolün de elden kaçtığı ve bu hep durgunluk yaratıyor. 1992 yılında durgunluk var, 1993 yılında açılacak dendi, ortasını geçtik, çok belirgin bir canlanma yok.

Nereden kaynaklanıyor bu? Faiz kur kısılcasına düşmüş durumda ve dünya ekonomisini dolaşan para, yüksek faizi, uygun kuru nerede bulursa oraya gidiyor, Koşullar değişirse de hemen başka bir alana geçiyor. Ulusal ve makro iktisat politikası yapma imkanınız çok daralmış vaziyette. Alman veya Fransız ekonomisini canlandırmak için faizi aşağıya çekeceksiniz, ona göre kur değişecek, vs. Ama bunu yapma imkanınız yok. Tam tersi bu sermaye hareketi bu imkanı sizin elinizden alıveriyor. Veya çok ciddi bir döviz kanaması geçiriyorsunuz, kurunuzu tutamıyorsunuz. Avrupa para krizi bunun tipik bir örneğidir.

Enflasyon korkusu nedeniyle makro iktisat politikaları yapma imkanı elinizden kaçtığına göre, enflasyona karşı uygulayabildiğiniz politika, faizi mümkün olduğu kadar yüksek tutup, enflasyonu bastırmak oluyor. Bu da durgunluk, işsizlik yaratıyor.

- Ne tür önlemler tartışılıyor?

BERKSOY: Şu anda en çok tartışılan, bu sermaye hareketlerini belli kurallara bağlamak. Yani şöyle düşünün: bir dizi serbestleşme, liberalleşme olmuş, bunun en uç noktasında duran, sermaye hareketlerini serbestleştirilmesidir. Şimdi oradan başlayıp biraz geriye dönebilir miyiz bu tartışılıyor.

- Ya teknoloji sorunu ve karlılıktaki düşüş?

BERKSOY: Teknoloji konusunda küreselleşmeyi frenleyen şöyle bir çelişki daha ortaya çıkıyor. '70 krizinden bir reçeteyle çıkıyoruz. Bunun temel itici gücü teknoloji.

Teknoloji, iki şekilde gelir ekonomiye girer. Ya yeni ürünler olur, mikro elektronik ürünler, yeni metaller dediğimiz ürünler, biyoteknoloji ürünleri, ki bunlar var. Yahut yeni süreçler belirir. Dokuma sanayii eski bir sanayidir ama, ona öyle bir teknoloji getirir ki, diyelim eskiden sadece bin atan makine şimdi on bin atar, hızlandırır süreci, verimi çok yüksektir.

Şimdi dünya ekonomisinde ulusal ekonomiler açısından bakacak olursanız, şöyle bir soru ortaya çıkıyor. Teknolojiyi üretim bazında ekonomik faaliyete katmak lazım. Bu da yeni yatırım gerektirir. Öte taraftan da buna koşut olarak getirdiğiniz sermayenin liberalleşmesinin faiz üzerinde yarattığı baskı da yeni yatırım içersindedir Yani dolayısıyla böyle bir sıkıntı doğuyor. İşte bu sıkıntı da durgunluk. Konan teşhis ise sermaye hareketlerinin liberalleşmesinde çok büyük dengesizlik yaratıyor.

Analitik olarak baktığımızda konuşulan şey şu; dünya ekonomisinin gelişmesi açısından önemli olan mal üretmek ve alıp satmak. Bunun dışında onu bastıran bir para hareketi oluyor. Öyleye üretim hareketlerini yeniden nasıl ön plana taşırız? Şu andaki kaygı bu.

Globalleşme ve...

"High-Tech Elit" İmparatorluğu

Globalleşme Kuzey'de olduğu gibi, Güney'de de "elitlerin hükümranlığını sağlamlaştırıyor. Bütün dünyada işsizlik had safhada, yoksullaşma en iyimserleri bile ürpertiyor. Alt sınıflara yer yok artık. "High-tech elitler" in ekonomik şiddetine karşı, kurbanlarının fiziksel şiddete başvurmaya hangi liberal karşı çıkabilir?

CLAUDE JULIEN (*)

Uluslararası uzmanlar ve karar mercileri büyük bir sebatla en inatçı şüphecilerin bile hayranlığını zorla kazanmak istiyorlar. Oysa bütün olgular, hiç acımadan, neo-liberallerin en güvenilir gözükten teşhislerini bile devamlı yalanlıyor. Yıllardan beri, inatla, ekonominin canlanacağını, işsizliğin ortadan kalkacağını, geleceğin parlak olduğunu açıklayıp duruyorlar. Hatırlarsanız, "tünelin ucunu" gördüğünü söylediğinde Giscard d'Estaing daha Elysée Sarayı'ndan inmemiştir.

"Ekonomi bilimi"nin kaleleri üzerine kurulu dogmalarını sarsacak bir şüphe zaman zaman da olsa doğmuyor mu acaba? Teorik olarak, döviz kurunun yükselmesi, fiyatların da tırmanmasına neden olarak ihracatı frenliyor. Buna göre, Japonların ihracatının gerilemesi gerekiyordu. Çünkü 1985'te 1000 yen 4 dolarken, bugün Ocak 1993'de, iki kattan fazla artarak 8.5 dolar

ediyor. Maalesef! Aynı dönemde, Japonların ticaret hacmi de, neredeyse bu dogmayla dalga geçerek, iki katından fazla bir artış göstermiş ve 56 milyardan 148 milyar dolara çıkmış.

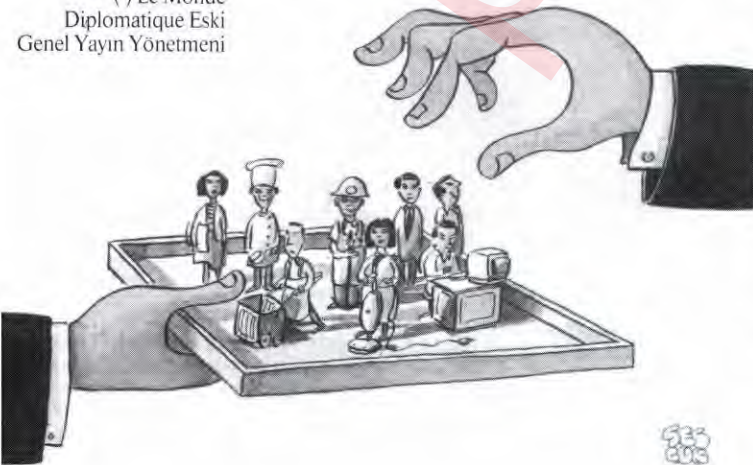
O kadar çok kötü haber bir biri ardına sağanak gibi yağarken hâlâ bu doktrine sarılmak için fazla iman sahibi olmak gerek: Avrupa ve ABD'de kamu harcamalarındaki açık gittikçe büyüyor; AT ülkelerindeki işsiz sayısı 14.6 milyona ulaştı; Avrupa'da demir çelik sanayiinde yaklaşık 50 bin kişi işten çıkarıldı. Westinghouse, IBM, American Express, General Motors gibi en sağlam gözükten devler dar boğaza giriyor; küçük ve orta ölçekli işletmelerin çoğu kapanıyor; yoksulluk giderek artıyor ve en iyimserleri bile tedirgin edecek, tüyler ürpertici dramlara (Liverpool'da yaşananlar istisnai bir durum değil) yol açıyor.

Birinci petrol krizinin üstünden yirmi yıl geçti ve sistem batıyor. Ama hiçbir sorumlu bunu itiraf etmeyi göze alamıyor. "İşleyişi zihnimizin, kavrayışımızın sınırlarını aşan hassas bir makineyi kullanmaya kalkarak, çok yanlış bir hareket yaptık". 1930 yılında bu sözleri söyleyen, düşünceleri "büyük buhran"dan 2. Dünya Savaşı sonrasına kadarki döneme damgasını vuran Lord Keynes'den başkası değil. Bugün yaşananlar karşısında dili tutulan hangi sorumlu bu kadar alçak gönüllü olabilir?

Şartlar ne kadar ağır olursa olsun, bütün güçlüklerin geçici olduğu iddia ediliyor ve liberal dogmaya karşı çıkılamıyor. Şans eseri, sürüyle ekonomik gösterge arasından, hasta toplumların karanlık tablosuna umut ışığı verebilecek bir iki gösterge her zaman bulunabiliyor. Tıpkı şubat ayında, ABD'de işsizlik oranının yüzde 7.1'den 7'ye düşmesi gibi. Eğilimin bir sonraki ayda da doğrulanmasını beklemeden, hemen zafer çığlıkları atıldı. Ama bu arada, "çok sağlam verimlilik kârı elde eden şirketler eskisi kadar eleman çalıştırmaya yanaşmadı"!

İşsizlik meselesinde radikal bir değişikliğe neden olan dipten gelen dalga üç beş günün işi değil tabii! 1976-1991 yılları arasında ABD'de verimlilik kârları çok düştü, yılda ortalama yüzde 0.8 civarında seyreliyordu; oysa 1992'de bu

(*) Le Monde
Diplomatique Eski
Genel Yayın Yönetmeni

oran yüzde 2,8'e sıçradı. Zafer çığılları işte bunlar yüzünden atılıyor: yazılanlara bakılırsa, istihdam ve ücret bakımından 90'lı yıllar 80'lere göre çok daha iyi olacakmış. ² Bu verimlilik kârları sayesinde Gary (Indiana) demir-çelik merkezinde yüksek fırın yük miktarı da aynı oranda arttı. Ama aynı dönemde hizmetteki lokomotif sayısı 27 binden 18 bine, işçi sayısı da 440 binden 260 bine düştü. Teknolojik ilerleme insana duyulan ihtiyacı azaltıyor.

Böylece, büyüme iş alanları yaratır dogması, yalanlanmış oluyor. Bir grup işadamları yaptığı görüşmede Başkan Clinton, "normalde ekonomik canlanma iş imkanı yaratır, ama bu sefer öyle olmadı", diyordu. 1991 Nisan'ının başındaki "canlanma"dan bu yana, teknolojik ilerlemeler bir Amerikan işçinin saatteki üretiminin yüzde 4,6 artmasını sağladı, ama buna karşılık dünya çapındaki talep ise yalnızca yüzde 3,8 genişledi. İşsizler, borçlu aileler, ücretleri yalnızca yüzde 1,7 oranında artan yoksullaşan işçiler, doğal olarak daha az tüketiyor.³

Ancak, zaman zaman iyi haberler de çıkmıyor değil: "Canlanma"nın başladığı tarih olarak kabul edilen 1991 Nisan'ından bu yana, ABD'de enflasyon oranında iki puanlık bir düşüş gerçekleşti. Bu şekilde de, bir başka dogma doğrulanmış oluyor. Aslında, 19. yüzyıldan beri, ekonomi bilimi enflasyonla mücadelede bir tek etkili reçete biliyor, o da işsizlik. En zayıf toplumsal tabakaları vuran işsizlik, insanları yoksullaştırarak tüketimi azaltıyor ve fiyatları düşürücü bir baskı oluşturuyor. Fiyatlarda görece bir istikrar sağlayarak, yoksullaşma, genel zenginleşmeye katkıda bulunuyor. Yaşasın yoksullar! Onlara şükranlarımızı sunuyoruz....

Dünya ölçeğinde teknolojik rekabetin yoğunlaşmasına bağlı olarak "modernleşme" yarışı da hızlanıyor. William Pfaff yaşadığımız süreci "geçtiğimiz on yıl içinde, teknolojik rekabet iş alanlarının azalması ve yaşam seviyelerinin düşmesi anlamına geldi"⁴ diye yorumluyor. Ve ekliyor, "ilkesel olarak, demokrasilerde, verimlilik kârı ve ekonomik rasyonalizasyondan yalnız yöneticiler ve hissedarların değil bütün yurttaşların yararlanması gerekir. Eğer verimlilik kârı işçileri yoksullaştırır, halkın yaşam seviyesini düşürürse, çok korkunç bir siyasi karşı darbeye de yol açabilir".

Bu tür haksız kazançları önlemek için bilimsel ve teknolojik ilerlemelere karşı çıkmak mı gerekiyor? Karşı konmaz bir iç dinamik, insanı sürekli ilerleme gerçekleştirmeye ve aynı zamanda bunu egemenliği altına almaya da itiyor. Oysa, bugün, ekonominin işleyişi piyasanın ve kârın yazılı olmayan "yasalarına" tamamen teslim olmuş durumda. Bu yasalar ekonomik ve toplumsal dengesizlikleri keskinleştiriyor, kültürü ve bilgiyi köleleri gibi kullanıyor, doğal çevreyi tahrib ediyor ve demok-

raşiyi öldürecek şekilde karşıtlıkları körükliyor.

İşte bu nedenle, Rio Konferansı'na katılan hükümetler biyosferi korumak için bazı kurallara saygı gösterilmesini dileme noktasına geldi. William Pfaff, yukarıda adı geçen makalesinde, çalışanların haklarını korumak amacıyla, "ileri sanayi ülkelerinin hepsini kapsayacak bir toplumsal sözleşme"nin benimsenmesini tavsiye ediyor. Bu sözleşme ile aynı kurallara tabi ülkelerin "toplumsal dumping"e başvurmaları engellenecek.

Biraz gecikmiş ve fazla çekingen de olsa, bu tür bir "toplumsal sözleşme" Maastricht Anlaşması'nda da tohumculuk halinde bulunuyor. Bu sözleşme, "sosyal grupların pazarlık yapabilmelerinin yolunu açıyor. Böylece rekabetin, eşitsiz mesai, düşük ücret vb. yaratan olumsuz etkilerini sınırlandırarak, ilerlemeyi kontrol altına alabilme imkanı sunuyor.

"Haksız, rekabetin" çok çeşitli biçimleri var ve hepsi de iş imkanlarını ve toplumsal hakları tehlikeye atıyor. Örneğin 27 Mart 1987'de İtalya bir adım attı: G7 bü-

GATT aşında, "yeni dünya düzeni"ni sağlamlaştırıyor. Yirmibirinci yüzyılın eşliğinde, onaltıncı ve onyedinci yüzyılların merkantilist teorilerinden apartılmış arkaik yaklaşımlara yeniden değer kazandırmaya çalışıyor. GATT'ın göklere çıkardığı modernleşme, radikal bir geri dönüşten başka bir şey değil.

yesindeki konumunu güçlendirmek için Gayri Safi Milli Hasıla'sını yüzde 17,7 oranında yükseltmeye karar verdi. 5 Bu karara gerekçe olarak, Bettino Craxi "yeraltı ekonomisi"ni yani düşük ücretleri, vergi kaçaklarını, kaçak işyerlerini vb. de hesaba katmak gerektiğini söylüyordu. GSMH'daki bu artırma -gerçekçi olmak gerekirse, en az yüzde 25 olmalıydı- tabii ki, İtalya'nın rekabet açısından çok farklı fiyatlarla ihracat yapmasını sağlayan (kumaş, giyim, ayakkabı) yaratı ekonomisini ortadan kaldırmadı.

Avrupa ekonomizmi aşmalı

"Tek büyük pazar" Avrupa Topluluğu'nun bileşenlerinden yalnızca biri olabilir. Eğer Avrupa büyük teknolojik değişimlerin ve ticaretin globalleşmesinin üzerine oturan yeni medeniyetin doğmasına katkıda bulunacaksa ekonomizmi aşmak zorundadır. Çalışanların üretim koşullarını düzelten bir "Avrupa toplumsal sözleşmesi" rekabeti dışlamaz. Böyle bir anlaşma, normal olarak, kalite, satış sonrası hizmet vb. gibi tekniklerin geliştirilmesinde rol oynar, bugünkü sistemde olduğu gibi talebi dinamik bir seviyede tutmanın tek aracı olan ücretlerde değil.

1992 yılında ABD'nin Avrupa ile ticaret dengesinde 17 milyar dolar fazlası vardı. Bu da ABD'de Avrupa'ya göre biraz daha fazla iş alanı imkanı yaratıyordu.

ABD'nin ticaret dengesini korumaya çalışmasından daha doğal birşey olamaz. İlk kez açık verilen 1971 yılına kadar Amerika'nın ticaret dengesi hep fazla veriyordu. O tarihte, Başkan Nixon bütün ithal ürünlere ek vergi koydu, fiyat ve ücretlerin dondurulmasını emretti ve bir kanun ile doların altına konvertibl olmadığını ilan etti (Bu da uluslararası para sistemini parçaladı).

Saten salonda
hanımefendinin beş çayı var.

BUZ BEYAZI

Bu salonda eskiden duvar vardı. Şimdi Saten var.

Duvarlar Saten giyinmiş. Yıllarca silinmiş, rengini yitirmemiş, çekici, güzel Saten. Pastel tonlarda, mum parlaklığında sentetik boya ÇBS Saten. Çağdaş estetik bilincinin

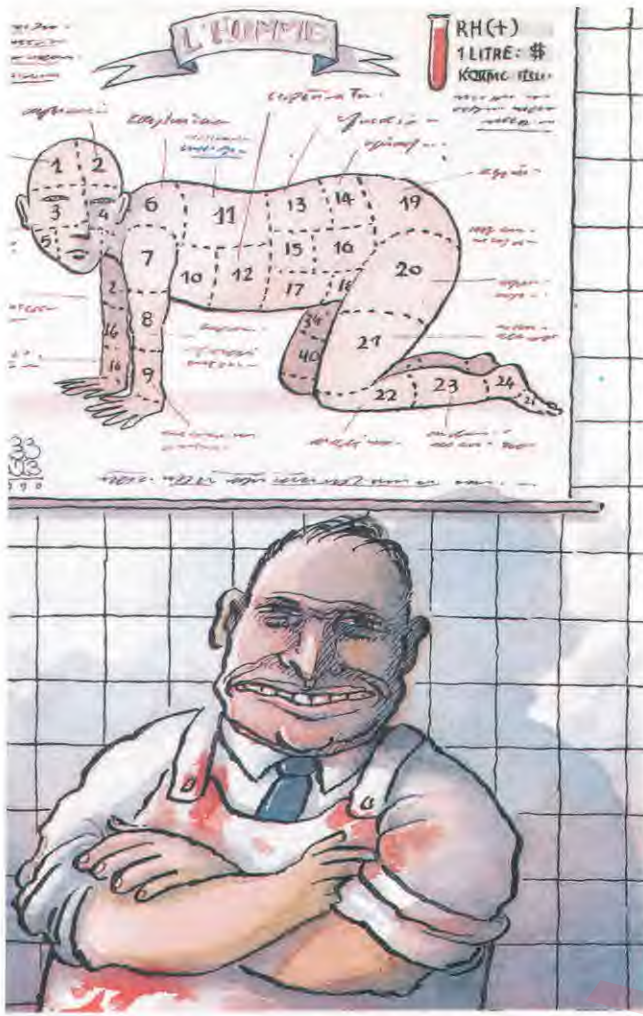
20 seçkin temsilcisi. 20 ÇBS Saten.

Saten salonda hanımefendinin
beş çayı var.

ÇBS
Saten

“Duvarlarınıza Saten giydirin”

22 yıl sonra, bugün, Başkan Clinton tabii daha pasif davranmak istemeyecektir. Clinton ABD'nin Japonya ve hatta Çin gibi bazı ülkelere karşı ticari açığını kapamaya çalışacaktır. Çok ilginç 1992 yılında ABD Çin ile ticaret dengesinde 19 milyar dolar açık verdi. Aynı zamanda, Başkan Clinton Avrupa'ya karşı olan ticaret fazlasını da (17 milyar dolar) arttırmak isteyecek ve rakibini yalnızca ekonomik alanda değil, politik ve stratejik olarak da zayıflatmayı amaçlayacaktır.

ABD-Avrupa ticaret savaşı büyük basın ve politikacıların inandırmaya çalıştığı gibi yalnızca sübvansiyon alanında sürmüyor. Bu savaş birbiriyle bağdaşmayan iki toplumsal politika öneren iki farklı kapitalist anlayışı ve uygulamasını karşı karşıya getiriyor. Amerikalı bir ücretli ile bir AT'li ya da Fransız ücretlinin durumları birbirinden çok farklı. Amerikalı ücretli aile yardımı almıyor, doğum izni yok6, (genellikle) yalnızca iki hafta ücretli izni var ve işsiz kaldığında yirmialtı hafta sonra bütün tazminat hakkını kaybediyor. Toplumsal yardımların bedeli tabii ki fiyatlara yansıyor. Öyle ki çok ufak görünen bazı tasarrufları empoze ederek, devlet firmaları dolaylı bir sübvansiyon ihsan eylemiş yani "toplumsal damping" politikası uygulamış oluyor.

Cenevre'deki Uluslararası Çalışma Örgütü ILO, yıllar süren çalışmalarla bu kuralları belirledi ve uzun bir süredir de bütün ticari müzakerelerde anlaşmalara bir de

"toplumsal hüküm" konması için uğraşıyor. GATT böyle bir maddeye kesinlikle kapalı, veri aldığı tek kriter pazarın kriterleri (kalite/fiyat) ve her tür devlet müdahalesine, sübvansiyona, dumpinge, karşı.

Büyük bir kibirle insani açıdan esas olanı yani üretim şartlarını (çalışma saatleri, sağlık şartları, ücretler, sosyal yardım, izinler vb..) görmezden geliyor.

GATT, aslında sanılandan da fazla, yeni dünya düzenini sağlamlaştırıyor. Yirmibirinci yüzyılın eşiginde, onaltıncı ve onyedinci yüzyılların merkantalist teorilerinden apartılmış arkaik yaklaşımlara yeniden değer kazandırmaya çalışıyor. GATT'ın göklere çıkardığı modernleşme, radikal bir geri dönüşten başka bir şey değil. GATT'ın yapısı da zaten bunu gösteriyor: GATT'a yalnızca hükümetler katılabiliyor. Oysa Uluslararası Çalışma Örgütü gerçeklere daha uygun, daha "modern" bir yaklaşımla kurulmuş ILO'nun üç ayağı var: devlet, işveren temsilcisi, sendikal örgütler.

Ticari anlaşmalara Uluslararası Çalışma Örgütü'nün önerdiği "toplumsal hüküm"lerin konması, hiçbir yasa, kural tanımayan rekabetin iş imkanlarını ortadan kaldırması ve daha da önemlisi demokratik toplumların büyük bedellerle elde ettiği toplumsal hakları yok etmesi tehlikesine karşı, uluslararası güç ilişkilerini biraz daha insanileştirme imkanı sağlayabilir. Fransa'da iktidarın el değiştirmesiyle sonuçlanan seçim kampanyalarında, sağcı adaylar da solcu adaylarda toplumsal hakları korumaya söz verdiler. Ama hiçbirisi sorunun dünya boyutundaki önemi üzerinde durmadı. Oysa sorunun bu boyutu sanayileşmiş ülkelerin üçüncü dünya ile ilişkilerinde olduğu kadar ILO'nun önerdiği 168 maddeden yalnızca dokuzunu kabul eden ABD ile ilişkilerinde de çok büyük önem taşıyor.

Boeing 28.000 kişiyi işten çıkardığını ilan ettiğinde, Başkan Clinton haksız rekabet iddiasıyla Airbus'a savaş açıyor ve belirleyici rolünü ortaya koyuyordu; Amerikan pazarı, ancak "eşit şartlarda" üretilmiş yabancı ürünleri kabul edebilirdi. "Eşit şartlar".

Şimdi herşey alenen bu kadar "eşitsiz"ken, eşitlik kelimesi ne anlam ifade edebilir? Amerikan kaynaklı istatistiklere göre, transformasyon sanayinde bir iş saatinin maliyeti Almanya'da 21.53; Fransa'da 15.25; ABD'de 14.77; Japonya'da 12.64; Tayvan'da 3.95, Brezilya'da 2.64, Sri Lanka'da 0.31 dolar...

Avrupa ve ABD arasındaki şartların karşılaştırmayacak kadar uzak olduğunu Başkan Clinton çeşitli nedenlerle görmezden geliyor:

Konuyu daha genelleştirirsek, Washington yalnızca Federal sübvansiyonları hesaba katıyor ve elli eyaletin herbirinin sanayi ve iş imkânlarını kendine çekmek için verdiği yardımları görmezden geliyor. Midwest Center for Labour Research'e göre, 80'li yıllarda ABD'de işletmelerin yüzde 90'ı devletten destek almış;

Gerektiğinde (!), Federal hükümet istediğini mahkum etmekte, ya da başkalarından uymalarını beklediği ilkelere kendisi ihlal etmekte hiçbir sakınca görmez. Örne-

ğin, hassas bir sektör olan yarı iletkenleri üreten makina yapımında, Amerikan şirketleri 1980'de dünya pazarının yüzde 75'ini kontrol ediyordu. On yıl sonra Amerikalıların payı yüzde 45'e düştü (Japonya yüzde 44). Kaybettiği toprakları yeniden fethetmek için Washington Sematech adında bir konsorsiyumun oluşturulmasını sağladı. Bu konsorsiyumda sermayenin yarısını 14 büyük Amerikan firması, diğer yarısını Pentagon karşılıyordu. Bu da yetmiyormuş gibi, Washington'da Japonya ile pazarın nasıl paylaşılacağına dair anlaşma da imzalandı. Serbest ticaret ve serbest teşebbüsün dogmaları kutsaldır... Ancak ulusal çıkarları zedelememeleri şartıyla;

İhracat ürünlerinin fiyatları devlet yardımı numaralarla indirilebildiği gibi, ulusal para kuru düşük tutularak da indirilebilir. "80'li yılların ortasından beri doların kambiyo fiyatının düşük olması Amerika'nın ihracatını canlandırdı. 1992'de ihracat bir önceki yıla göre yüzde 6; 1989'a ise yüzde 23 oranında artarak 447 milyar dolara ulaştı".⁷

Doların değerinin düşük tutulduğu görüşü ABD'de bile çok yaygın. Şimdi bu haksız rekabet değil mi?

Amerika'nın ekonomik tarihi konusunda uzmanların bildiği, ama politikacıların bilmediği çok önemli bir şey var. Kuruluşundan İkinci Dünya Savaşı'na kadar Amerika'nın ekonomik yayılması "laissez-faire" mantığıyla taban tabana zıt, çok yüksek gümrük hadlerine, yaygın devlet müdahalelerine dayanıyordu. Dolayısıyla, görüldüğü gibi, sanayileşmiş ülkeler, Başkan Clinton'un istediği gibi, kendi aralarında eşit şartlarda ticaret yapmaktan çok uzaktalar. Washington'un dilediği eşitlik, ekonomik gelişmeye katkısı olan bütün sektörler için geçerli olmalı. Örneğin son on yılda, ABD dünya çapındaki tasarruflardan 1 trilyon dolar çekti. Bu tasarrufun bir kısmı sanayileşmiş ülkeler tarafından sağlanırken, bir kısmı da yoksul ülkelerin zenginleri tarafından sağlanıyor. GATT'ın koruyucu kanatları altındaki Üçüncü Dünya "serbest ticaret" masalından en büyük zararı görmüştür.

Avrupa'nın üçüncü dünya ülkeleri ile halihazırdaki ticari ilişkilerini tutucular da ilericiler de onaylamıyor. Son aylarda, Fransa'da birçok işadamı işten çıkarmaların bu kadar kolay olmasını eleştiriyor. Ama aynı işadamları emek gücünün sefalet derecesinde ucuz olduğu yoksul ülkelerle ilişkilerini görmezden geliyorlar. Bu şekilde, zıt yönde iki hareket -fabrikaların ücretlerin çok düşük olduğu ülkelere yönelmesi ve bu bölgelerden gelen ucuz fiyatlı ürünlerin ithal edilmesi- Kuzey'de işsizliğin daha da ciddi boyutlara ulaşmasına neden olurken, Güney'de de çok tehlikeli toplumsal dengesizlikleri derinleştiriyor. Yalnızca kârının peşinde koşan sağcı üretici ve ithalatçılar bu durumda elde ettikleri kârdan vazgeçmeye hazır değil. Onlara göre, globalleşme, Güney'de de tıpkı Kuzey'de olduğu gibi "elit"lerin ayrıcalığıdır, alt sınıflara artık yer yok...

Bununla birlikte, bazı tutucular dengesizliğin bu denli derinleşmesinden, dünya barışını tehdit eder hale gel-

mesinden endişe duymaya başladılar.

İlerlemeci sol ise biraz şaşkın görünüyor. Çok net bir şey söylemeseler de, üçüncü dünyadan gelen ucuz ithal ürünlerin kısmen durgunluk büyük ölçüde de, düşük ücretler yüzünden giderek daha az harcayan Kuzeyli tüketicilere satın alma imkanı sunduğunu biliyorlar. Ama aynı zamanda, ithal ürünlerin ulusal üretimle rekabet ettiğini ve işsizliğe yol açtığını da biliyorlar. Her bireyin aynı zamanda hem üretici, hem de tüketici olduğu bu çelişkinin içinden nasıl çıkacaklarını ise bilmiyorlar. Bu ticari akışın üçüncü dünya ülkelerinin gelişimine katkıda bulunmadığını sanıyorlar. Ama bu çift yönlü akışın Güney'in toplumsal halk katmanlarına değil debdebeli hayat süren elitlerini ve yeni burjuvalarına zenginlik sağladığını ya hiç görmüyorlar, ya da pek iyi göremiyorlar. Yoksul kesimlerin en temel ihtiyaçları bile ne uluslararası yardımlarla (kredilerin yüzde 10'undan daha azı yoksullara ayrılıyor) ne de hükümetleri tarafından (genel olarak bütçenin yaklaşık yüzde 10'u) karşılanıyor.

Sistem, Kuzey'de "medenileşme"si gereken bir karşıtlık yaratıyor. Güney'de bu karşıtlığın vahşi karakterini ise kimse gizlemeye bile çalışmıyor artık. Mitterrand 19 Şubat'ta yaptığı bir konuşmada "Avrupa Topluluğu Asya ve Uzakdoğu'dan gelen ithal ürünlere karşı bir korunma sağlayacak şekilde örgütlenmelidir. Bu ülkelerde iş gücü maliyeti çok düşük olduğu için fiyatlar da ona

göre düşük oluyor.” diyordu. Mitterrand Afrika ve Latin Amerika’yı da unutmamalıydı. Güney’in maden ocaklarında, plantasyonlarında, deri fabrikalarında, günlük bir iki franka jeanlerin üretildiği giyim atölyelerindeki dehşet verici çalışma şartları... Ve bu modern dünyada halılara düğüm atan, camlara üfleyen, kendilerinden kat kat ağır yükleri taşıyan, madenlerin derinliklerine inen, inşaatların iskelelerini tırmanan fahişeliğe sürüklenen 6, 7, 8 yaşlarında 100-200 milyon çocuk... Bütün bunlar GATT’a vız geliyor.

“Pazar”ın mantığı bu sorunları hiç bir zaman çözemeyecektir. ILO’nun önerdiği “toplumsal sözleşme” ekonomik bakımdan “ileri”, ancak toplumsal açıdan geri ülkelerin ilişkilerinde ne kadar zorunluysa, üçüncü dünya ülkeleriyle ticaretle de o kadar önemli bir rol oynuyor. Bu toplumsal sözleşme Güney ülkelerinde temel reformların yapılması doğrultusunda baskı oluşturabilir. Zorla çalışmanın kaldırılması, sendikal hakların tanınması ve bunlara uyulması, çalışma saatlerinin giderek azaltılması, ücretlerin artırılması fabrika ve atölyelerde sağlık şartlarının yerine getirilmesi, çocukların çalıştırılmasının yasaklanması gibi aşılması gereken pek çok basamak var.

Bu noktada egemen devletlerin, ülkelerin iç işlerine müdahalesi eleştirisi getirilebilir. Zaman zaman bu ülkelerin “elit”lerinin davet çığlıklarını duymuyor muyuz? GATT ve yapısal uyum programlarıyla IMF tarafından büyük bir hevesle girilen ekonomik müdahalelerin sonucu tam anlamıyla yıkım olmuştur. Askeri müdahaleler dengeleri daha da bozup şartları ağırlaştırmaktan başka bir şeye yaramamıştır. Çok soylu gözüken insani müdahaleler için ise zaten binlerce kişinin ölmesi gerekmiştir. Haftada 250 bin, beş yaşından küçük çocuğun öldüğü, insanların yüzde 40’nın bu dünya gelirinin yalnızca yüzde 3,3’üyle yaşamak zorunda olduğu bu gezegende toplumsal müdahaleler daha mı az meşru olur?

ILO’nun “toplumsal sözleşme” konusunda yaptığı çalışmalar, yıllardır uygulanabilir düzeye gelmiş durumda. Avrupalı sendikacılar uygulamaya geçmek için 1993’ün başını beklediler. Neyse geç olsun da güç olmasın... Şimdi sıra sendikaların üyelerini ve halkı harekete geçirmelerine ve geniş çaplı eğitim seferberliğine geldi, çünkü ancak çok güçlü halk baskısıyla liberal “laissez faire, laissez aller” dogması yıkılabilir.

Teknolojik gelişmelerin yarattığı değişimlerin etkisiyle, işsizliğe karşı etkili mücadele insanı çalışma şartlarında yeni bir vizyona sahip olmayı gerektiriyor. Bu mücadele ekonomiden ayrı düşünülen bir toplumsal program yerine, hayati toplumsal sorunların ekonomik politik bir reform entegrasyonu ile gerçekleştirilebilir. Çünkü toplumsal olan, ekonomik olanın bir alt ürünü değildir. Yani yaklaşımlarda, fikirlerde bir devrim gerekiyor. Bu devrim bir ayrıcalığın yıkılması üzerine kurulabilir: Demokratik bir sistem karar verme yetkisini üretimin bilgisayarlaşmasıyla milyonlarca insanı işsiz bir şekilde sokağa döken şirketlere bırakamaz.

Önümüzdeki en büyük tehlike, "işsiz kitlelere hükmeden high-tech elitler"dir. Onlarla aynı dili kullansalar da, politikacılar bu "high-tech elit"e mensup değiller, çoğu anlayış bakımından, bir kısmı da, ne yazık ki! finansal bakımdan high-tech elitlerin mahkumu.

İnsani çalışma ve yaşam şartlarını yeniden oluşturmak, bugüne kadar görülmedik büyüklükteki teknolojik dönüşümlerle geçersiz hale gelen ekonomik “yasa”ları tasfiye etmek, uluslararası ticari ilişkilere yeni kurallar getirmek ancak yeni bir gelişme modeli yaratmakla mümkün olabilir. Aksi takdirde “dünyanın sefaleti” bu gezegen üzerindeki hiç bir ülkeye yarar sağlamayacağı gibi çok şiddetli çalkantılara da yol açacaktır. Birkaç büyük karar mercii (çoğunlukla spekülâtörler) tarafından uygulanan ekonomik şiddet kurbanlarının fiziksel şiddete başvurmaya neden yol açmasın? Birinci şiddet kabul eden hangi liberal, ikincisine karşı çıkmaya yeltenebilir?

Solcu ya da sağcı olsunlar, yöneticiler bu büyük tehlikeye kayışı önlemek için etkisiz ve yanlış toplumsal önlemler almaya çalışıyorlar. Önümüzdeki en büyük tehlike “işsiz kitlelere hükmeden high-tech elitler”dir. Zamanla, taklit ederek, onlarla aynı dili kullansalar da, politikacılar bu “high-tech elit”e mensup değiller, çoğu anlayış bakımından ve bir kısmı da, ne yazık ki! finansal bakımdan high-tech elitlerin mahkumu.

DİPNOTLAR

- 1- International Herald Tribune, 6-7 Mart 1993.
- 2- “The Roaring ‘90s” Newsweek, 22 Şubat 1993.
- 3- Amerikalı yoksullar beslenmelerini sağlayabilmek için Federal hükümetten “food stamps” alıyorlar. Bu sistemden yararlananların sayısı üç yılda yüzde 40 artarak 1992 Aralık’ında 26.6 milyonluk bir rekora ulaştı. (Time, 15 Mart 1993).
- 4- William Pfaff, International Herald Tribune, 18 Şubat 1993.
- 5- İtalya bu şekilde sanayileşmiş yedi ülke grubunda (G7) İngiltere’nin önüne geçti.
- 6- Doğum izinleri, Almanya ve Belçika’da 14, Fransa’da 16, İtalya’da 20 hafta.
- 7- Robert J. Samuelson, International Herald Tribune, 26 Ocak 1993.

Selçuk Demirel’in illüstrasyonları Le Monde Diplomatique’in “Les Frontières de Globalisation” adlı “Maniere de Voir” dizisinden alınmıştır.

BİR NİL GEZİNTİSİ !

Çanakkale Seramik'in '93 yeniliklerinden
yalnızca biri: NİL Serisi...

25x33 cm.

Üç ayrı renk alternatifli: Şeftali, Şampanya, Gri

Nil'in gizemli güzelliğini, sakın coşkusunu
banyo ve mutfaklara taşımanız için...

Çanakkale Seramik
ÇANAKKALE GEÇİLEMEZ

Ahmet İnsel;

Elit otoriterizmi liberalizmin tahtına göz dikti

Paris Üniversitesi Dekanı Ahmet İnsel, İtalya'da "Temiz Eller", Türkiye'de Cem Boyner'e kadar uzanan elit otoriterizmi ve Avrupa'da güç kazanan yeni eğilimler üzerine sorularımızı yanıtladı.

- Avrupa'da son dönemde liberal dalganın ardından siyasi ve ekonomik açıdan yeni eğilimler ortaya çıkmaya başladı. Bunları nasıl değerlendiriyorsunuz?

A. İNSEL: Liberal dalganın bıraktığı tortulardan bir tanesi de kamu ahlakı denen değerın bütününü yıpranmasıydı. Çünkü bireysel çıkar öne çıktığı andan itibaren, kamuda çalışan da bireysel çıkarını düşünen kişi haline geliyor. Yani, topluma yararlı bir iş yapılması değil de, ben bununla ne kadar kazanıyorum sorusu bir değer haline geliyor. Buna karşılık kamuda varolmanın meta olarak ölçülmeyen bir değerinin olduğu fikri bir tepki olarak geliyor şu anda. Şu anda bunun inisiyatifi sosyal demokratlarda değil. Bunun inisiyatifi çok daha otoriter, bölgeci eğilimler taşıyanlarda. Örneğin İtalya'daki temiz eller operasyonu özünde iyi bir operasyon gibi ama, onun dinamizmini ellerinde tutanların getirmek istedikleri yer başka.

Türkiye'de mesela bunun eşiti, Cem Boyner'in yapmak istediği hareket. Şiddetli otoriter olabilecek, yönetici konumunda olmanın kendilerinin tekelinde olacağı, avamın çıkarlarının da elitler tarafından tespit edilip, onlara da yaşayacakları kadar bir hakkın sağlanacağı, ama avamın kendisinin haklarına sahip çıkması konusunda oldukça mesafeli kalacak bir hareket. Avam çıkarlarına sahip çıkacağı zaman neye sahip çıkacağını bilmediği gibi klasik nedenlerle, oldukça elit totaliterizme, otoriterizme yönelme ihtimali de yüksek bir hareket. Avrupa'da böyle bir dalga ortaya çıkıyor.

- Peki bu önü açıyordediğiniz eğilim, liberalizmden uzak bir eğilim olarak mı kendini gösteriyor?

İNSEL: Amerika'daki iktisat teorisyenleri, oldukça ideolog insanlardır. Devre devre moda kuramlar üretilir. İktisat politikalarının lüzumsuz olduklarını iddia etmeye çalışan bir kuram 80'li yılların başlarında gelişti, rasyonel beklentiler kuramı. 80'lerde herkes bunun doğruluğunu iddia eder durumdaydı. Şimdi '86-'87'den beri daha önce bu kuramı savunmuş olanlar, bu sefer içsel büyüme diye bir moda kuram çıkardılar. Burada temel yaklaşım, bugüne kadar zararlı olduğu, rasyonel olmadığı iddia edilen harcamaların, ki bunlar, kamu harcamaları, sağlık harcamaları, eğitim harcamaları, teknolojik yatırım harcamalarıdır, büyümede belirleyici rol oynadıkları, dolayısıyla bunların dışlanmaması gerektiği, bunların da verimli olduğu fikridir.

-Yani kamu yeniden gözde mi?

İNSEL: Evet, böyle iki üç tane ekol var, kimisi teknoloji ağırlıklı, kimisi beşeri sermaye ağırlıklı, kimisi de eğitim sağlık harcamaları ağırlıklı. Yani Amerika'da 80'lerin ortalarından sonra ortaya çıkan eğilim, devlet küçülsün, müçülsün ama, yollar da kullanılamaz hale geliyor, çöküyor, köprüler tehlikeli olmaya başladı, demiryolları giderek çürüyorlar. Dolayısıyla toplumun bütünlüğünü sağlayan alanı pazar ekonomisi sağlamıyor.

Dolayısıyla bir devlet lazım. Eğitim sisteminin sorunları ortaya çıkıyor, dolayısıyla toplumsal patlamalar çıkıyor, devletin bunlara müdahalesi lazım.. Bu pazar ekonomisiyle karşılanmıyor. O zaman biz bu harcamaları da rasyoneller cephesine koyalım diyen bir yaklaşım. Bu anlamlı. '80'lerin ortasından itibaren ve '90 başlarında giderek egemen iktisat modeli olmaya başlayan bu akım, ultra liberal akımın meşruiyetini yitirdiğini ve geri çekilme dönemine girdiğini gösteriyor.

Gelecekte model olarak Avrupa'nın bir özgüllüğü olacak. Burada dayanışma teması giderek artacak. Fakat orada da dayanışmanın yapılacağı kesimin sınırlarının nerede çizileceği sorunu çıkıyor. Bu Fransa'da yaşayan Fransızlarla mı sınırlanacak, yoksa Fransa'da yaşayanlarla mı sınırlı olacak, veya Almanya'da yaşayan Almanlarla mı sınırlı olacak yoksa Almanya'da yaşayan Türkleri, Yugoslavları da kapsayacak mı?

- O zaman önümüzdeki dönemde siyasi olarak hem sosyal demokratlara hem de sağ politikaları savunan, ancak ultra liberalizme alternatif politikalar üretmeye başlayan otoriter elitist bir yaklaşıma şans tanıyor sunuz?

İNSEL: Tabii, ikisinin de şansı var. Liberallerin çok fazla yapmak istemedikleri, ama liberalizme karşı mücadele eden kişilerin yapmaya çalıştığı bir ayrım vardı, iktisadi liberalizmle siyasi liberalizm ayrı şeylerdir ve genellikle de iktisadi liberalizm, siyasi liberalizmle örtüşmez şeklinde. Bu giderek daha belirginleşiyor.

- Bir de bu tartışmanın değişik bir boyutu var. Avrupa modeli, daha doğrusu Ren modeli ya da sosyal piyasa olarak tanımlanan model ile Amerikan ya da Anglo-Sakson modeli arasındaki çekişmeler. Bu tür model farklılıkları önümüzdeki dönemde de sürececek mi? Yoksa modeller arasındaki farklar silinecek mi?

İNSEL: Şimdi, Avrupa'da her zaman Kuzey Amerika ve Japonya'dan farklı olarak toplumsal alan daha güçlü oldu. Dolayısıyla bu toplumsal alanın yarattığı ihtiyaçlar da her zaman daha fazla ön planda kaldı. Amerika'yla karşılaştırıldığında bu çok açık. İkincisi, Avrupa bir egemen sınıfa karşı verilmiş uzun bir mücadeleden sonra oluşmuş bir düzeni temsil ediyor. Amerika'da böyle bir mücadele geleneği yok. Amerika çok daha fazla konsensus toplumu iken, İskandinavya dahil olmak üzere Avrupa konsensus toplumu olmadı, çatışma toplumu oldu. Japonya ise çok daha fazla düzen toplumu oldu. Japonya'da bugüne geliş bir kopma olarak yaşanmadı. Yani aristokrat düzenin çeşitli aşamalarda uyum sağlamasıyla, kılıf değiştirmesiyle geçiş yaşandı. O anlamda Avrupa'nın bir tarihi özgüllüğü var. O tarihi özgüllük çerçevesinde de ciddi bir dinamik var.

Avrupa modelinin önümüzdeki dönemde de bir özgüllüğü olacak. Bu özgüllük esas olarak üretime katılımda toplumsal konumun daha fazla belirleyici olduğu bir model. Amerika'da endüstriyel ilişkilerde belirleyici olan prensip, işin hakça yapılmasıdır. Ama hakçayı belirleyen de sözleşmede öngörülen koşullardır. Hakça denen şey, kontratında varsa yaparım, kontratında yoksa yapmam anlayışıdır. Fransa'da, Almanya'da ise hakça diye tabir edilen konu, kişinin kendine atfettiği konuma denk düşen görevlerdir. Yani toplumsal konumlar hi-

yerarşisi vardır insanların kafalarında. Ve o toplumsal konumlar hiyerarşisinden hareket ederek bir önerinin veya yaptırılan bir işin hakça olup olmadığını değerlendirirler.

Dolayısıyla gelecekte model olarak Avrupa'nın bir özgüllüğü olacak. Burada dayanışma teması giderek artacak. Fakat orada da dayanışmanın yapılacağı kesimin sınırlarının nerede çizileceği sorunu çıkıyor. Bu Fransa'da yaşayan Fransızlarla mı sınırlanacak, yoksa Fransa'da yaşayanlarla mı sınırlı olacak, veya Almanya'da yaşayan Almanlarla mı sınırlı olacak yoksa Almanya'da yaşayan Türkleri, Yugoslavları da kapsayacak mı? Önümüzdeki dönemde ırkçılık Avrupa'da belirleyici temalardan biri olacak.

- Avrupa'da görülen bir başka eğilim de bloklaşmanın devam edeceği yönünde diyebilir miyiz?

İNSEL: Şimdi Avrupa Birliği oluşur, oluşmaz, bilmiyorum. Oluşma ihtimali yüksekti, biraz zayıfladı şimdi ama, iktisadi planda bakılırsa zaten bu fiili olarak gerçekleşmiş durumda, yani geriye çekilemez bir adım atılmış durumda. Ve kaçınılmaz olarak Avrupa bir blok oluşturuyor. İsteseler de istemeseler de o blok oluşuyor.

Avrupalıların. Amerika'daki işletmelerin varoldukları ölçekte varolmaları gerekiyor. Bu ölçüğe ulaşmanın tek yolu en azından 4-5 Avrupa ülkesinin bir pazar oluşturması. Yani Renault'un sadece Fransa piyasasında kalarak varolması ve rekabet edebilmesi mümkün değil. Renault'un Avrupa piyasası içinde de varolması lazım, ve yahu uçak üretiminin en azından Avrupa piyasası içinde varolabilmesi lazım. Elektronik sanayi, kimya sanayiinde çok ciddi bir entegrasyon, bölgesel uzmanlaşma söz konusu. Bir iç pazar gibi gördükleri Avrupa pazarı ölçüğü olmadan uluslararası rekabete girmeleri mümkün değil.

Ancak bu durum siyasi birliği kaçınılmaz kılar mı? Siyasi birlik biraz daha gecikebilir de, ama iktisadi olarak, fiili olarak bunun bir sakıncası var. Entegre olmuş bir Batı Avrupa'da siyasi kurumlaşma olmadığı zaman, bu iktisadi olguyu yönlendirecek, denetleyecek, belli bir nizama sokacak siyasi otorite boşluğu doğuyor. Ve fiili olarak da bu sefer Avrupa denen merkez tamamen iktisattan belirlenir bir siyasi cephe kazanıyor. Bu Avrupa'nın büyük açmazı, Yani siyasi oluşumların birleşerek bir üst oluşuma geçmemeleri durumunda, aslında siyasi denetleme imkanlarını daha fazla kaybedeceklerinin herkes farkında. Fakat bu aşamayı yapacak siyasi irade yok. Şu anda mesela Fransa'nın içinde bulunduğu sıkıntılı durum tamamen bunun tezahürü.

- Bu para kriziyle de bağlantılı değil mi?

İNSEL: Tabii, iktisadi göstergelere baktığınızda, Fransız ekonomisi Alman ekonomisinden daha iyi. Ama iktisadi planda iş tek başına değerlendirildiği için, bu iktisadi alandaki gelişmelere uygun düşen siyasal kurumlaşmalar gelişmediği için, o iktisadi alan daha özerk çalışmaya başlıyor. O özerk çalışma içersinde kendi

içinde rasyonel, fakat global olarak irrasyonel sonuçlar çıkıyor.

-Bu sorunu nasıl çözebilirler? Avrupa'yı yönlendirmede kim ön plana geçebilir? Almanya ile Fransa arasında gerçekten liderlik rekabetinden söz edilebilir mi?

İNSEL: Evet, öyle ciddi bir liderlik rekabeti var. Fransa Avrupa'nın liderliğini alma peşinde. Almanya'nın da öyle bir iddiası var, hele şimdi daha fazla var.

- Bu liderlik rekabetinin son dönemde kızışması nereden kaynaklanıyor?

İNSEL: Daha önce Almanya ile Fransa arasında liderlik konusunda bir işbölümü vardı. Doğu bloku olduğu sürece Almanya siyasi olarak handikaplıydı, askeri olarak sınırlıydı, sonuç olarak Almanya işgal altında bir ülkeydi. Fransa Avrupa'nın iktisadi önderliğini Almanya'ya bırakmakla beraber, Almanya'nın handikapları nedeniyle siyasi liderliğe oynuyordu. Şimdi Almanya üzerindeki bu siyasi handikaplar kalktı. Şimdi Almanya sadece iktisadi olarak değil, siyasi hatta önümüzdeki dönemde askeri olarak liderlik görevini de doldurabilecek bir noktaya geldi.

O noktada, fiilen oluşmuş olan işbölümü geçerliliğini yitirdi ve rekabete dönüştü. Bunun tezahürlerini de önümüzdeki dönemde daha fazla görmek mümkün. Yakın zamana kadar bir Fransız-Alman çatışması artık tamamen tarihe karıştı denirken, şimdi bazı kişiler tarafından kısmi olarak ve yavaş yavaş, 10-15 sene sonra yeni bir Almanya-Fransa çatışması olabileceği düşünülmeye başlandı.

- Bunda birlik çabalarına karşın Avrupa'da hala ulus-devletin aşılammaması da etkili oluyor mu?

İNSEL: Avrupa'daki tartışmalardan önemli birisi, ulus devletin nasıl aşılabacağına ilişkin. Ulus devleti bir üst ulus devlet kurarak mı aşacağız, yoksa alt bölgeleri, özerk bölgeleri güçlendirerek mi aşacağız?

Üst ulus devlet kurmak isteyenler daha çok teknokratlar. Bir Avrupa ulusu ve bu ulusa denk düşen bir siyasi yapı oluşturmak, bu daha çok teknokratların başını çektiği bir yönelim. Buna karşılık halk kesimlerinde ise daha fazla bölgesellik ön plana çıkmaya başlıyor. Mesele, Britanya'nın veya kuzey Almanya'nın sorunlarını biz kendi içimizde halledelim gibi. Bu eğilim en belirgin ifadesini 'Roma partilerine vergi vermeyelim', 'Lombardiya bizim memleketimiz, mafya'yı beslemeyelim' yaklaşımlarıyla İtalya'da buldu. İspanya'da aynı şey geçerli. Katalanlar bir taraftan, Baskılar bir taraftan, Endülüs'lüler bir taraftan.. Bölgeselliğin artma eğilimi var. Fransa'da da bu söz konusu.

Bu ikili dinamik, birbirini zıtlayan şeyler olmayabilir. Yani kültürel alanda, siyasal alanda daha yerel, iktisadi alanda daha merkezi, ama Avrupa merkezli bir yapıya gidilebilir. Fakat burada esas sorun, bu iktisadi yapı merkezi olduğu zaman, bununkararlarını destekleyecek finans nereden temin edilecek? Yerel olarak temin edil-

mesi durumunda, çok parçalı buutlu birşey çıkacak ortaya. Merkezi olarak temin edilmesi durumunda da, bu sefer yerelliğe aykırı bir sonuç çıkabilir.

- Doğu bloku çözüldükten sonra herkes AT'ye girmek için sırada bekliyor. Diğer yandan EFTA ülkeleri böyle bir eğilim gösteriyor. Bu açıdan ne tür gelişmeler olabilir?

İNSEL: Aslında Doğu Bloku'nun çökmesi, 1958'de Roma Anlaşması ile oluşan AT felsefesinin de sonuna gelindiğini ortaya koydu. AT sonuç olarak bir Soğuk Savaş'ın ürünü idi. Yani Yunanistan'ın dahil edilip de, Çekoslovakya'nın dahil edilmediği bölünmenin bir tek nedeni var, Soğuk Savaş. Şimdi her şey yeniden başlasa, örneğin Yunanistan'ın AT'a dahil olması Çekoslovakya'nın dahil olmasından çok daha sorunlu. Yeniden, bir kuruluş süreci başlasa, bugünkü şartlarda Yunanistan üye olmaz. Türkiye'nin üye olmasının lafı bile edilmez. Ama Çekoslovakya'nın, Macaristan'ın, Polonya'nın üye olmasının karşısında, uyum engelleri hariç hiç bir engel olmaz.

Yani AT'nin çıkışındaki varoluş felsefesiyle, şu anda Avrupa'nın fiili durumu birbirleriyle uymuyor. Avusturya 1945'deki fiili anlaşma çerçevesinde Finlandiya gibi bloklar dışı olacaktı. Avusturya o yüzden AT'ye üye olmadı. Ama Avusturya'nın AT'ye üye olmaması için hiç bir neden yok şu anda. Böyle bir yapılanma Almanya'nın daha fazla Orta Avrupa ile ilgilenmesini getiriyor ve Almanya'nın klasik orta Avrupa politikasını daha geçerli kılıyor. Bence AT önümüzdeki dönemde sadece Avrupa Para Sistemi'nde değil, esas olarak bu kuruluş felsefesinde de bir değişiklik yaşamak zorunda. AT, ya bu kadar büyümeyeceğiz, biraz daralmamız lazım diyerek ilk çıkışındaki nüveye dönecek ve o nüvenin etrafında oluşmuş bir ayrıcalıklı ortaklar çemberi oluşturulacak.

Merkezinde Fransa, Almanya, İtalya, Benelüks ülkelerinin bulunduğu, İspanya, Portekiz'in de dış çemberde yer aldığı bir merkez oluşturulur. Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya Cumhuriyeti, Macaristan, Hırvatistan gibi ülkeler ikinci bir çember olurlar. Bir üçüncü çember de ise Fas, Türkiye, Ukrayna gibi ülkeler yer alabilirler.

Ya da bütün Orta Avrupa ülkelerini AT'a dahil etmeye kalkacaklar, o zaman da çok büyük uyum sorunları çıkacak. AT'nin bir prensibi var, kararlar oy birliği ile alınır prensibi. 6 ülke ile bu mümkündü, 12 ülke ile sorun yaratıyor, 16 ülke ile mümkün değil. Çoğunluk kararına geçmek lazım, Çoğunluk kararına geçtiğiniz anda ise bu federasyon demek.

- Bu durum ekonomik açıdan da iyi tartışmak zorunda.

İNSEL: Tabii. Bir de şöyle bir sorun var, merkezden çevreye kısa vadede çok ciddi yatırım kayması olabilir.

İktisadi liberalizmle siyasi liberalizm ayrı şeylerdir ve genellikle de iktisadi liberalizm, siyasi liberalizmle örtüşmez görüşü giderek daha belirginleşiyor.

Çünkü buradaki emek gücü merkezdeki emek gücünden çok daha ucuz. Bu ise merkezdeki halkın, ücretlilerin, emekçilerin felaketi demek.

-Bu gelişme sermaye kesimlerinin tercihini nasıl etkiler?

İNSEL: Tabii, onlar da bu yüzden istiyorlar genişlemeyi, Portekiz'e daha rahat gidilsin, Çekoslovakya'da daha rahat yatırım yapılsın vs. Çünkü Çek Cumhuriyeti'ndeki maliyetler, işçi ücretleri açısından yüzde 40 daha ucuz.

- Ne tür önlemler alınabilir buna karşı?

İNSEL: Mesela Avrupa Federasyonu veya Brüksel, Çek Cumhuriyeti'nde sosyal güvenlik harcamalarının Avrupa standardında olması koşulunu getirecek, o koşul geldiği zaman da maliyetler yükselecek ya da birbirine yakın maliyetler haline gelecek. Bu yapılmazsa bütün üretim çevreye kayar ve merkez sermaye için önemini yitirir. Orada yaşayanlar himmete muhtaç, devlet yardımıyla yaşayanlar haline gelirler.

- O zaman ne tür gelişmeler beklenebilir?

İNSEL: Avrupa için artık yüzde 5'lik, yüzde 8'lik büyüme hızlarını düşünmek hayal. Bu da aşağı yukarı bugünkü seviyede durmak demek. Ama öbür tarafta çok hızlı büyüme var. Mesela 20 sene sonra Çin'in gelebileceği seviyeyi düşününce insan Avrupa için optimist olamıyor.

- Yani zengin ülkeler için teblike çanları çalıyor.

İNSEL: Tabii, onlar da bunun bilincindeler. Bunun bilincinde oldukları için de çok daha otoriter, uluslararası planda zorlayıcı tedbirler alabilirler. Örneğin, tamamen hayali birşey söylüyorum ama, çocuk ölüm oranlarının yüzde 50-60'dan yüksek olduğu ülkelere ithalat yapmayacağız diyebilirler mesela. Bunu da insani yardım politikası gibi bir meşruiyet temelini oluşturacak şeylere dayandırabilirler. Bunu da herkes 'oradaki insanları korumak istiyorlar' diyerek alkışlar.

Global çevre kirlenmesi sorunu da benzer bir örnek

olabilir. Şimdi ozon tabakasının delinmesi gibi birşey eğer doğruysa, gerçekten öyle birşey varsa, ozon tabakasının delinmesi Hindistan'daki herhangi bir kimyevi madde kirlenmesinin yarattığı birşeyden kaynaklıysa, bunun sonucu Amerika'yı da ilgilendiriyor. Global çevre kirlenmesi, dolayısıyla dünya boyutunda bir mücadeleyi meşru kılabilir.

Veya demografik gelişim konusu da benzer bir örnek olabilir. Amerikalılar, Afrika ülkelerinin demografik gelişimlerini sınırlayıcı önlemler almaya zorlamayı hedefleyen bir projeye sahiptiler. Mesela dış yardım doğum kontrol politikalarına koşullu olarak yapılabilir. Bunun daha ötesi, çok ileri bir aşamada 'biz bunların etrafını bir tel örgü ile çevirip, dışarıya çıkmalarını engelleyelim, yukarıdan da yiyecek maddeleri atalım, onlar da

orada yaşasınlar'a kadar gidebilir.

Tabii bunlar siyasi planda ifade edilecek bir meşruiyete varmadılar ama, Somali'deki davranış biçiminde bunun kırıntıları, ilk emareleri var. Somali'deki davranış çok anlamlı bu açıdan. İşte bu açıdan bakıldığında otoriter liberalizm dediğimiz şeyin dünya boyutundaki ifadesi ortaya çıkabilir.

Biz yönetmeye, bilgimizle, görgümüzle hak sahibiyiz, öbür tarafta avam var, ama avam artık bir toplumun avamı değil, bir dünya avamı. Bir tarafta bir dünya avamı var, onlar çok çocuk doğuruyorlar, etrafı kirliliyorlar, yaşamasını bilmiyorlar. Dünyanın geleceği açısından, dünyayı korumak için bunları yönetmek gerekli diyerek ortaya bir ekolojik faşizm çıkabilir. Ve bence bugünkü gidişata bakınca çevre korumacı faşizm çok mümkün.

Yalnız daha geniş bir perspektiften bakınca, Avrupa'nın daha doğrusu bugüne kadar kalkınmış, zengin dediğimiz ülkelerin geri dönülmez bir çöküşü var gibi geliyor. Bunların emek gücünün değerinin düşük olduğu, teknolojinin giderek yaygınlaştığı ülkelerin rekabetinin önünde durmaları mümkün değil. Yani, Güney Kore'nin, Malezya'nın, Endonezya'nın, Türkiye'nin, ilerde Brezilya'nın rekabet kabiliyetinin önünde durmaları mümkün değil. Dolayısıyla askeri, siyasi tedbirlere başvurmazlarsa, ki böyle bir ihtimal her zaman var, kaçınılmaz olarak yaşam standartlarında çökme değilse bile, bir stabilizasyon yaşanabilir. Diğerlerinin yaşam standartlarında ise bir yükselme görülür. Avrupalılar bunu hazmederler mi, geri kalmış ülkelerin insanların kendilerine benzer bir yaşam standardına gelmelerini kabul ederler mi, bilmiyorum.

Borsada İletişim Devrimi başladı!

Eczacıbaşı TeleYatırım 24

2 2 5 0 8 2 5

Endi yatırımınızı kendiniz yapın. Hem de telefonla!

İlinizin altındaki her telefon, bir "borsa
aracı" niteliğini kazandı. Dünyanın ve
yeni'nin neresinde olursanız olun, Borsa'nın
(B'nin) yatırım olanakları, parmaklarınızın
altında. Tuşlayın telefonu: Eczacıbaşı
TeleYatırım 24, haftada 7 gün, günde 24 saat
nızda. (Hem de normal telefon ücreti dışında
her ek ücret ödemeyeceksiniz.) Birikimlerinizi
bilmemeyin: Tuşlayın telefonu, hisse alın,
satın, yatırım yapın. Ekonomi tatil yapmaz,
yatırımcı "uyumaz" ...Tuşlayın telefonu.

Eczacıbaşı TeleYatırım 24, size neler sunuyor?

- Bir telefonla, hisse senedi ve sabit getirili menkul kıymet (her çeşit tahvil) ve repo işlemlerinizi yapabilirsiniz. ▪ Alım/satım emirlerinizi verebilirsiniz.
- Hesap bakiyenizi öğrenebilir, derseniz o günkü pozisyonunuzun, bildireceğiniz faks numarasına otomatik olarak geçmesini sağlayabilirsiniz. ▪ EMD'nin, piyasa hakkındaki güncel yorumlarını dinleyebilirsiniz.
- Hisse senedi fiyatlarını anında öğrenebilirsiniz.

**Eczacıbaşı
Menkul Değerler A.Ş.**

İstanbul Merkez Tel: 234 35 01 Faks: 230 62 66 Ankara Şubesi Tel: 435 79 80 Faks: 435 31 44 İzmir Şubesi Tel: 463 66 60 Faks: 422 57 71

Eczacıbaşı TeleYatırım 24'ten Yararlanırken Kullanacağınız Hisse Senetleri Sıra Numaraları

A C İmto nto Holding Sanayi İz us Çeşme u Cam y İmto	021- Bağış 022- Banvit 023- Bekoteknik 024- Birlik Tütün 025- Bolu Çimento 026- Brisa 027- Burçelik 028- Çanakkale Çimento 029- Çelik Halat 031- Çimento 032- Çimsa 033- Çukurova 034- Demirbank 035- Demirdöküm 036- Denizli Cam 037- Denimod 038- Deva 039- Dışbank	041- Dilaş 042- Doğan Holding 043- Doğuşan 044- Döğüşan 045- Duran Ofset 046- Eczacıbaşı İlaç 047- Eczacıbaşı Yatırım 048- Edip İplik 049- Ege Bira 051- Ege Endüstri 052- Ege Gıda 053- Ege Seramik 054- Emek Sigorta 055- Enka Holding 056- Erciyes Bira 057- Ereğli Demir Çelik 058- Esbank 059- Fenış	061- Finansbank 062- Garanti Bankası 063- Gertiş 064- Gima 065- Global 066- Goodyear 067- Gorkon İşli 068- Gübre Fabrikaları 069- Güney Bira 071- Hektaş 072- Hüryel 073- İktisat Finansal Kira 074- Intema 075- İstanbul Motor Piston 076- İş Bankası A 077- İş Bankası B 078- İş Bankası C 079- İş Bankası Bedelli	081- İş Bankası Bedelsiz 082- İzmir Demir Çelik 083- İzocam 084- Kartonsan 085- Kav 086- Kelebek 087- Kent Gıda 088- Kepsiz 089- Koç Holding 091- Koç Yatırım 092- Korya 093- Kordsa 094- Koruma 095- Koytaş 096- Kutahya Porselen 097- Lüks Kadife 098- Makine Takım 099- Marbank	101- Mardin 102- Maret 103- Marmaris Alinyunus 104- Marmaris Martı 105- Marshall 106- Medya Holding 107- Mensucat Santral 108- Metas 109- Migros 111- Netaş 112- Net Holding 113- Net Turizm 114- Niğde Çimento 115- Okan Tekstil 116- Olmuksa 117- Otosan 118- Parsan 119- Peg Profiller	121- Petkim 122- Petrokent 123- Petrol Okisi 124- Pinar Et 125- Pinar Su 126- Pinar Süt 127- Pinar Un 128- Pınar 129- Polylen 131- Rabak 132- Sabah 133- Santral Holding 134- Sarkuysan 135- Siemens 136- Sifas 137- Sökes 138- Sönmez Filament 139- Sun	141- Sige Cam 142- Tam Sigorta 143- Tekstilbank 144- Teletaş 145- Tezcan 146- Tire Kutsan 147- Tofaş Fabrika 148- Tofaş Ticaret 149- Toprak Kâğıt 151- Trakya Cam 152- Transtürk 153- Tuborg 154- Turcas 155- Tüpraş 156- Türk Hava Yolları 157- Türkiye Kalkınma B. 158- Türkiye Sınai K.B. 159- Tütünbank	161- Uşak 162- Ünye 163- Vakıf Finansal Kira 164- Vakıf Yatırım 165- Vestel 166- Yapı Kredi Bankası 167- Yasaş 168- Yünsa 169- Koniteks 171- Raks 172- Tat
--	--	--	---	---	--	---	--	--

yırmı olan hisse senetlerinin yenisini belirtmek için sıra numarasının sonuna 0 eklenecektir. (Örneğin: Çukurova 033, Çukurova yeni: 0330) Listeye girmesi gereken yeni hisse senetleri, listenin sonuna eklenecektir.

Hiç mi özelleştirme olmayacak?

Son günlerin en popüler tartışmalarından biri KİT'lerin özelleştirilmesi üzerine. 1980'lerin gündeminden eksilmeyen liberalizmin bu "alameti farikası", Çiller hükümetinin de kimliğini tanımlayan ana unsurlardan biri oldu. Kısaca, Çiller hükümeti, kronik enflasyonun nedeninin kamu açıkları, açıkları besleyen ana hastalığın da KİT'ler olduğunu; tedavinin de özelleştirmeden geçtiğini savunuyor.

MUSTAFA SÖNMEZ

1986'da yürürlüğe sokulan ve bugüne kadar 1,7 milyar dolarlık KİT satışını bulan özelleştirme uygulaması, başta işçiler, sendikalar, sol-sosyal demokrat partiler nezdinde kabul görmedi, protesto edildi, uzun süre de tepki görecekti.

"Özelleştirmeye hayır" reddiyesiyle sınırlı da olsa, bu tepki haklı ve doğal. Türkiye'de KİT sektörü, her yönüyle geniş bir kesimi ilgilendiriyor. 256 adet KİT ve bunlara bağlı 4600 dolayında fabrika, tesis var. Döner sermayeli işletme sayısı 1500'ün üzerinde. Tarım Satış Kooperatifleri'ne bağlı 120 tesis bulunuyor. Yerel yönetimlerin ortaklığı olan çok sayıda kamu işletmesi var.

1980'den bu yana iktidarda bulunan emek karşıtı hükümetlerin KİT'lere ilişkin yaklaşımları ve KİT açıklarını çözmeye dönük, özelleştirmeyi de içeren, politikaları "anti-sosyal" ve fatırayı çalışanlara, geniş halk kesimlerine çıkaran nitelikte. Bu yaklaşım, "sosyal devlet" kavramına uzak, "kamusal" nitelikli girişimlere adeta düşman ve özel girişimcilğe tapın bir özellikte. Sağ kesimin KİT politikası ve onun temel direği olan özelleştirmeye emekten yana olanların duyduğu tepki, yürüttükleri muhalefet, haklı ve meşru. Ama bu muhalefet salt bir "hayır"la mı sınırlı olmalı?

Kamunun, dolayısıyla emeği ile geçinen halkın üzerinde öncelikle söz sahibi olması gereken KİT'ler konusunda, "özelleştirmeye hayır" demekten öte söyleyeceği şeyler olmayacak mı? Bence olmalı. Emekten yana bir "KİT reformu", yer yer özelleştirmeleri, yer yer de yeni kamulaş-

tırmaları ve/veya yeni KİT'ler kurmayı içeren bir paketten; yeni bir yönetim anlayışından oluşmalı.

Daha farklı bir anlatımla, "özelleştirme"/"kamulaştırma (devletleştirme)" sözcükleri ya da kavramları, fetişleştirilmemeli, kendi başlarına belli bir yaklaşımın alameti farikası yapılmamalı, bunların sadece ve sadece birer araç olduğu, esas olanın ise "amaçlar" olduğu unutulmamalı.

Özelleştirme, sağ hükümetlerce olduğu gibi sol yönetimlerce de kullanılabilir. Aynı şekilde, kamulaştırma (devletleştirme), sol hükümetlerce olduğu kadar sağ hükümetlerce de kullanılır. Bunun tarihte bir dizi örneği vardır. Özelleştirmeyi "militanca" savunan 12 Eylül ve ANAP iktidarları, Koç'a ait Asil Çelik'i, Toprak'a ait Paktaş'ı bir dizi özel bankayı ve iştiraklerini ve daha birçok işletmeyi şu veya bu nedenle "kurtarma operasyonları" adıyla kamu sektörüne katmadı mı? Yani devletleştirmede mi? Her türlü üretim aracının kamulaştırılmasını öngören Bolşevikler, Sovyetler Birliği'nde 1921'de, NEP döneminde, önce kamulaştırdıkları işletmeleri bir süre için de olsa, özel kişilere devrederek "özelleştirme" yapmadılar mı? Söylemeye çalıştığım şu; özelleştirme, (karşıtı olarak) kamulaştırma, birer araçlardır.

Araçlar üzerinde, aşırı ölçüde yoğunlaşmak, ağaçla uğraşırken ormanı gözden kaçırma yanlışına götürür bizi. O nedenle aslolan amaçtır.

Sağ kesimin KİT politikası ve onun temel direği olan özelleştirmeye emekten yana olanların duyduğu tepki yürüttükleri muhalefet, haklı ve meşru. Ama bu muhalefet salt bir "hayır"la mı sınırlı olmalı? Kamunun, dolayısıyla emeği ile geçinen halkın üzerinde öncelikle söz sahibi olması gereken KİT'ler konusunda, "özelleştirmeye hayır" demekten öte söyleyeceği şeyler olmayacak mı?

İdeolojiler, sınıfsal gruplaşmalar, amaçlarda farklılaşırlar. Öncelikli hedefleri, gelir dağılımını iyileştirmek, işsizliği azaltmak, bölgesel dengesizliği gidermek olan bir KİT politikası ve araçları; hedefi, özel sektörün etkinliğini artırmak, kamu birikimiyle dış borç ödemek, özel sermaye birikimine ivme kazandırmak olan sağ yönetimin KİT politikasından, dolayısıyla araçları kullanma yönteminden farklıdır.

Emekten yana olanlar, kısır bir "özelleştirmeye hayır" reddiyesiyle yetinmeyip, özelleştirmeyi de içeren araçlar kullanan yeni bir KİT reformu ile gündemi kendileri belirleyebilirler. Böyle bir KİT reformunun öncelikli hedefleri, gelir dağılımını iyileştirmek, varolan istihdamı korumak, yeni istihdam alanları açmak, bölgesel dengesizliği azaltmak, teknolojik birikimi artıran yeni bir sanayileşmeyi tekrar kamu sektörü eliyle yürürlüğe koymak olmalıdır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ve korunması, KİT mülkiyetinde olduğu kadar, karar alma sürecinde de yenilikleri içermelidir. Bunda da "tabanın katılımı" ilkesi belirleyici olmalıdır.

Mevcut KİT ve iştirakleri stokundan "özelleştirme" kapsamına alınacak olanlarla, bir yandan yeni kamu yatırımları için taze kaynak sağlanabilir, bir yandan da sorumluluk üreticilere delege edilerek, kaynak savurganlığının önüne geçilebilir.

Kamunun yüzde 50'den azına ortak olduğu, 60'ın üzerinde iştiraki bulunuyor. Bunlara kamunun ortak yapılmasının çeşitli nedenleri vardır. Ancak yıllardır devlet, özel firma kontrolündeki bu şirketlere bir tür koltuk değneği olagelmıştır. Bu şirketlerdeki kamu payları en iyi koşullarda devredilebilir. Bu satışın sermaye piyasasında olması, ya da blok satış yoluyla olması kanımızca çok önemli değildir. Önemli olan kamu hisselerinin iyi fiyatlarla satılmasıdır.

* Kırsal kesimdeki üreticiyle ilgili Çaykur, T. Şeker Fabrikaları, Tekel, Süt Endüstrisi Kurumu gibi KİT'lerin, ilk aşamada yüzde 49'a kadar olan payları, daha sonra da tamamı, üreticilere, üretici kooperatiflerine, yörenin yerel yönetimlerine uygun fiyat ve koşullarla satılabilir.

* Zonguldak özelinde sorunun çözümü, yöre insanının katılımıyla bulunabilir. Bazı ocakları kapatıp, istihdamı azaltmaya, işsiz kalanlara yeni istihdam alanları bulmaya kadar tüm önlemleri içeren bir çözüm paketi, Zonguldak yerel yönetiminin, sendikaların ve diğer yerel örgütlerin katılımıyla üretilebilir.

* Demir-Çelik, petrokimya, temel metaller, hava ulaşımı gibi temel sektörlerde KİT'lerin yeni teknolojilerle donanmaları, özellikle dış rekabet açısından zorunludur. Yeni teknoloji getirmeyi taahhüt eden yabancı firmalara bu sektördeki KİT'lerin en fazla yüzde 49'u satılabilir.

* 1980 sonrası "kurtarma operasyonları" adı altında kamu kesiminin sırtına yıkılan bazı sorunlu işletmelerin eski sahiplerine iadesi, emekten yana bir KİT reformunun "özelleştirme paketi", içinde yer almalıdır. Özellikle Koç Grubu'ndan alınan Asil Çelik'i Koç'un işletme gücü bugün eskisinden daha çok vardır ve Asil Çelik, bugünkü gerçek değeriyle Koç'a iade edilmelidir. Paktaş, Toprak Grubu'na, kurtarılan batık bankalar ve iştirakleri de eski sahiplerine verilmelidir.

* Emekten yana bir KİT reformu, yeni kamulaştırmaları ve yeni KİT'lerin kurulmasını da içermelidir. Devletçe kurtarılan ve yine ucuz kredi ile ayağa kaldırılan Metaş'ta davul devletin boynunda, tokmak özel kesimin elindedir. Metaş, kamu sektörüne dahil edilmelidir. Uzan Grubu'na, Fransız SCF firmasına, Sabancı Grubu'na satılan çimento fabrikaları, kamuya en çok kaynak yaratan işletmelerdi ve kamuya yükleri sözkonusu değildi. Satılmaları yanlış bir işlemdi. Satışları iptal edilip yeniden kamu kesimine dahil edilmelidir.

Sanayileşmede yeni adımlar atmada, özel sektör yetersiz kalmış, rantiyeliği sanayiciliğe tercih etmiştir. Dünya piyasalarında rekabet gücüne ulaşabilmek için öncü nitelikli sanayilerde faaliyet gösterecek yeni KİT'ler kurulmalıdır. Bu alanlar, optik elyaf, bilgisayar, biyoteknoloji, kompozit malzemeler, mikro elektronik gibi alt dallardır. Bu yeni KİT'ler teknoloji transferi şartıyla, yabancı firmalarla ortak da kurulabilir.

* Kit reformu, bölgesel dengesizliği giderme hedefine özel bir önem vermelidir. Doğu ve Güneydoğu başta olmak üzere az gelişmiş yörelerin işgücü ve sermaye kana-

masını azaltacak ana tamponlar KİT'ler olabilir. Bu bölgelere, yöre özellikleri incelenerek yeni KİT yatırımları yapılabilir gibi, Batı'da işlevini tamamlamış KİT işletmeleri Doğu'ya kaydırılabilir.

Özellikle Sümerbank, Tariş, Çukobirlik gibi işletmelerin dış pazarlarla rekabet açısından teknolojik anlamda yenilenmesi gereken emekyoğun işletmeleri vardır. Bu tür işletmeler iç pazara hizmet etmek üzere Doğu'ya kaydırılırken, yeni teknolojiyi işletmeler dış pazara dönük olarak yine Batı'da kurulabi-

Emekten yana olanlar, kısır bir "özelleştirmeye hayır" reddiyesiyle yetinmeyip, özelleştirmeyi de içeren araçlar kullanan yeni bir KİT reformu ile gündemi kendileri belirleyebilirler. Böyle bir KİT reformunun öncelikli hedefleri, gelir dağılımını iyileştirmek, varolan istihdamı korumak, yeni istihdam alanları açmak, bölgesel dengesizliği azaltmak, teknolojik birikimi artıran yeni bir sanayileşmeyi tekrar kamu sektörü eliyle yürürlüğe koymak olmalıdır.

lir. Turban işletmelerinin Batı'nın turistik yörelerindeki öncülük görevi tamamlanmıştır. Şimdi Turban, Van Gölü civarını, Palandöken kayak potansiyelini, Çoruh'taki rafting potansiyelini vb. değerlendirici işlevler üstlenmelidir.

Emekten yana bir KİT reformu paketi, özelleştirmeyi, kamulaştırmayı, yeni KİT'ler kurmayı, KİT'lere yeni görevler vermeyi içeren unsurların yanında, KİT yönetimlerinde işçi katılımını, yerel yönetim katılımlarını içe-

ren, siyasi ve merkezi müdahalelerden arınmış "özerk" bir yapıya kavuşacak reorganizasyon atılımını da içermelidir. Demokrasinin kurumlaşmasına önemli katkılar yapacak "yönetimde taban etkinliği", kaynak savurganlığının, siyasi istismarların, KİT'leri arpalık olmaksızın çıkarmanın da en etkili önlemi olabilir. Ancak böyle yapılsa, aslında şu an birer "devlet işletmesi" olan bu kuruluşlar, gerçek anlamda "kamu işletmesi" kimliğine de kavuşmuş olurlar.

Zora düşünce kamulaştırılan, iyileşince özelleştirilen iki şirketin öyküsü

ASİL ÇELİK

- 1974:** Koç devletin sağladığı kur garantili kredi olanakları ile Bursa Orhangazi'de Asil çelik'in inşasına başladı. Fabrika beş yılda tamamlandı.
- 1978:** Dönemin başbakanı Bülent Ecevit, aldığı kararlar kur garantili kredi sistemini kaldırdı. Buna göre döviz kredisi alanlar kredi borçlarını aldıkları günlük kur değerinden değil, geçerli kur üzerinden ödeyeceklerdi.
- 1979:** Koç Asil çelik'in daha inşası sürürken Kur garantili kredi sisteminin değiştirilmesinden dolayı zor durumda kaldığını söylemeye başladı.
- 1979:** Asil çelik üretime başladı.
- 1980:** 24 Ocak kararlarının açıklanmasıyla dolar bir günde 35 liradan 70 liraya fırlayınca Asil çelik'in döviz kredisi ile alınan borçları bir anda ikiye katlandı.
- 1981:** Koç, Asil çelik'in giderek artan kredi borcunu ödeyemez duruma geldiğini söyledi.
- 1983:** Koç, kredi borçlarına karşılık Asil çelik'i devlete satmayı önerdi. Özal'ın da onayıyla devlet Asil çelik'i satın aldı.
- 1987:** Asil çelik'in yönetimini devlet adına şirketin yüzde 85'ine sahip ortak sıfatıyla MKEK üstlendi. Kredi alacakları karşılığı ve yeni finansman sağlamaları için Ziraat Bankası ve Eximbank da Asil çelik'e ortak edildi.
- 1992:** Asil çelik'in üretimini devam ettirip atağa geçmesi için devletten 200 milyarlık taze para sağlandı.
- 1993:** Asil çelik devlet elinde olduğu süre içinde başta Dünya Bankası olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlardan aldığı kredileri de ödeyip kara geçti.
- Şimdi:** Özel sektörden devlete geçtikten sonra hızla kendini toparlayan Asil çelik'te 936 kişi çalışıyor. 163 milyar sermayeli Asil çelik'in kapasitesi yıllık 200 bin ton. Şu anda yüzde 90 kapasite ile çalışan ve kar eden bir kuruluş oldu.

PAKTAŞ

- 1968:** Halis Toprak üç kardeşi ve babası ile birlikte Adana'da kurulu Paktaş dokuma fabrikasını satın aldı.
- 1977:** Toprak'lar Sabit kur garantili kredi ile yurtdışından satın aldıkları yeni makinelerle Paktaş-2'yi kurdu.
- 1979:** Paktaş, kredi borcu ile birlikte SSK ve maliyeye olan vergi borçlarını da ödeyemez oldu.
- 1981:** Paktaş'ın piyasa ve bankalar ile birlikte devlete olan kur garantili borçları da artıyor, ancak borçlar ödenemiyordu.
- 1984:** Paktaş, ihracat yapmak koşuluyla yüklü teşvikler aldı, ancak ihracatı gerçekleştirmedi. Bu yüzden de cezaya çarptırıldı.
- 1985:** Paktaş'ın borçları, 35 milyarı devlete, 7 milyarı da piyasaya olmak üzere 42 milyara ulaşması üzerine Halis Toprak dönemin başbakanı, yakın dostu Turgut Özal ile görüşerek Paktaş'ın kurtarılmasını istedi.
- 1986:** Özal'ın emriyle devlet Paktaş'ı 25 milyar liraya satın aldı.
- 1987:** Devlet adına Paktaş'ın yönetimini üstlenen Sümerbank, tesisleri hızla düzelterip yeniden ayağa kaldırdı.
- 1988:** Maliye, borçlarından dolayı Paktaş'ın iflasını istedi. Halis Toprak iflas masasına başvurarak kendisinin de Paktaş'tan 3 milyar lira alacaklı olduğunu belirtip, alacak yazdırdı.
- 1991:** Halis Toprak devletin Paktaş'ı çok ucuza kattığını savunarak fabrikayı geri almak istediğini söyledi.
- Şimdi:** Sümerbank'ın özelleştirilmesi çalışmaları kapsamında Paktaş da yeniden özel sektöre devredilecek.

Avrupa'da sosyal demokratların krizi

Güller neden soluyor?

Kriz hakikaten iddia edildiği gibi geçici mi? Sorun aslında konjonktürel mi, yoksa daha ciddi bir politik ve örgütsel krizle mi karşı karşıya kalındı? Acaba sosyal demokratlar artık toplumun taleplerine cevap verecek bir dinamiğe sahip değiller mi?

70'li yıllarda Alman Willy Brandt, Avusturyalı Bruno Kreisky, İsveçli Olof Palme ve Portekizli Mario Soares Bonanza dizisinin Cartwright kardeşleri gibi Avrupa'da cirit atarlardı. Sosyal demokratlar 70'li yıllarda Avrupa ülkelerinde önemli başarılar elde ediyorlardı. Ancak 80'li yıllarda başarı hanesine yazılanlar yavaş yavaş azaldı ve özellikle 1989 sonrasında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalındığı anlaşıldı.

Yüzyıllık projenin geleceği bundan sonra ne olacak? Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin kendilerine yönelttikleri en önemli soru bu. Bu soruyu sorduran nedenlerin başında ise Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde sosyal demokratların ard arda almış oldukları seçim yenilgileri geliyor.

Fransa'da Mitterrand'ın Sosyalist Partisi'nin aldığı önce yerel ardından genel seçim yenilgisi, Almanya'da yıllarca sosyal demokratların kalesi olarak değerlendirilmiş olan Hessen eyaletindeki seçim hezimet, İsveç'te geleceğin modeli ve 'üçüncü yol' olarak adlandırılan sistemin artık işlememesi, ekonomik resesyon nedeniyle kazanılmış olan sosyal hakların bir bir yitirmeye

başlanması ve sosyal demokratların bu demontaj sürecini desteklemeleri, Danimarka'da benzer bir sürecin içine girilmiş olması, İspanya'da Gonzales'in iktidarda kalmasına rağmen büyük oranda oy kaybetmesi, İtalya'da Sosyalist Parti'nin oy kaybını sürdürmesi ve yolsuzlukların ve rüşvetin başını çektiğinin anlaşılması, İngiltere'de ise Thatcherizmin ölmesine rağmen İşçi Partisi'nin oy kaybını sürdürmesi...

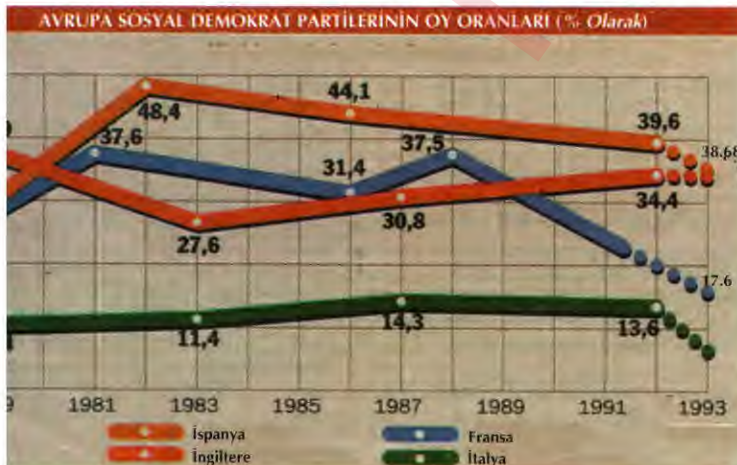
Daha önce de Avrupa'da sosyal demokratların sorunlu dönemleri oldu; Fransa'da 1971'deki yeniden kuruluşun önce 60'lı yıllarda; Almanya'da Weimar'ın iyi, Bonn'un kötü dönemlerinde SPD'nin oy oranlarının bugünkünden daha düşük olduğu günlerde... Buna rağmen geleceğe yönelik inanç ve geleceğin kazanılacağına dair perspektif canlıydı ve yaşıyordu. Ya şimdi?..

Başarının nedenleri

Bu tür soruların yanıtlarını verebilmek için sosyal demokratların önceki başarılarının nedenlerine ve koşullarına bakmak ve bugün nelemin değişmiş olduğunu tespit etmek gerekiyor. Sosyal demokratların Kuzey ve Batı Avrupa'da başarılı olmalarının birkaç temel nedeni şöyle sıralanabilir.

Birincisi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa toplumlarında iki kere büyük dünya savaşı görmüş olmanın getirdiği şok ve bir toplumsal barış arayışı egemendi. Toplumsal barış arayışının temel dayanağını iktisadi refah toplumunun nimetlerinin eşit olmamakla beraber, belli bir şekilde bölüşülmesi oluşturuyordu. Bu tür bir toplumsal barış arayışı, sosyal demokratların varolan düzen içinde ifade edebilecekleri, gerçekleştirebilecekleri, bir talepti. Hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde sosyal demokratlar bu misyonu dile getirerek iktidara geldiler veya güçlendiler. 1945'den sonra sanayi toplumu yeniden canlandı ve onunla birlikte de sosyal demokrasi.

Soğuk Savaş ikinci faktörü oluşturuyordu. Sosyal demokratlar Doğu Bloku'yla cepheden çatışmaya girmek yerine beraber, barış içinde birlikte yaşama stratejisini öne sürdüler. Özellikle Alman sosyal demokratlarının lideri Willy Brandt'ın başını çektiği detant politikası, bir dö-

SPD Başkanı Rudolf Scharping

riyorlardı. Fransa, Almanya ve İtalya'nın başını çektiği bu eğilim toplumdaki barış arzusunu da yansıtıyordu.

Üçüncü faktörü, sosyal demokratların Avrupa'da, özellikle klasik sosyal demokrasinin hakim olduğu İngiltere, Almanya, İsveç gibi ülkelerde işçi sendikaları ile kurdukları çok yakın ilişki oluşturmuyordu. İkinci Savaş sonrası dönemde işçi sendikaları güçlenerek, merkezi ekonomi politikalarında, devletin veya hükümetin ekonomi politikalarında global, makro düzeyde düzenleyici rol oynamaya başlıyorlardı. Sendikalar bütün ülkeyi ilgilendiren konularda, artık toplumun ekonomik sosyal dengesinde taraf olan ve işverenin yanında hükümetle doğrudan diyalogta bulunabilen güçlerdi. Bu sendikalarla dayanan sosyal demokrat partiler, aynı zamanda hükümet, iktidar olduklarında daha tutarlı olabileceklerine dair işaretler veriyorlardı. Çünkü sosyal demokrat partiler kökenleri ve tarihleri itibarıyla işçi sınıfına dayanan, işçi hareketi içinde sınıf mücadelesinin bir ürünü olarak kurulmuş örgütlenmelerdi ve sendikalarla daha rahat diyalog kurabiliyorlardı. Böylelikle sendikalarla hükümet neredeyse içiçe geçmiş olabiliyordu. Bunun en tipik örneğini İsveç oluşturdu.

Koşullar değişti

Bu üç faktörden ikisi 80'lerden itibaren gerilemeye başlarken, birinin işe varlık nedeni ortadan kalktı. Toplumsal barış istemi 40 yıl sonra tavsamaya başladı. Her tür sorunun keskinleştiği bir döneme girildi.

Diğer taraftan Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte ikinci faktör, yani doğu-batı Avrupa ve Amerika çatışması tehlikesi hem ideolojik hem de askeri olarak ortadan kalkınca, sosyal demokratların global dünya savaşı tehlikesine karşı dengeleyici unsur olma özellikleri de ortadan kalktı.

Üçüncü faktör olan sendikaların, İngiltere'de olduğu gibi Thatcherizm döneminde siyasi ve ekonomik baskılarla, veya Fransa'da olduğu gibi ekonomik dönüşüm çerçevesinde güçlerini kaybetmeleri nedeniyle, sosyal demokratların belkemiğini oluşturan güç geri çekilmeye başladı.

Ekonomik açıdan bakarsak, 1940'lardan sonra Avrupa ülkelerinde yaşanan 'boom' ile birlikte oluşan bir toplumsal anlaşma vardı. Buna göre ekonomik refah

nemin dünya politikasına damgasını vuruyordu. ABD yönetimi eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileri gerginleştirip silahlanma yarışını hızlandırırken, detantçılar doğrudan ilişkiler kurarak özellikle sınıai ve ticari alanlarda işbirliklerini yoğunlaştırıyorlardı.

eşitlik içinde olmamakla beraber, bir toplumsal denge içinde bölüşülüyordu. Soğuk Savaş günlerinde ekonomik büyüme koşulları bir zenginliğin oluşmasına ve bunun bölüşüm politikalarının uygulanmasına izin verdi. Bu süreçte işçiler daha fazla üretken olmakla beraber, daha fazla tüketim imkanı elde ettikleri için, toplumsal düzen bir anlaşma çerçevesinde ayakta durabiliyordu. Bu denge 60'lı yılların sonlarına, 70'li yılların ilk dönemlerine kadar önemli bir bozulmaya uğramadı. O dönemdeki resesyon Avrupa'da sosyal demokratlarla işçi hareketinin ve öğrencilerin ilk karşı karşıya gelişlerine ve çatışmalara yol açmıştı.

Sosyal demokratlar alansız kaldılar

80'lerden itibaren, özellikle liberal dalgayla beraber bu bölüşüme dayalı denge de tam olarak bozuldu. Reform politikalarının sınırlarına dayanması ile politikanın artık pek fazla birşey veremeyeceği, tam tersine alacağı anlaşıldı. İşte bu çerçevede, ekonomik sonuçlarla toplumsal refah sonuçları arasında kopma ortaya çıktı. Sosyal demokratlar bu duruma alternatif bir alan yaratamadıkları ve özellikle pazar ekonomisi gereklerine ideolojik olarak da teslim oldukları için, kendilerini ifade etmekte zorlanmaya başladılar.

Sosyal demokrat partiler ile muhafazakar partilerin yapacağı ekonomik politikalar arasında hiçbir ayrım kalmayınca, bunun toplumsal sonuçları açısından da sadece küçük farklar kalıyordu. Bir sosyal demokrat hükümet belki polis kanununda daha yumuşak önlemler getirirken, merkez sağ daha müdahaleci, polise daha fazla yetkiler veren önlemler getirebiliyordu. Ama bunlar Avrupa gibi daha oturmuş bir toplumsal düzene sahip olan ülkeler için sembolik, siyasi mahiyette önlemlerdi.

Toplumsal dinamik açısından anlamı olan konularda ise aralarında pek fark kalmıyordu. İşsizliğin artması karşısında alınan önlemler farklı değildi. Sosyal harcamaların kısıtlanması gündeme geldiğinde, daha çekingen de olsalar aynı adımları atıyorlardı (bakınız İsveç, Almanya, Fransa, İspanya). Silahlanma giderleri söz konusu olduğunda bu politikaları yerine getirmekte gecikmiyorlardı (bakınız Almanya, Fransa, İngiltere). Hatta yolsuzluklar bile sadece sağ muhafazakar hükümetlerin ve partilerin suçu değildi artık, sosyal demokrat partiler de gerek İtalya'da, gerek İspanya ya da Fransa'da bu alanda diğerlerine yakın bir beceriye sahip olduklarını gösteriyorlardı.

Yolsuzluklar başbakanı İtalya Bettino Craxi

Fransa Devlet Başkanı François Mitterrand

Bu çerçevede sosyal demokratlar, en güçlü, en geleneksel oldukları yerlerde bile, hatta İskandinav ülkelerinde de kendilerini yeniden üretmez hale geldiler.

Tüm bunlara bir de dış ve ideolojik bir faktör eklendi. Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde yaşanan değişimler, Batı'daki büyümenin sona ermesi ile birlikte ele alınarak çifte kriz nedeni olarak tanımlanmaya başlandı. Muhafazakar ve liberal sağ, 'sosyalizmin öldüğünü' ilan ederken ve bu açıdan ideolojik bir kampanya başlatırken, kendile-

rine 'sosyalist' diyen sosyal demokratları hedefliyorlardı. Amaç sosyal demokratları bulundukları noktadan daha sağa çekmek, toplumsal politik önerilerinde kalmış olan her türlü sivrililiği törpülemektir.

Sosyal demokratların bir başka sorunu da bugüne kadar sahip oldukları üretim ve sanayi politikalarından kaynaklanıyor. Sosyal demokratlar bugüne kadar daha fazla üretkenlik, daha fazla toplumsal refah ekseninde hareket ettiler. Ancak Batı Avrupa toplumlarında, özellikle doğa ve çevre sorunlarının bilince çıkması ile birlikte, toplumsal sonuçlarına duyarlı bir ekonomik yapılanma talebi gündeme geldi. Yani ne dereceye kadar yatırım yapıp üretkenliği artırmak tek başına bir hedeftir? Bunun toplumsal sonuçları, bunun yarattığı işsizlik, bunun yarattığı çevre kirlenmesi ne dereceye kadar hikmetinden sual olunmaz bir meşruiyete sahiptir? soruları yaygın olarak tartışılmaya başlandı. Ve sosyal demokratlar bu sorulara tatmin edici yanıtlar üretemedikleri ölçüde, kendi seçmenlerini ve üyelerini bu konuları temel alan yeşillere kaptırmaya başladılar.

Örneğin bu açıdan değerlendirildiğinde, yapısal özellikler kazanmış olan işsizliğe karşı alınacak önlemler sosyal demokratlar açısından son derece çelişkili bir durum yaratmaya başladı. İş, yaşamın esas anlamı olarak şekillenirken, sosyal demokratların ve sendikaların görevi de buna şekil vermek olarak belirleniyordu. İşsizliğe karşı bir önlem olarak iş zamanı azalacak, ama işten insan çıkartılmayacak gibi bir yaklaşım ortaya çıktığında, doğal olarak pazar ekonomisini sınırlayıcı öneriler gündeme geliyordu. Burada da sosyal demokratların elini kolunu bağlayan bir dünya rekabeti sorunu vardı. Ulus devletin ekonomik ve siyasi çıkarlarını savunmak bu konuda çözüm üretmeyi de güçleştiriyordu.

Her başlangıcın bir sonu vardır

Bugün Avrupa'daki tüm gelişmiş sanayi toplumlarında sosyal demokrat partilerin oy desteği yüzde 30'lar civarında iken varolan düşme eğilimi de sürüyor.

Uzun bir süreden bu yana ilk kez sosyal demokratlar vizyonlarını taşıyacak toplumsal gücü bilmiyorlar, tanımıyorlar. Vizyonlarının ne olduğu ise bir başka tartışma konusu.

40-50 yaş kuşağı sosyal demokrat politikacılar yeni bir rüzgarla karşı karşıyalar. Bunlar sol liberal akımın temsilcileri ve çocukları. Bu kuşağın babaları veya büyükbabaları gibi, ya da yeşiller gibi, sert toplumsal mücadeleler deneyimleri olmadığı gibi modifiye edilmiş devrimci bilinçleri, direnişçi ruhları da yok. Üstelik uyguladıkları politikalar nedeniyle geçmişin ahlaki üstünlüğünü de artık taşıyorlar.

Bu durum karşısında ortaya çıkan çözüm önerileri ise muhtelif. Bir yandan yitirilmiş olan güçleri yeniden elde etmek için eski değerlere geri dönmeye çalışılıyor. Dayanışma, adalet gibi kavramlar yeniden duyulmaya başlanıyor.

Öte yandan ise eski denenmiş tarzı, bu dönemde yeniden üretme çabası geliyor. Bunun en tipik örneği Avrupa'daki sosyal demokrat partiler arasında önemli ve belirleyici bir yeri olan Alman SPD'si. Bu parti 50'li yılların sonunda Godesberg programı öncesinde şöyle bir yol sapığında kalmıştı: toplumu ve politikayı şekillendirme süreçlerinin kenarında duran, güvenilir prensiplere sahip olan ve diğerlerinin uygulamalarını uyarıcı ifadelerle takip eden bir parti mi olunacak; yoksa devletin iç ve dış gündelik çıkarlarının, Alman devletinin politikalarının formüle edilmesinde aktif olarak yer mi alınacaktı?

Her ikisi birden yapılamazdı ve August Bebel'in reformcu işçi sınıfı partisinden, Gustav Heinemann'ın ve Willy Brandt'ın reformcu halk partisine doğru bir değişim yaşanırken SPD ikinci yolu seçti. Şimdi yeni bir Godesberg arifesi yaşıyor, hem de her alanda. Alman askerlerinin sınırdışı operasyonlarına gönderilmesini engelleyen Anayasa maddesinin değiştirilmesine katkıda bulunduktan sonra, şimdi de Alman BM mavi berelilerinin, sadece barışgücüne değil, askeri operasyonlara da katılabilecekleri tartışmasında olumlu bir karar alınması eğilimi güçleniyor. Hele hele Almanya'nın BM Güvenlik Konseyi'ne tam üyeliğinin konuşulduğu bir ortamda... Kişi özgürlüğünü zedeleyici girişim olarak nitelenen, suçlu olduğu tahmin edilenlerin evlerinin dinlenmesini engelleyen yasanın değişmesi yönünde bir görüş oluşuyor. Sosyal hakların kısıtlanması önündeki tutucu davranışlara son verilmesi gerektiği ifade ediliyor. Mülteci ve göçmen işçi politikalarındaki hayırhah tutum ise cabası.

Halk partileri olan sosyal demokratlar aynı zamanda statükocu partiler oldular. Bu tür partilerin yeni ufuklara yelken açmaları ise ancak retorikte kalıyor.

Sosyal demokrat partiler, Marksizmi ve sınıf mücadelelerini tarihsel gelenekleri olarak partilerinin müzelerindeki vitrinlere koydular, ama toplumsal sorunlara 'sol'dan yanıt üretebilmenin imkanlarını da tükettiler. Liberal ve muhafazakar sağın 'sol öldü, sosyalizm bitti' kampanyaları karşısında durabilmenin yolu ise 'sol'un gerçekten 'sol'da olduğunu göstermek. Yoksa sadece "Vardım, varım, varolacağım!" demek yetmiyor.

Bankacılık teknolojisinde yeni dönem:

ZİRAAT SELF SERVİS

Bu ışık, sizi bankacılıkta teknolojiye davet ediyor. Ziraat en gelişkin teknolojiyi kullanarak gerçek Self Servis Bankacılığı başlatıyor.

Türkiye'de ilk kez Self Servis Döviz Bozdurma Terminali:

Ziraat Self Servis Döviz Bozdurma Terminalleriyle, 14 ayı dünya parasını istediğiniz an günlük kurdan Türk Lirasına çevirin.

Bankkart'ınızla gece gündüz para çekme-yatırma imkanı:

Ziraat'ın on-line hizmet veren şubelerinde vadesiz hesabınız varsa, hemen bir Bankkart alın. Sonra, Ziraat Self Servis Terminalinin kolaylığını yaşayın. Bankaya girmeden Bankkart'ınızla her an para ve çek yatırın, para çekin, havale gönderin, hesap durumunuzu öğrenin.

Ziraat'ın hizmetlerini Self Servis Danışman'ınıza sorun:

Evet, Türkiye'de ilk kez altın fiyatlarından yatırım fonlarına, kredi olanaklarından faiz oranlarına kadar öğrenmek istediğiniz her şeyi

ekrana dokunarak "Ziraat Self Servis Danışman" terminale sorun. Günün her saati, anında cevap alın.

Yarın yurttapında yaygınlaşacak olan bu hizmetlerle, Ziraat Self Servis Bankacılık çağının kolaylığını yaşayın.

Ziraat'te teknoloji konuşur. Vakit geçirmeden siz de yararlanın.

T.C. ZİRAAT BANKASI

"Hizmetbank"

Sosyal demokrasinin varoluş bunalımı

Sosyal demokratlar belki çevreci bareketin, kadın bareketlerinin, yerel taleplerin, merkeziyetçiliğe karşı insanların yerel konularda daha fazla söz sahibi olmalarının bütünlüğünü sağlayan bir bareket haline gelebilirler. Ama o zaman da klasik sosyal demokrasi başka birşey olur.

AHMET İNSEL (*)

Şu anda sosyal demokrasinin varoluş bunalımı var. Sosyal demokrasinin 21. yy.'da eski varoluş biçimiyle, eski söylemiyle kendini yeniden siyasal planda ses getirir bir konuma getirebileceği tartışmalıdır. Kendini nasıl yeniden güçlü bir pozisyona getirir diye bakarsak, o zaman sosyal demokrasinin daha toparlayıcı, işçi örgütleri merkezli, sadece işçi oyu potansiyelli bir parti olmaktan çıkıp, toplumsal tabakalar açısından daha yatay bir örgütlenmeye geçmesi gerekiyor. Fransız Sosyalist Partisi'nin işçi tabanı, organik anlamda işçi bağlantısı Almanya'nın, İngiltere'nin tersine her zaman azdı, ancak yine de işçi bağlantısı organik olarak az olduğu için daha fazla başarılı olmadılar. Bu yatay örgütlenmeye

geçme gerekliliğinin birkaç nedeni var.

Birincisi, işçi sınıfını taşıyan kişiler, Batı toplumlarında bazı yerlerde mutlak olarak, bazı yerlerde ise göreceli olarak azalıyorlar. Her iki durumda da, bu kesimin toplumun en dinamik, toplumun geleceğini belirleme kaygısı taşıyan bir hareketliliği yok.

İkincisi, yeni işçi sınıfı ya da yeni ücretliler sınıfı denilen kesimin içinde bir bölüm ideolojik olarak kendisini çok fazla -en azından bu dönem için bunu söylemek geçerli olabilir, belki önümüzdeki dönemde bu durum değişir- pazar ekonomisi ideolojisiyle şartlandırmıştır. Bunlar örneğin hizmet sektöründe çalışan, orta kademe yönetici konumunda olan, 70'li yıllarda Sosyalist Parti'nin militan kadrolarını oluşturan, 28-40 yaş arasındaki kesim. Bunlar 70'lerde Sosyalist Parti'nin hakikaten itici güçleriydiler, işçilerden ziyade bunlar itici güçtü. Unutmamak lazım ki, 70'li yıllarda, örneğin Fransa'da Sosyalist Parti toplumun en iyi yetişmiş, kendini toplumda yönetici olmaya hazırlamış kuşağın hemen hemen hepsini mas etti. 80'li yıllardaki

(*) Paris Üniversitesi
Sorbonne İktisat Fakültesi
Doktora Öğrencisi

Fransız Sosyalist Partisi üst kademe yöneticilerinin hepsi 70'li yılların en parlak insanlarıydılar. Onları toparlamıyorlar şimdi. Onlar başka yere gidiyorlar. Finansa gidiyorlar, işletmelere gidiyorlar, ama kamu hizmetine adamıyorlar kendilerini. Bu orta sınıf yönetici, bankalarda, sigorta şirketlerinde, işletmelerde çalışan ve sosyal demokrasinin can damarını oluşturan, diğer tabakalarla parti arasında herşeyin karıştığı avlu vazifesi gören bu insanları toparlamıyorlar.

Daha yatay derken, bir de şunu belirtmek lazım; örneğin Almanya'da, Fransa'da toplum demografik olarak yaşıyor. Emeklilik oranı giderek artıyor. Şimdi, bu emekli, yaşlı kitlenin toplumsal beklentileri 1950'lerde, doğum patlamasının yaşandığı toplumun beklentileri gibi olmuyor. Yaşlanan nüfusun beklentileri çok daha fazla bu toplumun düzenine ait, bu toplumun vereceği güvencelere ait, gelecek toplumun vereceği güvencelere değil. Dolayısıyla da büyük toplumsal ufuklar bu yaşlı kitleyi çok heyecanlandırmıyor.

Diğer taraftan liseden terk, liseyi bitirmiş, üniversiteyi bir iki sene okumuş, veya üniversiteyi bitirmiş 18-30 yaş arasındaki birçok kişi uzun bir dönem, 5-10 sene arası kesintili, yani geleceğini orada görmediği, evvelden belki altı ay cep harçlığı olsun diye yapılan işlerde vakit geçiriyor. Halbuki o yaş dilimi esas olarak büyük bir toplumsal beklentinin yankısının olabileceği bir yaş dilimi. Bu yaş diliminde böyle bir beklentiyi ifade edebilecek bir ufuk yok. Korkunç bir yıkılmışlık psikozu içinde varolanla idare etmeye çalışılıyor ve dolayısıyla şiddetli bir bireycilik ortaya çıkıyor. Bu genç yaş dilimi oldukça şaşkın, kendine güvensiz. '68 hareketinin kendine korkunç güveni vardı, 'Biz gelecek toplumun kuşağıyız, yöneticisiyiz, üreticisiyiz, dolayısıyla bundan sonraki toplum bizden sorulur' gibi çok ciddi bir iddiası vardı. Ve onlar bir işsizlik kaygısı da taşımıyorlardı, üniversiteyi bitirdikleri andan itibaren iş buluyorlardı. Şimdi öyle değil. '68'liler elitler, üstelik sadece söylem seviyesinde değil, fiili olarak da elitler, elit adaylardı. Şimdi üniversiteden, liseden mezun olanların öyle bir konumları yok. En azından büyük bir bölümünün yok.

Daha yatay derken, bunların varlığını düşünerek sosyal demokrasinin geleceğini düşünmesi söz konusu. Yani daha farklı kesimlerin global ihtiyaçlarına, toplumsal global taleplerine cevap verebilmek gerekiyor. Çevre koruma, sosyal güvenlik mesela buna cevap veriyor bir cephesiyle. Bugün çevreci hareketten ziyade bir çevreci duyarlılık söz konusu. Hareket bu duyarlılığın belki beşte birini oluşturuyor. Geri kalanı, o dörtte beşi, sağcı partiye, sosyal demokratlara, komünistlere oy veriyor, fakat çevrecilere oy vermiyor, ama o duyarlılığı var. Dolayısıyla çevreci hareket daha siyasallaşmalı, daha siyasallaştığı oranda da çevreci hareketin sadece

çevreci kalmaması lazım.

Yani sadece tabiatı koruyacağız diye bir siyasallaşma söz konusu olamaz. Tabiatla nasıl beraber yaşayacağız, nasıl üreteceğizin cevaplarını getirmeleri lazım. Önemizdeki dönemde daha siyasallaştıkları zaman, toplumu yönetebilecek bir kadro imajı yarattıkları zaman belki çevreci hareket sosyal demokrat hareketin yeni söylemi olabilir, yeni belkemiğini oluşturabilir.

Fakat burada da şöyle bir sorun var; sosyal demokrat hareket evvelden stabl bir sınıfsal yapılanma üzerinde oluşmuştur. Yani bir tarafta ergenliğinden emekliliğine kadar nerede olduğunu bilen bir işçi sınıfı vardır, diğer tarafta nerede olduğunu bilen bir köylü sınıfı vardır, nerede olacağını bilen bir zanaatkarlar, esnaf sınıfı vardır. Önemizdeki dönemde de nerede olacağını bilen, dekalifiye olma korkusu taşımayan bir işçi sınıfının stabilitesi üzerine sosyal demokrat gelecek kurulabilir. Çevreci hareketlerde bu stabilite yok, herkes çevreci olabilir. Yani illa işçi olmak gerekmiyor çevreci olmak için.

Adam çevreyi kirleten bir işletmenin yöneticisi olabilir, ama aynı zamanda başka işletme onun oturduğu yeri kirlettiği zaman da çevreci olabilir. Böyle çelişkileri yaşamak mümkün çevreci harekette. Dolayısıyla çevreci hareketin kendine toplumsal tabakalaşma açısından daha stabl dayanak sağlayabilecek bir temel bulması lazım. O toplumsal tabanın oluşması

sürecini yaşıyoruz gibi geliyor bana. Belki daha az iktisadi olan, daha siyasi toplumsal bir bölünme ortaya çıkacak. Şu açık ki, toplumsal sonuçlarına duyarlı bir iktisadi yapılanma talebi artık gündemde. Yani ne dereceye kadar yatırım yapıp üretkenliği artırmak tek başına bir hedeftir? Bunun toplumsal sonuçları, bunun yarattığı işsizlik, bunun yarattığı çevre kirlenmesi ne dereceye kadar hikmetinden sual olunmaz bir meşruiyete sahiptir? Üretkenlik için üretkenlik giderek sorgulanan bir soru olmaktadır.

Sosyal demokratlar bu anlamda belki çevreci hareketin, kadın hareketlerinin, yerel taleplerin, merkezîliğe karşı insanların yerel konularda daha fazla söz sahibi olmalarının bütünlüğünü sağlayan bir hareket haline gelebilirler. Ama o zaman da klasik sosyal demokrasi başka birşey olur. Ona belki sosyal demokrat demeyeceğiz, belki onlara çevreci demokrat diyeceğiz, belki başka isimler bulunacak.

Alternatif olarak üretilen ve toplumda en azından gelecek açısından asgari kabul edilebilecek bir söylem şu anda çok fazla oluşmuş değil. Belki sosyal demokratların sorumluluğu bunun bilincine çok geç varıp, ellerinde çok fazla imkan varken bunun koşullarını hazırlamayıp, kendilerini iktidarda işletmeci olabileceklerini ispatlama iddiasına kaptırmaları ve büyük fırsatları kaçırmalarıdır.

**70'li yıllarda, Fransa'da
Sosyalist Parti toplumun en
iyi yetişmiş, kendini
toplumda yönetici olmaya
hazırlanmış kuşağın hemen
hemen hepsini mas etti.
Ancak bugün bu tür insanları
toparlamıyorlar.**

Türkiye'de sosyal demokratların krizi

"Boşa koyuyorum, dolmuyor..."

Toplumda destek yitiren sosyal demokratlar, mevcut liberal ve muhafazakar partilere benzeyerek büyümeye çalışıyorlar. Bu durumda ı sağ partileri taklid edenlere rağbet edilmiyor ı da sağ partilere benzeyerek büyüme mümkün ale gelirse, bunun sonunda liberal veya merkez ıg politikalara sahip bir parti haline geliniyor.

Sadece Avrupa'da değil, Türkiye'de de sosyal demokrat partiler ciddi bir kriz içinde. Türkiye'de sosyal demokratların yaşadığı kriz her ne kadar dünyadaki sosyal demokrat partilerin krizinden bağımsız ele alınamasa da, sosyal demokrat potansiyelin önemli bir bölümünü içinde barındıran SHP'nin yaklaşık iki yıldır sağ bir partiyle yaptığı koalisyon ortaklığı ve yerel yönetimlerde iktidarda olması krizin nedenlerinin en önemlilerinden biri olarak gösteriliyor.

Nedenler sıralanırken sosyal demokratların bölünmüşlüğü'nün yanısıra liderlik sorununa da değinilmeden geçilmiyor. Bunlar ilk bakışta esas nedenler gibi görünseler de, bir siyasal akımın toplumun çeşitli kesimlerine yönelik politikaları ve projeleri söz konusu olduğunda, sorun bu kadar basit ele alınamıyor. Belki de bunlar çeşitli sorunları perdeleyen gerekçeler olarak ön plana çıkıyorlar.

Üstelik bu siyasal akımın beşiği olan ülkelerde, Batı Avrupa'da, sosyal demokrat partilerin ciddi sorunlarla karşı karşıya bulundukları düşünülürse, Türkiye'de ön plana çıkarılan bu gerekçelerin ötesinde bazı nedenlere değinmenin anlamlı olduğu anlaşılır. Şüphesiz ki Türkiye'deki partilerle Avrupa'daki sosyal demokrat partiler, kökenleri, oluşumları, kadrolaşmaları ve ulaşmak istedikleri yakın hedefleri itibarıyla birbirlerinden oldukça farklı bir görünüm veriyorlar. Ama bu kadar farklılığa rağmen, bunları birleştiren bazı ilkeler de yok değil.

Esas farklılık köken itibarıyla ortaya çıkıyor. Avrupa sosyal demokrasisi işçi hareketlerinin ürünü. İşçi sınıfının kendisini maddi ve manevi açıdan geliştirme çabalarının sonunda oluşmuş

bir hareket. Sosyal demokratların da kabul ettiği gibi Türkiye'deki partiler için bu geçerli değil. Ancak Meclis'in 'sol' tarafında oturan partilerin karşılaştıkları sorunları sosyal demokratların krizi başlığı altında ele almanın kavramsal açıdan doğru olup olmadığı tartışmasını şimdilik bir kenara bırakalım.

Şüphesiz ki bu tartışma önemsiz değil. SHP ya da SHP'nin mirasını devraldığı CHP'nin, gerek sınıfsal ve tarihsel kökleri, gerekse üye bileşimleri ve örgüt yapıları açısından geleneksel sosyal demokrat kategori içinde ne kadar değerlendirilebilecekleri ayrı bir konu. Üstelik 70'li yıllarda CHP'nin niteliği hakkında yapılmış olan benzer tartışmaları da hatırlarsak, sorunun bugünle sınırlı olmadığını da görürüz.

Kamuoyunda kendilerine 'sosyal demokrat sol' denmesini bir veri olarak alıp, kendilerini bugünün dünyasında böylesi bir uluslararası gelenegın içinde tanımlamaları gerçeğini gözardı etmeyerek, dolayısıyla kavram tartışması açısından önemli bir rezerv koyarak, biz de şimdilik bu partileri 'sosyal demokrat sol' olarak tanımlayalım.

Bugün Meclis'deki 450 milletvekilinden sadece 95 tanesi solda tanımlanan partilerden seçilmiş. Onlar da 4 partiye bölünmüşlerdir. Bu partilerden DSP'nin, politikaları, taban bileşimi ve örgütsel olmaktan çok ailesel yapısı itibarıyla ne denli 'sol' kategori içinde değerlendirilebileceği birçok çevrede tartışma konusudur. Kimi konulardaki önerileri ve yaklaşımları itibarıyla merkez muhafazakar bile değil, aşırı sağ partileri, hem yeni hem de eski milliyetçi akımları aratmadığı ileri sürülen bu partiyi, ancak bu özelliklerini gözardı etmeden konuya dahil etmek mümkün olabilir. -Hele DSP lideri Ecevit'in kendisini ve partisini sosyal demokrat değil demokratik sol olarak tarif ettiği ve bu tarifle amacının klasik sosyal demokrat partilerle ayrımını netleştirmek olduğu düşünülürse.- Önce HEP, daha sonra DEP adını alan parti ise esas olarak Kürt ulusal sorunu etrafında şekillenmiş olduğu için tartışmamızın unsuru değildir.

Düşen oy oranı ve yönetme sendromu

Bu partilerin çeşitli sorunlarla karşı karşıya oldukları na dair en önemli işaret şüphesiz ki seçimlerde aldıkları oylarla ortaya çıkmıştır. Tablo I'de bu partilerin (geçmişte ise CHP'nin) çeşitli seçimlerde aldıkları oy oranlarını görülmektedir. Son dönemi ele aldığımızda, SHP ile DSP'nin 1987 seçimlerinde 7.9 milyon oy aldıklarını, 1989 yerel yönetim seçimlerinde bu sayının 8.3 milyona çıkarken, 1991 seçimlerinde ise 7.5 milyona indiğini görüyoruz. Bu süreçte 3.4 milyon seçmenin kayıtlı seçmenler sırasına katıldığını göz önüne alırsak, 'sol' oyların önemli oranda kayıpla karşılaştığı açıklik kazanacaktır. DSP, 1987'ye göre 1989'da 45 bin dolayında oy yitirirken, 1991'de 1989'a göre 600 bin oy kazanmıştır. Buna karşılık SHP, 1989'da 424 bin oy kazanırken, 1991'de 1 milyon 400 bin oy yitirmiştir. 3 büyük ildeki oy kaybı ise toplam oy kaybının yüzde 40'ı düzeyindedir.

Seçimlerde bu sonuçları elde etmiş olan SHP hükümet ortağı olmuştur. Önemli olan bu partinin hükümet ortağı olmasından çok, hangi ruh hali ve güç ile bu duruma gelmiş olmasıdır. Çünkü 'sosyal demokrat sol'un içinde bulunduğu yönetme sendromu, ancak bu koşullar gözönünde bulundurulursa anlaşılabilir.

Aydın Güven Gürkan iktidarda olmaktan SHP'nin elde ettiği kazanımları sıralarken "...İlk olarak Türkiye'yi yönetebileceğimizi gösterdik... Üretici ve yatırımcı olabileceğimizi gösterdik" diyor.

'Yönetebileceğimizi göstermek' isteği, nasıl, hangi politikalarla ve hangi yönde yönetmek sorusunun önüne geçerse ve 'iş yapmak, iş bitirmek' gibi özellikler ağır basarsa ortaya ciddi sorunlar çıkabilir. Çünkü bu tutum uzun yıllar muhalefette kalmış olmanın yarattığı bir yönetim sendromundan da kaynaklanıyor olabilir. O takdirde, şimdi SHP'de olduğu gibi bir 'hükümet' ya da 'koalisyon fraksiyonu' ortaya çıkar.

Nitekim SHP, iki farklı alanda yönetim olanaklarını ele geçirdi ve bunları kullandı. Birincisi, belediyelerdi. Mart 1989'da yapılan yerel seçim sonuçlarına göre SHP 40 il, 264 ilçe ve 316 beldede seçimleri kazandı. Belediyecilik açısından bakıldığında, sosyal demokratlar için önemli bir imkan ortaya çıkmıştı, ancak onlar eski belediyecilikteki yerel yönetim çizgisini sürdürmekle yetindiler, hatta buna ek olarak bir dizi olumsuzluk yaşandı ve yolsuzluk iddiaları ortalığı kapladı.

Bu durumun birkaç nedeni olabilir. Beceriksizlik, deneyimsizlik gibi gerekçeler ardarda sıralanabilir. Ancak esas neden bunlar olmasa gerek. SHP'nin varolan belediyeciliğe alternatif olabilecek bir projesi yoktu. Katılımı ve halkın denetimini belirleyici hale getirebi-

lecek bir yapıya ve yaklaşıma sahip değildi. Bu koşullarda belediyecilik yapmak ise 1980 öncesine göre maddi imkanları çok daha fazla artmış olan belediyelerde varolan 'köşe dönme, iş bitirme' ahlakına göre yönetmek demektir. Bu durumda bir dizi yolsuzluğun ortaya çıkması, ortaya çıkmayanların belki de çıkanlardan daha fazla olması, belediyelerin iş, imkan, çıkar kapısı olması, hatta belki de 'kaç yılda bir kez yönetime geliriz, mümkün olduğunca faydalanalım' anlayışının hakim olması bugünkü sonuçları doğurdu.

Bu durum şüphesiz ki sadece yerel yönetimlerde yaşanmadı. Koalisyon hükümeti bir başka açıdan benzer sonuçlar doğurdu.

Söylediği farklı, yaptığı farklı...

Birincisi, hükümet programında ve protokolünde yer alan ve esas olarak SHP'nin katkıları ile ifade edilmiş olduğu belirtilen maddelerin gerçekleştirilmesi doğrultusunda Meclis'te ve hükümette gereken müdahale ve denetim yapılmadı. Dolayısıyla bu maddeler yazılmış olmakla kaldılar. Koalisyon ortağı olmakla her türlü 'aykırı' talepten vazgeçildi. Bu durumda, öncelikler sıralaması yapılmadı, yapılması istenenler Meclis'e bir sistematik içinde sunulamadı, DYP'nin programa bağlılığı aksadı, parlamento çalışma düzeni uygun değildi vs. gibi bahaneler bulunabilir, ama bunlar sorunu çözmez. Üstelik yönetme sendromunun aşılabildiğine dair toplumda bir fikir de oluşmadı. Çünkü esas olarak DYP yönetti, taleplerini yerine getirdi, SHP ise uyum göstermekten, herşeye onay vermekten başka birşey yapamadı.

Öte taraftan parlamento yapısının muhafazakar ağırlıklı olduğu belliydi. O nedenle demokratik kamuoyunun desteği olmadan demokratikleşmenin sağlanması müm-

	Özelleştirmeye bakınız nedir? Eğitim ve sağlık özelleştirilmeli mi?	Medyayı nasıl değerlendiriyorsunuz?	İşsizlik sigortası düşünüyor musunuz?
Ercan Karakaş	Kar edentler özelleştirilmeli. Özel tekel yaratılmamalı. Olayın sosyal boyutu ele alınmalı. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik piyasasının insafına terkedilemez.	Tekelleşme olgusu var, bunu doğru bulmuyoruz. Tek yanlı yönlendirmeyi önlemek istiyoruz. Yerel basını güçlendirerek çokseslilik koşullarını yaratmalıyız.	Gecikmiş bir kurum. Biz SHP olarak sigortasını çalışanların ödenebilir, ancak diğer yükü kurtarılmasını öneriyoruz.
Murat Karayalçın	Önemli olan mülkiyet değil, onun nasıl kullanıldığıdır. Eğitim ve sağlık gibi iki alandan devletin tümüyle çekilmesini doğru bulmuyorum.	Haberleşme devrimi ile medyanın güçlenmesi doğal karşılanmalıdır. Hiç kimseye kamuoyunu biçimlendirecek bir tekelleşme gücü verilemez.	
Ertuğrul Günay	İdeolojik özelleştirmeye karşıyız. Devletin ekonomideki işlevi rasyonelleşmeli. Eğitim ve sağlıkta ise devletin görevleri artmalı.	Türkiye'de şu anda bir medya aptallığı yaşanmaktadır. Televizyon fevkalade kötü, gerçekleri gizlemek ve saptırmak için kullanılıyor. İşimiz zor.	Sisteme aşamalı olarak geçilmeli. İş ve işçi bakanlığı aynı zamanda sigortasını yürüten bir kuruma dönüşmelidir.
Yüksel Çakmur	Üretim yapılmıyor, özelleştirmenin koşulları yerine getirilmiyor. Rekabet yasası, tüketiciyi koruma yasası ve anti tekel yasası çıkarılmalıdır. Özelleştirme yapılamaz.	Medyadan şikayeti bir acizlik sayıyorum. Önce örgütümüzü güçlendirelim ve acizce şikayetlerden vazgeçelim.	Ekonomiyi zenginlik noktasına getirdikten sonra bu konuları ele alalım.

kün değildi. Sendikalar, sivil toplum kurumları destekleri, eylemleri ile bazı maddelerin Meclis'ten çıkmasını sağlayabiliyordu. Ancak bu destekten de uzak duruldu. Tam tersine sokağa dökülmüş hak talep eden, hızla politikleşen insanların tekrar evlerine dönmeleri için elden gelen yapıldı. Böylelikle SHP varolan düzenden zarar gören insanların sorunlarının yanında olduğunu da gösteremedi, yani toplumsal muhalefetten uzak düştü.

Yaşanan olumsuzluklar açısından ise ilk akla gelenler şunlar oldu: Demokratikleşme hedefi ile oluşturulan hükümet döneminde faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar 12 Eylül dönemi ile kıyaslanamayacak kadar çok arttı. Üstelik ilk kez SHP kökenli bir 'insan hakları bakanı' bir yargısız infazı yerinde izledi. Basın özgürlüğüne ilişkin kitap ve gazete toplatmaları, basın davaları sürdü, insan hakları ihlalleri ortadan kalkmadı. Kürt sorunu iyice dallanıp budaklandı. Bölge'de yaşananlar ile bir siyasi çözüm yerine askeri çözüm eğilimi ağır bastı, egemenlik Bölge'de orduya, özel time, koruculara teslim edildi. Yani sivil otorite adeta yetkilerini askeri otoriteye devretti. Seçim döneminde Kürt sorununa ilişkin vad edilenler yerine getirilmediği gibi, imzalanan uluslararası sözleşme Paris Şartı'nın bu konudaki gerekleri bile yerine getirilmedi. Eğitimin demokratikleştirilmesi açısından zaaflı davranıldı, gerilemeler oldu, bu alanda gerici ve faşist kadroların yığınagı gerçekleşti. Sivas olayları patlak verdi ve hükümet gereken kararlılıkta adımlar atamadı. Çalışma yasalarındaki ve yaşamındaki yasaklar ve dengesizlikler giderilemedi. Ne iş güvencesi ne de ILO maddeleri yönünde bile bir gelişme sağlanamadı. 12 Eylül Anayasası, 133. madde haricinde değiştirilemedi. Bunlar ilk akla gelenler.

Bu son nokta iki açıdan önemli. Eğer hükümet iddia

edildiği gibi 12 Eylül rejiminin kalıntılarını aşmak için kurulduysa, o takdirde tamamen başarısız olundu. Öte yandan önde gelen sosyal demokratların, yaşadıkları sorunlara ilişkin olarak ön plana çıkardıkları gerekçelerin önemli bir kısmı -haklı olarak- 12 Eylül anayasasından ve yasalarından kaynaklanıyor.

Ercan Karakaş "Türkiye'de 2 milyon kamu çalışanının 500 binini öğretmenler oluşturuyor. Bunlar siyasi partilere üye olma hakkına sahip değiller. Sendikalı olmaları da mümkün değil... 2 milyon kamu çalışanı, 1 milyon üniversite öğrencisi, 50 bin üniversite öğretim elemanının siyasi partilere üye olma hakkı yok" derken, bunların sorumlusu olarak 12 Eylül dönemini gösteriyor. Doğru, toplumun dinamik, partilerin gelişimine katkıda bulunacak kesimlerinin desteğinden yoksun kalması önemli bir handikap. Ama bu durum tespiti 1992 başından bu yana iktidarda bulunan bir partinin yapması yeterli değil. Çünkü öğretmenler ve diğer kamu çalışanları sendikalaşabilmek için sokaklara dökülüp mücadele ediyorlar ve bu kesimler halen bu hakkı yasal olarak elde edebilmiş değiller. Sadece yaratıkları fiili durum ile bu hakkı kullanıyorlar. Hükümet ortağının bu açıdan yeterli dinamizm ve kararlılığa sahip olduğu pek fazla iddia edilemez. O nedenle artık bir hükümet partisi olarak şikayetçi olmanın da anlamı pek fazla yok.

Bu noktada sadece Türkiye'de değil, Avrupa'da da, örneğin İngiltere'de, Almanya'da, İtalya'da, zaman zaman görülen bir başka yönelimle karşılaşılıyor. Toplumda destek yitiren sosyal demokratlar, mevcut liberal ve muhafazakar partilere benzeyerek güven kazanmaya ve büyümeye çalışıyorlar. Bu durumda iki ihtimal var. Ya toplum sağ partileri taklid edenlere ragbet etmiyor, asıllarını destekliyor. Ya da sağ partilere benzeyerek büyüme mümkün hale gelirse, bunun son

nunda liberal veya merkez sağ politikalarına ve çözüm önerilerine sahip bir parti haline gelmek gibi bir sonuçla karşı karşıya kalınıyor. Bu ise sosyal demokrat partiler arasında oldukça sık görülen bir gelişme.

Sosyal demokrasinin muhafazakarlaşığına ilişkin iddialara Aydın Güven Gürkan şu yanıt veriyor: "Dünya bizim gösterdiğimiz yöne dönüyor. Bu da tabii muhafazakarlarda bir propaganda üstünlük sağlama arzusu uyandırıyor." Gürkan sorunun propagandif olduğu görüşünde: "Bir açıklama da şöyle yapılabilir. Dünyanın bizim gösterdiğimiz yönde dönüyor olması, bize ait pek çok değer muhafazakarlar tarafından benimsenmesine neden oluyor. O zaman tabii farkımız biraz azalıyor, ama ideolojik üstünlüğümüz de o ölçüde belirleniyor. Bu farkın azalması bizim değil, muhafazakarların yenilgisi-

İhalleri ve fazlalar hakkında nuyorsunuz?	Köktendinci akımlar hakkındaki politikanız nedir?	Diyanetçileri kaldırılmalı mı? Alevilerin temsili hakkında ne diyorsunuz?	MGK demokratik bir kurum mudur? Muhafaza edilmeli mi?
evlet tarafından yapılmaması için zenemeler yapıldı hak kavramının kafasına yerleştirilmeli.	Bu akımların genelleştirilmesi sol partilerin birliğine, laikliğin iyi anlatılabilmesine ve Türk-İslam sentezi uygulamalarına son verilmesine bağlı.	Toplumda ve parlamentoda Diyanet'in kaldırılması yönünde bir çoğunluk görülmüyor. Özerkleştirilmeli, bütün inanç grupları temsil edilmeli.	Sivil-askeri otorite ilişkisi yeniden düzenlenmeli, ordu her şeyiyle Savunma Bakanlığı'na bağlanmalı.
		Diyaneti laik cumhuriyetin temel kurumlarından biri olarak görüyorum. Bu yüzden kaldırılmasına karşıyım. Ancak bütün inanç gruplarını kucaklamalı.	Görüşlerini hükümete dikte ettirir kaygısı içinde MGK'nın kaldırılması yoluna gidilmesini siyasetçinin özgüvenini yitirmesi olarak görüyorum.
koalisyonu döpile yoğun insan alferi yaşıyor, ceza vermeden si olmamalı.	12 Eylül ile gelişen, demokrasiye inananmayan bu akımlar her platformda demokrasiye inançsızlıkları konusunda yargılanmalı ve teşhir edilmeliler.	Diyaneti yeterince laik bulmuyoruz. Ancak tümüyle kaldırılması Türkiye'de tarikat, mezhep örgütlenmelerini bir kaosa dönüştürebilir.	MGK hükümet üzerinde amir bir kurum haline getirildi. Anayasa kurumu olarak değil, ama yumaşatılmış bir kurum olarak varlığını sürdürebilir.
yları her gün yarıngellenmesinin krasi, fikir yasak-tadan kalkması-zeyin sorumlusu talıdır.	İmam Hatip okulları ve kuran kursları devletin denetimi dışındadır. Bunlar MEB statüsü içinde olmalı, amaç ve finansman kaynakları kontrol edilmeli.	Laik düzende Diyanet İşleri Başkanlığı olmaz. Hiçbir dini inanç diğer inançlar üzerinde baskı kurmamalı.	Parlamentonun üzerinde hiçbir kurumun yer alması lazım. Bu nedenle MGK kaldırılmalıdır.

dir." Murat Karayalçın ise "Çeşitli Avrupa ülkelerinde yapılan son seçimler ve kamuoyu yoklamaları sosyal demokrasinin krizde olduğunu değil, giderek güçlenmekte olduğunu göstermektedir" diyerek benzer bir vurgu yapmaktadır (Bu iddialara ilişkin bkz. Avrupa'da Sosyal Demokrasinin Krizi)

Muhafazakarlar sosyalleşiyor (mu?)

Bütün bunlar olup biteni izah ediyor mu? Bu metaforun devam edecek olursak, mesele dünyanın döndüğü yönü ifade etmek değil. Bu zaten belirlenmiş, biliniyor. Sorun, varolan üretim ve egemenlik ilişkileri içinde ortaya çıkmış olan sorulara verilen yanıtlarla muhafazakarların ya da liberallerin verdikleri yanıtların örtüşmesi. Yani sosyal demokratların artık büyük toplumsal ufuklar çizebilecek özellikte olmamaları. Üstelik bu büyük toplumsal ufukları hangi toplumsal sınıf ve tabakalar için oluşturacakları konusunda da kafalar çok net değil gibi görünüyor. Çünkü eğer sınıflı bir toplumda yaşıyorsa, ki öyle olduğu aşikar ve varolan siyasi partiler belli toplumsal sınıf ve tabakaları temsil ediyorlarsa, hem projelerde, hem önerilerde hem de taleplerde bu durumun yansıması olmalıdır ve olacaktır. Muhafazakarlar veya liberallerle, kendilerini sosyal demokrat, ya da emekten yana olarak tanımlayanlar arasında bu açılardan bir fark kalmamışsa bu durumun nedenlerini ortaya çıkarmak gerekir. Zaten esas paradoks da tam bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Toplumda talepleri, hedefleri ve ihtiyaçları açısından farklı sınıflar vardır. Bunlar siyasi partiler arasında hiç bir farkın kalmadığını hissettikleri ve gördükleri anda, hiç olmazsa söylediği ile yaptığı ve yapacağı arasında uyum olanını, iktidar ilişkileri açısından bile olsa tercih ederler.

Ertuğrul Günay "İnsanlar yaşamlarında iyiye doğru bir gelişme olacak diye değişim sözcüğüne prim veriyorlar. Bu soldur. Toplumun bu yükselen istemi ve değişim sözcüğünü bu kadar siyasetin başta yapar irade sol iradedir aslında. Ama kendini ifade edemeyen bir sol iradedir. Saptırılmış bir sol iradedir. Başkaları tarafından elinden alınmış bir sol iradedir. Bu nedenle ben solun taleplerinin, beklentilerinin, özelemlerinin toplumun bütününde çok daha yaygınlık kazandığı kanısını taşıyorum" diyor. Yani toplumun ezilen, sömürülen kesimlerinde böyle bir irade var ve bunu bugün muhafazakarlar ve liberaller daha iyi ifade edebiliyorlar. Ya bugün kendisini liberal ve muhafazakar olarak tanımlayan insanlar ne istediklerini bilmiyorlar, ya da sosyal demokratlar.

Dünya-tarihsel açıdan baktığımızda, sosyal demokratların 'büyük toplumsal ufuklar' oluşturma yönünde işaretler verdikleri anlarda ve dönemlerde toplumsal desteklerinin de büyüdüğü görülür. Bugün Türkiye'de 'sosyal demokratlar'ın böylesi bir eğilimlerinin ve potansiyellerinin olmadığı aşikar.

Örneğin sık sık ele alınan devletin küçültülmesi, merkezi yönetimin zayıflatılarak ademi merkezizetçiliğe ağırlık verilmesi kendi başına sosyal demokratların bir

Yıllar	CHP1	HP	SODEP	SHP	CHP2	DSP
1950	39.9	-	-	-	-	-
1951	38.7	-	-	-	-	-
1954	34.8	-	-	-	-	-
1957	40.6	-	-	-	-	-
1961	36.7	-	-	-	-	-
1965	28.7	-	-	-	-	-
1969	27.4	-	-	-	-	-
1973	33.3	-	-	-	-	-
1975	38.0	-	-	-	-	-
1977	41.4	-	-	-	-	-
1979*	29.1	-	-	-	-	-
1983	- 30.5	-	-	-	-	-
1984**	- 8.8	23.4	-	-	-	-
1987	-	-	-	24.8	-	8.5
1989**	-	-	-	28.7	-	9.0
1991	-	-	-	20.7	-	10.7

* Cumhuriyet Senatosu seçimleri

** Yerel seçimler

önerisi değil. Bu daha önce Özal'ın dile getirdiği, daha sonra ise Çiller'in de telaffuz ettiği bir hedef. Buradaki sorun bu hedefin yanlışlığı veya doğruluğu değil elbette. Sorun, bu önerinin sosyal demokratların özgün önerisi olmamasıdır. Üstelik yerel yönetimlerin veya bölgesel yönetimlerin güçlendirilmesi konusunda SHP'nin herhangi somut bir projesi olmadığı gibi, varolan program da günün koşulları gözönünde bulundurularak gözden geçirilmek zorundadır.

Benzer bir durum özelleştirme konusunda gündeme gelmiştir. Özelleştirme karşısında önce pek net olmayan bir özerkleştirme adımı önerilmiş, hemen ardından ikinci koalisyon hükümetinde özelleştirme adımı benimsenmişti. Çok ciddi ve köklü bir sorun olan işsizlik hakkında ne yapılması gerektiği bir türlü netleştirilemiyor. Çünkü bu alanda sermaye ile karşı karşıya gelmek gerekiyor. 'Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar büyük Türkiye' ve '21. asır Türk asrı' projeleri karşısında tutum alınamıyor. Çünkü bu alanda koalisyon ortağı ile uyumsuzluk çıkıyor. Kürt sorunu hakkında siyasi çözüm üretilmiyor. Çünkü bu alanda asker-sivil bürokrat kesimle karşı karşıya geliniyor. Gelir dağılımı dengesizliği hakkında onlarca yıldır hamasi nutuklardan öte bir adım atılmıyor. Çünkü bu alanda yine sermaye ile çatışma çıkıyor. Nasıl, hangi perspektif ve politikalar, hangi talepler ve örgütlenme, hangi canlılık ve mobilizasyon sorularına, ekonomik ve politik sorunların çok daha fazla globalleştiği ve çelişkilerin çok daha fazla keskinleştiği, beyaz ve mavi yakalı işçilerin ve ücretli çalışanların sorunlarının çok daha fazla ağırlaştığı, bloklararası bir hegemonya mücadelesinin yoğunlaştığı, dünya üzerinde bir ticari savaş ihtimalinin günbegün arttığı bir dönemde hem sermayenin çıkarlarını kollamak, hem de emekten, işçi ve ücretli çalışanlardan yana politikalar üretmek çok daha güç bir hale geldi. Liberal ve muhafazakar sağa alternatif politikalar üretmeden, taraf olmamaya çalışarak varlık göstermenin zorluğu ortada.

Hele hele Ertuğrul Günay'ın "Kamuoyu bir boşluktur, nasıl doldurulursa öyle dolar. Toplum, halk çocuk gibidir. İyi vererseniz iyi alır, kötü vererseniz kötü alır" sözleri bir gerçeklik olarak kavranırsa, 'boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı' demekten başka bir çare kalmaz.

Aydın Güven Gürkan ; ①

Kriz, sağcılarının iddiasıdır

"Dünyanın bizim gösterdiğimiz yönde dönüyor olması, bize ait pek çok değerın muhafazakarlar tarafından benimsenmesine neden oluyor."

- Sosyal demokrat partiler neredeyse eş zamanlı olarak güç kaybına uğruyorlar, bunun nedenleri nelerdir?

GÜRKAN: Ben böyle bir problem görmüyorum. Bunun verisel olarak doğru

olduğunu da sanmıyorum. Bu anlamsız bir propaganda gibi geliyor bana. Tabii demokrasilerde zaman zaman sosyal demokratlar iktidarda aşınıyorlar, yıpranıyorlar ve muhafazakarlar, liberaller iktidara geliyor.

Avrupa'da bir vardiye sistemi şöyle çalışıyor: Bazen işçi sınıfının isteklerinin geri bırakılması gereken ekonomik konjonktürler oluyor. O zaman toplum ekonomik hedeflere öncelik vermeyi istiyor ve muhafazakarlar getiriliyor. Ama bazen de sosyal hakların genişletilmesini istiyorlar, demokrasinin, özgürlüklerin, artırılmasını, çevre duyarlılığının artırılmasını, önemsenmesini istiyorlar. O zaman da sosyal demokratları getiriyorlar. Bu sistem gayet güzel işliyor.

Dış ticarete sıkışma olduğu, işçilerin verimlerinde bir düşme olduğu, dış ödemeler bilançosunda noksanlık çıktığı ya da istihdamda azalma olduğu şeklindeki ekonomik sinyaller alındığı dönemlerde muhafazakarlar getiriliyor. Ama mesela çevrenin çok aşırı bir biçimde sömürüldüğü, hak ve özgürlüklerin yeniden düzenlenmesini istedikleri, biraz sosyal haklarda iyileşme arzu ettikleri zaman sosyal demokratları getiriyorlar.

- Bugün dünyada sosyal demokrat politikalar üretilebiliyor mu?

GÜRKAN: Bu son dönemlerde çok yoğun olarak yapılan bir muhafazakar propaganda. Sosyal demokrasinin muhafazakarlıktan farkı kalmadığı iddia ediliyor. Oysa böyle bir şey doğru değil. Dünya özelemlerinde çok farklılıklar var. Varınak istedikleri noktalar, yürüyüş yönleri de birbirinden çok farklı. Yalnız eskisinden belki farklı olarak sos-

yal demokrasinin temposunda bir yavaşlama var. Bu da doğal demokrasi bir devrim hareketi değildir, anı, keskin dönüşlere izin vermez. Demokrasi bir denge, uzlaşma rejimidir ve ağır ağır işleyen bir düzene sahiptir. Çünkü mümkün olduğu kadar az kırmak, dökmek ister ve mümkün olduğu kadar çok insanı tatmin ederek çalışmak ister. Dolayısıyla keskin dönüşümlere, köktenci, ani değişimlere izin vermez. Bu nedenle sosyal demokrasi biraz daha ılımlılaşmıştır. Ama buna karşın daha güvenlidir. Attığı her adım toplumun geniş kesimleri tarafından kabul edilen, kalıcı adımlar haline dönüşüyor. Ama yönü muhafazakarlıktan çok farklı bir yöndür. Daima daha çok demokrasi, daha çok özgürlüğü istiyor, daha çok kendisini tutsak eden ilişkiler açısından kurtarılmasını istiyor, daha adil düzen istiyor, daha çok çoğulculuğu, toplumun daha çok katılımını istiyor.

Savaş, kaba kuvvet, saldırılar konusunda bütün dünya sosyal demokratları duyarlılık gösterip tek tek karşı çıkıyorlar. Silah konusunda sağ muhafazakarlardan daha ileri düzeyde engelleyici duyarlılık gösteriyorlar. Çevrenin acımasız bir sömürüye kurban gitmemesi için muhafazakarlardan çok daha büyük duyarlılık gösteriyorlar. Daha dengeli bir tüketim toplumu öneriyorlar. Bütün bunlar çok haklı hedeflerdir ve dünya kim ne derse desin, sosyal demokratların işaret ettiği yöne doğru gidiyor.

Dünyanın bizim gösterdiğimiz yönde dönüyor olması, bize ait pek çok değerın muhafazakarlar tarafından benimsenmesine neden oluyor. O zaman tabii farkımız biraz azalıyor, ama ideolojik üstünlüğümüz de o ölçüde belirginleşiyor. Bu farkın azalması, bizim değil muhafazakarların yenilgisidir.

-Avrupa'da gerçekleştirilen sosyal barcamaların kısıtlanmasını nasıl karşılıyorsunuz?

GÜRKAN: Sosyal devlet ereğinde bir gerileme yok, aksine pek çok ihtiyaç sosyalleştiriliyor, sosyal sayılıyor. Sosyal bütçeler, zaman zaman belki ekonomik krizler nedeniyle geçici süreler için kısıtlanıp denetleniyor olabilir. Devletin sosyal niteliği giderek ağırlık kazanıyor.

Murat Karayalçın; (*)

Sorunlara rağmen umut bizdedir

"Avrupa'da bazı ülkelerde yapılan son seçimler ve kamuoyu yoklamaları, sosyal demokrasimizin krizde olduğunu değil, yenilenmekte olduğunu gösteriyor"

- Sizce devlet küçülmeli mi? Türkiye'nin bugünkü iktisadi ve siyasi sorunları dikkate alındığında, devlet müdahalesinin getirdiği olumsuzluklar kısaca hangi noktalarda toplanabilir?

KARAYALÇIN: "Devletin küçültülmesi" tanımlamasını ya da kavramını pek doğru bulmuyorum. Olması gereken, devletin anlamsız, gereksiz yüklerden kurtarılmasıdır. Türkiye, yüzyılların mirası hantal, baskıcı ve yurttaşlarına güvenmeyen bir siyasal ve idari yapıyı taşıyor. Türkiye'nin ihtiyacı ademi merkezîyetçi bir örgütlenme modelidir. Yönetimin demokratikleşmesi ve etkinleştirilmesi gerçeklerine dayalı ola-

ha başarılı ve etkin olarak yerine getireceğinden, daha güçlü olması anlamını taşımaktadır.

- Özelleştirmeye ekonomideki verimliliği artırıcı bir politika olarak mı, kamu barcamalarındaki açığı giderici bir politika olarak mı bakmaktasınız?

KARAYALÇIN: Özelleştirme, ideolojik bir tercih ya da bilimsel bir kavram değil, ekonomide belli koşullarda verimliliği arttırmaya yönelik politikalar içinde yer alabilecek bir araçtır. Ve tabii ki bu yaklaşımın başarılı dünya örnekleri vardır. Özelleştirmede temel amaç, Türkiye'nin uzun dönemli iktisadi gelişmesidir. Bizler için asıl olan, mülkiyetin kimin elinde olduğu değil, verimli ve ekonomiye, topluma yararlı olacak bir biçimde kullanılmasıdır.

- Eğitim ve sağlık hizmetlerinde özelleştirmeyi düşünüyor musunuz?

KARAYALÇIN: Bu alanlarda kamu hizmetinin, toplum yararını gözetecek bir biçimde devlet tarafından yönlendirilmesi ve denetlenmesi esastır. Bu alanlarda mülkiyetin zaten tümüyle devletin elinde olduğu bir ülke değiliz. Bu kadar yoğun olarak sorunların yaşandığı bu iki alandan devletin tümüyle çekilmesini doğru bulmuyorum.

- Tarımda uygulanan subvansiyonlar devam etmeli mi? Tarım politikanız nedir?

KARAYALÇIN: Türkiye, çalışan nüfusun yarısının tarımda olduğu, toplam nüfusun yarısının da geçimini tarımdan sağladığı bir ülke. Böyle bir ülkede tarımın destek dışı bırakılması olanaklı değildir. Kaldı ki tüm dünyada değişik yöntemlerle bu kesim desteklenir. Türkiye'nin sorunu çiftçinin desteklenip desteklenmemesi değil, destekleme yöntemleridir.

1980'den sonra uygulanan politikalar, piyasa ekonomisine geçiş ve dışa açılmanın toptancı ve kolaycı bir biçimde algılanması nedeniyle, Türk tarımında büyük tahribat yapmıştır. Örneğin ileri teknolojinin yalnızca tohum ve hayvan ırkları'nın ithalinin serbest bırakılması ile gerçekleşeceğinin varsayılması, girdi kullanımını Türkiye şartlarında sınavacak araştırma ve yayım hizmetlerinin ihmal edilmesi nedeniyle Türkiye,

(*) Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı ve SHP Genel Başkan adayı.

rak yerelleşme sağlanmalıdır. Bu, merkezi yönetim döneminin azalması anlamını değil, aksine bir çok yükünü devrederek kalan işlevlerini da-

başka ülkelerde verim artışında büyük sıçramalara neden olan yeşil devrimin dışında kalmıştır.

Tarım için istikrarsız bir ortam oluşmuş, üretici zaman zaman bolluktan doğan felaketler yaşamış, her yıl ne üreteceğine karar veremeycek durumda bırakılmıştır. Bu ortamda özellikle hayvancılık, büyük bir çöküntü içinde kalmıştır.

Bu dönemde destekleme alımları, hem devlete büyük bir mali yük getirmiş, hem de üreticiyi kararlarında yönlendirecek unsurlardan yoksun olmuştur.

Her iki kesime yönelik politikalarda kooperatiflerle işbirliği yapılacaktır. Devlet, Tarım Satış Kooperatifleri'nin yönetiminden mutlaka çekilecek, tarım ve gıda sektöründeki devlet tesisleri ortaklaşa hazırlanacak bir Ana Plan uyarınca kooperatiflere devredilecektir. Ayrıca kırsal yönü ağırlık taşıyan belediyelerle kooperatiflerin, sonuçta kırsal çekim merkezlerinin gelişmesine katkıda bulunabilecekleri bir ilişki içinde işlemeleri gözetilecektir.

- Kürt sorununun çözümü hakkında ne düşünüyorsunuz?

KARAYALÇIN: Kürt sorununa ilişkin egemen yaklaşım bugüne kadar hep, "bölünmeyi nasıl önleriz?" sorusuna yanıt aradı. Oysa sorunun çözümü, farklılıkları tanıyarak ve tartışamayacağımız üniter devlet yapısı içinde "bütünlüğü nasıl pekiştiririz" sorusunun yanıtından geçmektedir. Kürt sorunu bir azınlık sorunu değildir.

Konunun yanlış kavranması ve demokrasiyi bir yaşam biçimine dönüştürememiş olmamız, bir yandan Kürt gerçeğini "Kürt Sorunu"na dönüştürmüş, öte yandan da özgür tartışmayı engelleyerek, sorunu çözümsüz bir noktaya doğru itmiştir.

Kürt sorunu hepimizin sorunudur. Kürt sorunu yalnızca bir bölge sorunu olarak algılanamaz, yalnızca Kürtlere yönelik olarak çözülemez. Devletin demokratikleşmesi ve toplumsal yaşamda demokrasinin egemen kılınması, sorunla içiçe düşünülməsi gereken konulardır. Böyle olunca, Türkiye'nin her yöresinde, her türlü düşüncenin özgürce açıklanabilmesi için gerekli tüm önlemlerin alınması, ilk başta ve ivedilikle atılması gereken adımdır. Kürt yurttaşlarımızın da, düşüncelerini özgürce açıklayabilecekleri ortam ve koşullar bir an önce yaratılmalıdır. Bunun yanında, insanlarımız özgürce, etnik, dolayısıyla "Kürt kimliklerini" açıklayabilmelidirler. Güneydoğu bölgemizde ve tüm Türkiye'de Kürt yurttaşlarımızla ilgili olarak ortaya çıkan olaylara tek bir "Kürt sorunu" nitelenmesi etrafında yaklaşmak, yapılabilecek hataların en büyüğüdür. Kürt kimliği sorunuyla, Kürtçülük sorununu ve Kürtçü terör hareketini birbirinden ayırmak zorundayız. Kürt sorununun özgürce tartışılabileceği bir siyasal ortam, Kürtçü terör hareketinin özgür düşünce üzerinde bir baskı ögesi olmasını önleyecektir. Böylelikle dış odaklarla ilişki içinde olduğu bilinen terör hareketiyle mücadele etmek kolaylaşacaktır. Kürt yurttaşlarımızın, çocuklarına istediği adı koyabilmeleri, yerleşim yerlerinin geçmişteki adlarıyla

anılması ve farklı kimliklerinin ortaya çıkmasını ve gelişmesini önleyen, yasaklanmasına neden olan tüm engeller ortadan kaldırılmalıdır. Bu bağlamda, Kürt dilinin öğrenilmesini, öğretilmesini sağlamak amacıyla girişimler serbest olmalı, düşüncelerini çeşitli yayımlar aracılığıyla Kürtçe açıklamak isteyenlere bu hak tanınmalıdır. Devletin bu alandaki tüm engelleri, resmi dilin Türkçe olduğunu değiştirmemek koşuluyla, ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca özel televizyon ve radyolarda Kürtçe yayına izin vermeyen bugünkü sınırlamalar kaldırılmalıdır. Kürt yurttaşlarımız, ortak kültürümüzün dışında, kendi özgün kültürlerinin geliştirilmesi için gerekli görüyorlarsa bir Kürt Enstitüsü kurabilmelidirler.

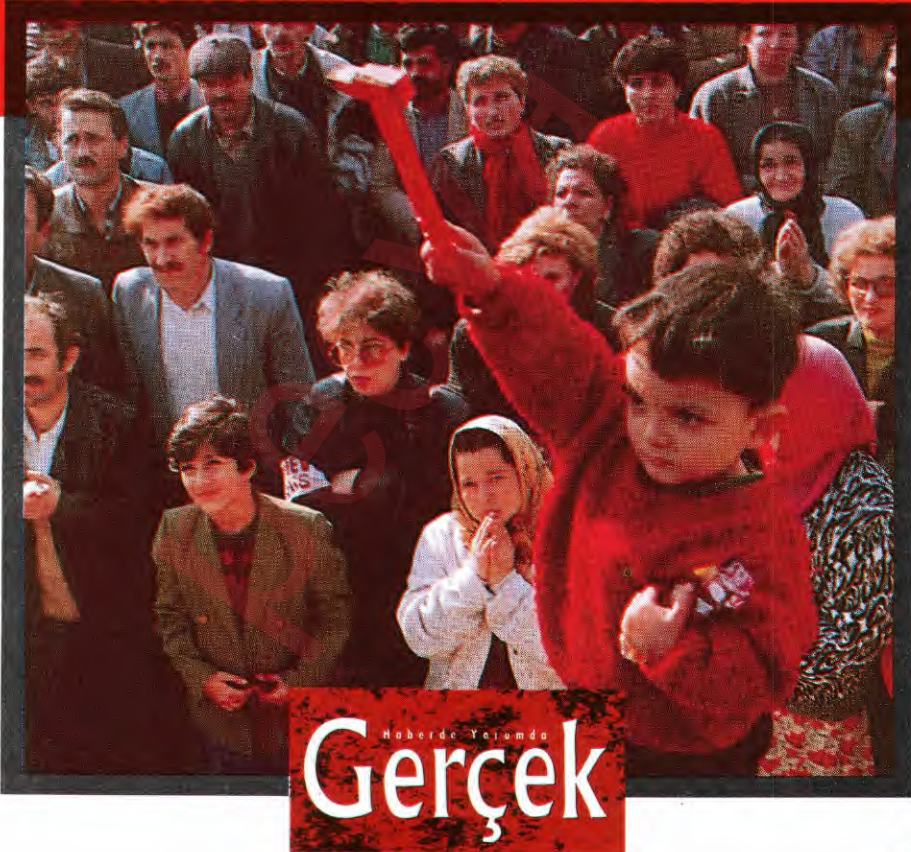
Türkiye'nin idari sisteminin ademi merkezleşmesinin, düzenin demokratikleşmesinin yanı sıra, bu sorun bağlamında da yararlı sonuçlar getireceği kanısındayım. Ademi merkezleşen bir idare sistemi, bu bölgemizde yaşayan yurttaşlarımızın yerel ortak ihtiyaçlarını daha geniş bir biçimde karşılamalarını sağlayacaktır. Öte yandan, Kürt yurttaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı bölgelerin geri kalmışlığının ortadan kaldırılması için gerekli iktisadi önlemler de ivedilikle alınmalıdır.

- Dünyada sosyal demokrasinin içinde bulunduğu krizi değerlendirir misiniz? Türkiye'de de sosyal demokrasi krizde mi?

KARAYALÇIN: Bizler "düzen değişikliği" iddialarımızdan vazgeçmedik. Sol düşüncenin üretimle, bölüşümle, demokratikleşmeyle ve bireyin özgürleşmesiyle ilgili iddialarını yaratan nedenler ortadan kalkmamıştır ki bundan vazgeçilsin ve sol, dünyada ve Türkiye'de umut olmaktan çıksın. Tam tersine, bugün içinde bulunan durum, sol düşüncenin iddialarını geçmiş yıllara göre daha da ağırlıklı kılmaktadır. Çeşitli Avrupa ülkelerinde yapılan son seçimler ve kamuoyu yoklamaları sosyal demokrasinin krizde olduğunu değil, giderek güçlenmekte olduğunu göstermektedir. Türkiye'de ise sosyal demokrat hareket, sanırım en zor günlerini yaşıyor. Bölünmüşlüğün de getirmiş olduğu bir olumsuzlukla, oy potansiyelimiz düşüyor, tabanımız daralıyor. Ulaşmak istediğimiz toplum kesimleri, bir biçimde geleceklerini bizde göremiyorlar. Çok özetle tablo böyle. O nedenle hem bütünleşmeliyiz, hem de halkımıza geleceğini bizde görebilecekleri bir sunuşta bulunmalıyız.

Sosyal demokrasinin bugün ülkemizde hakettiği yerde ve hakettiği güçte olamamasının altında yatan temel gerekçe toplumumuzun isteklerine yanıt verecek bir somut programı ortaya koymamamız, bunun gerektirdiği örgütlenme modelini gerçekleştirememizdir. Sosyal demokrasinin 1990'lı yıllarda yurdumuz ve toplumumuz için neleri söylediği yeterli bir biçimde tanımlanamadı. Bunun doğal sonucu olarak da insanlarımız kendi geleceklerini sosyal demokrat harekette göremediler. Ancak bu durum geçicidir. Sosyal demokrat hareket kendisini Türkiye'nin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden programlayacak, yapay bölünmelerin yarattığı sorunları kesinlikle aşacaktır.

GERÇEK DEVRİMCİDİR!

Haftada bir gerçek haber okuyun!

Ercan Karakaş; (*)

Farkımızı ortaya koymalıyız

"Sosyal demokrasi, globalleşme derken, esas olarak varolan kapitalist sistemin olduğu gibi muhafazasını amaçlayan düşünce yerine dünya ülkelerini barışa götürecektir adaletli işbirliğini öngören politikaları tartışıyor."

-Sizce devlet küçülmeli mi?

KARAKAŞ: Türkiye'de devlet çok merkezi bir yapıya sahip. Devletin yeniden yapılandırılması ve yetkilerin yerele doğru kaydırılması gerekiyor. Temsili demokrasinin doğrudan demokrasiye doğru kaydırılması gerekiyor. Yetkilerin bölgelere ya da yerel yönetimlere verilmesi gerekir.

İlçe ve il meclisleri kurulmasını öngörüyoruz. İlçe ve il sorunlarının bu meclislerde, halkın katılımı ile çözülmesini öngörüyoruz. Hatta kendi programını uygulamaktan vazgeçen, yolsuzluğa, suistimale bulaştığı söylenen belediye başkanlarının, yerel yöneticilerin, belli oranda seçmenin oy toplaması koşuluyla yenilenmesini öngörüyoruz. Kent ve ilçe yönetimleri belediyeler, il özel idareleri yönüyle reforme edilmeli ve belli hizmetler de bu belediyelere verilmeli. Sağlık, trafik hizmetleri, ilk öğretim hizmetleri, okul öncesi öğretim. Böylece yerinden yönetim, yerinden denetim ilkesi daha çok gerçekleşir.

Ancak yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, belediyelerin ya da il özel idarelerinin sorunlarını çözmiyor. Türkiye'de artık bölgelerin de özelliklerini dikkate alarak bölge yönetimlerine gitmek gerekebilir. Ancak SHP olarak bizim de bu konuda somut bir projemiz yok.

-Kürt sorunu ve köktendinci akımlar ya da başka faktörler bölge yönetimine geçilmesini engelleyebilir mi?

KARAKAŞ: Sanılıyor ki, bölge yönetimlerinin tartışılması devletin üniter yapısını ortadan kaldırır. Oysa bölgesel yönetimler pekala üniter devlet anlayışı içinde de gerçekleşebilir. Örneğin İspanya, Franko'dan sonra etnik sorunlarını çözmek için, bölge yönetimleri çözümünü getir-

miştir. Anayasasında da, devletin üniter devlet olduğu hükmü kalmıştır. Yani federatif, konfederatif bir sistem değil, ülkenin farklı özellikleri olan bölgelerine, bölge parlamentoları yoluyla, yetkileri arttırarak, hem bölgelerin kalkınmasını, gelişmesini daha sağlıklı becerebilmiş, hem de oradaki etnik sorunları, ulusal sorunları bu yolla büyük ölçüde çözebilmiştir.

Her bölgenin bir kültürel yapısı var. Bölge yönetimlerine bölge radyo ve televizyonlarını verirsiniz bu kültürel yapıya göre şekillenir. Son derece renkli bir durum ortaya çıkar. Kültürel mozayik bir yaşama şansı bulur.

- Kürt sorununda çözüm nedir?

KARAKAŞ: Öncelikle Türkiye'de Kürt sorununun özgürce tartışılacağı ortamı yaratmamız gerekir. Türkiye'de koalisyon hükümetinin öngörmesine rağmen, '82 anayasası ve '82'nin temel yasaları değişmediği için demokrasi henüz işlemiyor. O nedenle Kürt sorunundaki önemli

(*) SHP İstanbul Milletvekili ve Grup Başkanvekili.

bir adım demokrasinin tam olarak yerleştirilmesidir. Bu olduğu zaman da Kürt sorunu tam olarak çözüme kavuşmaz. Ama gerçek demokrasinin yapacağı katkı şudur: Kürt sorunu korkusuzca tüm boyutlarıyla tartışılacaktır. Federal sistemi çözüm görenler de, bütünlük içinde bir arada yaşamayı öngörenler de, ayrılmayı öngörenler de düşüncelerini özgürce ifade edeceklerdir, kamuoyu daha sağlıklı olarak oluşacaktır. Ama şimdi bunlar tartışılmamaktadır. Kürt sorununa şöyle bakan parti Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılabilmektedir. Çünkü anayasa bunu öngörmektedir. Dolayısıyla bence birinci hedef demokratikleşmeyi sağlamak, bu sorunun özgürce tartışılmasının zeminini hazırlamak. İkincisi de Kürt kimliğinin tanınmasıdır.

Dönemin başbakanı 'Kürt realitesini tanıyoruz' dedi. Ama bunun arkası gelmemiştir. Kürt realitesini kabul ediyoruz, ama gerekleri yerine getirilmiyor, siyasi çözümler öne çıkartılmıyor, hatta tartışılmıyor. Okullarda Kürtçe'nin seçmeli olarak okutulması, televizyonlarda, radyolarda programların Kürtçe olarak yapılabilmesi. Bence olumludur fakat maalesef sayın Demirel ve MGK üyelerinin karşı çıkmasıyla bu önlendi. Burada SHP'nin de aktif bir politika sorgilemediği doğrudur.

Hükümet protokollarında Kürt sorununun Paris Şartı çerçevesinde çözümünü öngörüyoruz. Ama maalesef 20 aydır bu programda yer alan Paris Şartı'na göre çözümün ne olması gerektiği kabine içinde görüşülerek ayrıntılı hale getirilmemiştir. Meselenin özü şudur: bir ülkede Paris Şartı'na göre etnik kökeni, dili, dini, kültürü farklı topluluklar varsa, bu toplulukların kimliklerini ifade etmeleri, geliştirmeleri, araştırmaları, dillerini öğretmelerinin önündeki bütün yasal engelleri devletin ortadan kaldırması gerekir.

Burada bir başka tartışma var. Azınlık mıdır, ulus mudur, halk mıdır, bence bunların çok önemi yok. Önemli olan, burada bir topluluk vardır, isteyenler ismine halk diyor, isteyenler ulus diyor. Önemli olan bu topluluğun kimliğini yaşayabilmesi, geliştirebilmesidir.

- Dünyada sosyal demokrasinin içinde bulunduğu krizi değerlendirir misiniz?

KARAKAŞ: Sosyal demokrasi son 100 yılda, özellikle Avrupa'da siyasal demokrasiyi ve sosyal devleti gerçekleştirmiştir. Zaten sosyal demokrasinin hedefleri arasında bunlar ve ekonomik demokrasiyi gerçekleştirmek vardır. Sosyal demokrasi özellikle Avrupa'da, insan haklarına, özgürlüklere, sendikal haklara dayanan bir siyasal demokrasiyi büyük ölçüde gerçekleştirmiştir. Ayrıca refah toplumunu, sosyal devleti geniş bir sosyal güvenlik ağı kurarak belli ölçüde gerçekleştirmiştir. Gerçekleştiremediği şey, kapitalist sistemi aşmaktır. Yani çalışan, çalıştırarak farkını ortadan kaldıramamak, ekonomide bir tam demokrasiyi gerçekleştirememektir ve zaten sosyal demokrat düşünürler, politikacılar da bunun farkındadır ve bunu söylemektedir.

Sovyetler'den sonra çok merkezli bir dünya yerine tek merkezli bir dünyaya doğru gidiliyor. Sosyal demokratların, bunun çözümüne ilişkin yeni görüşler or-

taya koyması gerekir. Baştan sanıldı ki, iki kutuplu dünya son bulursa, otomatikman dünyada bir özgürleşme olacak, barış gelecek. Ama, gelişmeler tam tersi oldu.

Silahsızlanma süreci başlamıştı ve askeri paktlar ortadan kaldırılacaktı. Varşova Pakı dağıldı, ama NATO duruyor, yeni şekillere bağlanmak isteniyor. Sosyal demokratların yeni dünya düzeni konusunda farklılığını ortaya koyması lazım, çok merkezli dünya konusundaki politikalarını ortaya koymaları gerekir, silahsızlanmayı sürdürecektir, askeri paktları azaltacak yeni projeleri ortaya koymaları gerekir.

Yani globalleşme denilen, esas olarak varolan kapitalist sistemin olduğu gibi muhafaza edilmesine dayalı düşünce yerine, hem onu aşmaya çalışan hem de dünya ülkelerini barışa götürecektir adaletli işbirliklerini ortaya koyacak yeni politikalara ihtiyaç var. Sosyal demokrasi bunları tartışıyor.

Diğer taraftan gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere yönelik bakış açılarını değiştirmeliler. Şimdi yeni bir gelişme ve kalkınma anlayışını dünyada hakim kılmak gerekir. Brandt-Palme Komisyonu kuzey-güney diyalogunu sağlamak, kuzey-güney uçurumunu kapatmak için bazı çalışmalar yaptı, bazı çözümler de üretti. Bunu geliştirmemiz gerekiyor. Ama mesele yalnız kuzey-güney çelişkisi değil. Sistemin eksiklikleri, yanlışlıkları, adaletsizlikleri var. Sosyal demokratlar sistemi aşma çalışmasını da ideolojik olarak yürütmelidir.

Gerçekten muhafazakarların, liberallerin dediği gibi sol bitti mi? Sosyalizm ideali öldü mü? Kapitalizm nasıl aşılacak? Çalışan-çalıştırarak arasındaki ilişki ne olacak? Sömürü nasıl azaltılacak? Bunları yeniden düşünmek gerekiyor. Benim izlediğim kadarıyla, sosyal demokratlar arasında bunlara yönelik tartışma var.

Sovyetler Birliği'nden sonra sol kavramı, sosyalizm kavramı biraz aşındı. Ama son iki-üç yıldır görüyoruz ki, bu durum aşıyor. Bu ülkeler serbest piyasaya doğru bir rejim kurmaya çalışıyorlar ve büyük bir kargaşa yaşamaktalar. Kısa sürede görüldü ki, sosyal demokrasinin sosyal devlet anlayışı geçerliliğini koruyor. O nedenle sosyal demokrasi, ideolojik bazda tekrar bütün dünyada ilgi görmeye başladı. Solun, sosyalizmin bitmediği de anlaşılıyor. Eşitlik, özgürlük, adalet, dayanışma, demokratik bir toplum, dünya barışı, ülkeler arasında eşit koşullarda işbirlikleri gibi konular tekrar öne çıkmaya başladı.

Bu arada siyaset kurumu siyasetçilerin çıkar ilişkileri-ne girmeleriyle oldukça yıpratıldı. Geniş halk kesimlerinin siyasete ve siyaset kurumlarına olan ilgisi azaldı, güveni azaldı. Maalesef sol da bu gibi olumsuzlukların içine girdi. Sol partilerin çıkış noktası zaten açıklık, saydamlık, dürüstlüktür. Bunun hızla aşılması, halkın siyasete ilgisinin, güveninin sağlanması gerekiyor. Önce parti içinde demokrasiyi tam işleterek, partinin halkla bütünleşmesine olanak verecek yeni mekanizmalar oluşturarak siyasette ahlakı hiç bir şekilde zedelemeyecek sağlayabiliriz. Bu noktada yeni bir ahlaki değerler sistemini yerleştirmek zorundayız.

Ertuğrul Günay; (*)

Sorunlarımız Avrupa'dan farklı

"Şu anda Türkiye'de sosyal demokrasinin bayat damarları olan toplum kesimleri ile bağları kopuk. Avrupa'da ise sosyal demokratlar işçi sınıfı ve toplum içinde güçlerini yitiriyor."

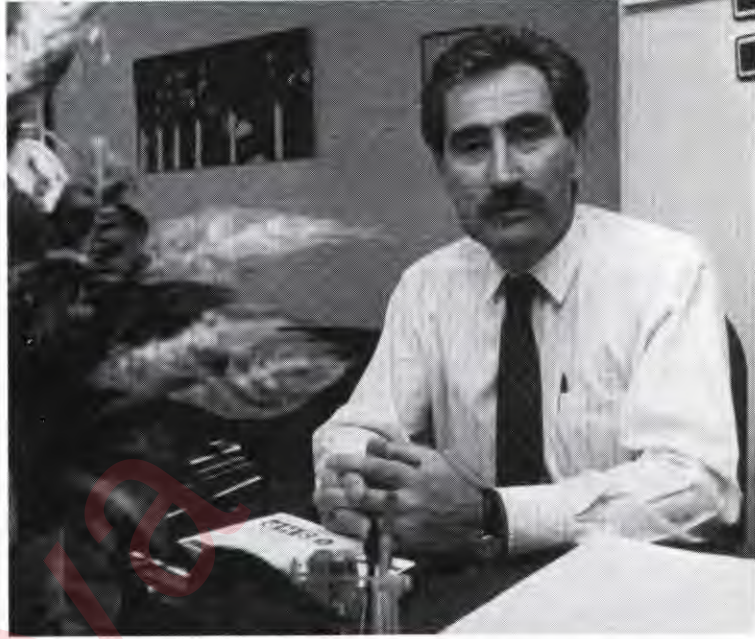
- Sizce devlet küçültmeli mi?

GÜNAY: Devletin küçültülmesi siyasetin son zamanlardaki en yoğun tartışma konularından bir tanesi. Devletin küçültülmesi derken, biz daha çok devletin, yurttaşların özel yaşamına yaptığı müdahaleyi anlıyoruz. Çeşitli yasalarla ve yasaklarla devlet, halkın günlük yaşamına olağanüstü tarzda müdahale ediyor ve bir anlamda sivil yaşama, sivil toplumun gelişmesine olanak tanımıyor.

Merkeziyetçi bir devlet yapısından daha yerinden yönetimci bir yönetim yapısına geçmeyi düşünüyoruz. Türkiye'de bugün ilçeler tüzel kişilik taşıyor, iller tüzel kişilik taşıyor. Biz ilçelere de tüzel kişilik vererek, yerinden yönetimi özendirerek, devleti bu alanlarda geriye çeken bir yapılanmayı öngörüyoruz, idari alanda ve siyasi alanda.

Şu anda Türkiye'nin yerel yönetim çerçeve yasası 1930 yılının, tek parti döneminin yasası. Son derece düşük sayıda belediye meclisleri var. Nüfusu en yüksek yerleşim merkezinde, belediye meclisi üyesi sayısı 52'yi aşmıyor. Bu sayı içinde bir siyasal parti 1 oyla üstün ise bütün komisyonları, encümenleri öteki partileri almaya razı oluyor. O yüzden yerel yönetimlerde olağanüstü kapallılık, dolayısıyla olağanüstü kötü söylentiler hakim.

Memurların da girebileceği, bütün siyasal partilerin rahatça temsil edilebileceği, hatta partileşmemiş bir takım grupların temsil edilebileceği bir yerel parlamento olarak yerel meclisi düşünmek gerekiyor. Belediye encümenlerini memurların egemenliğinden, yani belediye başkanının emri altındaki atanmışların egemenliğinden kurtarıp seçilmişleri egemen kılmak gerekiyor. İşleyişte saydamlık gerekiyor. Faaliyetlerin izlenmesi bütün kent halkına da açık olmalı.

Doğrudan yurttaş denetleyebilmeli, sorguya çekilebilmeli, kent parlamentoları yurttaşlara açık olmalı. Yani yerel yönetimlerde demokrasiyi sağlamak için katılımı arttırmak gerekiyor. Yerel yönetimlerde dürüstlüğü sağlayabilmek için de saydamlığı arttırmak gerekiyor.

Diyarbakır'a, Sivas'a, Konya'ya hangi yönetimin yakışacağını Ankara'da, Genelkurmay'da ya da Başbakanlıkta oturan birisi mi takdir edecek, yoksa yurttaşların kendileri mi. Sorun bu işte. Bırakalım yurttaşlar kaderlerini kendileri belirlesinler, aksi demokrasi değildir, bir orta oyudur.

Bunu yapmazsak demokrasi sadece parlamento sayılacak, parlamento ise işlesin dedikleri zaman işliyor, işlemez dedikleri zaman işlemez. Çünkü demokrasi dediğimiz kurumun altı yok Türkiye'de. Parlamenter aşağıdan beslenmiyor. Halbuki parlamenterin kökü mahalle muhtarı. Mahalle muhtarı ile parlamenter arasında bir bağ olması lazım. Yani seçilmişler sürecinin yukarıya kadar gelmesi lazım.

Tabii ekonomik alanda da devletin küçültülmesi söz konusu. Bu devletin tümüyle ekonomiden çıkması, tümüyle bir plan kavramından vazgeçmesi değil. Türkiye olağanüstü gelir dağılımı dengesizliği yaşıyor, olağanüstü bölgelerarası

(*) SHP eski Ordu İletvekilisi ve CHP GHP Genel Sekreterleri.

dengelessizlik yaşıyor. Böyle bir durumda böyle bir ülkede stratejik planlamadan, uzun vadeli, çerçeve plandan vazgeçemezsiniz. Bu bir anlamda devletin ekonomik yapı içerisinde önemli bir yer almasıdır. Türkiye'de hala bazı yerlerde çok temel alt yapı sorunları var. Bu alt yapı sorunlarını çözecek olan yine devlettir.

-Gelir dağılımı dengesiz dediniz? Bunu nasıl gidermeyi düşünüyorsunuz?

GÜNAY: Nüfusun 1/5'i ulusal gelirin neredeyse yarısından fazlasını alıyor. Böylesi bir durum dünyada artık demokrasiyle yönetilen veya yönetildiği varsayılan ülkelerin hiç birisinde yok. Tabii bu tablo Türkiye'deki bir çok sorunun da temeli. Etnik bir takım sorunların, mezhep sorunlarının, anarşinin ve terörün, büyük kentlerdeki nüfus yığılmasının ve çarpık kentleşmenin, doğal, kültürel ve tarihsel çevrenin hızla yok olmasının altında önemli ölçüde bu gelir dağılımı adaletsizliği yatmaktadır.

Parlamentonun sorunları çözmemesinin arkasında da bu var. Çünkü parlamento işlevsiz bırakılmış durumda. 450 milletvekili sadece bir paratoner. Toplumun öfkesini çekiyor. Parlamento gelir dağılımı adaletsizliğini gizleyen bir mekanizma sadece. Bu düzeni değiştirme iddiası içinde bulunan sol, merkez sol ve bir miktar liberal partiler bu tablo üzerinde dikkatle durmazlarsa ve temel bir sorun olarak bunu değiştirmeyi siyasal programlarının ve siyasal bilinçlerinin ana meselesi yapmazlarsa Türkiye önümüzdeki yıllarda daha kötü sorunlar yaşayacaktır.

Gelir adaletsizliğinden yararlanan çevre, artı ordu, artı yüksek bürokrasi gerçek iktidar odağıdır Türkiye'de. Parlamento buna uyduğu oranda kalıyor, uymazsa çomak sokarsa gidiyor. Bu tabloyu değiştirmeye çalışan bir siyasal iktidar gelir ve derdini halka iyi anlatamazsa, önlemlerini zamanında alamazsa başına ciddi sorunlar gelebilir. Neler yapmak gerektiği konusu ben bir iki küçük örnekle geçiştirilecek gibi değil, Türkiye'nin bütün düzenini değiştirmek gerekiyor. Geçmiş yıllarda ordu farklıydı. Şu anda ordu üst kademesi, Türkiye'deki sermaye ile çok iç içe bir unsur halinde. Yani iktidarın gerçek sahiplerinden birisi. Vaktiyle Batı Avrupa'da halk ayaklanmaları olduğu tarihlerde bu iktidarlardan ruhban ayağı vardı, bir o eksik Türkiye'de.

Türkiye'nin gelir dağılımındaki çarpıklık bize Türkiye'nin gerçek iktidar odağının nerede olduğunu gösteriyor. Ve niye iktidarı değiştirmek bu kadar zor, niye hükümetler, parlamentolar değişiyor da iktidarlara değişmiyor bunu çok iyi açıklıyor.

4/5 halk çoğunluğu, memurlar, işçiler, işsizler, esnaf, çiftçi ve emekliler bütün bunlar yaşamlarından şikayetçi. Temel sorun sesimizi onlara ulaştırabilmek, ve onlara sesimizi ulaştırdığımız zaman haklı olacak projelerinin elinizde olması.

- Dünyada ve Türkiye'de sosyal demokrasi krizde mi?

GÜNAY: Özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünün arkasından yaşanan süreç genelde solla, ayrıca sosyal demokrasiyle ilgili bir takım tartışmalara ve bazı ka-

ramsarıklara yolaçtı. Ama sosyal demokrasi ile ilgili böyle bir karamsarlığı SB'nin çöküşüne bağlamayı doğrusu haklı saymıyorum. Çünkü sosyal demokrasi sovyet sistemiyle zaten tarih olarak baştan beri hesaplaşan bir anlayıştı. Bir anlamda SB'nin çöküşü, sosyal demokrasinin tezlerini haklı çıkardı. Çünkü sosyal demokratlar 1800'lerin sonlarından itibaren, eşitlik anlayışının ancak özgürlük içinde bir anlam ifade edebileceğini, sadece eşitlik için uğraşmanın ve bir sınıf adına toplumu özgürlüklerinden yoksun etmenin insanları mutlu etmeyeceğini anlatmaya çalıştılar.

Dünyadaki bu sıkıntılı dönemi Türkiye ayrıca solun bastırıldığı bir ortam içinde yaşadı. Buna rağmen solun kavramları toplumda daha öne çıktı. Örneğin değişim kavramı. Toplum değişim sözcüğüne Özal ya da Çiller'in gerekçeleri nedeniyle mi prim veriyor, yoksa toplum değişim sözcüğüne bugünkü adalet sistemi, eğitim sistemi, sağlık sistemi işlemiyor, bugünkü Türkiye'nin düzeni düzen değil, daha büyük Türkiye ortamına, Türkiye insanının ihtiyacı ve hakkı var diye inanıyorsa mı değişim sözcüğüne prim veriyor? İnsanların yaşamlarında iyiyi doğru bir gelişme olacak diye, değişim sözcüğünü bu kadar siyasetin başıca yapan irade sol iradedir aslında. Sol bir iradedir, ama kendini ifade edemeyen, saptırılmış, kendini ifade etme kanalları, mekanizmaları elinden alınmış bir sol iradedir. Bu nedenle ben solun taleplerinin, beklentilerinin, özlemlerinin toplumun bütününde çok daha yaygınlık kazandığı kanısını taşıyorum.

Aslında Türkiye'de solun oy potansiyeli, bugün önümüze konulan şablondan çok daha fazladır. Yüzde 25-30 değil, toplumun yarıdan fazlası, toplumun bugünkü yapısının değişmesini istiyor, soldan yana ama kendini ifade edemiyor.

Şu anda solun, sosyal demokrasinin hayat damarları, toplumla bağları kesilmiş durumda. Sendikacının politika yapması yasak, esnaf derneği yöneticisinin politika yapması yasak, memurun partinin kapısının önünden geçmesi yasak. Bunlar benim seçmenlerim, birlikte olduğumuzda toplumda sesimizi yükseltebileceğimiz unsurlar. Bunların hepsi yasak, yasaklı, kapalı, engelli. Böyle bir ortamda sosyal demokrasi sesini duyuracak. Onun için biraz zor adım atabiliyoruz.

Ancak Avrupa'da bir başka kriz yaşanıyor. Avrupa'da sosyal demokrasi bir işçi sınıfı hareketi olarak yükseldi. Şimdi yüksek teknoloji kullanılmaya başlanınca önce sendikalar bir kriz yaşamaya başladılar, işsizlik artmaya başladı, sendikalar büyük örgütlü gücünden bir çok şey kaybetmeye başladılar. İşçi sınıfı ve örgütlü sendikalar toplumda belirleyici olma güçlerini yitiriyorlar.

Türkiye'deki sosyal demokrat partilerin arkasında örgütlü sendikal güçler yok. Bu durum bir sosyal demokrat hareketin gerçekten Batı'daki örneklerine uygun biçimde parti geleneğine oturmasını engelliyor. Türkiye'de işçi sınıfı yerine büyük ölçüde küçük memur sosyal demokrasinin gücü, sendikalaşırlarsa çok daha iyi bir noktaya oturacak.

Yaşamınıza
Kalebağ' da katılsın.

Artık solda siyaset yapmak da paralı adamın işi...

SENCER AYATA(*)

Basında ve sosyal demokrat partiler dünyasında solun tek büyük sorunu olarak parçalanmışlık üzerinde duruluyor. Birleşme sosyal demokratları kurtaracak sihirli bir formül olarak öne sürülüyor. Birleşmeden amaç ise iktidar. Veya kazanılmış olan yerel yönetimlerin önemli ölçüde korunması, bir başka hükümete hiç değilse koalisyon ortağı olarak katılma. Birlik ve iktidar hiç kimsenin karşı çıkmayacağı nihai amaçlar. Ne var ki solda siyasi tartışmanın "birleşme-iktidar" ekseninde kilitlenmesi, sosyal demokrasinin birincil önem taşıyan eksiklik ve aksaklıklarının saptanarak onların üzerine gidilmesini neredeyse engelleyen bir ortam yaratıyor.

Bu önemli sorunlardan bir tanesi, son yıllarda daha belirgin hale gelen bir ekonomi siyaset ilişkisi. Daha açık bir ifadeyle, "kollamacılık" yöntemleriyle siyaset yapma güç toplamanın, siyasi yarıştta öne geçmenin ve siyasi karar alma ve uygulama süreçlerinin en temel belirleyicisi konumuna gelmektedir. Sonuç sadece sosyal demokrasi bünyesinde yolsuzlukların ve haksız tasarrufların artması değildir.

Kayırmacılık 1980 öncesi sosyal demokrat siyaset içinde de vardı. Partiye yakın kimselerin tayin ve terfi işleri, haksız uygulamalara karşı partiliyi koruma, taraftarların bürokrasi ile ilişkilerindeki tıkanıklıkları nüfuz kullanarak çözme (askerlik, tapu, sağlık işlemi vs.). Ama kamu kaynaklarını partiliye dağıtarak partiliyi ekonomik olarak ödüllendirme CHP bünyesinde şiddetle kınanan sağ partilere özgü davranış kalıpları olarak kaldı. CHP beceriksiz diye eleştirildi, laf yapan parti olarak bilindi, ama CHP için "yer" veya "yer ama iyi yapar" diyen de çıkmadı.

12 Eylül askeri rejiminin çeşitli uygulamaları sonucu solun çeşitli kesimlerinde siyaset yapan kadrolar işsiz güçsüz ortada kaldı ve yine yasal engeller nedeniyle bunların çoğu için kamu görevi alma tamamen olanaksızlaştı. Yaşamak, iş tutmak ve geçinmek ancak özel girişimcinin yanında çalışmak veya özel girişimci olarak çalışmakla mümkündü. Sosyal demokratlar, solcular "pazar" dünyası ile tanıştılar. Pazarın kurallarını ve kültürünü öğrendiler, pazarda mücadele etti-

ler. Daha önceki dönemde siyasetin öncüsü konumundaki serbest meslek sahiplerine (avukat, dişi, eczacı vs.) rakip, hatta onları yer yer bastıran bu yeni gruplar sol siyasete pazar dünyasının özelliklerini artan ölçülerde taşımaya başladılar.

Diğer yandan siyaset yapma, özellikle etkili konumlar için adaylık, oldukça masraflı bir faaliyet haline geldi. Büro, ulaşım, yeme-içme, bağış, matbuat gibi asgari bir alt yapıyı sağlayamayan çoğu kimse siyasi süreçlere başından girmemeyi yeğler oldu. Şimdilerde bir üye birkaç yakınına iş diye tutturuyor artık. Öyle ki parası olmayan bazı siyasetçilerin şirketler hatta belediyeler tarafından seçim masraflarının karşılandığı duyulmaya başlandı.

Günümüzde sosyal demokrat siyasetin niteliklerinin korunmasında sınırlı çevrelere hapsolması, siyasi kadroların burjuvalaşması, partilerin ekmek kapısı haline gelmesi ve kamu kaynaklarının partizan ölçülere göre dağıtılması gibi süreçler siyasi analizin merkezine oturtulmalıdır.

Bu bağlamda meydana gelen değişiklik, özellikle 1980 yerel seçimlerinde çok sayıda belediyenin kazanılması ve daha sonra onu izleyen hükümet ortaklığı ile ivme kazandı. Bir kere yerel yönetimlerin bütçeleri 1980 öncesi ile kıyaslanmayacak ölçüde artmıştı. İkincisi harcama serbestisi eskisine oranla çok daha fazlaydı (Belediye şirketleri gibi). Partili iş adamına iş; partili üye ve taraftara istihdam, profesyonel politikacıya maaşlı görev. Kamu kaynaklarından partilere verilen destek zaman içinde devasa boyutlara ulaştı.

Pazar ekonomisi, kamu kurumları, işgücü piyasası, sınırlı siyasi katılım ve parti faaliyetleri çeşitli bileşimler, karmaşık örüntüler, ilginç çakışmalar sergileyerek karşımıza çıkmaktadır. Burada kritik olan sorular şunlar: Sosyal demokratlardan iş adamları olmaz mı? Elbette olur. Ama mesele sanıyorum bu değil. Birinci konu, başka kesimlerin siyaset dışında olmasının da bir sonucu olarak üst kadrolarda burjuvalaşmanın çok yüksek düzeylerde gerçekleş-

(*) Doç. Dr., ODTÜ
Sosyoloji Bölümü
Öğr. Görevlisi

mesi. İkincisi, burjuvalaşmanın başlıca kaynağının kamu kesimi ile kurulan ilişkilerde yatıyor olması. Üçüncüsü, kamu ile ilişkinin parti kimliği kanalıyla kurulması. Dördüncüsü, hiç değilse bazı durumlarda kayırma, haksız tasarrufun yolsuzlukların da devreye giriyor olması. Son durum basında sık sık duyuluyor; diyelim ki burada abartma var, ama bir belediye işini öncelikle kendi partilisine verir imajı ve gerçeği sosyal demokrasi için kendi başına ağır bir darbedir. Benzer bir sorun işçi katılımında çıkmaktadır. Sosyal demokrat partilerin başlıca hedeflerinden birisi yüksek işçi katılımıdır. Ama, işçi katılımı incelendiğinde işçilerin belediye işçileri olduğu (veya aynı biçimde kamunun diğer kesimleri) ve iş bulmak için partiye kaydolup, o yoldan kamu kurumlarına girdikleri anlaşılmaktadır. Sorun belediye işçilerinin olması değil, başka işçilerin olmamasıdır.

Parti artık öncelikle partilisini kayıran, doyuran bir örgüt olarak algılanıyor. Sokakta, mahallede bu yoldan birkaç aile memnun ediliyor, ama büyük çoğunluk da ima dışarıda kalıyor. Kollamacılığa dayanan siyasetin zaten en büyük açmazı da bu: etraftaki bir kaç kişiyi büyük çabalarla memnun ederken çoğunluğu gücendirmeye, yabancılaştırmaya ve kaçırma.

Sağ partilerde benzer süreçler yaşanmıyor mu? Kesinlikle evet.. Ama önemli olan bu partilerin solda yaygınlaşması. Sosyal demokrasinin temel iddiası kaynakları daha açık, daha hakça, daha adilce dağıtmak. Siyaseti yoksulların, mağdurların, imtiyassızların ağırlığını artırma, onların konumunu güçlendirmek amacıyla yapmak. Sosyal demokrasi için geline bu noktadan kötüsü olamaz. Ortaya özü başka, sözü başka, dediği başka yaptığı başka, olduğu başka görüldüğü başka bir siyasi akım çıkar ki, sosyal demokrasinin iddiaları halkın gözünde bütün geçerliliğini yitirir, ikna gücünü kaybeder. Bir ölçüde olan zaten budur.

Maddi çıkarın siyasi çıkarla bir tutulduğu, hatta özdeşleştiği bir ortamda parti halkın gözünde kendinden olamı kollayan bir ekonomik çıkar örgütü olmaya başlıyor. Bir tarafa adam gücü, güç pozisyon, pozisyon kaynak, kaynak güç getiriyor. Aynı güç adam sayısını artırmak için kullanılıyor. Siyasi ve ekonomik süreçler içiçe geçiyor, kaynaşiyor. Başarıyı, konumu belirlemede en başta gelen öge yetenek, deneyim, birikim, vs. değil, adam ve ekonomik kaynakla belirlenen pazarlık gücü. Bu sistemde tek başına hareket edebilenlerin sayısı giderek azalıyor. Dışarıdan bakıldığında bu tür siyaset halktan, günlük yaşamdan kopuk, içe dönük bir siyasettir. Geniş tabana değil parti dünyasının kendi iç ilişkilerine dönük siyaset.

Sosyal demokrat dünyada bireysel ve kolektif enerjinin büyük bölümü bu tür uğraşlarda harcanmaktadır. Ekonomik çıkar örgütüne benzeyen parti ile içe dönük politika aslında aynı sürecin iki değişik yüzüdür. Çünkü içe dönük politika sadece oyalanmak için yapılan iş değildir. Politikada sağlanan kısmi başarılar dahi küçümsemeyecek kazançlar getirilebilir. İş, ihale, ek gelir,

toplumsal güvence, kaynak, yakınlarının işlerini, sorunlarını çözme. Fakat ön koşul, maddi olanakları getiren ana kaynağın kurumamasıdır. İçe dönük mücadelenin "gerçek" nesnelerle yapılması ancak bu durumda mümkün olur. O ana kaynak iktidardır. Halkın gözündeki "kısır siyaseti" siyaset yapan, çok kimse için gerçek yapan iktidarın getirdiği olanaklardır. İktidar vurgusunun, iktidar tutkusunun, hatta iktidar hummasının kamçısı budur. Eldekine sıkı sıkı sarılma, ne olursa olsun onu tutma.

Bugünden yarına ve bir çırpıda bu yapıyı ortadan kaldırmanın olanağı yoktur. Sosyal demokrat siyasetten bütün bir yapılanmayı anlamayan sosyal demokrat siyasetçi sayıca hala çoğunluktadır. Onların yapması gereken bu yapıyı bütün yönleriyle kavramak ve onun daha ileri boyutuna sürüklenmesini durdurmak ve onu yavaş yavaş da olsa yerini yeni kurumlarla doldurarak geriletmektir. Bu yola gidilmediği sürece, en fiyaka programlar, en gösterişçi propaganda havada kalmaya mahkumdur. Çünkü sosyal demokrat siyasetin alt yapısı önemli ölçüde kollamacılıktır. Seçmen her geçen gün biraz daha fazla olayı bu boyutu ile görmeye başlamıştır.

Kollamacılık kamu kaynaklarından yararlanmayı esas aldığına göre akla şu soru gelebilir. Kamunun yeniden yapılanması veya kamu ekonomik faaliyetlerinin niteliğinin değişmesi kesin ve köklü değişimleri devreye sokabilir mi? Türkiye'de kamu kesiminin yeterince rasyonel işlemediği ve bazı alanlarda şişkinlik olduğu çoğu kimse tarafından kabul edilen bir saptamadır. Ama GSMH içindeki payı bakımından Türkiye gelişmiş ülkelere kıyasla çok daha düşük oranlarda harcama yapan bir ülkedir. Yönü değişse de önümüzdeki dönemde kamu harcamaları azalmayacak artacaktır. Kaldı ki sosyal demokrasi için çok özel bir öneme sahip refah harcamaları Türkiye'de henüz çok cılızdır. İkincisi, dünyada ve Türkiye'de genel eğilim yerel yönetimlerin güçlendirilmesi yönündedir. Devlet küçülse dahi bu yerel yönetimin büyümesi pahasına olacaktır. Oysa siyaset ekonomi ilişkisinin bozulmasında yerel yönetimle ilişkiler daha belirgin bir rol oynamıştır. Bütün bunlar soruna mucize beklemeden yaklaşış, ciddi, hesaplı, planlı ve çok yönlü politik önlemler almanın zorunluluğuna işaret etmektedir. Ahlakî tartışmadan parti içi örgütlenme süreçlerinin revizyonuna, kamu karar alma ve uygulama süreçlerinin şeffaflaşmasından dürüstlük konusunda daha duyarlı toplum kesimlerinin sosyal demokrat harekete katılımına, ülke düzeyinde yasal düzenlemelerden eğitim yoluyla uygun değerlerin aktarılmasına uzanan bir dizi önlem bu kapsamda ele alınabilir. Bu yönde gerekli adımların atılmasına bir an önce başlanılmazsa sosyal demokrasinin önündeki tıkanıklığı aşmada program, medyada güçlü lider ve hatta birleşme gibi araçlar çok yetersiz kalabilir. Çünkü sosyal demokrasi partinin kendini doyurma siyaseti değildir.

SHP'nin tarihi mirası

Olan ve olmayan

SHP, tarihi bir yol ayrımında: Ya sosyal "demirkırat" olacak, ya da balkçi demokrat.

YÜCEL GÖKTÜRK

"Devlet adamı denince aklınıza kim gelir?" diye sormuş popüler bir dergi. Can Yücel de şairane bir cevap vermiş: "Devlet adamı denince benim aklıma Ferit Melen gelir..."

O kadar büyük Türk büyüğü varken... Niçin Melen? Melen, milletvekili, bakan, başbakan. Önce CHP'de, sonra Güven Partisi'nde, daha sonra MDP'de. MDP, malum, 12 Eylül'ün desteğine rağmen kaybettiği '83 seçimlerinden sonra ANAP'la birleşen devlet partisi...

Üç parti değiştirmiş Melen. Ama asla saf değiştirmemiş. Devlet nerede, Melen orada. 27 Mayıs'ta Kurucu Meclis üyesi. 12 Mart'ta önce Milli Savunma Bakanı, sonra Başbakan. 12 Eylül'de Danışma Meclisi üyesi. 12 Eylül öncesinde ise, Milliyetçi Cephe hükümetinin Milli Savunma Bakanı...

Melen'in özgeçmişi, Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler'le başlayıp bugünlerin neo Osmanlılar'ına, Euro Türkler'ine uzanan geleneğin özgeçmişi gibi: Bürokrat, laik, batıcı... Bu özgeçmiş bir kimlik kartı aynı zamanda: devletçi, despotik, sermayeden yana... Peki, bu özgeçmişle, Melen'in şahsında sembolleşen resmi kimlikle SHP'nin yolları nerede birleşiyor, nerede ayrılıyor?

27 Mayıs'ta Melen CHP'de. CHP de İnönü'nün deyişiyle, "ihtilalin hem içinde, hem dışında". Kurucu Meclis üyesi olduğuna bakılırsa, Melen, partinin ihtilalin içindeki kanadından...

12 Mart'ta Melen CHP'nin dışında ve karşısında ama, İsmet Paşa'nın izniyle CHP'den ayrılıp ara rejim hükümetini kuran Nihat Erim kabinesinde CHP'lilerle yanyana... CHP bir kez daha askeri müdahalenin hem içinde, hem dışında. Ama, bu kişilik bölünmesi ilelebed süre-

mezdi, sürmedi de.

Yıl 1967... Melen'lerle yollar ayrılmış, parti durulmuş. Ama bu tam anlamıyla fırtınadan önceki sükunet. İdris Küçükömer, 1967'de Akşam gazetesinde yayınlanan yazısında kopacak fırtınayı haber veriyor:

"Ekonomi alanında geliştirilen yabancı sermaye-yerli sermaye-bürokrasi koalisyonu politik alanda da sağlanırsa, Türkiye'de denge kurulur hesabı yapılmaktadır. Ortanın solundaki son bürokrat paşa, İsmet İnönü, bunu iyi teşhis etmiştir. CHP lideri, ya da yakın bir arkadaşı bu koalisyona baş olmaya taliptir. (Genel Sekreter Bülent Ecevit bu tarihi oyunun dışında, yalnız bir adam olarak gözüküyor). Böyle bir işbirliği gelişmesinin olanaklarının olup olmadığını kendilerini uyarmak istediğimiz CHP'nin bazı çevreleri düşün! Bu tür bir işbirliği CHP'yi böler mi, bölmez mi bilemem!..."

Küçükömer'in dediği gibi oluyor, 12 Mart 1971'de yabancı sermaye-yerli sermaye-bürokrat koalisyonu siyasi düzeyde de gerçekleşiyor. İsmet Paşa'nın yakın arkadaşı Nihat Erim ara rejim hükümetinin başına geçiyor... Ve CHP bölünüyor!

Küçükömer'in "kehaneti" şu tespate dayanıyordu: Laik-batıcı bürokratlar Tanzimat döneminden beri üretim gücünü temsil etmeyen bir siyasi güce sahipti. Politikanın otonomisine dayanarak bu gücü daimi kılmak istiyorlardı. Ne var ki, üretim gücünü temsil etmeyen siyasi güç geçici olmaya mahkumdu. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası şartların da etkisiyle, tepedeki bürokrat elit tarihi bir yol ayrımıyla karşı karşıyaydı: Ya kapitalist sınıfla bütünleşecekler, onların temsilcileri olacaktı... Ya da kendilerini emekçi sınıflarla özdeş görecekti, onların yandaşları olacaktı...

"Son İhtidatçı" Celal Bayar'ın önderliğindeki bürokratlar birinci yolu seçmiş: geleneksel müttefikleri eşrafıla birleşip iktidara gelmişlerdi. Yerli-yabancı sermayeyi temsil ediyorlardı ama, büyük çoğunluğu yoksul halk tabakalarından oluşan tarihi "doğucu-İslamcı" cepheye dayanıyorlardı.

Son bürokrat paşa İnönü ise 1971'e dek laik-batıcı bürokrat geleneği sürdürmüştü ama, 1971'de kaçınılmaz tercih noktasına geliyordu: Ya sermayeden yana olacaktı, ya da emekten...

İsmet Paşa, tercihini sermayeden yana yapıyordu. İşte bu noktada Genel Sekreter'in yalnız bir adam olmadığı görülüyor; parti, yabancı sermaye-

Demokrasi, "bakimiyet kayıtsız şartsız milletindir ve bunu Millet Meclisi bizzat kullanır" ilkesinden bareket ederek mi uygulanacak... Yoksa muhtar kuruluşlaradayanana 'yumuşak bir balk bakimiyeti' esasına bağlı kalarak mı yürütülecektir. DP birinci fikre, CHP mubalefeti ikinci fikre sahip çıkmıştır..."

Celal Bayar

ye-yerli sermaye-bürokrat koalisyonuna karşı çıkıyor, olağanüstü kongre Milli Şef'in şefliğine son veriyordu. CHP tarihi bir dönüm noktasındaydı, kimlik değiştiriyor, batıcı-laik bürokrat geleneğinden kopuyordu. CHP bu kopmayla bölünüyor, bölününce çoğalıyor ve tarihinde ilk kez seçim kazanıyordu. Bu "mucize"nin sırrı neydi?

CHP, emekten yana tavır alınca, "batıcı, laik" - "doğucu-İslamcı" çelişkisini aşmış; üst yapıdaki bu tali çelişkinin örttüğü aslı çelişki, emek-sermaye çelişkisi kendisini göstermeye başlamıştı. CHP bir ileri adım daha atıp doğucu, İslamcı cephenin remi temsilcisi MSP ile koalisyon yapınca, Batı'yla Türkiye halkı arasındaki çelişkiyi de çıplak gözle görünür hale getirmişti: Kıbrıs, haşhaş yasası, Amerikan ambargosu...

CHP bu tarihi ittifakı bozunca, MC kuruldu ve şiddetli bir ideolojik mücadele başladı. "Atatürkçü ordu" destekli Türk-İslam sentezli, yerli-yabancı sermaye yandaşı bu cepheye karşı, tek partinin altı oku geçerli bir silah değildi. Şartlar dayattı, altı ok yeniden yorumlandı.

• Devletçilik, artık "sosyal devlet"çilikti, milliyetçilik "Türkiye'li"likti, devrimcilik "bu düzen değişmeli"ydi, halkçılık "toprak işleyenin, su kullananın"dı. Laiklik, sadece batılı değil, Anadolu'ya'du. Tasavvuf, bektaşi geleneği öne çıkıyordu. En kritik ok ise Cumhuriyetçilikti. Bu, politikanın ta kendisiydi, rejim meselesiydi. Cumhuriyet elbette demokrasi demek değildi ama, "Nasıl bir cumhuriyet?" sorusuna verilen cevap, rejimin ne ölçüde demokratik olduğunu da gösteriyordu. Hürriyet gazetesinde 1986'da yayınlanan "Beyaz İhtilalden Darbeyeye" başlıklı yazı dizisinde Celal Bayar Demokrat Parti'nin demokrasi anlayışını şöyle dile getiriyordu:

"Demokrat Parti millî iradeye dayanan kuvvetli devlet prensibine iktidarda bulunduğu on yıl içinde sadık kalmıştır. 27 Mayıs'a bağlanan mücadelenin derin sebeplerini şimdi görüyorum. İki devlet görüşü 15 yıl boyunca bir paranın iki yüzü gibi iki aykırı yöne bakmış... Demokrasi, "hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir ve bunu Millet Meclisi bizzat kullanır" ilkesinden hareket ederek mi uygulanacak... Yoksa muhtar kuruluşlara ve kurallara dayanan 'yumuşak bir halk hakimiyeti' esasına bağlı kalarak mı yürütülecektir. Demokrat Parti birince fikre, Halk Partisi muhalefeti ikinci fikre sahip çıkmıştır..."

Yumuşak halk egemenliği, CHP'nin "hem içinde, hem dışında" olduğu 27 Mayıs ihtilaliyle anayasaya geçti. Ama hayata geçemedi. 1960'ların ortalarından itibaren, anıyananın topluma bol geldiği söylenir oldu. 12 Mart'ta güzelce daraltıldı; 1971-73 döneminde temel hak ve özgürlüklerle ilgili 55 yasa değiştirildi. Ama yine de 61 anayasası topluma uydurulamamıştı. Demirel her fırsatta "bu anayasayla memleket yönetilemez" diyordu, en büyük derdi özerk kurullar ve kurallardı. Daha 1960'larda demokrasi anlayışını şöyle ifade ediyordu: "Bizim demokrasimizde baskı grupları yoktur. Hem anayasada hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir diyeceksin, hem de baskı grubuyum diye ortaya çıkacaksın, bu demokrasi sahtekarlığıdır..."

12 Eylül geldi, "bu demokrasi sahtekarlığına" son verdi, kuvvetli devlet prensibine dayanan anayasayı yaptı. 1982 anayasası ise tersi..." 1982 anayasasını ANAP kurucularından Haydar Özalp da şöyle savunu-

**"Memleketi, sapanıyla,
o mübarek çekiciyle
çalışan demircisi,
çiftçisi temsil eder.
O tabaka reiskara
gelmedikçe, memleketin
felaha doğru
yürümesinin imkanı
yoktur."**

Mahmut Esat Bozkurt

yordu: "Hiçbir sağı bu anayasaya itiraz edemez..."

20 yıl içinde, 1960'da elde edilen "yumuşak halk egemenliği" adım adım yitirilmişti. Başka türlü de pek mümkün değildi. '61 anayasası bir bakıma Tanzimat reformu gibiydi. CHP, laik-batıcı bürokrat gözlükleriyle Batı demokrasisine bakınca, üst yapıdaki güçler ayrımını görmüş, Tanzimat'tan beri yaptığı gibi, yüzeyde kalmış, temeli görememişti. Batı'daki güçler ayrımının temelinde, iktidarın bölündüğü bir toplumsal yapı vardı: Muhtar kurullar ve kurallara dayanan yumuşak bir halk hakimiyeti... İktidarın topak olduğu bir toplumsal yapı üzerine güçler ayrımı ilkesini kondurmak, üstelik bunu askeri müdahale ile yapmak, güçlerin ayrışmasını sağlamayacaktı.

Ama, mesele sadece laik-batıcı bürokrat gelenek değildi elbette. Örneğin, hür teşebbüsçü-piyasacı ideolojiye "devletçilik"le karşı çıkmıyor; Kooperatifçilik, Halk Sektörü gibi kavramlar kullanıyordu. Ama, tanzim ve satış kooperatifçiliği sınırları dışına çıkamıyor, üretim kooperatifleri gündeme gelmiyordu. Faşist milliyetçilik ideolojisine karşı, "Türkiye'li"liği telaffuz etmişler, sonra vazgeçmişlerdi. Güçlü devlet yerine "yumuşak" halk hakimiyetini istiyorlardı, ancak özerklik, siyasi iktidardan özerkliğinin dışında bir anlam taşımıyordu.

CHP'nin 1971-1980 arasındaki açmazları küçük burjuva devrimciliği ile açıklanabilir elbette. Ama, sebep "bencil bir sınıf çıkarı" değildi. Marks'ın ifadesiyle söylersek, "onları küçük burjuvazinin temsilcisi yapan şey, küçük burjuvanın kendi yaşamında da aşamadığı sınırları aşamamaları... Ve bu yüzden maddi çıkarlarının ve toplumsal durumlarının kendilerini ittikleri aynı sorunlara aynı çözümle itilmiş olmalarıdır..."

Ama, ufukları bugünün ikinci cumhuriyetçilerinden çok daha geniş olanlar da vardı. Zaten eğer bugün sosyal demokrat partilerin illa da duvarlara resim asmaları gerekiyorsa, Kautsky'ye, Bernstein'e gelene kadar, Mahmut Esat Bozkurt'u düşünebiliriz. Bozkurt, 1920'de TBMM kürsüsünde şöyle konuşuyordu: "Memleketi, sapanıyla, o mübarek çekiciyle çalışan demircisi, çiftçisi temsil eder ve memleket onlarla tereküp eder, memleketin manası onlara mündemî çitir ve o tabaka reiskara gelmedikçe, bu memleketin mukadderatını doğrudan doğruya eline almadıkça, memleketin felaha doğru yürümesinin imkanı yoktur, bütün kanuni esasilere ve şekil meşrutiyete rağmen halasa doğru yürümesi imkanı yoktur..."

Sosyal güven(siz)lik üzerine

***Refah devletinin mirası ağır mı geliyor?
Sanayileşmiş ülkeler dahi sosyal güvenlik
sistemlerinden şikayetçi.***

REFİK ŞENTÜRK

Kamusal sosyal güvenlik sistemlerinin gerek etkinlik, gerekse "sürdürülebilirlikleri" açısından yoğun bir şekilde tartışıldığı günümüz dünyasında, sanayileşmiş ülkelerin dahi refah devletinin mirasını taşımaktan aciz olduğu kanısı giderek yaygınlaşıyor.

Özellikle '70'li yılların ikinci yarısından itibaren uluslararası piyasalardaki ve giderek kamu otoriteleri üzerindeki egemenliğini pekiştiren "monetarist" zihniyetin önyargılı yaklaşımından kaynaklanan olumsuzluklar bir yana bırakılsa bile, kamusal sosyal güvenlik sistemlerinin ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunduğunu gözardı etmek olanaksız.

Kanımcı sosyal güvenlik sistemleri açısından en önemli sorun; bu sistemlerin tanımladığı/veri kabul ettiği şekliyle "istihdam" yaratma kapasitesinin sınırlarına varılmış olmasına karşın, sosyal güvenlik sistemlerinden yararlanan/yararlandırılması gereken insan sayısının hızla artmaya devam etmesidir. Dolayısıyla istihdam, verimlilik ve sosyal güvenlik gibi bazı temel kavramların yeni tanımları üzerinde uzlaşamadığı takdirde, kamusal sosyal güvenlik sistemlerinin varlıklarını sürdürebilmeleri, en azından finansman tekniği açısından olanaksız hale gelecek gibi gözükmektedir.

Böyle bir uzlaşma ise bir zihniyet değişikliği gerektireceğinden, bu günden yarına gerçekleştirilebilmesi mümkün görülmemektedir. Ancak "ıslahat" mahiyetinde bir şeyler yapılabilir ki, kanımcı bunların içerisinde en önemlisi de "sosyal güvenlik", "kamusallık", "devletçilik" kavramlarının ne ölçüde içiçe geçmiş, özdeşleşmiş olduklarının sorgulanmasıdır.

İlk bakışta: "devlet eliyle (kamusal) sosyal güvenlik" sistemlerinin çıkış noktasının, devletin sürekliliğine olan inancın sosyal güvenlik sistemine de yansıtılması olduğu düşünülebilir ve kuşkusuz bu düşüncenin doğruluk payı bulunmaktadır. Ancak bence daha da önemli olan, kamusal sosyal güvenlik anlayışının "devletçi" kaynak tahsis modelleriyle yakın ilişkisidir. Şöyle ki, teknik olarak sosyal güvenlik sistemleri, bugün yaratılan mali kaynakların gelecekte (bir plan veya tahmin çerçevesinde) ortaya çıkacağı kabul edilen ihtiyaçları karşılamaya yetecek bir birikimi temin edebilecek şekilde yatırıma

yöneltilebilmesi halinde varlıklarını sürdürebilirler. Dolayısıyla, kamusal sosyal güvenlik anlayışı, devletin sürekliliğine olan inancın psikolojik katkısı bir yana, kamu otoritesinin (devletin) kaynak tahsisinde daha etkin olacağı varsayımını içerir. Bu varsayımın ne kadar doğru olduğu bir hayli tartışma götürür sanırım. Sosyal güvenlik fonlarının tahsisini kamu otoritesinin inisiyatifine ve ınsafına terk ettiğiniz takdirde, SSK hastahanelerinde bugüne kadar gördüğünüz muameleyi görmeye devam edeceğinizi söylemek için kâhin olmaya gerek yok.

Kaldı ki, gerek bu tür bir sosyal güvenlik sisteminin devasa boyutlarından, gerekse sistemin vazgeçilmez unsuru "kırtasiyecilikten" kaynaklanan sorunların, kaynak tahsis/yatırım tercihlerini etkileyen unsurların büyük bir hızla değiştiği günümüzün enformasyon dünyasında, kamu otoritesinin gerekli esnekliği göstermesine engel olacağı açıktır.

Tartışmanın boyutunu biraz daha genişletirsek, "sosyal güvenlik" kavramının bir hizmet ilişkisi çerçevesinde ele alınmasında yarar bulunmaktadır. Nasıl bazı hizmet sektörlerinde kamunun faaliyet göstermesi uygun bulunmuyorsa, sosyal güvenlik alanında da kamunun tekeli konumunun aşılmasını sağlayacak düzenlemeler gündeme getirilebilmelidir. Çok sık yapılan bir yanlış, kamunun (devletin) düzenleyici fonksiyonu ile herhangi bir hizmeti bizzat ifa etmesinin birbirine karıştırılmasıdır. Sosyal güvenlik sistemleri kısmen veya tamamen özelleştirilebilir. Kaynak yaratmak/kaynak tahsis fonksiyonları, kamusal otoritenin tekelciliğine terk edilmek yerine, belli kurallar çerçevesinde özel şirketlere devredilebilir. Kamuya ise oyunun kurallarını belirlemek düşer.

Sistemin sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için, mevduat sigorta fonuna benzer bir fon oluşturulabilir. Kamu, sigorta şirketlerinin yapacakları yatırımlarda dikkat edecekleri ilkelere belirleyebilir. Ancak kamu bizzat yatırım yapmaz, örneğin bizim ödediğimiz primlerle gidip batık vaziyetteki KİT'lerin düşük faizli bonolarını satın almaz, sonra da maaş ödemelerinde "kaynak yok!" diye kuyruklarda süründürmez.

Kuşkusuz, hiç bir özel sosyal güvenlik sistemi, kamusal sistemlerin en büyük avantajına, gerektiğinde para bastırarak varlığını sürdürme imkânına sahip değildir. Ancak muhtemelen sosyal güvenlik sistemlerinin özelleştirilmesi, bu para bastırma baskısının da hafiflemesine neden olacaktır.

Gündüz Vassaf;

Bireysel esaretin adı 'özgürleşiyoruz' oldu

Gündüz Vassaf, George Washington Üniversitesi Psikoloji bölümünü bitirdi. Hacettepe Üniversitesi'nde doktora yaptı. Boğaziçi Üniversitesi'nde 7 yıl çalıştıktan sonra YÖK nedeniyle istifa etti. Almanya, İsveç, Avusturya'da çeşitli üniversitelerde araştırma yaptı, ders verdi. Psikolojinin insanları düzenle uyumlu hale getiren bir sistem olması gerekçesiyle mesleği bıraktı.

"Cebenneme Övgü-Gündelik Hayatta Totalitarizm" adlı kitabı bir yıl önce Ayrıntı Yayınevi tarafından basıldı. Aşağıda Gündüz Vassaf ile arkadaşımız İrfan Akgündüz'ün yaptığı söyleşiyi yayınlıyoruz.

-Gündelik hayatta devlet, ordu, hukuk, din gibi çok güçlü kurumlar varken neden kavramlar ve bireyin gündelik hayatta kendi içinde ürettiği iktidarlara üzerine yazdınız?

VASSAF: Biraz geriye gitmemiz gerekecek. Biliyorsunuz 12 Eylül darbesinin ardından insanlar toplu tutuklanmalara maruz kaldı. İdamlar, işkenceler yaşandı. Bir kısım insan yurt dışına gitti ama yüzde 99'u da Türkiye'de kaldı. Bir çok insan bu süreçte rejime ayak uydurmaya mecbur kaldı. Beki de kendinden öğrenerek, kendi kendine yalan söyleyerek yaptı bunu. Size bir örnek: İstanbul-Levent'te Gazeteciler Sitesi'nde, Anayasa oylaması öncesinde sitede oturan gazeteciler toplanıyorlar. Diyorlar ki: "Biz hepimiz askerlere karşı oy vereceğiz, böylece generaller basının rejim aleyhtarı olduğunu açıkça görecekler. Bu, basının sonu olur". Biliyorsunuz, o zaman gazeteler kolayca kapatılabiliyor. "Ne yapalım?" sorusu soruluyor ve 80 kişi red oyu verirken olmaz, en azından 30-40 kişi kabul oyu versin deniliyor. Sandıklar açılıyor, sayım yapılıyor 80'den 79 evet oyu çıkıyor.

Şimdi bu, faşizme gönüllü ve gizli oyla bile olsa uyum sağlamak, rasyonalize olmak demektir. Bu korkuyla uyumdur. Kimse onları zorlamadı. Belki de mecburen herkes düzene ayak uydurmaya başlıyor. Oysa hepsi darbelerle karşı olduğunu söyleyen, demokrasiyi savunan insanlar.

Belki hatırlarsınız, DİSK'in yargılanması için çok büyük bir mahkeme salonu tutuldu, sanıldı ki binlerce insan dinleyici olacak. Ben dinleyici olarak gittim, isim alındı, ama kimse bu yüzden baskıya uğramadı, mimlenmedi. Sadece yargılananların yakınları geldi. Tribünler bomboş kaldı. Halbuki 12 Eylül'den bir ay önce yüzbinlerce insan DİSK'in çağrısı üzerine sokaklara dökülüyordu. Hem de tehlikeleri, ölümü göze alarak. Tabii herkesin bir gerekçesi vardı. Korkuyordu, yol parası yoktu, işinden izin alamadı vb. Ama sonuç olarak gelmedi.

Son bir örnek. Boğaziçi Üniversitesi'nde kütüphaneci darbeden sonra bir kaç bin kitabı ayırdı, çünkü bunlar askerlerin suçlayabileceği kitaplardı. Kitapları gizli bir yere kilitledi. Çünkü kitapların yasaklandığını, yatakhanelerin basıldı-

ğını, öğrencilerin gözaltına alındığını biliyordu. Devletin hiçbir baskı görmeden kitapları toplayıp kilitledi. Öğrencileri, hocaları korumak için bunu yaptığını söyledi. Bu bir ayak uydurmadır, bir bakıma işbirlikçilik de diyebilirsiniz.

-Böylesi ahlaki bir zorlanma karşısında uyumlu hale gelmek bir anlamda insanı bir durum değil mi?

VASSAF: Evet, bir bakıma öyle. Belki de çıldırmamak, varkalabilmek, "sağlıklı" kalabilmek için bunu yapıyor insanlar. Uyumlu olmak zorundaydılar. Kimse korkak olmak istemez, sadece generallerden, polisten korkuyorum gibi bir gerekçe de gösteremezdi. Birçok insan milli, dinsel, sosyal, politik gerekçelerle darbeyi onaylamamış mıydı? Darbe o yüzden rasyonalize edilmemiş miydi? Demek ki faşizme ayak uydurmak "sağlıklı" bir davranış. Çünkü yaşayabilmek, çocuklarına bakabilmek için uyum sağlandı faşizme. Bu anlamda insanı bir durum. Ama her düzende uyumsuz insan anormaldir. Uyumlu insan "normal ve sağlıklıdır".

Bu örnekleri toplamaya başladım, 12 Eylül öncesinde, bunu aklından bile geçirmeyen böyle bir şeyi ayıplayan, aforoz eden insanlar birdenbire uyum sağlamaya başladılar. Fakat iki neden beni bundan vazgeçirdi. Biri, 1984'de yurtdışına gittim ve bir yıl örnek toplayamadım. Bir de o yıllarda Güney Amerika'da, Asya'da totaliter rejimler çoktu. Bu konuda birçok kitap, döküman çıkıyordu. Özellikle Af Örgütü gibi kuruluşların ya da katıldığı başka kuruluşların toplantılarında adeta ülkeler arasında bir sidik yarışı oluyordu. Benim ülkemde daha çok işkence var gibi.

Şüphesiz bunlar gerçektir, ama bana 'Türkiye'de de bunlar oluyor' demek ayıp gelmeye başladı. 'Bizde de bu var' demeye utandım, bunları kitap yapmaya utandım. Bunu yapanlar ticaret yapıyor anlamında söylemiyorum, insan hakları mücadelesi veren insanlar bugün çok büyük özveriyle çalışıyorlar. O dönemde adeta bir "insan hakları ticareti" yapıyordu. Böyle olunca ben kendi kendimi hapsediyordum. Bunu düşünmeye başladım. Bir anlamda özgürlük, dizginlemek mücadelesiydi. Hayalleri, rüyaları, fantazileri dizginlemektir. Düşüncelerim bunun üzerine gitti.

-Bu noktadan sonra Gündelik Hayatta Totalitarizme yöneldiniz.

VASSAF: Böyle bir yönelim kendi hapishanelerimi, otoritenin kurumlarının beni nasıl zaptı-rapt altına aldığı düşünürken kendi içimdeki iktidarı yaratan o işbirlikçi yanımı görmemi sağladı. Bu uyumu görmeye başlamakla, bu otoriter kurumlar olmadan da ben bu iktidarı yaratıyormuşum, taşıyormuşum diye düşündüm. Tıpkı kütüphaneci gibi, mahkemeye gelmeyenler gibi. Kendi içimizdeki iktidarı ve kendimizi iktidarı hapishanelerine mahkum ettiğimizi görmeye başladım. En temel şeyleri, dil, din ve adetlerimizi birer esaret aracı olarak kullandığımızı farkettim.

Duygularımız bir esaret aracı oluyor. Zaten görme, duyma bir engelleme, birçok şey bir engelleme. Ama bu engellemenin farkında olduğumuz zaman hayatın muhteşemliğini, ufukların zenginliğini daha çok farkedebiliriz.

Orada bir arayış merakı ve arayışın önünün açılması, bir rüya, bir düş peşinde koşulması mümkün olabilir. Biz mahkumsak düşlerimizin peşinde koşmayı nasıl başarabiliriz ki? Tutsakların kaçması meşrudur. Mahpusu canlı tutan kaçma, kurtulma düşüdür. Bizim de kendi kendimize ördüğümüz hapishanelerden kaçmamız, bizi yeni dokulara ulaştırabilir. Ama kaçmak için önce hapishanede olduğumuzu farketmemiz gerekiyor.

-Cebenneme Övgü, İngilizce'den Türkçe'ye çevrildi. Neden İngilizce yazdınız.

VASSAF: İlk önce İngilizce yazmaya başladım. Sonra baktım tıkanmıyorum ve söyleyeceklerim var, durdum düşündüm. Bir dil seçmem gerekiyordu. Yazmaya başladığım zaman Türkçe oldukça politize bir dildi. Oysa ben o konularda yazmak istemiyordum, ben özgürlüğü yazmak istiyordum. Özgürlüğün isyanını yazmak istiyordum, bunu Türkçe'yle yapamayacağımı anladım. Benim düşündüğüm dil Türkçe, öyle kalıplaşmış, öyle bir üniforma giymişti ki istediğimi anlatamayacağımı anladım. İngilizce yazdım.

-Tekrar düzene uyum ve birey noktasına dönersek, tüketim kalıpları değişiyor ve tüketim araçları bızla çeşitleniyor bu durum ne gibi sonuçlar ortaya çıkarıyor.

VASSAF: Galiba tüketim kalıpları din, ırk, yurttaşlık gibi değerleri istismar ediyor. Ulus devlet kavramı çok şey yitirmeye başladı. Şimdi etnik gruplardan bahsediliyor. Dünya ekonomisinden söz edilmiyor. En genç ve güçlü devletlerden biri olan ABD'de gençler ABD bayrağını pantolon yapıp giyebiliyorlar. Milli semboller dalgaya alınabiliyor. Bu herşeye sirayet etti. Filmlere, müziklere, dinlerini pek ciddiye alan yok. Büyük dinler müthiş parçalanma aşamasında.

Eskiden 70 devlet ve 3-4 dine aittik. Ait olduğumuz şeyler sınırlıydı belki de. Şimdi ait olduğumuz şeyler öyle çoğaldı ki. Tüketim çeşitlenmesi sınır tanımıyor ve kolayca tükettiğimizle aitlik oluşturabiliyoruz. Giyim türü olsun, parti olsun, müzik türü olsun, yaşantı biçimi olsun, insanlar tükettiği şeylerle bir nevi yeni kimlikler oluşturuyor. Aynı zamanda kimliksizlikler oluşturuyor. Aitlik birimleri küçülüyor ve değişken olmaya başlıyor ve değişkenlik tüketilen herşeyde ve siz de tükettiğiniz çeşitlilikte değişebilirsiniz.

Tüketmekte özgürsünüz. Paranız olmasa da benzetebilirsiniz. Tükettiğiniz şeylerin aslı pahalıysa taklidlerine, kendisi kadar gerçek imajlarına sahip olabilirsiniz. Ait olmak için aslı gerekmiyor. Bu anlamda bir bakıma "özgürlük"ten söz ediliyor. Karşısı, bir anlamda özgürleşmiyoruz sadece, daha küçük kalıplarda kendimizi arıyoruz ve değişerek kalıptan kalıba giriyoruz.

-Geçenlerde bir bankanın tüketicileri için çıkardığı dergiyi gördüm, çeşitli yazılar vardı, ama her sayfada aynı spot "Tüketmezsem ben ben olamam ki" görülmüyordu. Birey ve tükettiği maddeler arasındaki ilişki, bireyi bir maddeye mi dönüştürüyor?

VASSAF: Tüketimin insanı maddeye benzetmesi bir yana, artık insan vücudu yapaylaşıyor. Süreç, insan vücudunun yapay araçlarla değiştirilmesiyle beraber gidi-

yor. Bir müddet sonra insan kendi maddesinin niteliklerini yitirecek.

Maddeye sahip olduğumuzda, üzerinde egemenlik kuruyoruz. Maddeye istediğimizi yapıyoruz. Eskiden sahip olduğumuz maddeler değerliydi ve onları korurduk, bu değişti. Kullanım türü bir ilişki haline geldi. Madde üzerinde yarattığımız iktidar ilişkisinin, giderek de iktidarın esiri haline geliyoruz. Daha çok tüketmek ve iktidar sürecinde, giderek tüketilen ben olmaya başlıyorum ve tükettiğimle ben arasında bir fark kalmıyor. Tükettiğim kadar ben oluyorum, tükettiğimin markası, çalıştığım yerin parçası oluyorum. "Biz Koç'ta çalışıyoruz... biz bilmem ne giyenler... biz metaleciyiz..." gibi. Tüketilen benim artık.

Oysa önceden ben bendim. Devlete karşı ben bendim, dine karşı ben bendim, birey vardı. Aynı zamanda ben Hristiyanım, ben Müslümandım, ben Hırvatım vb. Artık ben benim değil. Ben, tükettiğim, yaptığım, o an neysem oym haline geliyor.

-Özelleştirme son zamanların moda deyimi haline geldi. İktisadi anlamda ne olduğu bir yana, ama toplumsal hayatın kendisi özelleştikçe özelleşiyor. Nereye kadar özelleşecek?

VASSAF: Geçenlerde New York Times'da bir ilan okudum. "Şirketimiz hükümet kir alıyor, şirketimizin kiralık bir çok hükümeti var. Ülkenin talebine göre; enflasyonla mücadele ağırlıklı bir hükümet kiralayabilirsiniz, eğitim, sağlık vb. hizmetleri pekiştirecek bir hükümet olabilir. Hiç bir şeyi değiştirmeyecek, ama bugünkü durumu idare edecek bir hükümet olabilir. Hükümetlerimizin her biri, hangisini seçerseniz seçin, tüm uluslararası sözleşmelere, insan haklarına uymayı taahhüt ediyor. İstedığınız nitelikte, biçimde bir hükümet olabilir.

Başbakan yaşlı olabilir, kadın olabilir, çok yaşlı olabilir, eşcinsel olabilir, bir melez olabilir. Çok genç, yakışıklı, güler yüzlü olabilir. Eğer ihtiyacınız varsa istediğiniz imaja uygun bir başbakan bulabilirsiniz. Hükümet elemanlarının hepsi Dünya Bankası, IMF gibi uluslararası kuruluşlarda çalışmıştır, dil sorunu yoktur. Fiyatı, dolar üzerinden şu kadardan kir alıyoruz. Yasal düzeniniz neyse o kadar yıllığına kir alıyoruz. Hükümetler verdiğimiz sözleri yerine getirmezse parayı iade ediyoruz, garanti, görev süresince geçerli. Yeterki ordunuz işe karışmasın."

-Gerçekten böyle bir ilan çıktı mı?

VASSAF: Hayır, ben uyduruyorum. Ama böyle bir ilan olsa büyük çoğunluk yadırgamaz. Özelleştirmelerin varacağı son nokta hükümetlerin özelleştirilmesidir. Herşey özelleştikçe, hükümetlerin de özelleşmesi çok doğal.

Aslında hükümetler için bir ihale komisyonu oluştursak, halk da bu komisyonun belirlediği hükümetlerden birini kiralar, kararı verir, pardon seçer. Aslında ekonomik akıl buna çok uygun. Pekî, neden böyle oluyor. Çünkü hükümet ve ona yakın olan kişiler ihalelerden rüşvetler alıyor. Tüm Türkiye ve dünya bu rüşvetlerle çalkalanıyor. Hiç olmazsa rüşvet alırlarsa şirketlerini dolandırmamış olurlar, iş hayatında da rüşvet normal değil mi? O zaman ona niye itiraz edelim.

Artık partiler arasındaki farklar da siliniyor, eğilim böyle değil mi? Böyle bir durumda partilerin olması anlamsız. Hükümetler de özelleştirilmelidir. Hiç olmazsa bir komediye son vermiş oluruz, yalana son vermiş oluruz. Hastahaneler, hapishaneler, okullar özelleşiyor. Bu durumda hükümeti bir şirkete vermek çok akıllı bir iş olur, hiç olmazsa zarar etmeyiz.

-Yaşanan süreç bu bakımdan toplum yaşamında ne gibi bir erozyona yol açıyor?

VASSAF: 20. yüzyıl boyunca vahşetin farkına varmadık. Sevginin, uyumun, barışın, dostluğun abartılmasıyla bu sloganlar ortak bir dile dönüştü. Faşist de barış istedi, barışçı da. Barış savaşları gibi garabet kavramlar ortaya çıktı.

Yalanlara o kadar inandık ki, en büyük katliamların yapıldığı çağda çocuklarımıza oyuncak tabanca vermedik. Zararlı olduğunu düşündük. Bir devletin yüzkarası bir suçu varsa müttefiki onu gizliyordu. Bunlar yurttaşları temiz tutuyordu.

Sırlar tecavüzlerini aynı zamanda porno film yapmışlar. Herşey çok açık biçimde insanlığın gözleri önünde olup bitiyor. Son yıllarda korundugumuz tüpten çıktık. Güç kimin elindeyse, o yıllarca sözleşmeleri kuralları çiğnemedi mi? Devletlerin arşivlerinden cinayetler, katliamlar çıktı. Uluslararası ve ulusal belgeler insanlığı tekamül etmiş gibi gösterdi. Açık ki insanlık tekamül etmiş.

Vahşetin alenen ortaya çıkması, iktisadi ve kültürel parçalanma yaratıyor, türümüze özgü en önemli şeyleri yok ediyor. Yüz kızarması bizim türümüze özgüdür. İnsanlar ayıp bir şey yapınca, etrafta hiç kimse yoksa da, kimse bir şey demese de, ayıp ne ise insanın yüzü kızarıyor. Değişik toplumlarda değişik tarzda var bu. Acıkmak, susamak gibi birşey bu. Bana öyle geliyor ki, tekamül denilen ilerleme içinde insan türü bu özelliğini yitirecek. Öyle bir yere gidiyoruz ki, ben kendi yüzümün kızardığını görmüyorum. Bugünün romanlarında, filmlerinde yüz kızarması diye birşey görmüyorum.

Eskiden etmek alınır, paketlenirdi. Şimdi tam tersi oluyor. Etiket en dışta, herşeyi avaz avaz bağırarak söylüyoruz. Eskiden ölmek isteyen insanı hep birlikte kurtarmaya çalışırdık, şimdi ölmek isteyen insanı normal kaşılayabiliyoruz. Bireyin hakkıdır diyebiliyoruz.

Birisini kederli görsek ve neyin var desek, sana ne diyebilir ve biz bunu doğal karşılıyoruz. Bu bireyciliği tekleşmeyi onaylamak durumunda kalıyoruz. Dahası, bugün tüm dünyada olup bitenlere garip bir tepki gösteriliyor. Adeta 'vur patlasın, çal oynasın' tepkisi veriliyor. Birçok insan bütün değerlerin yok olmaya başladığını düşünüyor. O zaman insanlar da '..... lan ben de' demeye başlıyorlar.

-Ama herşeye rağmen, insan türe dair ilgisi ni sürdürüyor.

VASSAF: Bu oldukça önemli, bu ilgi yaşamalı. Herkes vicdanını korumalı. Erdemin önemli olduğu düşüncesini yaymalı. Temel insan hakları mücadelesi bir biçimde devam etmeli ve bunlar insanların vicdanı olabilmeli. Tabii isteyenler için bu böyle. Korumak isteniyorsa, direniyorsak bu böyle.

UZEL

UZEL Makina Sanayii A.Ş. 80 000 m² lik kısmı kapalı olmak üzere toplam 125 000 m² lik alana yayılmış tesislerinde,

2000'den fazla uzman personeli ve 50 yılı aşan deneyimi ile

- Massey-Ferguson Tarım Traktörleri
 - Perkins Dizel Motorları
 - Yaprak ve Helisel Yaylar
- Her cins Jant, Fren ve Denge Çubukları
- Traktör Direksiyon Kutusu

üreterek Türk çiftçisinin, otomotiv sanayiinin ve yedek parça piyasasının ihtiyacını karşılamakta, ihracatı ile de ulusal ekonomimize güç katmaktadır.

UZEL MAKİNA SANAYİİ A.Ş.

Kışla Cad. No: 5 Rami 34147 İstanbul-Türkiye Tel: (1) 567 08 41 Fax: 576 45 95

"Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak" da var

Gümrük birliğinin "Hassas" noktası

Türkiye'nin AT ile gümrük birliğine gideceği 22 yıl önce imzalanan anlaşmadan biliniyordu.

Peki şimdi koparılan fırtınanın nedeni ne?

Uruguay Raundu olarak adlandırılan "Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması" GATT toplantılarının sert tartışmalarına sahne olduğu biliniyor. Çünkü bu toplantılardan çıkacak kararlar başta ABD ve Japonya olmak üzere bütün ülkeleri yakından ilgilendiriyor. Bu nedenle de uluslararası ticarette yaşanan kıran kırana rekabetin "Bloklar arası ticaret savaşı"na dönüşmemesi için GATT toplantılarına özel bir önem veriliyor.

Her ülkeyi farklı biçimde etkileyecek GATT toplantılarından çıkacak kararların muhtemel etkilerine karşı çeşitli ülkeler kendilerine göre bir takım önlemler alırken, Türkiye'de de gümrük birliği konusunda yoğun tartışmalar yapıyor.

Gümrük birliğine ilişkin tartışmalara, geçtiğimiz günlerde Türkiye'nin en büyük iki holdingi Koç ve Sabancı'nın da en üst düzeyde katılımı ile olay yeni bir boyut kazandı. İki holdingten yapılan karşılıklı açıklamalar ile başlayan tartışmalar giderek bir söz düellosuna dönüştüyse de olayın basit bir Koç-Sabancı tartışması ya da söz düellosu olmadığı anlaşılıyor.

İki büyük holding yöneticisinin katılımıyla daba da yoğunlaşan tartışmalar basit bir "Söz düellosu" değildir. Tartışmalarda "Türkiye AT'm nimetlerinden yararlanmadan külfetine katlanacak" diyenlerden "Bu son trendir, kaçırmayalım" diyenlere kadar herkesin kendine göre baktı gerekçesi var.

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile gümrük birliğine gitmesine ilişkin anlaşma 1971 yılında imzalanıp, 1973 yılında yürürlüğe girdi. O günden bu yana, taraflar zaman zaman anlaşmanın bazı hükümlerini askıya aldıysa da, 22 yıl önce başlayan süreç çeşitli aşamalardan geçerek bugüne geldi. Son olarak geçen yılın aralık ayında kurulan "Yönlendirme Komitesi"nin 4 Ekim'de yap-

cağı toplantı ile bir anlamda işin son rötuşları yapılarak, anlaşma 1995 yılında uygulanmaya hazır hale getirilecek. Gümrük birliğine geçilmesiyle de Türkiye ile AT üyesi ülkeler arasında her türlü sanayi ürününün ticareti gümrük vergisinden bağışık olacak.

Gerçi, anlaşma çerçevesinde Türkiye'nin sanayi ürünleri 1973 yılından beri AT'a zaten gümrüksüz gidiyor. Şimdi sıra AT üyesi ülkelerin sanayi ürünlerinin Türkiye pazarına gümrüksüz girişine geldi. Gümrük birliği yürürlüğe girdiğinde Türkiye, AT'den yapılan ithalattan aldığı gümrük vergisi, Toplu Konut Fonu vb. vergileri kaldırarak dış ticaretini daha da serbestleştirecek.

Peki bu nasıl olacak? Türkiye buna hazır mı?

İşte, yanıtı aranan soru bu. Daha doğrusu bu soruya herkes kendine göre yanıt veriyor.

Türkiye ile AT ilişkilerini geliştirmek amacıyla kurulan İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV) Başkanı Sedat Aloglu, gümrük birliği konusunun geniş bir kesimde tartışılmasının doğal olduğunu, ancak yaklaşımın dar ve yüzeysel olmaması gerektiğini belirterek, "Bu kadar gündemde olmaktan da rahatsız olduklarını" söylüyor.

Darbeyi de önler mi?

İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye Gazetesi danışmanı Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'a göre, "Gümrük birliği 1.5 asırdır, romantik, hissi ve ideolojik nedenlerle, bazı mahfillerce geliştirilen batılılaşma macerasının bir devamından başka bir şey değildir."

Bu arada gümrük birliğini Avrupa Topluluğu'na tam üyeliğin kaçınılmaz ve önemli bir adımı olarak görenler olaya farklı açılardan yaklaşıyorlar.

Gümrük birliğinin, ekonomik katkılara ek olarak sosyal ve siyasal açıdan da Türkiye'ye yararlı olacağını savunanlar, gümrük birliğinin, insanları her 10 yılda bir "Acaba darbe olur mu" endişesinden de uzaklaştıracağını öne sürüyor.

Kavala Holding yöneticilerinden Mehmet Kabasakal, gümrük birliğinin bazı sektörleri olumsuz etkileyebileceğini, ancak olayın bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirterek

"Böyle bir değerlendirme yapıldığında gümrük birliğinin yararının daha ağır bastığına inanıyorum" diyor.

Körlerin fili tarifi

Gümrük birliğinin çeşitli sektörler üzerinde yaratabileceği etkiler konusunda her kesimde farklı tepkiler var.

Gümrük birliğinin genel ekonomik ve sosyal, siyasal yapıya etkisine ilişkin herhangi bir çalışma olmadığı gibi, konunun tek tek sektörler üzerinde yaratabileceği etki ve sanayinin rekabet gücüne ilişkin geçtiğimiz yıllarda yapılmış araştırmalar ise sahipleri tarafından bile ciddiye alınmıyor.

Genel olarak AT'a tam üyelik, özel olarak da gümrük birliğinin Türkiye sanayisi üzerinde yaratabileceği muhtemel etkileri belirlemek üzere; biri Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), biri İktisadi Kalkınma Vakfı (IKV), biri Prof. Dr. Gülten Kazgan, biri de Dr. Osman Küçükahmetoğlu tarafından olmak üzere değişik zamanlarda yapılmış dört ayrı araştırma var. Kimi 50 ana ve alt sektör, kimi 200, kimi de 300 sanayi kolunu esas alarak yapılan bu araştırmaların her birinde farklı yöntemler

"İstisnasız", "Bağışık"sız bir sanayii nasıl olacak? Aslında Gümrük birliği vesilesi ile göndeme gelen konu Türkiye'nin genel ekonomik yapısı ve siyasal tercihleridir.

uygulandığı için, varılan sonuçlar da farklı olmuş. Aradaki farklar ise çok ciddi. Öyle ki, bir araştırmada "rekabete dayanır" sonucuna varılan sektör için bir başka araştırmada "Zayıf" sonucuna varılmış.

Örneğin, İKV'ye göre, yüksek alkollü içkilerin rekabet şansı "Normal. Aynı sanayii için Gülten Kazgan "Şansı Yok" derken, DPT'nin

vardığı sonuç ise, bu sanayi için "önlem" alınması gerektiği yönündedir. Benzer durum Cam sanayii için de geçerli. İKV'nin rekabet şansını "Yüksek" gördüğü cam sanayinin Prof. Kazgan'a göre "Şansı yok", Osman Küçükahmetoğlu'na göre ise "Rekabet Şansı" var. Aynı sektör DPT'ye göre rekabet için "Önlem" alınması gereken durumda..

Lobiler devrede

Ancak bu yılın başında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ile İKV'nin başlattığı ortak bir çalışma var. Halen devam eden bu çalışmadan nasıl bir sonuç çıkacağı şimdilik bilinmiyor. Ancak bu çalışmanın önceliklerden önemli bir farkı var. Bu fark, Türkiye'nin gümrük birliğine gitmeden önce hazırlayacağı son itha-

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş:

"Üçüncü sınıf ülke olmayalım"

Türkiye'nin Avrupa'ya mahkum olmadığını, gümrük birliğinin de şart olmadığını savunan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş ile görüştük. Yalçıntaş'ın sorularımıza yanıtları şöyle:

- Sizin gümrük birliğine itirazlarınız var. Son günlerdeki tartışmaları nasıl karşılıyorsunuz?

YALÇINTAŞ: Bugün karşımıza gümrük birliği olarak çıkan mesele, aslında Türkiye ile Batı arasında 1.5 asırdır devam eden irrasyonel ilişkilerin devamından başka bir şey değildir. Türkiye'nin batı ile ilişkileri şizofrenik bir mahiyet kazanmıştır. Türkiye'nin Batı ile, özellikle de AT ile ilişkilerini yürüten mahfiller, konuyu hep bir batılılaşma hedefi olarak görmüşler, bu da, Batı karşısında bir zaaf teşkil etmiştir. Bu zaaftan yararlanmak isteyen karşı taraf da, teşbihte hata olmaz, batılılaşma halkasını burunmuza geçirmiş istediği yere sürüklemektedir.

Bu arada Avrupa nezdinde Türkiye'nin menfaatlerini savunması gerekenler, hep içeriye dönük çalışıp kamuoyunu ikna etmeye uğraşmaları neticesinde, gümrük birliğinden zarar görecektir sanayiciler bile gümrük birliğinin faziletlerini anlatıyor.

Koç ile Sabancı arasındaki münakaşaya gelince. Ben bunu Kayserililik ile Ankaralılık şeklinde görüyorum. Kayserililik kurnazlık ise, Ankaralılık da her şeye rağmen sanayiciliktir. Ben sanayicilikten yanayım.

- Size göre Türkiye'nin yeri neresi olmalı ve gümrük birliği karşısında ne yapılmalı?

YALÇINTAŞ: Gümrük birliğine gidiyoruz diye, globalleşen dünyada kendimizi AT gibi dar bir bloka hapsetmeyelim. Kaldı ki AT en iyi blok da değildir.

Türkiye, ABD, Japonya ve Asya kaplanları olarak adlandırılan ülkeler ile Türk ve İslam ülkeleriyle ilişkilerini yeniden gözden geçirmelidir. Hemen yanı başımızda büyük bir İslam ve Türk dünyası gelişiyor. Bir yandan KEİB, ECO vs. gibi bölgesel birlikler kurmaya çalışırken, aynı anda kendimizi dar bir blok içine hapsetmemizin hiçbir mantığı yoktur. Bu davranışlarımızı komşularımıza izah edemediğimiz gibi güven de veremeyiz.

- Sizce ne yapılmalı?

YALÇINTAŞ: Bana göre, ille de gümrük birliği olacaksa, o zaman Türkiye bunun karşılığında bir şeyler almalı. Hiçbir şey almadan gümrük birliğine girmek doğru değil. Tam üyelik yolunda bir teminat almadan gümrük birliğini kabul etmemek, üçüncü sınıf ülke statüsünü reddetmek lazım. Gümrük birliği konusundaki münakaşaları takip ederken, benim ilmi bulmadığım, sosyalist düşünceleri savunan arkadaşların yıllar önce Türk sanayii hakkındaki değerlendirmelerine şimdi hak veriyorum. Türkiye'de hakiki manada bir sanayileşme yoktur. İş yarı sanayi yarı ithalat şeklinde yürütenler için gümrük birliği avantajlıdır.

Türkiye - AT Gümrük Birliği

HALUK CEYHAN (AT UZMANI)

Türkiye her zaman için kendine model aldığı, geleceğini birlikte olmakta gördüğü Batı Avrupa ülkelerinin 1957'de kurduğu ve hızla gelişme gösterip bugün hedeflerini gerçekleştirmeye çok yaklaşmış bulunan Avrupa Topluluğu ile, 12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanan anlaşma ile bir ortaklık ilişkisi kurmuştur. Sonuçta "tam üyeliği" öngören bu ortaklık, taraflar arasında bir gümrük birliği esaslı üzerine oturtulmuştur. Anlaşmanın eki olan ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol, bu gümrük birliğinin en geç, yürürlüğe giriş tarihinden 22 yıl sonra tamamlanıp gerçekleştirilmiş olmasına amirdir ki, bu da 1 Ocak 1995 yapmaktadır.

Uluslararası dış ticaret hukukunda gümrük birliği, üyelerin:

- aralarındaki ticarete her türlü gümrük vergisi veya eşetkili vergi, resim, fonlar v.b ile her türlü miktar kısıtlama uygulamalarının men edildiği ve,
- üçüncü ülkelerden ithalatlarında ortak bir gümrük tarifesi uygulayacakları ekonomik alan olarak tarif edilir.

Bu nedenle üçüncü bir ülkeden OGT'deki vergi ödenerek giren mal gümrük birliğine dahil ülkelerden serbest dolaşımında sayılır.

AT'nin 1960'lı yıllarda yeni üye olma modeli olan önce gümrük birliğini sonra tam üyeliği öngörmüştür. AT bu modeli sonra değiştirmiş ve ilk genişleme olan İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımından itibaren, gümrük birliğinin, aday ülkenin tam üye olup, karar prosedürü içinde yerini aldıktan sonra ve AT'nin tüm olanaklarından yararlanırken, aşamalı şekilde, bir geçiş dönemi sonunda gerçekleşmesi yolunu seçmiştir. Türkiye, AT ile tam üye olmadan gümrük birliği kuracak olan ilk ve belki de tek ülke olacaktır. Sonuçlandırılmasına bir buçuk yıldan az vakit kalan bu gümrük birliğinin çerçevesi ve içeriğinin nasıl olacağı tamamiyle belli değildir ve tesbitinde çok dikkatli davranılmalıdır.

Birçok ekonomist ve işadamını pek çok çarpıklıklar taşıyan ekonomiyi bir buçuk yıldan az sürede uluslararası rekabete dayanan oluşuma getirebilme endişelendirmekte ve rahatsız etmektedir.

Mevcut yüksek enflasyon ve yüksek girdi fiyatları ile uluslararası rekabete girebilmek, hem de yurt içinde bu yarışa yürütebilmek başlıca endişe konusudur. Tartışma bu endişelerden kanaklanmaktadır ve bir buçuk-iki yılda esas girdi fiyatlarının uluslararası seviyeye uygun duruma getirilme mucizesinin gerçekleşmesi beklenmektedir. Yoksa gümrük birliğine karşı olacak sanayici yoktur.

Diğer taraftan yönlendirme komitesinde yeni istekler ortaya çıkmaktadır. Komitenin 24-25 Mayıs 1993 'de Ankara'da yaptığı toplantı sonrasında AT'nin Ankara temsilciliğinin basına verdiği bülteninde, ortaklık anlaşmasından doğan diğer yükümlülüklerden söz edilemezken, anlaşmada hiç söz konusu olmayan kamu ihalelerine katılma, sosyal konular, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, sinai ve ticari haklar gibi konuların ele alındığından söz edilmektedir. Daha sonra AT'den gelen haberler, tarımın da gümrük birliğine alınması isteğini ortaya koymaktadır.

Bu istek bizim için sevindirici olduğu kadar şaşırtıcıdır. Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası'na uyum yapması demek, bizim, bu politikanın esas aracı olan AT tarım ürünleri gibi AT içinde serbest dolaşım önceliği kazanmamız ve bu politikanın en büyük desteği olan AT bütçesinden FEOGA destekleme masrafları karşılık fonundan yararlanmamız demektir.

Yazımızın başından beri belirtmeye çalıştığımız gibi, söz konusu Türkiye-AT gümrük birliğinin çerçevesi ve içeriği belli değildir ve bu konu ile ilgili görüşmelerde çok dikkatli davranıp, gereksiz yeni yükümlülükler üstlenilmesinden kaçınmak gerekir veya bunların karşılığı alınmalıdır.

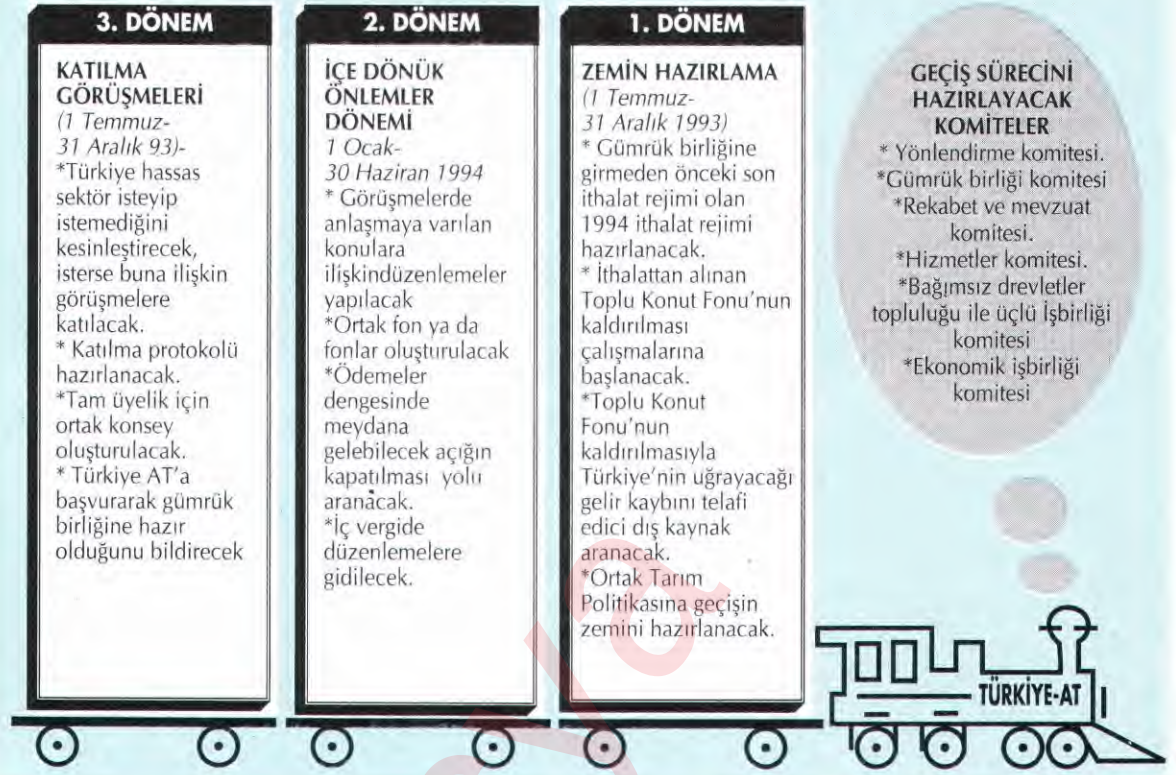
Türkiye, 30 yıl önce üstlendiği ve şimdi gerçekleştirmek üzere başvurduğu gümrük birliğini zamanında gerçekleştirmelidir. Çünkü Türkiye'nin uluslararası anlaşmalara hep katıldığı, imza attığı, fakat sonra yükümlülüklerden kaçındığı görüntüsü yabancılarla egemendir. AT üyeliğinin bir türlü bulamadığımız yolunu açacak olan gümrük birliğini gerçekleştirmekten kaçınmayız. Bu hükümetin olduğu kadar, iş aleminin ve işadamlarının da yükümlülüğüdür.

lat rejiminin yayımlanacağı tarih ile çıkışına ek olarak, bu çalışmada varılacak sonuçlar aynı zamanda Türkiye'nin AT'a karşı getirebileceği telafi edici önlemlerin de temelini oluşturacak. Bu yüzden her sektör ve her grup bu çalışmayı yürüten ekibi etkilemek için bugün bir lobi faaliyetinde bulunuyor.

"Türkiye sanayisinin envanteri" niteliğinde olacağı bildirilen bu çalışmayı yürüten ekibi etkilemek için lobi çalışmaları yapanlardan bir bölümü, Türkiye'nin gümrük birliğine giderken bazı sanayileri "Hassas sektör"

ilan etmesi gerektiğini öne sürüyor. Tabii bu hassas sektörün de kendi sektörleri olması gerektiğini savunuyor. Aynı biçimde, gümrük birliğine ilişkin anlaşma, imzalandığı tarihte Türkiye'nin toplam ithalat ve ihracatının yüzde 5'ini geçmeyecek miktarda olmak üzere kimi sanayi ürünlerini gümrük birliği dışında tutabilmesi bu alandaki kapışmayı daha da yoğunlaştırıyor. Anlaşmada yer alan bu hükmün hangi kesim için nasıl kullanılacağı önem taşıyor. Son günlerde koparılan gürültünün bir nedeni de bu.

Gümrük birliği hangi süreci izleyecek?

Hangi sektör "Hassas?"

Türkiye'nin ayrıca AT'den bazı sanayi kolları için "Hassas sektör" istisnası talebinde bulunma hakkı var. Ancak bu öyle bir hak ki, kullanmak istendiğinde alınandan fazlasını vermek zorunda bırakıp, deyim yerindeyse "Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan" olma sonucu da yaratabilir.

Örneğin Türkiye AT'den tekstil ya da otomotiv sanayini "Hassas" sektör kabul etmesini

istediği anda, AT'ın çok daha fazla önem verdiği, Türkiye'ye uygulanan konfeksiyon kotalarının devam etmesi gündeme gelecektir. Zira, Türkiye'den böyle bir istek gelmesi için adeta pusuya yatmış bekleyen AT nezdindeki Avrupalı konfeksiyoncular lobisi hemen harekete geçerek uzun süredir savundukları Türkiye'ye uygulanan "Kotanın kalkmaması" istemlerini kolaylıkla kabul ettirebilecekler.

Dolayısıyla Türkiye'nin "Hassas sektör" talebinde bulunması, konfeksiyon ihracatına getirilecek doğrudan ya da dolaylı engelleri peşinen kabul etmesine yol açabile-

"Gümrük birliğine karşı değiliz" diyenler bir takım önlem alınmasını istiyor. Ancak alınması istenen önlemler arasında "Kronik" hastalığımız "Enflasyonun düşürülmesi" gibi talepler de yer alınca anlaşılıyor ki, sorunların görünenden daha ciddi boyutları var.

cek. Bu ise, gümrük birliğinden kısa vadede beklenen en önemli avantajın terkedilmesi demek. Türkiye, AT'ın konfeksiyon kotalarının kalkması halinde yılda 5 milyar dolarlık ek bir ihracat hedefliyor. Tekstil sektörü içinde değerlendirilen konfeksiyoncular, "Hassas sektör" isteminin yaratabileceği sonuçları bildikleri için geçtiğimiz günlerde bir açıklama yaparak "Türkiye'nin hiçbir sektörü 'Hassas' ilan etmemesini" istedi.

"Hassas sektör" olsun mu olmasın mı, "Hazırız değiliz", "Hemen kabul etmeyelim bir şeyler isteyelim" diyenler ile "Hiç itirazsız gümrük birliğine girelim", "Girelim ama gerekli önlemleri alalım" diyen herkesin kendine göre haklı yanları var. Ama bu Nasreddin Hoca'nın "Sen de haklısın"ı gibi bir haklılık değil, Türkiye gerçeğinden kaynaklanan bir haklılık. Zira gümrük birliği vesilesi ile gündeme gelen sorunlar yakından incelendiğinde, tartışılan konunun gümrük birliğinin ötesinde, Türkiye'nin temel ekonomik yapısı ve siyasal tercihleri olduğu görülüyor.

Haluk Kabaalioğlu;

Kurallara uyalım haklarımızı da isteyelim

"Türkiye anlaşma bükümlerine uyup gümrük birliğine gitmezse AT da 20 senedir gümrüksüz giren mallarına gümrük koyabilir."

-Avrupa birliğinin tarihsel gelişiminde Türkiye ile kurgulanan ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

H. KABAALIOĞLU: Avrupa birliği çabaları aslında çok eskilere gidiyor. Türkler İstanbul'u fethedince Bohemya Kralı Papa'ya mektup yazıyor: "Ey Papa hazretleri, Avrupa'da biz artık bu Türk tehlikesine karşı birleşelim." 1638'de Fransa Kralı IV. Henri'nin maliye bakanı Maximilian Betume'nin de bir büyük Avrupa projesi var, Türkiye'den hiç laf yok. 1638'de bir İngiliz din adamı olan William Ann, Avrupa'daki bütünleşme, Avrupa devletlerinin bir araya gelmelerinin gereklerini bir kitap halinde yazmış. 'Türkler de Avrupa'dadır' diyor. Aynı şekilde John Belairs 1703'de yazdığı kitabında Avrupa bütünleşmesinde Türkiye'nin yer almasının gerekli olduğunu vurguluyor. Bunlar hristiyan din adamları.

Şimdi İslam köktenciligi vs. gibi bir takım kavramları ortaya atan Avrupa'da esas fundamentalizmi kendileri başlattılar, çünkü İslama karşı 'kesinlikle bir arada olamayız' havasını yaratıyorlar. Halbuki Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü en heyheyl günlerde İngiliz hristiyan din adamları Avrupa teşkilatında Türklerin olması gerektiğini söyleyebiliyor. Yani o tarihlerdeki bu anlayışı, bu toleransı şimdiki Avrupalı liderler maalesef kaybetmişlerdir.

Değişik projeler de yok değil. Mesela Avusturyalı bir aristokrat olan ve 'gerçek Avrupalı' olarak nitelenen Richard von Kausenhard 1922'de Pan Europa diye bir dernek kuruyor ve bu teşkilatta İngilizler yer alamaz, çünkü Birleşik Krallık yeterince Avrupalı değil diyor. Ama Türkiye bu Avrupa teşkilatında yer almalı diyor. Bunlar enteresan şeyler.

1949'da Avrupa Konseyi kuruluyor ve Türkiye olmadan bir Avrupa Teşkilatı olamaz bilinci

içinde, Türkiye ilk toplantısından itibaren davet ediliyor. Hatta bundan bir önceki aşamada Fransa dışişleri bakanı Mösyö Aris Avrupa'da bir örgütlenme olsun istiyor ve Birleşmiş Milletler'den önceki, Cemiyeti Akvam dedikleri Milletler Cemiyeti'nin Cenevre toplantısında teklif getiriyor ve Milletler Cemiyeti'ne üye Avrupalı devletlerin bir araya geldikleri bir teşkilat kurulum diyor.

Proje hazırlanıyor, ama bakıyorlar ki Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye değil. Türkiye'siz bir Avrupa Teşkilatı olamayacağı bilinciyle Türkiye'ye Milletler Cemiyeti'ne katılma davetiyesi çıkarıyorlar. İspanyol Delegasyonu öneriyor, Yunanistan da destekliyor.

1949'da kurulan Avrupa Konseyi uluslararası

“Ortada 25 yıl önce imzalanmış bir anlaşma var. Hala ‘Hazır değiliz’ demek, hiçbir zaman hazır olmayacağımız demektir.

yetkilere sahip değil. Onun için Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu’nu kuruluyor. Fransa ile Almanya kömür, çelik gibi savaş sanayinin arkasındaki iki önemli sektörü uluslararası bir teşkilata versin ve bunlar milli başkentlerin denetiminden çıksın. Böylece kömür, çelik gibi iki önemli sektör Lüksemburg’daki bir yüksek otoritenin emrine veriliyor. İtalya’nın tanınmış demir çelik sanayicisi, aynı zamanda senatör, büyük yaygaralar koparıyor, bu şekilde bir gümrük birliğine gitmemiz İtalya’yı batırır diyor. Ancak tam tersi oluyor, İtalyanlar bu sektörlerde güçleniyor.

Ardından Avrupa Savunma Topluluğu’nu kurmak için çalışmalara başlıyorlar. Fransa Savunma Bakanı, Rus tehlikesine karşı Avrupa’da bir savunma örgütü önerirken, Almanlardan korktukları için, Alman komutası olmasın diye çok uluslu bir komuta konseyi oluşturmayı istiyor

Avrupa Savunma Topluluğu’nun kurulması bütün bu ülkelerin anayasaları gereğince yasama organlarında onaylanıyor. Bir tek Fransa kalıyor. Fransa’da da 1954 yılında mecliste görüşmenin yapılacağı günlerde Vietnam’da yenilgiye uğruyorlar.

Böylelikle Fransızlar Vietnam’ı Amerikalılara teslim edip geri dönüyorlar. De Gaulle’nin milliyetçiliği nedeniyle, Fransız önerisi olmasına ve diğer beş üye devletin kabul etmesine rağmen, Avrupa Savunma Topluluğu projesi Fransız parlamentosunda red ediliyor. Böylelikle Avrupa Siyasi Topluluğu’nun da kurulması geri kalıyor.

Önce ekonomileri birleştirelim, o zaman siyasi birliğe gitmek daha kolay olur mantığıyla diğer sektörlerde de ekonomik birlik olsun diye uzun tartışmalar sonucunda 25 Mart 57’de Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran anlaşmayı imzalıyorlar.

- Türkiye’nin Toplulukla ilişkilerini ve gümrük birliği adını nasıl değerlendiriyorsunuz?

KABAALIOĞLU: Altıların Roma Antlaşması, 1957 yılında Mart’ta imzalanıyor, Kasım’da Türkiye’de yeni bir hükümet kuruluyor. Mendere hükümet programını mecliste okurken daha AT’yi kuran anlaşma yürürlüğe girmemiştir. Diyor ki, ‘Avrupa Konseyi’nin, OECD’nin ve NATO’nun üyesi olarak Avrupa’daki gelişmelerin içindeyiz ve müşterek pazarın kuruluşunu yakinen izliyoruz ve Türkiye mutlaka bu müşterek pazarda yerini alacaktır.’ Daha Yunanistan AET’yi düşünmeden, AET Antlaşması yü-

rürlüğe girmeden, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti Ortak Pazar denilen yere girmeyi hedefliyor.

Ancak biz Yunanistan’dan sonra 1963 yılında ortaklık anlaşması imzalıyoruz. Ortaklık anlaşmasının amacı tam üyeliğe hazırlanmak. Bunun için de Roma Anlaşması model alınıyor ve hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem planlanıyor. Bizim ortaklık anlaşması gümrük birliği modeline bağlı. Yani 1963 yılında imzalanan anlaşmanın nihai hedefi önce gümrük birliğine, ondan sonra tam üyeliğe gitmek.

Hazırlık dönemi geçiyor, geçiş dönemi 1970 yılında imzalanan katma protokolle kararlaştırılıyor. 1973’de yürürlüğe giriyor ve bunun karşılığında bir program yapılıyor. Avrupa Topluluğu Türk sanayi ürünlerinden aldığı bütün gümrük vergilerini, harçlarını kaldırarak, o tarihten itibaren sıfır gümrük getirilecek. Buna karşılık Türkiye 1970 yılında imzaladığı katma protokol ile, ki bu tüm üye devletlerin ve Türkiye’nin yasama organı tarafından onaylanmış bağlayıcı bir belgedir, Avrupa Topluluğu’na yönelik gümrük indirimini 12 ve 22 yıllık taksitlere bağlıyor. Daha sonra Türkiye 1975’de çok küçük oranlarda gümrük indirimlerini yapıyor, ancak sonra çeşitli nedenlerle bunları erteliyor ve o tarihten sonra yapması gereken gümrük indirimlerini yapmıyor.

Halbuki Yunanistan’a bakıyorsunuz, 1967’deki albaylar darbesinden sonra AT’nin tüm ilişkileri dondurmuş olmasına rağmen, albaylar gümrük indirimlerini sürdürüyorlar.

1987’de Türkiye tam üyelik başvurusunda bulunmuş, gümrük indirimlerini yapacağız ve verilen tarihte gümrük birliğine gideceğiz denmiştir. Türkiye 1970 yılında vermiş olduğu sözü yerine getireceğini ifade etmiştir. Onun için 1995’de 96’da gümrük birliğine gidiş için yeterince süremiz yoktur gerekçe olarak mütalaa edilemez. Çünkü Türkiye’nin 1996’da AT’yle gümrük birliğine gideceği, 1970 yılında kararlaştırılmış, devletler arası bir anlaşmayla onaylanmış ve bu anlaşma tüm parlamentolardan geçmiştir. 26 yıllık bir süremiz var idi.

-Ortaklığa Türkiye mi yanaşmadı?

KABAALIOĞLU: Avrupa Topluluğu da belli bazı yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Ortaklık anlaşmasının dört temel direği vardı. Malların serbest dolaşımı, el emeğinin yani işçilerin serbest dolaşımı, hizmetlerin serbest dolaşımı ve sermayenin serbest dolaşımı.

Avrupa Topluluğu’nun gümrük birliği ayırıcı, serbest dolaşım ayırıcıdır, mali protokol ayırıcıdır şeklindeki görüşleri kabul edilemez. Ortaklık anlaşması, Türkiye’nin tedrici olarak gümrüklerini indirmesi sırasında, ortaklık anlaşmasının yürürlüğe girişinin on iki ila yirmi ikinci yılları arasında, yani

“Türkiye gümrük birliğine giderken, AT’i mali yükümlülüklerini de yerine getirmesi için zorlamalıdır. Türkiye’nin 1980 yılında kararlaştırılan 600 milyon ECÜluk bir alacağı bulunuyor.

1976'yla 86 arasında alınacak aşamalı kararlarla tam bir serbest dolaşıma gidilmesine amirdir. Yani 2 Aralık 1986'da Türkiye-AT arasında işçilerin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesi gerekirdi. Hatta bunu kabul ettiğimiz tarihte, 1960'lı yıllarda Türk diplomatları, acaba Avrupa'dan Türkiye'ye işçi akını olur mu endişesi içindeydiler.

İkinci husus Avrupa Topluluğu Türkiye'ye ekonomik yardım sağlayarak, Türkiye'nin ekonomik gelişmesini destekleyecek ve Türkiye'nin AT'ye girebilecek düzeye gelmesini sağlayacaktı. Bunun için de mali protokoller öngörülmüştü. Birinci mali protokol 1964 yılında 175 milyon dolardı. 1964 yılında Türkiye'nin yıllık ihracatı 400 milyon dolardı. Bununla Keban Barajı'nın türbünleri alındı, önemli yatırımlar yapıldı. Sonra ikinci mali protokol oldu, üçüncü mali protokol ise 1980 yılında kararlaştırıldı, 600 milyon ECU, yani bugünün parasıyla 700 milyon doların üstünde bir meblağ, 1980 yılında Türkiye'nin yıllık ihracatının yarısı kadar bir meblağ. Ama 1980 sonrası Türkiye'de askeri yönetim gibi çeşitli gerekçelerle bu mali protokol yürürlüğe girmedii.

Bundan başka 1986-90 yıllarını kapsayan bir başka beş yıllık mali protokol ve 1991-96 yıllarını kapsayan son mali protokolün de olması gerekirdi ki, gümrük birliğine giden Türkiye'ye Avrupa Topluluğu gerekli mali desteği sağlamış olsun.

Türkiye Avrupa Topluluğu ile gümrük birliğine giden tek model olarak tam üye olmadı. Diğer ülkeler önce tam üye oldular, ondan sonra gümrük birliğine gittiler argümanı hukuki hükümler karşısında doğru bir argüman değildir.

Ancak, durum böyle ise de, belli bazı esaslar vardır. Bir mali protokol yürürlüğe girmemiştir. Türkiye gümrük birliğine gidecektir, ama Avrupa Topluluğu'nun da Türkiye'ye mali yükümlülüklerini yerine getirmediği başka bir gerçektir. Onun için Türkiye gümrük birliğine giderken, AT hem bu mali protokolden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmeli, hem serbest dolaşımın gerçekleştirilmemesinden ötürü uğranılan zararı tazmin etmeli ve önemli bir meblağın Türkiye'ye transfer edilmesi sağlanmalıdır.

- Pekî gümrük birliği konusunda kimi sanayiciler geçelim derken bazısı da bekleyelim diyor.

KABAALİOĞLU: Bu tartışma 1968-69 yıllarında yapılmış, hazırlık döneminden geçiş dönemine intikal etmiştir. Eski ticaret bakanlarından Dr. Cihat İren'in çok güzel bir değerlendirmesi var. 'Hazır olmayı beklersek hiçbir zaman giremeyiz' demiştir. Bu işe girilecek ve oradaki koşullara uyum sağlanacak.

Sanayimiz hazır değil, girmeyelim demek yerine, Türk hükümeti bize Avrupa Topluluğu sanayicilerinin içinde bulunduğu ortamı hazırlasın demek gerekiyor.

Örneğin bizde işçilik ucuzdur; biz işçilikten kazanacağız diyorduk. Ama verimliliği de dikkate alırsanız işçi ücretlerinde bizim bir avantajımız kalmamıştır. Dünyanın en pahalı enerjisini kullanmaktayız. Dünyanın en pahalı fonu Türkiye'dedir. Reel faizler yüzde otuzların üstündedir.

Halbuki Avrupalı yüzde 10'la kredi alabilmektedir, yatırım yapabilmektedir.

Şu anda AT yeni bir genişleme aşaması içindedir. Avusturya, İsveç tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Finlandiya, Norveç'in katılması söz konusudur. 1995 yılında bu dört ülkenin AT'ye katılması kesinleşmiş yakın bir durumdur. Avusturya şimdiden gümrük birliğine takoz koymaya çalışmaktadır. Bunun için 1995 yılında bu işin yürürlüğe girmesi konusunda ısrar etmek sanırım Dışişlerinin enteresan bir taktik değerlendirmesidir.

Avrupa için Türkiye'nin önceliği biraz ikinci plana itilmiş gibi görünmektedir. Onun için gümrük birliğinin vurgulanması ve anlaşmaya uyumun sağlanması Türkiye'yi diğer ülkelere nazaran daha ön plana alacaktır. Eğer Türkiye gümrük indirimini yerine getirmezse Topluluk da buna karşılık son yirmi senedir yürürlükte olan Türk sanayi ürünlerinin sıfır gümrük girişini kaldıracaktır, ortak gümrük tarifelerini uygular ve Japon ürünü hangi gümrükle giriyorsa aynı kısıtlamayı bize de getirebilir. Bu da çok büyük sakinçalar yaratır.

- AT'nin bu tutumunda Doğu Bloku'nun çözülmemesinin yarattığı etkiler de var mı?

KABAALİOĞLU: Avrupa Topluluğu bu konuda atak davranmaktadır. Macaristan, Polonya, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna vs. ile anlaşmalar yapmak suretiyle onları kendine çekmektedir. Yani bizim o bölgede gerçekleştireceğimiz kısmi bir işbirliği o tarafa kayma eğilimi de göstermektedir. Yunanistan da Balkan ülkeleri arasında kendisine bağımlı bir takım çalışmalar içindedir, Bulgaristan ve Romanya'ya yatırımlar yapmaktadır. Türkiye'nin bu ülkeleri ihmal etmemesi gerekir, özellikle Bulgaristan konusunda bizim ticari ve sınai işbirliğini geliştirmemiz şart.

- Avrupa Topluluğu'na daha fazla söz geçiren ülkelerin son dönemde Türkiye'ye yaklaşımları nasıl?

KABAALİOĞLU: Son Körfez krizinden sonra Türkiye'nin önemi yeniden ortaya çıkmıştı. Ama Türk dış politikasının da belli bir dinamizme kavuşması, belli bir perspektifle ağırlığını koyması lazım. Yani tenkit ettiğimiz rahmetli Özal'ın birtakım dış politik ataklarının Türkiye'nin dünya haritasında yerini hakikaten çok ilerilere götürdüğünü kabul etmek lazım. O atak politikayı belli kanallar çerçevesinde sürdürmekte yarar vardır. Ben aynı anlayışın şu anda Çankaya'da olmadığını görüyorum.

GEDİK HOLDİNG

29.'uncu yılında bünyesindeki 24 şirketi, 700 çalışanı, 1000'den fazla bayii ile Türk Ekonomi'sine ışık tutmaya devam ediyor.

GEDİK HOLDİNG
GEDİK PAZARLAMA
GEDİK DIŞ TİCARET
GEDİK MENKUL DEĞERLER
BÖHLER
TERMO
SIRMETAL
SAMTAŞ
FRONIUS
SILOKS
GEDİK-HALSAN KIBRIS
GEPAS
ÖZGÜR REKLAMCILIK
HALSAN KİMYA
HALTUR
HALTAŞ
KARTAL KAYNAK
HASSAS DÖKÜM

TEMSİLCİLİKLER
CASTOLIN + EUTECTIC
DRESSEN PUMP
PLYMOVENT
BINZEL KAYNAK TORÇLARI
FURTENBACH GMBH
ÖGUSSA İNO SİLOX

GEDİK HOLDİNG A.Ş.
Yakacık Cad. No: 134 81430 Kartal - İstanbul
Tel: 389 59 90 (10 Hat) Fax: 353 58 53
Teleks: 36570 Geho tr.

**DOĞADA
BENZERİ
OLMASA DA...
PARANIN
DOĞASINDA
BİR ÖRNEĞİ VAR.**

10.3.1993 - 20.8.1993 TARİHLERİ

ARASINDAKİ

5 AYLIK DÖNEMDE

% 364

PORTFÖY GETİRİSİ

SAĞLANMIŞTIR.

% 71

% 203

% 364

HAZİNE BONOSU
İMKB ENDEKS
ATA PORTFÖY YÖNETİMİ
(Yıllık Basit Faiz)

**Yatırımcılar artık profesyonel
düşünüyorlar...**

**Dünyada hisse senedine
yapılan yatırımların % 96' sı
Portföy Yöneticileri' ne
teslim ediliyor...**

**Uzmanlığa verilen
değer ile birlikte
paranın değeri de artıyor...**

Mevcut olan tüm yatırım alternatiflerini
bünyesinde toplayan
Ata Menkul Kıymetler,
güvenilirlik ilkesi üzerine kurduğu
kaliteli, hızlı, yatırımcıya değer veren
hizmet anlayışı içinde sizlere
Portföy Yönetimi' ni sunuyor.

Seçkin, dinamik ve uzman kadrosu,
yüksek işlem hacmi
ve kendine özgü ayrıcalıkları ile
yatırımlarınıza farklı ve kazançlı
bir boyut getiren Ata Menkul Kıymetler
sizleri bu özel üründen yararlanmaya
çağırıyor.

ATA MENKUL KIYMETLER A.Ş.

Emirhan Cad. No:145 Atakule 80 700 Balmumcu, İstanbul
Tel:(1) 258 85 25 (PBX) Fax:(1) 258 99 49

Apoletli medyamızdan haberler

Gazeteler gibi özel radyo ve tv'ler de şimdiye kadarki habercilik dışına çıkamadılar. Tüm medyayı ideolojik ve siyasi olarak besleyen kaynak; devlete sadakat, milli birlik ve beraberlik adı verilen muğlak tanım, insan haklarına ilgisizlik, demokrasiyi boşlama.

RAGIP DURAN

TRT'nin yayın tekelinin önce fiilen, sonra da yasal olarak ortadan kalkması normal hatta kaçınılmazdı. Eski tip diktatörlüklerin bir bir devrildiği 1990'larda, 60 milyonluk Türkiye'de insanlar, devletin denetimindeki tek sesli yayıncılık anlayışına mahkum edilemezdi. Demirperde yeknesaklığı yerine, sanayi toplumunun demokratik ve çoksesli medyaları gelecekti. Haber bülteninden eğlence programlarına, pembe dizilerinden çizgi filmlerine kadar TRT, devletin anlayışını, yani resmi ideolojiyi, apoletli ve kara plakalı bakışları Türkiye kamuoyu üzerine tek başına egemen kılmaya çalışıyordu. Haber diye sunulan devlet ve hükümet erkanının protokol gösterisiydi. Halbuki yeni ve özel kitle iletişim araçlarının farklı, renkli ve değişik dünyaları kamuoyuna iletilmesi bekleniyordu.

Özeller Geliyor Resmen

Önce bankacılar, milyon dolarlarla ifade edilen sermayeler yatırarak Almanya'lardan, Fransa'lardan, İngiltere'lerden uydu hattı kiralayarak özel televizyon kanallarını devreye soktular. Artık çağ atlamıştık, Türkiye'nin de özel televizyon kanalları vardı, hem de 24 saat yayın yapıyordu. İlk özel televizyon şirketlerinin yönetim kurullarında siyasiler ve basın camiasının önde gelen isimlerine rastlandı. Dönemin Cumhurbaşkanı bile, oğlunun televizyon kanalının reklamını yapıyordu. Özel televizyonların üst düzey yöneticilerinin çoğu TRT kökenli idi. Orta düzeydekiler ve muhabirler ise genellikle basından geliyordu. İlk başlarda TRT kökenli bir-iki ekip özel televizyonları kapı kapı dolaşmış, her birinde 3-4 ay çalıştıktan sonra büyük transfer paraları karşılığında komşu televizyon şirketine geçmişti. Bu arada özel televizyonlar dünyasındaki durumunu tamamlayıp TRT'ye geri dönenler bile olmuştu.

Uuooooaaww Radyoları

Medya manzarasındaki ikinci önemli değişiklik radyo dünyasında gerçekleşirken, 1930'lu yılların kışla radyosu görünümündeki TRT istasyonlarındaki sıkı yönetim bildirisi edasıyla okunan haber bültenleri ve hükümet açıklamaları ile Üsküdar Musiki Cemiyeti konserleri, yerini canlı civelek, rengarenk özel radyolardaki sıkı rock ve pop müziği parçalarına bırakıyordu. Sözlü programlar henüz yapılamıyordu. Yine de mesela kuraldışı bir örnekte, Uğur Mumcu öldürüldüğünde olağanüstü bir duyarlık gösterdi bu yeni ve genç radyolar. Özel radyolar biraz müzik kutusu gibi çalışıyordu. Ayrıca bu radyolardaki hoş ve young boys and girls biraz konuşma özür lüydü. Yurtdışından yeni gelmiş talebelere ya da anası Amerikalı babası Türk olanların şivelerine öykünüyordu, ama radyomuzun düğmesini çevirdikçe enerji saçılıyordu odalarımıza.

Taşındık Ama Yine Yerli Yerindeyiz

Matbuatımız bu arada teknolojinin en son nimetlerini yazışları ve basımevlerine getirdi derken Babiali'den İkitelli'ye taşındı, ama gazetelerin içeriği değişmemişti. Özellikle birinci sayfalar hala, esas olarak Ankara çıkışlı haberlerle hazırlanıyordu. Ankara, siyasi iktidarın otağı. Osmanlı'nın Babiali'si, T.C.'nin Ankara'sı. Gazeteler taşınca da akılları fikirleri hep siyasi iktidarda. Matbuatın vitrininde şıklıklar görüldü, kaligrafi, desen, illüstrasyon (İllüzyon değil), tipografi güzelleşti, içerik ise yine Çankaya ve Konut perspektifleri ile sınırlı kaldı. Genel Kurmay Başkanlığı, Genel Yayın Başkanı olmaya devam etti. Gazeteler bir omuzlarına nazar boncuğu diğerine de astubay pırpırı takmışlardı.

Ekran, mikrofon ile basında bir dizi sözde değişiklik olmuştu. Değişim rüzgarları orada da esmişti. Her şey yepyeniden kır bir kağıda yazılıyordu. Çünkü biz artık memleketimizi önümüze koyuyorduk!

Gelgelelim tüm bu değişimlere rağmen, öncelikle ekranlardan, sonra gazetelerden ve nihayet radyolardan izleyici, okuyucu ve dinleyiciler sonuç olarak pek farklı tür ve içerikte mesajlar gel-

medigini farkettiler. Mesajlar hala apoletli, hala kara plakalı, hala kırmızı halılıydı. Zaten yeni iletişim yasası da mesela hükümet bildirilerinin özel radyo ve televizyonlarda yayınlanmasını mecburi kılıyor, Başbakan'a da belli koşullarda yayına son verme yetkisi veriyordu. Değişmezliğin traji-komik bir örneğini Başbakan iken Demirel veriyordu: Seçim meydanında, otobüsün damında elinde en az beş mikrofon bulunan Demirel, kalabalığa şöyle hitap ediyordu:

"Görüyorsunuz bunları değil mi? Elimde beş tane mikrofon var, demek ki beş tane televizyon var, eskiden bir taneydi şimdi beş tane...İşte demokrasi, işte çokseslilik budur!"

Olmayan bıyıklarının altından sırtıyordu bunları söyleyen Demirel. Çünkü o akşam istisnasız tüm kanalların haber bültenleri bu cümleyle açılıyor ve tüm ekranları Demirel'in kocaman gövdesi işgal ediyordu. Beş mikrofon vardı, ama beş mikrofon aynı adamın elindeydi. Ve beş ekranda aynı adam görünüyordu. O adam da Başbakandı. Dolayısıyla memlekete gelen çokseslilik değil, sadece çokmikrofonluluktuktu.

Ankara'da damlardan ve otel asansörlerinden canlı bant yayını yapan bir İnterStar ile TRT'nin haber bültenlerini kıyasladığımızda, Star'ın Çiller, TRT'nin ise Demirel'le (Çünkü o artık Cumhurbaşkanı) bülteni aç-

mak dışında tayin edici bir fark göremiyoruz. Kanal 6 ile HBB olaylara yine aynı resmi habercilik anlayışı ve hiyerarşisi içinde yaklaşırken, TRT hurdalığı Atv, magazine kaçan mini farklılığı, Show TV ise compact haberciliği ile dikkat çekmeye çalışıyor. Yine de bir 29 Ekim günü, Cumhuriyet Bayramı tören haberinin, o gün çok daha önemli olaylar olsa bile, ilk haber olarak verilmesi bu özel kanallarda sıkıntı yaratıyor. İşçi-memur eylemleri, Kürt meselesi, Türkiye'nin dış politikası, gençlik gibi Türkiye'de hala bir ölçüde tabu sayılan konularda özel kanalların TRT'den önemli hiç bir farkı yok.

Özel televizyon kanallarını film olarak besleyen bir buçuk önemli kaynak da Anadolu Ajansı'nın TV bölümü ile Türkiye gazetesinin İhlas Haber Ajansı (İHA - Sivas katliamını çekmişlerdi) olunca özel televizyonlar şimdiye kadar yapılan haberciliğin dışına pek çık(a)madılar. Ama tüm medyayı ideolojik ve siyasi olarak besleyen kaynak ise devlete sadakat, milli birlik ve beraberlik adı verilen muğlak tanım, insan haklarına ilgisizlik, demokrasiyi boşlama...

Sonuç olarak özel televizyonlar ne yazık ki hala özel, yani sözcüğün gerçek anlamıyla sivil toplumun, kamunun, yani milletin ya da halkın değil. Onlar devletin televizyonu olmaktan kurtulamadılar.

OSMAN ŞENKUL

Fenike’de istediğim gibi bir alışveriş yapamadığım için Mısır’a devam etmekten vazgeçip, kazandığım 2 talant gümüşü de kumaş ile balta ve mızrak uçlarına yatırdım. Amacım buradan Kartaca’ya geçip elimdeki kumaşları orada değerlendirmekti.

Ancak Kartaca’ya gitmek fikri bende biraz da çekingenlik yaratıyordu. Akdeniz ticaretinin tiranları olmak isteyen Kartacalılar’ın çok kez diğer uluslardan tacirlerin başlarına bela olduklarını duymuştum. Skyth Kralı Gelon’un, kendi-

siyle ittifak kurmak isteyen Yunanlı ve Spartalılar’a söylediği şu sözler hala bu denizlerde dolanan tacirlerin dillerinden düşmemekte:

“...Nedir bu! Yunanlılar, haddini bilmez öneriler hahmalları, Barbarlara karşı sizinle birlik olmamı istemeye yüzünüz mü var? Bir zamanlar ben de sizi, Kartaca ile başım belaya girdiği zaman, Barbar ordusuna karşı birlik olmaya çağırdım... kendinizin de büyük karlar ve büyük çıkarlar sağladığınız deniz pazarlarıyla, serbest ticareti güvenlik altına almak için benimle işbirliği

“Karaderililei

yapmanızı istedim. O zamanlar bana yardım ettiniz mi? Hayır! Size kalsaydı bütün bu pazarlar Barbarların elinde olurdu...”

Neyse ki, o savaşları Yunanlılara rağmen Skythler kazanmış. Şimdi Kartaca Meclisi hep tacir üyelerden oluşmuş durumda. Hem bizim gibi yabancı tacirler bile gidip konuşabiliyor mecliste. Ama diyorlar ki, bir tacir hiçbir zaman tüm gemilerini ve mallarını Kartaca’ya emanet etmemeliymiş.

Fenike’den kumaşlar ile balta ve mızrak uçlarını teknemize yükleyip yola çıktığımızda, ‘acaba bunları değerli birşeyler karşılığında değiştirebilecek miyiz?’ diye kendi kendime sormuştum. Kürekçilerimizin ve yelkencilerimizin büyük gayretleriyle Kartaca’ya sağ salim ulaştığımızda ise tek düşüncem bu malları nereye götürebileceğimiz yolundaydı.

Kumaşları hemen karaya indirip pazara yolladım. Krosya iyi bir pazarlıkçıydı ve kumaşları değerinin çok üzerinde satabileceğine emindim.

Gerçekten de ertesi gün ben evde dinlenirken geldi ve tüm kumaşlar karşılığında yığınla çanak, amfora, şarap aldığını ve limanda bekleyen teknemiz Phaselis’e yüklediğini söyledi.

Artık yeniden yola çıkacaktık ama nereye. Bugünlerde bu malların nerelerde daha iyi alıcı bulabileceğini öğrenmek için, benim gibi tacir üyelerden oluşan Meclis’e gittim. Herkes Babil’de kopan savaştan söz ediyordu. Bunun anlamı güneşin doğduğu yerden gelen pamuklu dokumaların

İşaret iyiymi ama..."

çok daha değerleneceği idi. Biraz keyfim kaçtı. Fenike'den yüklediğim pamuklu dokumalar eski değerinin üzerinde satılmıştı ama biraz daha bekleysek daha çok kazanacaktık.

Şimdi herkes gemilerindeki dokumaları depolarına koyup bekleyecek ve daha sonra çok daha yük-

sek değerden pazara getirecekti. Herkes çok zengin olacaktı.

Can sıkıntısıyla bir kenara oturdum ve 'daha çok kazanmanın bir yolu olmalı' diye düşünmeye başladım. Biraz sonra yanıma gelen aziz dostum Horasias da aynı dert ile karşı karşıyaydı. O da benden iki gün önce tam iki tekne dolusu do-

kumayı pazara götürmüş ve iyi bir değerden elden çıkarmıştı.

Biraz konuştuk. Bir ara 'kara derililere gidelim' dedi. Evet! Kafamda şimşek çaktı. Haklıydı. Biraz zor ve zahmetli olmasına karşılık kara derililerle alış-veriş çok karlıydı. Bunu deneyen bütün arkadaşlarımızın tekne sayısı 5-10 katına çıktı

Herkül'ün yastıkları ve Amerikan Doları

Dünyanın neresinde kime gösterirseniz gösterin hemen herkesin tanıyacağı bir işaret vardır: (\$). Bu işaret Amerikan dolarını simgeler ve genelde "para" işareti olarak da kullanılır. Bu işaretin kökeninin çok eskilere, günümüzden 2600 yıl öncesine (Miltattan Önce 600) dayandığını biliyor muydunuz? Olayın gerçekleşmesi şöyle:

Deniz aşırı sularda ilk ticaret Akdeniz'de ve Ege'de yapıldı. Daha çok Ege kıyıları ve adalarındaki tacirler, o zamana kadar kara yoluyla ulaşabilen Mısır ve Kuzey Afrika kıyılarına mallarını gemilerle taşımaya başladılar. Bu mallar çoğunlukla şarap, zeytinyağı ve dönemin diğer gıda mallarından oluşuyordu. Denizciler, Ege'den yükledikleri malları Mısır'a ulaştırıyor, buralardan da kumaşlar ve değerli mallar alıp dönüyorlardı.

Miltattan Önce 600 yılında Ege adası Samos'tan denizci Kolaïos yine böyle bir sefer için gemisini şarapla doldurdu ve yola çıktı. Önce Girit adasına uğradı ve burada uygun Kuzey rüzgarını bekledi. Beklediği Kuzey rüzgarı çıkınca da Mısır'a gitmek üzere adadan ayrıldı.

Başlangıçta herşey yolunda gidiyordu. Yeteri kadar rüzgar vardı ve gemi ambarındaki amforalar dolusu şarabı karşı kıtadaki alıcılara doğru götürüyordu. Kolaïos da, şarabın karşılığında alacağı malları hesap ediyor, dönüşte daha büyük bir gemi yaptırıp yaptıramayacağını düşünüyordu.

Ancak, Kuzey rüzgarı bıçak gibi kesildi. Yerine doğudan, güney doğudan rüzgarlar karışık olarak esiyordu. Kolaïos ve adamlarının yapacakları birşey yoktu. Bazen olduğu gibi, Mısır'ın biraz batısına savrulacaklar oradan kıyıyı izleyerek Mısır'daki yerleşim bölgelerine ulaşacaklardı. Rüzgarın şiddetlenmesi de onları kıyıya daha hızlı götürecekti.

Aradan endişe uyandıracak kadar bir zaman geçmişti ki, tayfaların gürültüsüyle ileriye bakan Kolaïos hayret içinde kaldı. Karşısında hiç görme-

diği, ama başka denizcilerden çok duyduğu kara parçası duruyordu: Herkül'ün Yastıkları.

Evet. Antik çağ denizcileri Cebelitarık Boğazı'ndaki iki büyük kayaya bu adı vermişlerdi. Kayalar yastığa benziyordu ve ara sıra uykusu geldiğinde şöyle Akdeniz'in üstüne uzanan Herkül başını yastık niyetine bu kayalara koyuyor olmalıydı!

Buraya kadar gelmekle büyük zaman yitiren ve dönüş için uygun rüzgarı beklemeye tahammülü olmayan Kolaïos kararını verdi: Herkül'ün Yastıkları'nın arasından geçip mallarını o taraftaki uygarlıklara satacaktı. Söylenceler o taraflarda da uygarlıkların bulunduğunu anlatıyordu.

Böylece, Akdeniz havzasından deniz yoluyla Atlantik Okyanusu'na geçip şimdiki Batı Fransa kıyılarındaki uygarlıklara ilk ulaşan Akdenizli gemici Kolaïos oldu. Kolaïos, şaraplarının bir bölümünü büyük pazarlıklarla sattı. Kalan şaraplarını şimdi de hala adı Cadiz olan İspanyol limanına götürdü ve orada satışı tamamladı.

Kolaïos, büyük bir iş yapmış olmanın mutluluğuyla geri döndü ve tüm gördüklerini, yaptıklarını anlattı. Kolaïos'un bu girişimi tüm Egeli ve Akdenizli gemicilere örnek oldu. Yeni pazarlar yaratılmıştı. Özellikle İspanya limanları Ege şaraplarına her zaman açıktı.

Böylece, Kolaïos'un bu serüveni dillerde dolaştı. Akdeniz ticaretine canlılık gelmişti. Parayı tanımayan İspanya kavimleri kısa süre sonra ilk sikkelerini bastırdılar. Hem de bu sikkenin üzerine, Kolaïos'un serüvenini anımsatacak bir de şekil yaptılar.

Bu şekil, "HERKÜL'ÜN YASTIKLARI VE İKİSİNİN ORTASINDAN PARALEL OLARAK GEÇEN BİR ÇELENK"ten ibaretti ve bugünkü dolar işareti ne çok benziyordu. Zaten Amerikalılar da, ticaret yaşamını canlandıran ve tarihin ilk paralarının birine simge olan bu olayı özellikle kendi paralarına da simge olarak seçmişlerdi.

kısa sürede. 'Hemen' dedim, 'hemen hazırlanıp yola koyulalım. Daha yapacak çok işimiz var'.

Ertesi sabah teknelerimiz ağzına kadar amfora, şarap, mızrak uçları, baltalar, kap-kacak, süs eşyalarıyla dolu halde yola çıktık. Bir hafta süren yolculuktan sonra Herkül'ün Yastıkları'nı (*) geçtik. O akşam limandan en güçlü-kuvvetli gemicileri seçmiştik. Hızımız ve deniz iyiydi. Herkül'ün yastıklarını geçtikten sonraki yolculuğumuz da yaklaşık 20 gün sürdü. Buralara daha önce geldiği için kılavuz olarak aldığımız gemici 'tamam burası' deyince heyecandan ölecek gibi oldum. Yakıcı güneş Kartaca'yı aratıyordu. Nefesim daralıyordu. Boğucu sıcakın yanında kıyının rahatlatıcı yeşilliği ve suların durulugu biraz olsun teselli oluyordu.

Demirledik. Kılavuzumuz iki gece beklememiz gerektiğini söyledi. Yeterince suyumuz ve yiyeceğimiz vardı. İki gün boyunca hep altınları düşündüm. Altınların miktarına biz karar verecektik. Acaba ne kadar altına yeter demeliydik bilmiyordum. Bu alış-verişi Nil'in ağzındaki limanda yapsak çok çok iki kese dolusu altın alabilirdik.

İkinci gecenin sabahı kılavuzumuz bütün malların kıyıya taşınmasını istedi. Ama iki gün boyunca ortalarda kimseyi görmememiz beni biraz şaşırttı. "Onlar bizi iki gün boyunca izlediler" diyen kılavuz, malları taşıma konusunda acele etmememizi söyledi. Kılavuza göre kara derili alıcılarımız gözetlemeyi bırakıp ormanın içine çekilmişlerdi.

Bütün malları kıyıya yığdık. İşte herşeyimiz orada duruyordu ve kılavuzun demir alıp kıyından iyice uzaklaşmamız gerektiğini söyleyince karşı çıktım. Ya kara derililer gelip tüm malları aldıktan sonra ortadan kaybolsalardı. Kılavuz, böyle birşeyin olmayacağını, satış yapmak için mutlaka uzaklaşmamız gerektiğini anlattı.

Oldukça çok açıldıktan sonra kılavuz 'yeter' dedi. Artık kıyıyı ince bir şerit halinde görebiliyorduk. Ağır demirimizi yavaş yavaş suyun

derinliklerine bıraktık. Gözüm hep karadaydı. Herşeyi görmek için iyice kısıp bakmaktan gözlerim ağrı-maya başladı. Kıyıda kumun ve denizin parlaklığı rahatsız ediyordu.

Sonra birden kıyıda bir hareket başladı. Kumsalın bembeyaz parlaklığı üzerinde hareket eden siyah noktalar ortaya çıktı. Çok uzakta olmasına karşın siyah noktaların telaşlı aceleciliği seziliyordu. Bu hareket bir süre devam etti ve sanki sihirli bir elin işaretile tüm karaltılar birden yok oldular.

Biraz kaygı biraz da heyecanla kılavuza baktım. Ne demek istediğimi anlar gibi, "Merak etmeyin. Birazdan yine gelecekler" dedi. Heyecanımı yenemiyordum. İlk defa giriştiğim bu alış-veriş yüzünden herşeyimi kaybedebilirdim. Ambara indim ve elime büyük bir kurutulmuş et parçası olarak güverteye çıktığımda o karaltıları yeniden kıyıda gördüm. Siyah noktaların kıyıda faaliyetini bu kez kısa sürdü. Yine ortadan kayboldular.

***Ya karaderililer gelip
tüm malları aldıktan
sonra ortadan
kaybolsalardı... Kılavuz
böyle birşeyin
olamayacağını satış
yapmak için
uzlaşmamız gerektiğini
söyledi.***

Kılavuzumuz demir almamızı söyledi. Heyecanım suların şırıltılarına karıştı. Bir an önce kıyıya ulaşmak için can atıyordum. Bir süre sonra kıyıda minik parıltıları seçmeye başladık. Kılavuz doğru söylemişti.

Teknemizin altı kumlara dokunur dokunmaz ortağım, kılavuz ve ben suların içine atladık. Koşarak altın ve parlak taşların yanına vardık. Hiç beklemeden, "Hemen bunları tekneye taşıyalım" dedim.

Kılavuz itiraz etti: "Hayır. Hiçbirini ellemeyin. Bunlar yetmez."

Oysa önümüzde duran küçük altın ve değerli taş yığını bıraktığımız malları fazlasıyla karşılardı. Bir an

önce önümüzde duran parıltılı madenleri alıp gitmek istiyordum. "Ya bunlar da elimizden giderse?" diye iniltiye benzeyen bir sesle kılavuza sordum.

"Merak etmeyin. Bunlar dürüst alıcılardır. Biz gidince fiyatı az bulduğumuzu anlayarak biraz daha ekleyeceklerdir."

Ortağım la gözgöze geldik. "Horasias" dedim, "kararı biz vermeliyiz". Horasias biraz dalgın, "Daha çok kazanmak varsa..." diye söze başlarken benim örnekte düşündüğüm fikri onun da onayladığını gördüm ve hemen tekneye doğru yürüdüm. Ağır ağır yol alırken kıyıya bakmaya bile korkuyordum. Ya herşeyi kaybedecektik, ya da çok zengin olacaktık.

Önceden demirlemediğimiz kadar açılınca kılavuzdan "Tamam" işareti geldi. Yine beklemeye başladık. Bu kez heyecanım bir kat daha arttı. "Ya daha çok, ya hiç".

Beklenen siyah noktalar birden ortaya çıktılar ve kayboldular. Kılavuz hiç beklemeden "Haydi gidelim" dedi. Hızla kıyıya yaklaştık. Bu kez gözlerim parıltıları daha çabuk yakaladı. Adamlarımıza çabuk olmalarını emrettim ve kıyıya yanaşır yanaşmaz çuvallarla altın ve parlak taş yığınına ulaştık. Hiç konuşmadan ve beklemeden yerdekileri çuvalara doldurmaya koyulduk. Her çuvala ancak birkaç parça altın koyabiliyorduk, çünkü daha çok altının ağırlığını taşıyabilecek kadar güçlü olanımız yoktu.

Güneşin ufukta denizle buluştuğu sıralarda eve dönüş başlamıştı. Ne ortağım ne de ben bir tek kelime konuşmaya cesaret edemiyorduk. Sanki konuşursak tılsım bozulacak ve elimizdeki herşeyi yitirecektik. O geceyi zenginlik düşleriyle uyuyamadan geçirdik.

Kartaca'ya vardığımızda ilk işimiz filomuzu büyütmek oldu. Bana düşen altın ve taşlarla bir tekneimiz Phaselis'in yanına iki tekne daha aldım. Artık Mısır'a ve oradan "Güneşin Sofrası"na gitmeye hazırdım.

(*) Herkül'ün yastıkları (Herodot'a göre Herkül'ün sütunları) Cebelitarık Boğazı.

Gökyüzü haklı...

Isınma yöntemleri havayı kirletiyor, doğayı, hayatı

ör. Oysa aynı gökyüzünü paylaştığımız tüm canlılarla

temel bir isteğimiz var:

yaşamak, gelişmek için

va. İşte doğalgaz bu

am cevap veriyor: Havayı,

irletmiyor. Mavi gökyüzüne saygı gösteriyor. Konforu,

konomisi de cabası... Şimdi doğalgaz evlerimize kadar

ulaşmaya başladı. Bir an önce sahip çıkmanın, doğalgazı

Demirdöküm güvencesiyle yaşamının tam zamanı. Demirdöküm,

bugün ve yarın ihtiyacınız olacak tüm

doğalgazlı ürünlerin 1 numaralı

üreticisi, ülkemizin bu alanda en

çok satan markası. Sağlıklı seçim

yapanlara siz de katılın. Bugün bir Demirdöküm Yetkili

Satıcısı'na uğrayın...

**Haydi
Doğalgaza...
Demirdöküm'le!**

Demirdöküm®
DOĞALGAZDA LİDER

30 Yıllık Kalite ve Güven: Aygaz

LPG temin, depolama, dolum ve dağıtımının yanı sıra, modern yaşamın gerektirdiği tüm dayanıklı tüketim ürünlerini, Türkiye çapında 1000'i aşkın bayii ile hizmetinize sunan

**Aygaz; 30 yıldır
kalite ve güveni evinize
getiriyor, A'dan Z'ye
tüm ürünleriyle rahatı ve
kolaylığı yaşıyor.**

